

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**OBSESİF KOMPULSİF BELİRTİLERİN YORDANMASINDA
ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI, KİŞİLİK İNANÇLARI VE
ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMALARIN ROLÜ:
NİCEL VE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

Banu Çiçek ÇEKÇİ

Doktora Tezi

Ankara, 2024

OBSESİF KOMPULSİF BELİRTİLERİN YORDANMASINDA ALGILANAN EBEVEYN
TUTUMLARI, KİŞİLİK İNANÇLARI VE ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMALARIN
ROLÜ: NİCEL VE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Banu Çiçek ÇEKÇİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Banu Çiçek ÇEKÇİ tarafından hazırlanan “Obsesif Kompulsif Belirtilerin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik İnançları ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Rolü: Nicel ve Nitel Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma, 21.11.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elif BARIŞKIN (Başkan)

Doç. Dr. Ayşe Bikem KARGI (Danışman)

Prof. Dr. Sait ULUÇ (Üye)

Prof. Dr. Müjgan İNÖZÜ MERMERKAYA (Üye)

Doç. Dr. Ece Bekaroğlu (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

21/11/2024

Banu Çiçek ÇEKÇİ

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.
** Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Ayşe Bikem Kargı** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Banu iek EKİ

CANIM OĞLUM EFE'YE...

TEŞEKKÜR

Doktora sürecim, yalnızca akademik bir yolculuk değil, aynı zamanda hayatımın her alanına dokunan bir öğrenme ve gelişim deneyimi oldu. Bu süreçte yanımda olan ve destekleriyle beni daha ileriye taşıyan herkese teşekkür etmek istiyorum.

Öncelikle beni yönlendiren, araştırmamın temel taşlarını oluşturmama yardımcı olan ve bana olan inancını hissettiren ilk danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya'ya, bu süreçte sağladığı destek ve kazandırdığı perspektif için teşekkür ederim. Doktora eğitimim sırasında birlikte yürüttüğümüz araştırma süreçlerinde paylaştığı bilgi birikimi ve deneyimler gelişimime önemli katkılar sağladı. Kendisinin Amerika'da yürüttüğü akademik çalışmalarına duyduğum hayranlıkla, bana yol göstermeye devam ettiğini hissediyorum.

Bu süreçte devraldığı danışmanlık göreviyle beni desteklemeye devam eden canım hocam Doç. Dr. Ayşe Bikem Kargı'ya ise sabrı, nezaketi, rehberliği ve kıymetli katkıları için sonsuz teşekkür ederim. Bu tezin ortaya çıkmasında ve son halini almasında çok emeğiniz var, özellikle hızlı bir şekilde geribildirim verdiğiniz ve beni motive ettiğiniz için çok teşekkür ederim. İyi ki yollarımız kesişti, sizi tanıdığım ve birlikte çalışma fırsatı bulduğum için çok mutluyum. Her iki hocamın da bu süreçteki destekleri, akademik yolculuğumun en değerli parçalarından biri olmuştur.

Sadece bir akademisyen değil, aynı zamanda bir rol model olarak bana ilham veren değerli hocam Prof. Dr. Elif Barışkın'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Süpervizyon sürecindeki rehberliğiniz, tez izleme komitesinde verdiğiniz yapıcı geri bildirimler ve savunmamda paylaştığınız kıymetli yorumlar benim için yalnızca akademik değil, aynı zamanda kişisel anlamda da çok değerliydi. Gerek bilimsel derinliğinizle gerekse nazik ve destekleyici tutumunuzla, akademik yolculuğumun her aşamasında sizin gibi bir hocadan öğrenme ayrıcalığına sahip olduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum. Bu süreçteki desteğiniz ve ilham verici liderliğiniz için size minnettarım.

Tez izleme komitesinde yer alarak sürecime enerjisiyle değer katan ve tezimin en önemli bölümlerinden biri olan nitel araştırma yöntemini önererek çalışmamı derinleştiren değerli hocam Prof. Dr. Sait Uluç'a içtenlikle teşekkür ederim. Kendisi, yalnızca

önerileriyle değil, aynı zamanda akademik sürecime kattığı destekleyici, umut veren ve olumlu bakış açısıyla da motivasyon kaynaklarımdan biri oldu.

Jürimde yer alarak tezimi değerlendirip yapıcı yorumlar sunan değerli hocam Doç. Dr. Ece Bekaroğlu'ya gönülden teşekkür ederim. Klinik psikoloji alanındaki bilgi birikiminiz ve titiz yaklaşımınız, tezime olduğu kadar benim akademik yolculuğuma da derin bir katkı sundu.

Doktora eğitimim süresince ders aldığım değerli hocalarım Prof. Dr. Ferhunde Öktem, Prof. Dr. İhsan Dağ, Doç. Dr. Sedat Işıklı ve Doç. Dr. Zeynel Baran'a akademik bilgi ve tecrübeleriyle ufkumu genişlettikleri ve akademik hayatımda önemli bir yer edindikleri için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hacettepe'de üç buçuk yıllık çalışma sürecimi birlikte geçirdiğimiz Ayşe Tuna, Damla Tufan, Rumeysa Günay Öge, Battal Göktürk Gök, Ezgi Trak ve diğer çalışma arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Bu yolculuk, yalnızca akademik bir çaba değil, aynı zamanda dayanışma ve güzel dostluklarla anlam kazandı. Gösterdiğiniz destek, paylaştığınız fikirler ve zor zamanlarda sağladığınız motivasyon, bu süreci benim için hem verimli hem de keyifli bir hale getirdi.

Kırıkkale Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde birlikte çalıştığım Merve Vatansever Berber, Pelin Sağlam, Albina Sıla Akarsu Erten ve Esra Angın'a çalışma ortamını daha keyifli ve verimli hale getiren destekleri için gönülden teşekkür ederim. Sevgili Merve'ye verdiği moral ve motivasyonla çalışmamın hızlanmasına yardımcı olduğu için ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Dostlarım Ece Koçak ve Şeyma Keklik'e benim için önemli olan anlarda hep yanımda oldukları, kız kardeş gibi hissettirdikleri ve hayatımdaki sosyal destek kaynaklarımdan oldukları için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca birlikte aynı süreçlerden geçtiğimiz canım arkadaşım Selin Uçar Özsoy'a anlayış ve desteği için teşekkür etmek istiyorum. Şu an Oxford'da olsa da Ankara'ya her gelişinde ve önemli günlerde yanımda olan canım arkadaşım Emrehan Arık'a da teşekkür ediyorum.

Tuğçe ve Ahmet Özmen ailesine ve Mehtap Aral Duvan'a Kırıkkale gibi küçük ve benim için tamamen yeni bir şehre taşındığımda, yanımda oldukları ve güçlü bir arkadaşlık

kurdukları için içten teşekkür etmek istiyorum. Sizlerle kurduğumuz bu bağ, benim için sadece bir arkadaşlık değil, aynı zamanda bu şehirde bir aile bulmuş gibi hissetmekti. Doktora sürecimin en yoğun dönemlerinde yanımda olan ve bebeğime sevgiyle bakan sevgili Tuğba Özbey'e ve ailesine bana bu zorlu süreci kolaylaştırma şansı verdiğiniz için en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Annem Nebahat Saki İşbilir tüm ilgi ve şefkatinle benim için burada olduğunu biliyorum ve abim Oğuz Kağan Akbaş öğrenciliğimin bir türlü bitmemesiyle ilgili şakalar yapsan da başarılarımla her zaman gururlandın. 26 yıl süren öğrencilik yolculuğum burada resmen sona eriyor. Desteğinizi hissedebildiğim için ikinize de çok teşekkür ederim. Bana olan inancını hiç kaybetmeyen ve her seferinde bunu hissettiren canım halam Ebru Doğancı, hayatımdaki sağlıklı yetişkin figürü olmaya devam ediyorsun, iyi ki varsın. Biricik kuzenlerim Ezgi Duygu Verim, Dilay ve Duru Doğancı; benim için kardeşten farkınız yok. Tatlı sürprizleriniz hiç bitmesin, yanımda olduğunuz için çok teşekkür ederim. Ayrıca, beni kendi kızları gibi benimsedikleri ve desteklerini esirgemedikleri için Seher ve Hasan Çekçi'ye, yanımda olduğunu hissettiren ve başarımla mutlu olan Seda Çekçi'ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

En derin teşekkürlerimi çekirdek ailem Selim, Efe, Minnie ve Mocha'ya iletmek istiyorum. Bu süreçte eşim Selim Ozan Çekçi'nin bana gösterdiği sabır, anlayış ve sevgi, karşılaştığım zorlukların üstesinden gelmemde en büyük dayanağım oldu. Ben tez yazarken oğlumuzla ilgilenerek bana çalışma fırsatı verdiğin için çok teşekkürler. Ayrıca bir yaşındaki Oğlum Efe Çekçi'ye de varlığıyla hayatıma anlam ve neşe kattığı için özel bir teşekkür etmek isterim. Gülüşün ve masumiyetin, en zorlu anlarda bile bana umut ve güç verdi. Bu tez, yalnızca benim değil, aynı zamanda sizin de emeğinizin bir ürünüdür. İyi ki varsınız, sizi çok seviyorum. Doktora tezimi canım oğlum Efe'ye ithaf ediyorum.

Son olarak, katılımcı bulmam konusunda bana destek olan herkese ve bu çalışmanın değerli katılımcılarına çok teşekkür ederim. Doktora eğitimimi 2211-A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı ile destekleyen TÜBİTAK'a da teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ÇEKÇİ, Banu Çiçek. *Obsesif Kompulsif Belirtilerin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik İnançları ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Rolü: Nicel ve Nitel Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Bu çalışmanın amacı algılanan ebeveyn tutumları, kişilik inançları, erken dönem uyum bozucu şemalar ve obsesif kompulsif belirti düzeyi arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesidir. Bu tez çalışması, bahsedilen amaçlar doğrultusunda karma yöntem kullanılarak nicel ve nitel araştırma olmak üzere iki aşamayı içermektedir. Nicel araştırmada, algılanan ebeveyn tutumları ve obsesif kompulsif belirtiler ilişkisinde kişilik inançları ve erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkileri incelenmiştir. Nicel çalışmada 319'u kadın, 87'si erkek ve 2'si diğer cinsiyet olmak üzere toplam 408 katılımcı yer almıştır. Veri toplama araçları olarak Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Türkçe Form, Young Şema Ölçeği-Kısa Formu ve Obsesif Kompulsif Envanteri-Revize Edilmiş Form kullanılmıştır. Bireylerin ebeveynlerinden algıladıkları reddedicilik ve aşırı korumacılık arttıkça obsesif kompulsif belirti şiddetinin de yükseldiği görülmüştür. Aracı değişken analizinden elde edilen bulgular, algılanan reddedicilik ve aşırı korumacılık ile obsesif kompulsif belirti şiddeti arasındaki ilişkide çekingen ve obsesif kompulsif inançlarının aracılık etkisini göstermektedir. Algılanan reddedicilik ile OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkiye şema alanlarından zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartların; algılanan aşırı korumacılık ile OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkiye de zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şemalarının aracılık ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu tez çalışmasının ikinci aşaması olan nitel araştırmada; 20-30 yaş aralığında OKB tanılı dört kadın, iki erkek olmak üzere toplam altı katılımcının ebeveynleriyle ilişkilerinin özünü derinlemesine anlamak amaçlanmıştır. Yarı-yapılandırılmış nitel görüşmeler yürütülmüş ve yorumlayıcı fenomenolojik analizle temalar ortaya çıkarılmıştır. Ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri odak noktasında Nasıl Bir Anne/Baba ve Nasıl Bir Aile Yapısı temaları yer almaktadır. Nasıl Bir Anne/Baba teması Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter, Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci, Soğuk/İlgisiz ve Sıcak/Destekleyici alt temalarını; Nasıl Bir Aile Yapısı teması Muhafazakar/Dindar ve Eğitime/Statüye Önem Veren alt temalarını içermektedir. Ebeveynlerle ilişkilerin etkileri odak noktasında Hata yapmamalıyım, İçimde tuttuğum çok şey var, Başıma kötü bir şey gelecek, Değersizim, Kimseye güvenilmez, Ben sorumluyum, Yetersizim ve Kontrollü olmalıyım temaları bulunmaktadır. Olması istenen/ideal ilişki odak noktası ise Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter Olmayan, Aşırı Kontrol/Müdahale Etmeyen ve Dengeli, İlgili ve Yakın Bir İlişki temalarını kapsamaktadır. Nicel ve nitel araştırmadan çıkarılan ortak bulgu, OKB belirtileri yüksek bireylerin maruz kaldığı olumsuz ebeveynlik ve bunun etkisiyle ortaya çıkan işlevsel olmayan inançlardır. Birtakım kısıtlılıklara sahip olan bu araştırmanın, ilgili

alanyazında ve klinik uygulamalarda obsesif kompulsif semptomatolojinin etiyolojisine ve tedavisine ilişkin önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler

Ebeveyn tutumları, kişilik inançları, erken dönem uyum bozucu şemalar, obsesif kompulsif bozukluk, karma yöntem, nitel araştırma

ABSTRACT

ÇEKÇİ, Banu Çiçek. *The Role of Perceived Parental Attitudes, Personality Beliefs, and Early Maladaptive Schemas in Predicting Obsessive Compulsive Symptoms: A Quantitative and Qualitative Research*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2024.

The aim of this study is to evaluate the relationships between perceived parental attitudes, personality beliefs, early maladaptive schemas and obsessive-compulsive symptom levels. This thesis study includes two stages as quantitative and qualitative research using mixed method in line with the above-mentioned purposes. In the quantitative study, the mediating effects of personality beliefs and early maladaptive schemas on the relationship between perceived parental attitudes and obsessive-compulsive symptoms were examined. A total of 408 participants, 319 female, 87 male and 2 other gender, took place in the quantitative study. Short EMBU-Child Form, The Personality Beliefs Questionnaire–Short Turkish Form, Young Schema Questionnaire–Short Form and Obsessive-Compulsive Inventory–Revised Form were used as data collection tools. It was observed that as the rejection and overprotection perceived by individuals from their parents increased, the severity of obsessive-compulsive symptoms also increased. The findings obtained from the mediation analysis showed the mediating effect of avoidant and obsessive-compulsive beliefs on the relationship between perceived rejection and overprotection and obsessive-compulsive symptom severity. It was concluded that the relationship between perceived rejection and OCD symptom level was mediated by the schema areas of impaired autonomy, other-directedness, and unrelenting standards; and the relationship between perceived overprotection and OCD symptom level was mediated by impaired autonomy, impaired limits, other-directedness, and unrelenting standards. In the second stage of this thesis, the qualitative research, the aim was to deeply understand the essence of the parent-child relationships of six participants, four women and two men, diagnosed with OCD between the ages of 20-30. Semi-structured qualitative interviews were conducted, and themes were revealed through interpretative phenomenological analysis. The focus of the characteristics of relationships with parents consists of the themes What Kind of Mother/Father and What Kind of Family Structure. The theme of What Kind of Mother/Father includes the subthemes Perfectionist/Oppressive/Authoritarian, Overprotective/Controlling/Interfering, Cold/Uninterested and Warm/Supportive; the theme of What Kind of Family Structure includes the subthemes Conservative/Religious and Prioritizes Education/Status. The focus of the effects of relationships consists of the themes I shouldn't make mistakes, I have a lot of things I keep inside, Something bad will happen to me, I am worthless, Nobody can be trusted, I am responsible, I am inadequate and I must be in control. The focus of the desired/ideal relationship includes the themes of Not Perfectionist/Oppressive/Authoritarian, Not Overcontrol/Interfering and Balanced, Caring and Close Relationship. The common finding from the quantitative and qualitative research is the negative parenting that individuals with high OCD symptoms are exposed to and the dysfunctional beliefs that emerge as a

result of this. It is thought that this research, which has some limitations, will make important contributions to the relevant literature and clinical practice regarding the etiology and treatment of obsessive-compulsive symptomatology.

Keywords

Parental attitudes, personality beliefs, early maladaptive schemas, obsessive compulsive disorder, mixed methods, qualitative research

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER	xii
TABLolar DİZİNİ	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xviii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI.....	3
1.1. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK	3
1.1.1. Yaygınlığı.....	4
1.1.2. Demografik Özellikler	4
1.1.2.1. Cinsiyet Farklılıkları.....	4
1.1.2.2. Başlangıç Yaşı	5
1.1.2.3. Klinik Gidişat	5
1.1.3. Obsesif Kompulsif Bozukluğun Belirtileri ve Alt Tipleri.....	6
1.1.4. Eş tanı.....	9
1.1.5. Obsesif Kompulsif Bozukluğun Bilişsel Kuramları	10
1.2. ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI.....	13
1.2.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Obsesif Kompulsif Bozukluk	16
1.3. KİŞİLİK İNANÇLARI.....	17
1.3.1. Kişilik İnançları ve Obsesif Kompulsif Bozukluk	21
1.4. ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMALAR	22
1.4.1. Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ve Obsesif Kompulsif Bozukluk ..	29

1.5. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI VE HİPOTEZLERİ	34
2. BÖLÜM: NİCEL ÇALIŞMA.....	36
2.1. YÖNTEM	36
2.1.1. Katılımcılar	36
2.1.2. Veri Toplama Araçları	37
2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu	37
2.1.2.2. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği–Çocuk Formu (KAET-Ç).....	37
2.1.2.3. Kişilik İnanç Ölçeği–Kısa Türkçe Form (KİÖ-KTF).....	39
2.1.2.4. Young Şema Ölçeği–Kısa Formu (YŞÖ-KF)	40
2.1.2.5. Obsesif Kompulsif Envanteri–Revize Edilmiş Form (OKE-R)	41
2.1.3. İşlem.....	42
2.1.4. Verilerin Analizi.....	42
2.2. BULGULAR.....	42
2.2.1. Araştırma Değişkenlerine Ait Betimleyici İstatistikler.....	42
2.2.2. Korelasyon Analizi Sonuçları	44
2.2.3. Aracı Değişken Analizi Sonuçları.....	46
2.2.3.1. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması.....	47
2.2.3.1.1. Algılanan Reddediciliğin Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması	47
2.2.3.1.2. Algılanan Aşırı Korumacılığın Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması	49
2.2.3.2. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması.....	52
2.2.3.2.1. Algılanan Reddediciliğin Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması	52
2.2.3.2.2. Algılanan Aşırı Korumacılığın Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması	54
2.3. TARTIŞMA.....	57
2.3.1. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Düzeyini Yordamasına İlişkin Tartışma	58

2.3.2. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar Aracılığıyla OKB Belirti Düzeyini Yordamasına İlişkin Tartışma.....	64
--	----

3. BÖLÜM: NİTEL ÇALIŞMA76

3.1. NİTEL ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ76

3.1.1. Örneklem.....	76
----------------------	----

3.1.2. Ölçme Araçları	78
-----------------------------	----

3.1.2.1. Nitel Görüşme Soruları	78
---------------------------------------	----

3.1.3. Uygulama Süreci.....	80
-----------------------------	----

3.1.4. Analiz	81
---------------------	----

3.1.5. Güvenirlilik	83
---------------------------	----

3.2. NİTEL ÇALIŞMANIN BULGULARI86

3.2.1. Ebeveynlerle İlişkilerin Özellikleri	87
---	----

3.2.1.1. Nasıl Bir Anne/Baba?.....	88
------------------------------------	----

3.2.1.1.1. Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter	89
--	----

3.2.1.1.2. Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci	94
--	----

3.2.1.1.3. Soğuk/İlgisiz	98
--------------------------------	----

3.2.1.1.4. Sıcak/Destekleyici	100
-------------------------------------	-----

3.2.1.2. Nasıl Bir Aile Yapısı?	103
---------------------------------------	-----

3.2.1.2.1. Muhafazakâr/Dindar	103
-------------------------------------	-----

3.2.1.2.2. Eğitime/Statüye Önem Veren	105
---	-----

3.2.2. Ebeveynlerle İlişkilerin Etkileri	106
--	-----

3.2.2.1. Hata yapmamalıyım	106
----------------------------------	-----

3.2.2.2. İçimde tuttuğum çok şey var	108
--	-----

3.2.2.3. Başıma kötü bir şey gelecek	112
--	-----

3.2.2.4. Değersizim.....	114
--------------------------	-----

3.2.2.5. Kimseye güvenilmez	116
-----------------------------------	-----

3.2.2.6. Ben sorumluyum	119
-------------------------------	-----

3.2.2.7. Yetersizim	120
---------------------------	-----

3.2.2.8. Kontrollü olmalıyım	123
------------------------------------	-----

3.2.3. Olması İstenen/İdeal İlişki	124
--	-----

3.2.3.1. Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter Olmayan	125
3.2.3.2. Aşırı Kontrol/Müdahale Etmeyen	126
3.2.3.3. Dengeli, İlgili ve Yakın Bir İlişki.....	127
3.3. NİTEL ÇALIŞMANIN TARTIŞMASI	129
3.3.1. Ebeveynlerle İlişkilerin Özelliklerine İlişkin Tartışma.....	130
3.3.1.1. Nasıl Bir Anne/Baba Temasına İlişkin Tartışma.....	130
3.3.1.2. Nasıl Bir Aile Yapısı Temasına İlişkin Tartışma	137
3.3.2. Ebeveynlerle İlişkilerin Etkilerine İlişkin Tartışma.....	140
3.3.2.1. Hata Yapmamalıyım Temasına İlişkin Tartışma.....	140
3.3.2.2. İçimde Tuttuğum Çok Şey Var Temasına İlişkin Tartışma	143
3.3.2.3. Başıma Kötü Bir Şey Gelecek Temasına İlişkin Tartışma.....	145
3.3.2.4. Değersizim Temasına İlişkin Tartışma.....	146
3.3.2.5. Kimseye Güvenilmez Temasına İlişkin Tartışma	148
3.3.2.6. Ben Sorumluyum Temasına İlişkin Tartışma.....	149
3.3.2.7. Yetersizim Temasına İlişkin Tartışma.....	151
3.3.2.8. Kontrollü Olmalıyım Temasına İlişkin Tartışma	153
3.3.3. Olması İstenen/İdeal İlişkiye İlişkin Tartışma	154
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	156
KAYNAKÇA	163
EK 1.....	195
EK 2.....	196
EK 3.....	199
EK 4.....	203
EK 5.....	208
EK 6.....	210
EK 7.....	211
EK 8.....	214
EK 9.....	215

EK 10.....	217
EK 11.....	218

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Şema Alanları, Karşılanmamış Temel Duygusal İhtiyaçlar, Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar	24
Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri	36
Tablo 3. KAET-Ç, KIÖ-KTF, YŞÖ-KF Alt Boyutlarına ve OKE-R Toplam Puana Ait Betimleyici İstatistikler	43
Tablo 4. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları	51
Tablo 5. Aracı Modellerde Yer Alan Değişkenler	46
Tablo 6. Aracı Model 1 ve 2'ye İlişkin Değerler	52
Tablo 7. Aracı Model 3 ve 4'e İlişkin Değerler	57
Tablo 8. Katılımcılara İlişkin Bilgiler	77
Tablo 9. OKB Tanılı Bireylerin Ebeveynleriyle Olan İlişkilerindeki Deneyimlerinin Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizinde Ortaya Çıkan Temalar	86
Tablo 10. Katılımcıların Ebeveynleriyle İlişkilerini Yansıttığını Düşündüğü Kelimeler	88

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Aracı Model 1: Algılanan Reddediciliğin Kişilik Özellikleri Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması.....	49
Şekil 2. Aracı Model 2: Algılanan Aşırı Korumacılığın Kişilik Özellikleri Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması	51
Şekil 3. Aracı Model 3: Algılanan Reddediciliğin Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması.....	54
Şekil 4. Aracı Model 4: Algılanan Aşırı Korumacılığın Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması.....	56

GİRİŞ

Obsesif kompulsif bozukluk (OKB), bireylerde tekrarlayan obsesyonlar ve kompulsiyonlarla karakterize olan, bireyin işlevselliğinde önemli bozulmalara yol açan yaygın bir ruhsal bozukluktur (APA, 2013). Literatürde OKB'nin etiyolojisinin çok faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve genetik (Pauls, 2008), nörobiyolojik (Saxena ve ark., 2000), çevresel ve psikososyal (Mathews ve ark., 2008; Salkovskis, 1985) faktörlerin birleşiminden oluştuğu ifade edilmektedir. OKB'nin gelişiminde rol oynayan psikososyal faktörlerden biri de ebeveyn tutumlarıdır. Doğumdan itibaren maruz kalınan reddedici ve aşırı korumacı ebeveyn tutumlarının etkisinin yetişkinlikte de devam ettiği, obsesif kompulsif bozukluğun gelişiminde rol oynadığı ve belirtilerin şiddetini etkilediği görülmektedir (Noppen ve Steketee, 2009). Bireyin erken dönemde birincil bakımveren tarafından karşılanmamış duygusal ihtiyaçlarının bireyde işlevsel olmayan kişilik inançlarının ve erken dönem uyum bozucu şemaların gelişmesine neden olduğu bilinmektedir (Rohner, 1980; Young ve ark., 2003). McGinn ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik stillerinin bilişsel özellikler aracılığıyla kaygı ve depresyon belirtilerini yordadığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Algılanan ebeveyn tutumlarının uyumsuz bilişsel yapılarla ilişkili olabileceği göz önünde bulundurulduğunda, algılanan ebeveyn tutumları ve OKB ilişkisinde kişilik inançlarının ve şemaların aracı role sahip olabileceği tahmin edilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, algılanan ebeveyn tutumları ve OKB arasındaki ilişkide kişilik inançlarının ve erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkisini hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanarak incelemektir. İlk olarak bu amaç doğrultusunda, toplum örnekleminde OKB ile ilişkili olabilecek değişkenlerin ölçümü öz bildirim anketleri kullanılarak yapılmıştır. Daha sonra OKB tanılı bireylerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve bireylerin erken dönemde ebeveynleriyle ilişkilerinin yorumlayıcı fenomenolojik analiz aracılığıyla incelenmesi hedeflenmiştir. Nitel yöntemin OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkili deneyimlerinin derinlemesine incelenmesine ve anlaşılmasına olanak sağlayacağı düşünülmüştür. Ayrıca hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinin art arda kullanılmasıyla karma yöntem benimsenmiş ve

bu sayede OKB'nin gelişimini anlamaya yönelik farklı bakış açıları kazanılmıştır. İki çalışmadan elde edilen bulguların ilgili literatürü zenginleştireceği düşünülmüştür.

Bu araştırma, birden fazla aşamayı barındırması ve okuyucuların kolay takip edebilmesi sebebiyle dört farklı bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde obsesif kompulsif bozukluk, ebeveyn tutumları, kişilik inançları ve erken dönem uyum bozucu şemalara ilişkin literatür taraması, araştırmanın amaçları ve hipotezleri; ikinci bölümde obsesif kompulsif bozukluğun araştırma değişkenleri tarafından yordanmasını inceleyen nicel çalışma; üçüncü bölümde ise OKB tanılı bireylerle yarı yapılandırılmış görüşmeleri kapsayan nitel çalışma detaylı bir şekilde sunulmuştur. Dördüncü ve son bölümde ise, tüm araştırmanın etraflıca tartışılmasını içeren genel değerlendirme bulunmaktadır.

1. BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

1.1. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK

Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) tekrarlayan obsesyon ve kompulsiyonlarla karakterize olan, kronik ve çoğu zaman sıkıntıya neden olan bir bozukluktur (DSM-5; Amerikan Psikiyatri Birliği [APA], 2013). Obsesyonlar, bireyin istem dışı olarak zihnini meşgul eden rahatsız edici düşünce, görüntü veya dürtülerden oluşmaktadır. Obsesyonların verdiği sıkıntıdan kurtulmak için ortaya konan ve bireyin kendini yapmaktan alıkoyamadığı tekrarlı davranışsal ya da zihinsel tepkilere ise kompulsiyon adı verilmektedir. Birey obsesyonları yok saymaya, bastırmaya ya da kompulsiyonlarla etkisiz hale getirmeye çalışır. Kompulsiyonlar, korkulan bir durumla karşı karşıya gelmemek ve sıkıntıyı azaltmak için yapılmaktadır. Kompulsiyonlar kaygıyı ve sıkıntıyı hafifletmeyi amaçlasa da korkulan durumla gerçekçi bir şekilde ilişkili değildir ya da aşırıdır. Bireyin obsesyon ve kompulsiyonlarla vaktinin çoğunu geçiriyor olması (örn. günde bir saatten çok) ve işlevselliğinin önemli ölçüde bozulması OKB tanısı için gerekli bir kriterdir. Ayrıca OKB tanısının koyulabilmesi için bu belirtilerin bir maddenin, başka bir sağlık durumunun ya da başka bir zihinsel bozukluğun etkisiyle açıklanmaması gerekmektedir. OKB tanılı bireylerde obsesyon ve kompulsiyonlar tek başına ya da birlikte bulunabilmektedir. DSM-5’de belirtilerin aşırı ya da mantık dışı olduğunun birey tarafından kabul edilip edilmemesi durumu, içgörü düzeyi ile belirlenen alt tiplerle sınıflandırılmıştır. Buna göre bireyin içgörü düzeyi; içgörüsü iyi, içgörüsü kötü ve içgörüsü yok/sanrısız inanışlar şeklinde belirtilmektedir (APA, 2013).

DSM-4’de kaygı bozuklukları başlığı altında yer alan OKB, DSM-5’de Obsesif Kompulsif Bozukluk ve İlişkili Bozukluklar tanı kümesine dahil edilmiştir (APA, 2000; 2013). Kaygı bozuklukları tanı kümesinden ayrılmış olsa da tanı kriterlerinin iki baskıda da aynı olduğu görülmektedir.

1.1.1. Yaygınlığı

OKB ile ilgili son yıllarda yapılan yaygınlık çalışmaları incelendiğinde, Ruscio ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan bir araştırmada OKB'nin yaşam boyu yaygınlığının %2.3 olduğu rapor edilmiştir. Başka bir çalışmanın sonuçları OKB'nin yaşam boyu görülme sıklığının %1.3 olduğunu söylemektedir (Fawcett ve ark., 2020). Benzer şekilde, Fontenelle ve arkadaşlarının (2006) yaptığı yaygınlık çalışması OKB'nin %2-3 civarında yaşam boyu yaygınlık oranına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Daha eski araştırmalarda da benzer yaygınlık oranları bulunmuştur. Örneğin Amerika'da yapılan çalışmalar OKB'nin yaşam boyu görülme sıklığının yaklaşık olarak %2.5 olduğunu ortaya koymuştur (Karno ve ark., 1988). Farklı ülkelerde yapılan epidemiyolojik araştırmalarda da OKB'nin görülme sıklığının %1 ile %3 arasında değiştiği ifade edilmektedir (Clark, 2004). Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde OKB'nin bir yıllık görülme sıklığının %3 (Cilli ve ark., 2004) ve üniversite öğrencilerinde görülme sıklığının %4.2 (Yoldascan ve ark., 2009) şeklinde rapor edildiği görülmektedir. DSM-5'te uluslararası 1 yıllık OKB yaygınlık oranlarının % 1.1 ile % 1.8 arasında olduğu ifade edilmektedir (APA, 2013).

1.1.2. Demografik Özellikler

1.1.2.1. Cinsiyet Farklılıkları

Epidemiyolojik çalışmaların cinsiyet farklılıkları bulgularına göre OKB toplum örnekleminde kadınlarda erkeklerden daha yaygınken, klinik örnekleimde kadınların erkeklere oranının neredeyse eşit olduğu ifade edilmektedir (Fontenelle ve ark., 2006; Karno ve diğerleri, 1988; Ruscio ve ark., 2010). Boylamsal bir kohort çalışmasında, ağırlıklı kümülatif OKB yaygınlık oranlarının kadınlarda %5.3 ve erkeklerde %1.7 olduğu saptanmıştır (Fineberg ve ark., 2013).

Araştırmalar kadın ve erkeklerin OKB belirtilerinin türleri, şiddeti ve başlangıç yaşı gibi konularda da farklılıklarını ortaya koymaktadır. Belirti türleri incelendiğinde kadınlarda bulaşma/kirlenmeye, erkeklerde ise cinsel/dini ve simetriye ilişkin daha fazla belirti görüldüğü ifade edilmiştir (APA, 2013; Lochner ve Stein, 2001; Mathis ve ark., 2011). Başka bir çalışmada da kadınların kirlenme obsesyonları veya agresif kaygılar, erkeklerin küfür içeren düşünceler bildirme olasılığı yüksek bulunmuştur (Torresan ve ark., 2013). OKB hastalarının %50'sinden fazlasına geç ergenlik/erken yetişkinlik döneminde tanı konulmasına rağmen (Dell'Oso ve ark., 2016; Fineberg ve ark., 2013), erkeklerde daha erken bir başlangıç yaşı ile daha fazla belirti şiddeti görüldüğü rapor edilmiştir (Benatti ve ark., 2020; Stewart ve ark., 2004; Torresan ve ark., 2013).

1.1.2.2. Başlangıç Yaşı

Araştırmalar hastalığın başlangıcının çoğunlukla 18-24 yaş aralığına karşılık gelen genç yetişkinlik dönemi olduğunu ortaya koymaktadır (Karno ve ark., 1988; Calamari ve ark., 2012). Ruscio ve arkadaşları (2010) tarafından OKB'nin başlangıç yaşının ortalama olarak 19.5 olduğu saptanmıştır. Ortalama başlangıç yaşının kadınlarda 21-22, erkeklerde ise 14-19 arasında değiştiği belirtilmiştir (Steketee ve Barlow, 2002). Ayrıca erken ve geç başlangıçlı OKB'nin farklı klinik özelliklere sahip olduğu ve erken başlangıçlı OKB'nin ayrı bir alt tip olup olmadığı tartışılmaktadır. Buna göre erken başlangıçlı OKB'de tedavi oranı azalmakta, belirtiler daha şiddetli olabilmekte, obsesif kompulsif ve ilişkili bozuklukların ve eş tanılarının görülme sıklığı artmakta, erkeklerde görülme oranı artmakta ve genetik aktarım riski daha yüksek olabilmektedir (Taylor, 2011; Wang ve ark., 2012).

1.1.2.3. Klinik Gidişat

OKB'nin seyrinin genellikle kronik olduğu ve nadiren belirtilerin epizodik bir model izlediği ifade edilmektedir (Sharma ve ark., 2014). Skoog ve Skoog (1999) tarafından yapılan 40 yıllık boylamsal bir araştırmada OKB tanılı 144 hastanın belirti düzeyleri tedaviden 5 yıl ve 40 yıl sonra ölçülmüştür. Beş yıl sonra yapılan ölçümde hastaların %30'unun iyileştiği tespit edilirken, 40 yıl sonra yapılan ölçümde hastaların %80'inin

iyileştiği ya da belirtilerin hafif düzeyde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, psikoterapi ve ilaç tedavisi alınmasına rağmen OKB’de tamamen iyileşme oranının düşük olduğu belirtilmiştir. Belirti şiddetinin yüksek olması (Steketee ve Barlow, 2002), erken başlangıç yaşı (Skoog, 1999), obsesyon ve kompulsiyonların birlikte görülmesi, sosyal işlevselliğin düşük olması, eş tanının özellikle depresyonun varlığı (Kempe ve ark., 2007), cinsel/dini obsesyonların görülmesi (Alonso ve ark., 2001), temizlik ve kontrol ritüellerinin varlığı (Drummond, 1993) ve stresli yaşam olaylarına maruziyet (Clark, 2004) tedavi uyumunu zorlaştırmakta ve gidişatı olumsuz etkilemektedir.

1.1.3. Obsesif Kompulsif Bozukluğun Belirtileri ve Alt Tipleri

OKB’de obsesyonların içeriği kirlenme/bulaşma, saldırganlık, cinsel, kuşku, simetri/düzenleme, dinsel, biriktirme ve somatik şeklinde olabilmektedir (Clark, 2004). OKB tanılı bireyler bir ya da birden fazla türde obsesyona sahip olabilmekte ve obsesyonlar zamanla değişkenlik gösterebilmektedir. Bireysel deneyimler, kültürel ve sosyodemografik özellikler obsesyonların içeriğini şekillendirebilmektedir. Örneğin, çocuklarına düşkün bir ebeveyn onlara zarar verme konusunda istem dışı imgelere sahip olabilir ya da dindar biri tanrıya küfreden istem dışı düşünceler yaşayabilir (Abramowitz ve Jacoby, 2014).

Kirlenme/Bulaşma obsesyonları bireyin kendisinin ya da başkalarının kirlendiği, kendisine ya da başkalarına pislik, mikrop, idrar, dışkı vb. bulaştığı ile ilgili düşünceleri ya da imgeleri içermektedir. Saldırganlık obsesyonları bireyin kendisine ya da başkalarına karşı yaralama, öldürme ve benzeri şekillerde zarar verme düşüncelerini ya da imgelerini ifade etmektedir. Zarar verme obsesyonu olan kişiler sevdikleri insanlarla yalnız kalmaktan kaçınabilir ya da bıçak, makas gibi sivri nesnelerden uzak durabilirler. Cinsel obsesyonlar bireyin cinsellikle alakalı onaylanmayan/utanç verici olarak tanımladığı düşüncelerine ya da imgelerine karşılık gelmektedir. Bazı bireyler uygunsuz kişilere (örneğin aile üyeleri, çocuklar, dini figürler) yönelik cinsel düşüncelerle mücadele edebilir. Kuşku obsesyonlarının içeriğinde bir eylemin yapılıp yapılmadığına

emin olamama düşüncesi yer almaktadır. Kapının kilitlendiğinden veya ocağın kapatıldığından emin olamamak bu duruma örnek verilebilir. Simetri/Düzenleme obsesyonları, eşyaların tam bir simetri içinde olmasına ve nesnelerin belirlenmiş bir düzende olmasına ilişkin düşünceleri ya da imgeleri içermektedir. Dinsel obsesyonların içerisinde, bireylerin dini inançlar, ritüeller veya ahlaki doğrularla ilgili tekrarlayıcı ve rahatsız edici düşünceleri ya da imgeleri yer almaktadır. Dini ibadetleri doğru şekilde yerine getirip getirmediği konusunda sürekli şüphe duyması buna örnektir. Biriktirme obsesyonlarında ihtiyaç duyulmadığı halde nesneleri istifleme ve saklama ihtiyacı ortaya çıkaran tekrarlayıcı düşünceler söz konusudur. Son olarak, somatik obsesyonların içerisinde ölümcül bir hastalığa yakalanmayla ilgili düşünceler ya da imgeler bulunmaktadır ve somatik obsesyonları olan bireyler bedenleriyle ilgili sürekli olarak endişe ve şüphe duymaktadırlar.

OKB’de temizleme, kontrol etme, sayma, tekrarlama, düzenleme ve biriktirme şeklinde kompulsiyon türleri bulunmaktadır (Leckman ve ark., 1997). Bireylerin yaşadığı kompulsiyonlar zamanla birtakım değişikliklere uğrayabilmektedir ve genellikle sayı olarak birden fazladır. Kompulsiyonların içerikleri de obsesyonlar gibi kişiden kişiye değişkenlik göstermektedir. Obsesyonlara yanıt olarak gözlemlenebilir davranışlar (kontrol etme, yıkama) ya da zihinsel eylemler (dua etme, sayı sayma) şeklinde görülebilmektedir (McKay ve arkadaşları, 2004).

Temizleme kompulsiyonları bireyin kendisini, diğerlerini, nesneleri ya da çevresini tekrarlayıcı bir şekilde temizlemesi anlamına gelmektedir (Leckman ve ark., 1997). Örnek olarak tekrar tekrar el yıkama, banyo yapma, evi temizleme verilebilir. Kontrol etme kompulsiyonları, bir eylemin yapılıp yapılmadığının teyit edilmesine ilişkin davranışları içermektedir. Örneğin kapının kilitli olup olmadığı, ocağın açık olup olmadığı ya da musluğun kapalı olup olmadığı tekrarlayan şekilde kontrol edilebilir. Sayma kompulsiyonları, bireyin belirli bir sayıda nesneleri veya olayları sayma ihtiyacı hissetmesi şeklinde kendini gösterir. Adımlarını saymak ve merdivenleri çıkarken basamakları saymak buna örnek verilebilir. Tekrarlama kompulsiyonları bir hareketin, sözün veya düşüncenin belirli bir sayıda ve biçimde yinelendiği kompulsiyonlardır.

Örneğin kişi ışıkların kapalı olduğundan emin olmak için ışık anahtarını ritüelistik olarak beş kez açıp kapayabilir. Düzenleme kompulsiyonları, nesneleri belirli bir düzen ve simetri içinde tutmaya yönelik davranışları kapsamaktadır. Biriktirme kompulsiyonları, bir şeyi ihtiyaç duyulmadığı halde istiflemek için satın alma ve sahip olunan bir şeyi artık ihtiyacı olmasa da atmama/elden çıkarmama şeklinde kendini göstermektedir.

Obsesyonların yarattığı kaygıyı hafifletmek için obsesyonla ilişkili kompulsiyon gerçekleştirilmektedir. Obsesyonlardan saldırganlık, cinsel, somatik, dinsel içerikli olanları genellikle kontrol kompulsiyonlarının; simetri obsesyonlarını düzenleme, sayma ve tekrarlama kompulsiyonlarının ve kirlenme/bulaşma obsesyonlarını temizleme kompulsiyonlarının izlediği ifade edilmektedir (Clark, 2004).

OKB'nin alt tipleri belirti alt tipi ve belirti boyutları olmak üzere iki farklı yaklaşımla belirlenmektedir (Clark, 2004). Belirti alt tipi yaklaşımında kategorik, belirti boyutları yaklaşımında ise boyutsal değerlendirmeler yapılmaktadır. Belirti alt tipi yaklaşımına göre araştırmacılar alt tipleri belirlerken homojen belirtileri göz önünde bulundurmaktadır. Buna göre kirlenme obsesyonlarına eşlik eden temizleme kompulsiyonları ve saldırganlık obsesyonlarına eşlik eden kontrol etme kompulsiyonları en sık görülen obsesyon ve kompulsiyon alt tipidir (Rasmussen ve Eisen, 1992; McKay ve ark., 2004). Cinsellik obsesyonları ve eşlik eden kontrol etme ve güvence arama kompulsiyonları yaygın görülen başka bir alt tip olarak karşımıza çıkmaktadır (Clark, 2004). Biriktirme, simetri, dinsel ve somatik obsesyonlar daha az görülen diğer belirti alt tipleridir. Kompulsiyonlardan ise tekrarlama, düzenleme ve sayma kompulsiyonları daha az görülen diğer türlerdir (Clark, 2004).

OKB'nin alt tip yaklaşımı hastalığın klinik görünümünün belirli özelliklerine dayanarak hastaları gruplandırırken, belirti boyutu yaklaşımı ise OKB belirtilerini farklı boyutlarda sınıflandırmaktadır (Clark, 2004). Belirti boyutu yaklaşımındaki bu sınıflandırma, hastalığın çeşitli yönlerini bir arada ele almayı ve belirtilerin şiddetini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Belirti alt tipi yaklaşımının ise OKB belirtilerinin heterojen olma özelliğini ve zamanla değişkenlik göstermesi durumunu yoksayması sebebiyle

eleştirildiği görülmektedir (Clark, 2004). Faktör-analizi/meta-analiz çalışmalarıyla belirti boyutlarını derecelendirerek inceleyen belirti boyutları yaklaşımı bu ihtiyaca yönelik ortaya çıkmıştır. Faktör-analitik yaklaşımı kullanan güncel çalışmalar, OKB belirtilerinin bulaşma (bulaşma/temizlik obsesyonları ve temizlik kompulsiyonları), zarar verme düşünceleri (zarar verme obsesyonları ve kontrol kompulsiyonları), yasak düşünceler (saldırgan, cinsel, dinsel obsesyonlar ve zihinsel ritüeller, dua etme kompulsiyonları), simetri (simetri obsesyonları ve tekrarlama, sıralama ve sayma kompulsiyonları) ve biriktirme (biriktirme obsesyonları ve ilgili kompulsiyonlar) olmak üzere beş faktörlü bir modelini sunmaktadır (Mataix-Cols ve ark., 2005; Bloch ve ark., 2008). OKB alt tiplerini araştıran başka bir çalışmada da bulaşma/temizleme, kontrol etme, açık kompulsif ritüeller olmadan obsesyonlar ve biriktirme olmak üzere dört faktör ortaya çıkmıştır (Abramowitz ve ark., 2003). Biriktirme belirtilerinin bazı OKB hastalarında görülebilmesine rağmen, biriktirmenin OKB'nin alt tiplerinden ayrı tutulması gerektiğini savunan çalışmalar da yapılmıştır (Abramovitch ve ark., 2021; Abramowitz ve ark., 2008). Biriktiricilik bozukluğu DSM-5'te obsesif kompulsif ve ilişkili bozukluklar kategorisi altında OKB'den ayrı bir bozukluk olarak yer almaktadır (APA, 2013).

1.1.4. Eş tanı

DSM-5'de OKB'de eş tanı oranının yüksek olduğu ifade edilmektedir (APA, 2013). OKB tanılı bireylerin yaklaşık %90'ında başka bir psikolojik bozukluk tanısı da olduğu belirtilmektedir (Ruscio ve ark., 2010). OKB ile birlikte en sık depresyon ve kaygı bozuklukları görülmektedir (Angst ve ark., 2005; Ruscio ve ark., 2010). Bunu bipolar bozukluk, dürtü kontrol bozuklukları, madde kullanım bozukluğu ve yeme bozuklukları izlemektedir (Angst ve ark., 2005; Ruscio ve ark., 2010). OKB tanılı bireylerin %75'inin yaşamları boyunca en az bir majör depresif dönem yaşadığı, %33'ünün OKB tanısına eşlik eden depresif bozukluk kriterlerini karşıladığı belirtilmiştir (Abramowitz ve ark., 2003). OKB'ye eşlik eden majör depresif bozukluğun yaşam kalitesini düşürerek tedaviye uyumu zorlaştırdığı ifade edilmektedir (Abramowitz ve Foa, 2000). OKB'nin kaygı bozukluklarıyla eş tanı oranlarına bakıldığında, hastaların %43.5'inde sosyal fobi, %42.7'sinde özgül fobi, %37.1'inde ayrılma anksiyetesi, %20'sinde panik bozukluk,

%8.3'sinde yaygın anksiyete bozukluğu ve %7.8'inde panik ataksız agorafobi olduğu rapor edilmiştir (Ruscio ve ark., 2010). Depresyon ve kaygı bozukluklarının çoğunlukla sayma, simetri ve düzen belirtilerine sahip OKB hastalarında; bipolar bozukluk ve panik bozukluğun somatik obsesyonlara sahip OKB hastalarında ve yeme bozukluklarının bulaşma/temizleme belirtilerine sahip OKB hastalarında daha sık görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Hasler ve ark., 2005). Eş tanı görülme sıklığında cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, Benatti ve arkadaşları (2020) tarafından kadın OKB hastalarının erkek hastalara göre daha çok eş tanı aldığı ortaya konmuştur.

OKB ve kişilik bozukluklarının birlikte görülme sıklığının Bulli ve arkadaşlarının (2016) yaptığı araştırma sonucunda %9-88 aralığında değişen geniş bir ranjda olduğu bulunmuştur ve tartışmalı bir konudur. Bu durum kişilik bozukluklarının ölçümünde farklı yöntemlerin kullanılmasına, teşhisindeki zorluklara ve düşük güvenilirlik oranlarına dayanmaktadır. OKB kişilik bozukluğu kümelerinden en çok C kümesi kişilik bozukluklarıyla ve obsesif kompulsif kişilik bozukluğu ile birlikte görülmektedir (Gordon ve ark., 2013, Starcevic ve Brakoulis, 2014). Çekingen, obsesif kompulsif, bağımlı, histrionik ve şizotipal kişilik bozuklukları OKB ile birlikte görülebilmektedir (Baer ve ark., 1990; Chmielewski ve Watson, 2008). Öte yandan OKB'nin narsistik, şizoid ve antisosyal gibi A ve B kümesi kişilik bozukluklarıyla eş tanı oranının daha düşük olduğu bildirilmektedir (Friborg ve ark., 2013; Pena-Garijo ve ark., 2013). Ayrıca, OKB belirti şiddeti ve kişilik bozukluğuna sahip olma riski arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur (Bulli ve ark., 2016). Kişilik bozukluğu eştanılı OKB hastalarının düşük problem çözme becerilerine sahip olduğu, tedaviye uyum sağlamakta zorlandıkları, tedaviye yanıt oranlarının düşük olduğu ve kapsamlı tedavi yöntemlerine ihtiyaç duyabildikleri belirtilmiştir (Rufer ve ark., 2005).

1.1.5. Obsesif Kompulsif Bozukluğun Bilişsel Kuramları

OKB'yi açıklayan birçok kuram olsa da, bu çalışmada alanyazında en sık kullanılan ve araştırılan bilişsel kuramlar gözden geçirilecektir. OKB'de ilk bilişsel açıklamalar Carr (1974) tarafından yapılmış ve obsesyonların olası sonuçların hatalı ve gerçekçi olmayan

şekilde yorumlanması sonucunda ortaya çıktığı öne sürülmüştür. Lazarus'un tehdit değerlendirme kuramına dayanan bu bilişsel model bireyin olumsuz sonuçların gerçekleşme ihtimalini aşırı olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Modele göre, kompulsiyon olası korkulan sonucun gerçekleşme ihtimalini azaltmak ve kaygıyı yatıştırmak için başvurulmuş bir durumdur. Carr'ın bilişsel modeli, obsesyonlar ve fobilerle ilgili düşünceler arasında ayırım yapmaya olanak tanınamamasıyla eleştirilmekte ve obsesyonların nasıl geliştiğini açıklamada yetersiz görülmektedir (Franklin ve Foa, 2008).

OKB'yi açıklayan bilişsel modeller arasında Salkovskis'in (1985) artmış sorumluluk modeli yer almaktadır. Modelde artmış sorumluluk algısıyla düşüncelerin yanlış yorumlanarak obsesyonlar haline geldiği öne sürülmektedir. Artmış sorumluluk bireye atfedilen sorumluluk ve önemin artması anlamına gelmektedir. Çoğu insan girici ve istem dışı düşüncelere sahip olabilmektedir, ancak OKB tanılı olanlar abartılmış sorumluluğun etkisiyle bu düşüncelerin sonuçlarını yanlış değerlendirip kompulsif davranmakta ve düşünceleri bastırmaya çalışmaktadır. Nötrleme ve kaçınma gibi kompulsiyonlarla sorumluluk ve onun yarattığı kaygı saf dışı edilmekte, böylece bireye atfedilen sorumluluğun ne derecede gerçekçi olduğu görülememektedir. Dolayısıyla intrusif düşüncelerin yoğunluğu da zamanla artarak obsesif düşünceler haline gelmektedir.

OKB'nin gelişimini ve yapısını anlamak için önerilen kuramlardan biri de Rachman'ın (1997, 1998) istem dışı düşüncelerin hatalı yorumlanması modelidir. Bu modelde, artmış sorumluluk modeli zenginleştirilerek girici düşüncelerin hatalı yorumlanmasının sadece sorumluluk kaynaklı olmadığına vurgu yapılmaktadır. Bu düşüncelerin yanlış yorumlanmasında bireyin öğrenilmiş inançları ile içsel ve dışsal uyaranların etkili olduğu öne sürülmektedir. Artmış sorumluluk bilincine sahip olan birey, istem dışı düşüncelere önem atfettiğinde bunların muhtemel sonuçlarından da sorumlu olduğunu düşünebilir. İşte bu düşüncelerin hatalı yorumlanmasında etkili olan bilişsel yanlışlığa düşünce eylem kaynaşması (DEK) adı verilmektedir (Rachman, 1998). DEK bir düşüncenin zihinde belirmesinin o düşüncenin gerçekleşmesine katkıda bulunacağı inancı olarak tanımlanmaktadır ve iki boyuttan oluşmaktadır: (1) Ahlak, (2) Olasılık. Ahlak boyutuna

göre, birey obsesyonların ve eylemlerin ahlaki açıdan eşit olduğuna inanmaktadır (örneğin yalan söylemeyi düşünmek, gerçekten yalan söylemek kadar kötüdür). Olasılık boyutunda da, bir düşünceye sahip olduğunda bu düşüncenin gerçekleşme ihtimalinin arttığı inancı söz konusudur (örneğin başkasının hastalığı hakkında düşünmek, hastalığın bana bulaşma olasılığını artırır). DEK, OKB ile ilişkili görülse de ayrı bir fenomen olarak kabul edilmektedir (Shafran ve Rachman, 2004). OKB’de artmış sorumluluk algısının düzeyi DEK ile birlikte yükselmekte ve obsesyonun yarattığı kaygıyı azaltmak amacıyla zihinsel ya da fiziksel kompulsiyonlar gerçekleştirilmektedir. Özetle, Rachman’ın modeli OKB’nin etiolojisini sadece artmış sorumluluk algısının açıklayamayacağını, DEK inançlarının da girici düşüncelere neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Clark’ın (2004) bilişsel kontrol modeli OKB’yi açıklamada önemli olan başka bir kuramdır. Modelde, OKB tanılı bireylerin istem dışı düşünce, imge ya da dürtülerin ortadan kaldırılması gerektiğine inandıkları savunulmaktadır. Bu inanç bireylerde hatalı yorumlanan istem dışı düşünceleri kontrol etme çabalarına yol açmaktadır. Düşüncelerin kontrolünü sağlamak için de kaçınma ya da nötralizasyon yoluyla kompulsif davranışlar gösterilebilmektedir. Düşüncelerini kontrol etmeyi başaramayan bireyler, kontrol eksikliğini olumsuz bir deneyim olarak yorumlarlar (Clark, 2004). Aynı zamanda bu kontrol çabası, girici düşüncelerin daha şiddetli deneyimlenmesine sebep olmaktadır. Hem düşüncelerin ve hem de düşünceleri kontrol çabalarının hatalı yorumlanmasının OKB’yi devam ettirdiği savunulmaktadır. Ayrıca istem dışı düşüncelerin ego-distonik özellikte olduğunda, yani benlik algısıyla uyumlu olmadığı zaman, obsesyona dönüşme ihtimalinin arttığı ifade edilmektedir (Purdon ve Clark, 1999). Benliğe yabancı olan bu düşünceler bireyin zihninde belirdiğinde rahatsızlık duygusunu da beraberinde getirmektedir. Düşüncelerin aklına gelmesini engellemeye yönelik başarısız bir kontrol çabası ve bu çabayla ilgili yanlış değerlendirmeler de düşüncelerin kontrolüne ilişkin üstbilişsel inançları doğurmaktadır.

OKB’nin bilişsel kuramlarına ilişkin Obsesif Kompulsif Bilişler Çalışma Grubu’nun (OKBÇG) modeli de bulunmaktadır. Dokuz farklı ülkeden 40’tan fazla araştırmacıyı bünyesinde barındıran OKBÇG, OKB’nin bilişsel temelini araştırmayı ve belirlemeyi

amaçlamıştır (Obsessive Compulsive Cognitions Working Group, 1997). Bu çalışmada OKB'nin bilişsel temelini oluşturan üç yapı belirlenmiştir: (1) girici düşünceler, (2) değerlendirmeler, (3) inançlar. Obsesyon olarak da ifade edilen girici düşünceler istem dışı düşünce, imge ya da dürtülerdir. Değerlendirmeler düşünceleri anlamlandırma sürecindeki yorum ve beklentilere karşılık gelmektedir. İnançlar ise genel varsayımlar ve yaygın düşünceler anlamına gelmektedir (OKBÇG, 1997). Çalışma grubu başlangıçta 19 adet inanç alanı tespit etmiş, ancak ilerleyen çalışmalarda bunların içinden OKB'ye özgü 6 bilişsel alan belirlenmiştir: (1) artmış sorumluluk, (2) düşüncelere aşırı önem verme, (3) abartılmış tehdit, (4) düşünce kontrolüne verilen önem, (5) belirsizliğe tahammülsüzlük, (6) mükemmeliyetçilik. OKBÇG (2005) tarafından yürütülen sonraki araştırmalarda OKB'ye ilişkin altı adet bilişsel alan birleştirilerek toplam üç alan tanımlanmıştır: (1) abartılmış sorumluluk ve tehdit, (2) düşüncelerin önemi ve kontrolü, (3) belirsizliğe tahammülsüzlük ve mükemmeliyetçilik.

Özetle, OKB'yi açıklayan bilişsel modeller bireylerin düşüncelerinin ve inançlarının OKB belirtilerinin ortaya çıkmasında, gelişiminde ve devam etmesindeki rolünü ortaya koymaktadır. Bu modeller OKB'nin anlaşılmasında, önlenmesinde ve sağaltımında önem taşımakta ve bilişsel davranışçı terapi gibi bazı terapi yaklaşımlarının temelini oluşturmaktadır.

1.2. ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI

Ebeveynliğe yönelik kuramsal bakış açılarına göre ebeveyn tutumları duygusal sıcaklık, kabul ve bakım vermeye karşılık soğukluk ve reddedicilik; psikolojik özerkliğe karşılık psikolojik kontrol, müdahalecilik ve aşırı koruyuculuk olarak kategorize edilmektedir (Parker ve ark., 1979; Perris ve ark., 1980; Rohner ve ark., 2012; Schaefer, 1965). Bireylerin ebeveynlerinin yetiştirme biçimlerine yönelik algıları, algılanan ebeveyn tutumları olarak adlandırılmaktadır (Arrindell ve ark., 1999). Algılanan ebeveyn tutumları reddedicilik, aşırı koruyuculuk ve duygusal sıcaklık olmak üzere üç farklı şekilde tanımlanmaktadır. Algılanan ebeveyn tutumlarının her biri ebeveynlerin

çocuklarıyla ilişkilerinde sergiledikleri tutumları ve fiziksel ya da sözel davranışları içermektedir.

Sürekli bir değişken olan sıcaklık boyutunun bir ucunda çocuğun sevildiğini ve kabul edildiğini gösteren dikkat, ilgi, güven, sevgi ve rahatlık olarak tanımlanan duygusal sıcaklık; diğer ucunda ise ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgisiz, tepkisiz, soğuk, psikolojik veya fiziksel olarak zarar verici davranışlarını kapsayan reddedicilik vardır (Rohner ve ark., 2012; Rohner, 2004). Ebeveynin duygusal sıcaklığı çocuğun ebeveyniyle olan ilişkisinde kabul edildiğini ve sevildiğini gösteren tüm davranışları içermektedir. Ebeveynin çocuğu sakınlaştırması, ihtiyaç duyulduğunda ona yardım etmesi, başarılarından gurur duyması, onu rahatlatması gibi davranışları duygusal sıcaklık tutumunun temel özellikleridir (Arrindell ve ark., 1999; Zimmermann ve ark., 2008). Ebeveynin reddediciliği ise çocuklarının gereksinimlerini ve isteklerini göz ardı eden, çocuklarını cezalandıran, dikkate almayan, eleştiren, onlara karşı soğuk davranan ve sevecen olmayan ebeveynleri nitelendirmektedir (Markus ve ark., 2003; Rohner ve ark., 2012).

Ebeveynliğin kontrol boyutuna ilişkin davranışlar bir ucunda özerkliğe izin verici, diğer ucunda ise kısıtlayıcı ve aşırı koruyucu olmak üzere iki uçlu bir süreklilik olarak değerlendirilmektedir (Rohner, 2005). Kontrol düzeyleri düşük olan izin verici ebeveynler çocuğa kural koymazlar ve yönlendirici değildirler, çocuğa bütünüyle izin vermektedirler (Rohner ve Rohner, 1981). Yüksek düzeyde kontrollü olan kısıtlayıcı ebeveynler ise çocuğa çok fazla kural koymakta, bu kurallara uyması için çocuğu zorlamakta ve çocuğun özerkliğini kısıtlamaktadırlar. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu, ebeveynlerin çocuklarının özgürlüklerini kısıtlayıcı düzeyde fazla korumacı, kontrolcü ve müdahaleci tutum ve davranışları olarak tanımlanmaktadır. Aşırı koruyuculuk tutumu ebeveynlerin çocuklarının yaşamı ve güvenliğine ilişkin abartılmış kaygı ve endişeleri, çocuklarının yaşayacağı olumsuz deneyimleri engellemek amacıyla yasaklamalar ve kesin sınırlar koymaları gibi özellikleri içermektedir (Lindhout ve ark., 2006; Rapee ve ark., 2009; Wood ve ark., 2003).

Yaşamın erken dönemlerinde anne ve babaların çocuklarıyla etkileşimlerinde sergiledikleri ebeveyn tutumları psikopatolojilerin oluş mekanizmasında rol oynayan önemli faktörlerden biridir (Perris, 1988). Ebeveynleri tarafından reddedilen bireyler, “reddedilme sendromu” adı verilen istikrarlı bir olumsuz kişilik modeli geliştirebilmektedir (Rohner, 2004). Bu sendrom, bireyin yaşamı boyunca davranışsal işleyişi ve psikolojik uyumu üzerinde önemli olumsuz etkiler yaratmaktadır (Khaleque ve Rohner 2002, 2012). Kendilik ve kişilerarası ilişkilerde bozulmalara yol açabilen ebeveyn reddi, birçok psikolojik sorunun kaynağı olarak da değerlendirilmektedir (Rohner, 2004). Rohner ve Britner (2002), ebeveynleri tarafından reddedilme deneyimlerini hatırlayan bireylerin, reddedilme deneyimi olmayan bireylere göre duygudurum bozuklukları, davranım bozukluğu, dışsallaştırma bozuklukları, suç işlemeyi içeren davranış sorunları ve madde bağımlılığı yaşamaya daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir. Baker ve Hoerger (2012) tarafından yapılan çalışmada ise ebeveyn reddinin özellikle kaygı, depresyon ve somatizasyon ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca 40 yıl boyunca yürütülen 551 çalışmayı içeren küresel çapta bir meta-analizin sonuçlarına göre, ebeveyn reddi ile psikolojik uyumsuzluk arasında cinsiyet, ırk, dil ve kültürden bağımsız şekilde önemli bir ilişki bulunmuştur (Khaleque ve Ali, 2017). Başka bir meta-analitik çalışmada, ebeveyn sıcaklığının sırasıyla çocukların ve yetişkinlerin psikolojik uyumundaki varyansın %26'sını ve %21'ini açıkladığı bulunmuştur (Khaleque ve Rohner, 2002). Çocuklukta algılanan ebeveyn tutumlarının yetişkinlik dönemindeki kaygı bozukluklarının gelişmesinde önemli bir risk faktörü olduğu görüşünü destekleyen birçok çalışma bulunmaktadır (Anhalt ve Morris, 2008; Anlı ve Karşlı, 2010; Chorpita ve Barlow, 1998; Rapee, 1997; Reitman ve Asseff, 2010; van Brakel ve ark., 2006). Türk kültüründe yapılan çalışmalara bakıldığında yetişkinlerin psikolojik uyumları ile anne-babalarından algıladıkları sıcaklık-red arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır (Eryavuz, 2006; Karpat, 2010; Mamiyev, 2005; Salahur, 2010; Ünübol, 2011; Varan, 2005; Varan ve ark., 2008). Özetle, ebeveyn sıcaklığı ve kabulü bireyler üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, ciddi olumsuz etkiler ebeveynin reddeciliğinden kaynaklanmaktadır. Bunlar çocukluktan kalma deneyimler olsa da, etkileri bireyin hayatı boyunca devam etmektedir.

1.2.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Obsesif Kompulsif Bozukluk

OKB'ye olası yatkınlaştırmacı faktörler olarak, olumsuz aile işleyişinin birçok boyutu hedef gösterilmektedir (Barcaccia ve ark., 2015). Algılanan aşırı korumacı, otoriter ve reddedici ebeveyn stilleri ergenler ve yetişkinlerde yüksek OKB riski ile ilişkilendirilmektedir (Brander ve ark., 2016; Noppen ve Steketee, 2009; Timpano ve ark., 2010; Yarbrow ve ark., 2013). Aşırı koruma, kontrol davranışı ve otoriterlik içeren işlevsel olmayan ebeveynliğin çocuğu abartılmış sorumluluk, obsesyonel inançlar ve tehdit algısı konularında duyarlılaştırarak obsesif kompulsif belirtilere yol açabildiği öne sürülmektedir (Aycicegi ve ark., 2002; Farrell ve ark., 2013; Haciomeroglu ve Karanci, 2014; Hofer ve ark., 2018; Jacobi ve ark., 2006; Murphy ve Flessner, 2015).

Alonso ve arkadaşları (2004) tarafından OKB hastaları ve sağlıklı kontroller ile yapılan çalışmada, OKB hastalarının diğer gruba göre babalarından daha fazla red algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aşırı korumacılık açısından iki grup arasında fark bulunmazken, OKB'de biriktirme davranışının düşük düzeyde ebeveyn sıcaklığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, subklinik obsesif kompulsif bireylerin ailelerinden yüksek düzey reddedilme ve düşük düzey duygusal sıcaklık algıladıkları ifade edilmektedir (Cavedo ve Parker, 1994; Ehiobuche, 1988, Kimidis ve ark., 1992). Coppola ve arkadaşları tarafından (2020) obsesif kompulsif belirtilere sahip çocuklarla yürütülen araştırmanın sonuçları ise annenin düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihtimal ve kontrol boyutları ile çocukta OKB belirtileri arasında pozitif ilişkiler olduğunu göstermektedir. Yani annelerinden daha fazla düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihtimal ve kontrol algılayan bireylerde OKB belirtileri görülme riski artmaktadır. Hoekstra, Visser ve Emmelkamp (1989) tarafından yapılan çalışmada OKB tanılı bireylerin sağlıklı kontrollere göre ailelerinden daha fazla red ve daha az duygusal sıcaklık algıladıkları belirtilmektedir. Lennertz ve diğerleri (2010) tarafından OKB tanılı bireyler, sağlıklı kontroller ve her iki grubun kardeşleri ile yürütülen çalışmada ise OKB grubunun daha az ebeveyn sıcaklığı, daha çok ebeveyn reddi ve kontrolü algıladığı saptanmıştır. OKB tanılı bireylerle yürütülen geniş çaplı bir başka bir çalışmada da, biriktirme davranışı gösteren OKB tanılı kadınların düşük düzey

anne bakımı, yüksek düzey anne aşırı korumacılığı ve anne kontrolü algıladığı ve bu etkilerin erkeklerde anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Chen ve ark., 2017).

1.3. KİŞİLİK İNANÇLARI

Bireyler erken çocukluk döneminden itibaren kendileri, başkaları ve dünya hakkında inançlar geliştirmektedirler. Bu temel inançlar, “organizmayı etkileyen uyarıcıların taranması, kodlanması ve değerlendirilmesi için bilişsel bir yapı” oluşturan bilişsel şemaların bilişsel veya sözlü temsili olarak tanımlanmaktadır (Beck, 1967). Temel inançlar, en temel inanç seviyesi olarak kabul edilmektedir (örneğin: yetersizim). Tutumlar, varsayımlar ve kurallar orta düzey inançlar olarak kabul edilirken (örneğin: denersem başarısız olurum), otomatik düşünceler ise belirli durumlarda ortaya çıkan düşünceler olarak kabul edilmekte (örneğin: bunu yapamıyorum) ve en yüzeysel biliş seviyesini oluşturmaktadır (Beck, 2011). İşlevsiz otomatik düşünceler genellikle belirli kategorilere girmekte ve bilişsel çarpıtmalar olarak isimlendirilmektedir.

Temel inançlar bireyin kendine, başkalarına ve dünyaya bakış açısının temelini oluşturduğu için duygularımız ve davranışlarımızla yakından ilgilidir (Beck, 2011). Bir kişinin bilgiyi işleme şekli inançlarından etkilenmekte ve psikolojik bir bozukluk olduğunda bilginin kullanımı sistematik olarak işlevsiz bir şekilde önyargılı hale gelmektedir (Beck ve ark., 2014). Bu temelde, Beck ve Beck (1991) kişilik bozukluklarının belirli işlevsiz inanç kümeleriyle ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir (örneğin kaçınan kişilik inancı: sosyal olarak yetersizim ve istenmeyen biriyim). Kişilik bozukluğu olan bireyler işlevsiz inançları yüksek düzeyde deneyimleme eğilimindedir (Beck ve Beck, 1991; Riso ve McBride, 2007), ancak kişilik bozukluğu olmayan bir birey de bu inançlara çeşitli derecelerde sahip olabilmektedir. Kişilik bozuklukları yerine kişilik inançlarını değerlendirmek aynı zamanda DSM-5’in önerdiği modele dayanarak kategorik olmayan boyutsal değerlendirmeler yapmak için uygun görülmektedir (APA, 2013). Bu model kişiliğin işlevselliğindeki bozulmanın şiddetini ve beş alanda kümelenen 25 patolojik kişilik özelliğini boyutsal olarak değerlendirmektedir.

Bireylerin zihinlerinde kişilik bozukluklarını yansıtabilecek çarpıtılmış düşünce ve inançlar belirebilmektedir (Moretti ve ark., 2018). Beck ve Beck (1991) bireylerin kendileri ya da başkalarıyla ilgili işlevsiz kişilik inançlarını değerlendirmek amacıyla Kişilik İnanç Ölçeği'ni geliştirmiştir. Çekingen, bağımlı, pasif agresif, obsesif kompulsif, antisosyal, narsistik, histrionik, şizoid, paranoid ve sınırda olmak üzere 10 kişilik inancı bulunmaktadır (Beck ve ark., 2001). Aşağıdaki bölümde bu inançlardan bahsedilecektir:

1. Çekingen Kişilik İnancı: Çekingen kişilik inancına sahip kişiler, eleştiri veya reddedilme korkusu nedeniyle daha içe dönük olma eğilimindedir. İnsanlar tarafından beğenilmeyeceklerini düşündükleri için yeni kişilerarası ilişkiler kurmakta kendilerini yetersiz hissederler (APA, 2013). Başkalarının ne düşündüğüyle çok fazla meşgul olmaları, daha fazla sosyal kaygıya sahip olmalarına yol açmaktadır. Genellikle sosyal durumlarda utangaç ve sessizdirler, çünkü söyledikleri veya yaptıkları her şeyin diğer insanlar tarafından yanlış olarak değerlendirileceğini düşünürler. Çekingen kişiliğin yansıttığı işlevsiz inançlardan bazıları şunlardır: "Sosyal olarak istenmeyen biriyim ve yetersizim." ve "Gerçek beni tanırlarsa kimse beni sevmez." (Beck ve ark., 2001).

2. Bağımlı Kişilik İnancı: Bağımlı kişilik inancına sahip kişiler, hayatlarında sürekli olarak başkalarının görüşlerine ihtiyaç duyarlar. Duygusal ve fiziksel ihtiyaçları için başkalarına bağımlıdırlar, başkalarının onayı ya da tavsiyesi olmadan günlük işlerde bile sorun yaşarlar (APA, 2013). Reddedilmekten ya da terk edilmekten korktukları için gerçek düşüncelerini ve görüş ayrılıklarını ifade etmeyebilirler. Kendilerine bakamayacaklarını düşündükleri için yalnız bırakılmaktan çok korkarlar. Bağımlı kişiliğin işlevsiz inançları "Ben zayıf ve muhtaç biriyim" ve "En korkunç şey terk edilmektir" şeklindedir (Beck ve ark., 2001).

3. Pasif Agresif Kişilik İnancı: Bu kişilik inancına sahip kişiler, otoritelere veya diğer insanların taleplerine karşı olumsuzluk ve direnç gösterirler. Kişilerarası ilişkilerinde düşmanlık göstermekten tatmin olurlar (Small ve ark., 1970). Yapılması gerekenler konusunda olumsuz sonuçlarla karşılaşsalar bile genellikle erteleme ve inatçılık gösterirler. Sahip olabilecekleri işlevsiz inançlardan bazıları şunlardır: "Hayatımda

bağımsız olmak istiyorsam, başkalarının talimatlarını takip etmeyeceğim." ve "Bşkalarının istekleri ve bunlar için verilen zaman sınırı gururumu zedeler." (Beck ve ark., 2001).

4. Obsesif Kompulsif Kişilik İnancı: Obsesif kompulsif kişilik inancına sahip kişiler daha düzenli, dikkatli ve mükemmeliyetçi olma eğilimindedir. Görevlerinin ayrıntılarıyla çok meşgul olmaları, bu görevleri tamamlamalarına engel olabilir (APA, 2013). Bir işle uğraşırken çok katıdırlar ve hata yaptıklarında kendilerine karşı sert davranırlar. İşleri yapılması gerektiği gibi yapmaya aşırı odaklandıkları için diğer insanlarla çalışırken sorunlar yaşarlar. İşlevsiz inançlar şunları içerebilir: "Her şeyde mükemmel olmalıyım." ve "Detayları mükemmelleştirmek için düzenli ve sistemli olmak çok önemlidir." (Beck ve ark., 2001).

5. Antisosyal Kişilik İnancı: Antisosyal kişilik inancına sahip kişiler artan saldırganlık, sinirlilik ve dürtüsellik yaşarlar. Hiçbir pişmanlık duymadan başkalarını incitebilir ya da aldatabilirler. Sosyal normlara uymak istemezler ve yasaya aykırı hareket etmekten çekinmezler. Hatta hapse girmelerine neden olacak suçlar işleyebilirler. Başkalarından çıkar sağlamak için yalan söyleme ve aldatmaya kolayca başvurabilirler (APA, 2013). İşlevsiz inançlar şunlar olabilir: "İstediğinizi elde ederseniz yalan söylemek kabul edilebilir." ve "Diğer insanlar zayıftır ve ezilmeyi hak ederler." (Beck ve ark., 2001).

6. Narsistik Kişilik İnancı: Narsistik kişilik inancına sahip kişilerde aşırı bir öz değer duygusu vardır. Başarılarını ve yeteneklerini abartarak başkaları tarafından beğenilmeye ihtiyaç duyarlar. Başkalarından üstün olduklarını düşünürler ve sınırsız güç ya da güzellik fantezileri vardır. Kişilerarası ilişkilerde, ihtiyaç duydukları şeyi elde etmek için sömürücü davranabilirler. Empati eksikliği nedeniyle, diğer insanların duygularını umursamazlar (APA, 2013). Narsistik kişiliğin işlevsiz inançlarından bazıları şunlardır: "Ben çok özel bir insanım ve buna göre davranılması gerekiyor." ve "Mükemmel olduğum için insanlar beni eleştiremez." (Beck ve ark., 2001).

7. Histriyonik Kişilik İnancı: Bu kişilik inancına sahip kişiler her zaman ilgi odağı olmak isterler. Fiziksel görünümüleriyle, baştan çıkarıcı ve kışkırtıcı davranışlarla, dramatik ve abartılı duygu ifadeleriyle diğer insanların dikkatini çekmeye çalışırlar. Başkalarından, özellikle de güçlü otorite figürlerinden kolayca etkilenebilirler (APA, 2013). İşlevsiz inançlar şunları içerebilir: "İnsanların beni sevmesi için ilgi odağı olmam gerekir." ve "İnsanlar onları eğlendirdiğimde zayıflıklarımı fark etmezler." (Beck ve ark., 2001).

8. Şizoid Kişilik İnancı: Bu kişilik inancı, bireyin kendi ailesi de dahil olmak üzere sosyal ilişkilere karşı ilgi eksikliğini içermektedir. Çekingen kişilik inancında bireyler sosyal kaygı nedeniyle sosyal ilişkiler kurmada sorun yaşarlarken, şizoid kişilik inancına sahip bireyler ilgisizlikleri nedeniyle herhangi bir sosyal etkileşim istemezler. Bu nedenle genellikle yalnız olabilecekleri aktiviteleri tercih ederler. Diğer insanların düşüncelerine ya da duygularına karşı kayıtsızdırlar ve diğer insanlar tarafından "soğuk" olarak kabul edilebilirler (APA, 2013). Şizoid kişiliği yansıtan inançlar "Başka insanlarla birlikte olmaktansa yalnız olmak daha iyidir." ve "İlişkiler çok karmaşıktır, bu yüzden onlara ihtiyacım yok." şeklindedir (Beck ve ark., 2001).

9. Paranoid Kişilik İnancı: Paranoid kişilik inancına sahip kişiler, başkalarının kötü niyetli olduğunu düşündükleri için diğer insanlardan şüphelenme ve onlara güvenmeme eğilimindedir. Başkalarının onları aldatabileceğini ya da onlara zarar verebileceğini düşünürler, bu yüzden başkalarına güvenmekte zorlanırlar. Yakın arkadaşları ve aile üyeleriyle ilişkilerinde de güveni sorgulayabilirler. Evlilik ilişkilerinde, partnerlerinin sadakatinden şüphelenebilirler (APA, 2013). Bu kişilik inancına ait işlevsiz inançlardan bazıları şunlardır: "Dikkatli olmazsam diğer insanlar beni manipüle ederler." ve "Başkalarına güvenirsem, bu güveni kötüye kullanırlar." (Beck ve ark., 2001).

10. Sınırdaki Kişilik İnancı: Sınırdaki kişilik inancına sahip kişiler, istikrarsız kişilerarası ilişkilere ve uçlarda ruh hali değişimlerine sahip olma eğilimindedir. Başkalarını aşırı derecede idealize edebilir ya da değersizleştirebilirler, bu durum istikrarsız ve sağlıklı ilişkilerle yol açabilir. Ayrıca istikrarsız bir kimlik duygusuna sahiptirler ve dürtüselliklerini dikkatsiz araç kullanımı gibi kendilerine zarar veren eylemlerle

gösterebilirler. Bu dürtüsellik intihar düşüncelerine ve davranışlarına da yol açabilir (APA, 2013). İşlevsiz inançlardan bazıları şunlardır: "Rahatsız edici duygularım kolayca kontrolden çıkabilir." ve "İlişkimde en ufak bir sorun varsa, o ilişkiyi bitirmeliyim." (Beck ve ark., 2001).

Kişilik inançlarının gelişiminde ve kişilik yapılanmasının şekillenmesinde erken dönemde ebeveynlerle kurulan ilişkilerin rolü olduğu belirtilmektedir (Bowlby, 1973; Rohner, 1980; Young ve ark., 2003). Olumlu ebeveyn tutumları sağlıklı kişilik gelişimini doğururken, olumsuz ebeveynlik kişilik psikopatolojilerine yol açabilmektedir (Cheng ve ark., 2011; Johnson ve ark., 2006). Literatürde ebeveyn tutumları ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiler sıklıkla araştırılsa da, ebeveyn tutumları ve kişilik inançları ilişkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bir sonraki paragrafta ebeveyn tutumları ve kişilik bozukluklarını ele alan çalışmalardan kısaca bahsedilmiştir.

Reddedici ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ile kişilik bozukluğu belirtileri arasında anlamlı pozitif ilişkiler bulunmuştur (Cheng ve ark., 2011). Kişilik bozukluğuna sahip bireylerin diğerlerine göre ebeveynlerinden daha az bakım, daha fazla kontrol ve özerklik inkarı deneyimledikleri ifade edilmiştir (Yu ve ark., 2007). Johnson ve arkadaşları (2006) tarafından yürütülen ve çocukluktan yetişkinliğe kadar olan dönemi kapsayan boylamsal bir araştırmada; ebeveyn bakımı ve sevgisinin sınırda, kaçınan, depresif, antisosyal, paranoid, şizoid ve şizotipal kişilik bozuklukları ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca ağır bir şekilde cezalandırmak gibi olumsuz ebeveyn davranışlarının borderline, pasif agresif, paranoid ve şizotipal kişilik bozukluğu riskini artırdığı rapor edilmiştir.

1.3.1. Kişilik İnançları ve Obsesif Kompulsif Bozukluk

OKB tanılı bireylerde kişilik inançlarının düzeyini değerlendiren çok az sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Kart ve Yucens (2020) tarafından OKB tanılı bireyler ve sağlıklı kontrollerle yürütülen çalışmada bağımlı, histrionik, paranoid, borderline ve kaçınan kişilik alt ölçek puanlarının OKB grubunda anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Depresyon komorbiditesini de kontrol eden bu araştırma, narsistik kişilik

inançları ve OKB şiddeti arasındaki ilişkiye depresyonun aracılık ettiği sonucuna da ulaşmıştır.

OKB belirtilerinin şiddeti ve komorbid kişilik bozuklukları arasındaki ilişki önceki çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Bu ilişkinin çelişen bulgularının yanı sıra, OKB ve kişilik bozukluklarında ortak işlevsiz inançlara odaklanan yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bulli ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan bir çalışmaya göre, OKB şiddeti arttıkça kişilik bozukluğuna sahip olma riski de artmaktadır. Orta şiddette OKB yaşayan bireylerde kişilik bozukluğu görülme riski 12 kat iken, yüksek şiddette olanlarda 39 kat daha yüksektir. Ancak OKB belirti şiddeti ile kişilik bozuklukları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını savunan çalışmalar da mevcuttur (Fricke ve ark., 2006). Komorbid kişilik bozukluğu olan ya da bir kişilik bozukluğuna yatkınlığı olan OKB hastaları düşük problem çözme becerileri, komorbiditenin tedavi uyumu ve yanıtı üzerindeki etkileri sebebiyle daha kapsamlı tedavi stratejilerine ihtiyaç duyabilmektedir (Rufer ve ark., 2005).

1.4. ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMALAR

Young ve arkadaşları (1992) tarafından geliştirilen şema kuramı şemaları bireyin kendisi ve çevre hakkındaki bilgiyi organize etmesine yardım eden bilişsel yapılar olarak tanımlamaktadır. Erken dönem yaşantılar yoluyla oluşan şemalar yetişkinlikte de gelişmeye devam etmektedir. Şemalar yaşantıların içeriğine göre olumlu ya da olumsuz şekillenebilmektedirler. Olumsuz olanlara erken dönem uyum bozucu şemalar adı verilmiştir ve ‘bireyin kendisi ve başkalarıyla ilişkileri hakkında çocuklukta geliştirdiği ve yaşam boyu işlediği, önemli ölçüde işlevsiz olan yaygın ve kalıcı temalar’ şeklinde tanımlanmaktadır (Young, ve ark., 2003).

Çocuklukta temel duygusal ihtiyaçların karşılanamaması sonucunda erken dönem uyum bozucu şemalar aktif hale gelmektedir (Young ve ark., 2003). Beş temel duygusal ihtiyaç tanımlanmıştır: Diğerlerine güvenli bağlanma, hareket özgürlüğü/yeterlilik ve kimlik algısı, gereksinim ve duygularını ifade özgürlüğü, kendiliğindenlik ve oyun, gerçekçi

sınırlar ve özdenetim. Bu ihtiyaçların karşılanamaması sonucunda kopukluk-reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik, yüksek standartlar, zedelenmiş sınırlar olmak üzere beş şema alanı ortaya çıkmıştır. Şemaların kazanımı ise gereksinimlerin bağlanma figürü tarafından karşılanamaması, travma ya da mağduriyet (ihmal ve istismar), aşırı koruma ve seçici içselleştirme yollarıyla olabilmektedir. Bu beş şema alanı altında 18 adet erken dönem uyum bozucu şema yer almaktadır (bkz. Tablo 1). Kopukluk ve reddedilmişlik şema alanındaki şemalar terkedilme/istikrarsızlık, güvensizlik/suistimal edilme, duygusal yoksunluk, kusurluluk/utanç ve sosyal izolasyon/yabancılaşma; zedelenmiş otonomi alanındaki şemalar bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlık; diğerleri yönelimlilik alanındaki şemalar boyun eğicilik, kendini feda ve onay arayıcılık; yüksek standartlar alanındaki şemalar karamsarlık, duyguları bastırma, yüksek standartlar/aşırı eleştirelçilik ve cezalandırılma; ve son olarak zedelenmiş sınırlar alanındaki şemalar da ayrıcalıklılık/büyüklik ve yetersiz özdenetim şeklindedir. Şema alanları, karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçlar ve erken dönem uyum bozucu şemalar Tablo 1’de aktarılmıştır.

1. Kopukluk ve Reddedilmişlik: Bu şema alanı, güvenli bağlanma ihtiyacının karşılanmaması sonucunda ortaya çıkan şemaları içermektedir. Başka bir deyişle; güven, sevgi, bakım, istikrar, güvenlik ve empati eksikliği söz konusudur. Bireyler bu ihtiyaçların ebeveynleri tarafından karşılanmayacağına inanmaktadırlar. Bu şemalar soğuk, reddedici, kopuk, kısıtlayıcı, şiddet uygulayan, öngörülemez ve istismarcı aile yapılarından kaynaklanmaktadır. Bu alandaki şemalara sahip olan kişilerin, genellikle temel bakım verenleriyle duygusal ve fiziksel anlamda besleyici ya da koruyucu bir ilişkileri yoktur. (Rafaeli ve ark., 2011; Young ve ark., 2003). Bu alanda dört farklı şema bulunmaktadır:

Terk edilme/İstikrarsızlık: Bu şemaya sahip bireyler, yakın ilişki içinde oldukları kişilerin öleceklerine ya da kendilerini terk edeceklerine inanmakta ve istikrarsız ilişkiler kurmaktadırlar. Terk edilmeye ilişkin herhangi bir işaret olmasa bile, terk edileceği endişesine kapılabilirler (Young ve Klosko, 1994; Young ve ark., 2003).

Tablo 1. Şema Alanları, Karşılanmamış Temel Duygusal İhtiyaçlar, Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar

Şema Alanları	Karşılanmamış Temel Duygusal İhtiyaçlar	Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar
Kopukluk ve Reddedilmişlik	Diğerlerine güvenli bağlanma	Terkedilme/İstikrarsızlık
		Güvensizlik/Suistimal edilme
		Duygusal yoksunluk
		Kusurluluk/Utanma
		Sosyal izolasyon/Yabancılaşma
Zedelenmiş Otonomi	Hareket özgürlüğü/yeterlilik ve kimlik algısı	Bağımlılık/Yetersizlik
		Hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık
		İç içe geçme/Gelişmemiş benlik
		Başarısızlık
Diğerleri Yönelimlilik	Gereksinim ve duyguların ifade özgürlüğü	Boyun eğicilik
		Kendini feda
		Onay arayıcılık
Yüksek Standartlar	Kendiliğindenlik ve oyun	Karamsarlık
		Duyguları bastırma
		Yüksek standartlar/Aşırı eleştirelçilik
		Cezalandırılma
Zedelenmiş Sınırlar	Gerçekçi sınırlar ve özdenetim	Ayrıcalıklılık/Büyüklik
		Yetersiz özdenetim

Güvensizlik/Suistimal Edilme: Bu şemaya sahip bireyler, diğer insanlar tarafından kandırılacağına, suistimal edileceğine ya da aşağılanacağına inanmaktadırlar. Başkalarından kötülük görecekları beklentisiyle şüpheli davranışlar gösterirler (Young ve Klosko, 1994).

Duygusal Yoksunluk: Bu şemaya sahip bireyler, duygusal ihtiyaçlarının başkaları tarafından yeterince karşılanmayacağı beklentisine sahiptir. Duygusal yoksunluk; ilgi, empati ve korunma yoksunluğu olmak üzere üç şekilde olabilir. Bu şemaya sahip kişilerin aile ortamı genellikle soğuktur (Young ve ark., 2003).

Kusurluluk/Utanma: Bu şema bireyin kusurlu, istenmeyen, değersiz, yararsız ve kötü oldukları için seilmeye değeri olmadığı inancını içermektedir. Bu inanç beraberinde utanç duygusunu da getirmektedir (Young ve ark., 2003).

2. Zedelenmiş Otonomi: Bu şema alanı özerklik, yeterlik ve kimlik algısı gibi temel ihtiyaçların karşılanmamasından kaynaklanan şemaları kapsamaktadır. Bu şema alanındaki bireyler, ailelerinden bağımsız hareket edemeyeceklerine ve ayrı kalamayacaklarına yönelik inançlara sahiptir. Bireyler kendi başlarına karar verirken zorlanabilir, kimlik oluşumları sekteye uğrayabilir ve hayatlarını sürdürmede zorluk yaşayabilirler. Aşırı koruyucu, onların yerine karar verip yapan ve özerk davranışları konusunda yeterince destekleyici olmayan ya da tam tersi aşırı serbest bırakan ailelerin bu şema alanının kökenini oluşturduğu düşünülmektedir. Bu ebeveyn tutumları sonucunda bireyde kendine güven duygusu ve özerkliğin tam olarak gelişmediği, sıklıkla başkalarının desteğine ve yönlendirmesine gereksinim duyduğu belirtilmiştir (Arntz ve Jacob, 2012; Young ve ark., 2003; Young ve Klosko, 1994). Bu şema alanı dört şemayı içermektedir:

Bağımlılık/Yetersizlik: Bu şemaya sahip bireyler, diğerlerinin yardımı olmadan kendi başlarına günlük sorumluluklarını yerine getiremeyeceğine inanmaktadır. Bu durum kendilerini yetersiz, kaygılı ve çaresiz hissetmelerine sebep olabilir (Young ve ark., 2003; Young ve Klosko, 1994).

Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık: Bu şemaya sahip bireylerde başlarına çok büyük bir duygusal (örn. kontrolü kaybetme), tıbbi (örn. felç geçirme) ya da çevresel (örn. doğal afet) bir felaket geleceğine ve bundan kendilerini koruyamayacaklarına dair aşırı bir korku söz konusudur (Young ve ark., 2003).

İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik: Bu şema, bireyselliğe ya da sosyal gelişime zarar verecek şekilde önem verilen yakınlarla aşırı duygusal ilgi ve yakınlık içinde olmayı içermektedir. Genellikle anne ya da babayla gerçekleşen bu iç içe geçmişlik, bireyde kimlik algısının gelişmemesine yol açabilir (Young ve ark., 2003).

Başarısızlık: Bu şemaya sahip bireyler, başarı ya da performans gösterecekleri okul, spor ya da kariyer gibi alanlarda başkalarına kıyasla daha başarısız ya da yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu şemada tipik aile yapısı aşırı talepkar, eleştirel, mükemmeliyetçi ve başarı odaklıdır (Arntz ve Jacob, 2012; Young ve ark., 2003).

3. Diğerleri Yönelimlilik: Bu şema alanındaki bireylerin “gereksinim ve duyguların ifade özgürlüğü” temel ihtiyacı yeterince karşılanmamıştır. Böylece başkaları tarafından sevmek, onaylanmak, kabul görmek ve gelecek tepkilerden kaçmak için kendi ihtiyaçlarını göz ardı edip başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirme eğilimindedirler. Bu şema alanının kökenini kendi ihtiyaçlarını çocuklarının önünde tutan, koşullu sevgi ve kabul gösteren aileler oluşturmaktadır. Çocuklukta duyguları, istekleri ve ihtiyaçları önemsenmeyen bireyler, yetişkinlikte diğerleri yönelimli hale gelerek diğerlerinin isteklerine göre hareket etmektedir (Young ve ark., 2003; Young ve Klosko, 1994). Bu alanda üç adet şema bulunmaktadır:

Boyun eğicilik: Bu şemaya sahip bireyler, terk edilmekten ve cezalandırılmaktan kaçınmak için diğerlerine itaat etme, kontrolü verme ve teslim olma eğilimindedir. Kendi ihtiyaçları ve istekleri bastırılarak gereksinimlerin boyun eğmesi ya da duygular bastırılarak duyguların boyun eğmesi şeklinde olabilmektedir (Young ve ark., 2003).

Kendini feda: Bu şema, bireyin başkalarını memnun etmek adına onların ihtiyaçlarını karşılamaya aşırı odaklanmasını ifade etmektedir. Kendini feda şemasının altında diğerleriyle duygusal bağ kurma, olumlu bir benlik algısına sahip olma ya da suçluluk duygusundan kaçma isteği yatmaktadır (Young ve ark., 2003).

Onay arayıcılık: Bu şemaya sahip bireyler gerçek ve güvenli bir benlik duygusu geliştirmek yerine; başkaları tarafından onay almaya, ilgi görmeye ya da tanınmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle statü sahibi, başarılı ya da zengin olmaya ve dış görünümüne aşırı önem vermektedirler (Young ve ark., 2003).

4. Yüksek Standartlar: Aşırı duyarlılık ve baskılanma adıyla da bilinen bu şema alanı, kendiliğindenlik ve oyun temel duygusal ihtiyacının karşılanmaması sonucunda oluşmuştur. Bireyler spontan bir şekilde ortaya çıkan duygularını bastırarak ve kendilerini ifade etmekten kaçınarak, başarı ya da ahlakla ilgili katı ve içselleştirilmiş kurallara göre yaşamaktadır. Bu şema alanında tipik aile kökeni katı, talepkar ve cezalandırıcıdır. Duyguların dışa vurulmasına elverişli olmayan bu aile ortamında çocuklar, çoğu zaman hata yapmamak için aşırı tetikte olma eğilimine sahiptir. Yüksek standartlar şema alanındaki şemalara sahip olan bireyler, başarı odaklı ailelerin yüksek beklentilerini karşılamaya çalışmaktadırlar (Young ve ark., 2003). Bu şema alanı dört şemayı içermektedir:

Karamsarlık: Bu şemaya sahip bireyler, yaşamlarının olumlu yönlerini yoksayarak olumsuz taraflarına aşırı odaklanmaktadır. Kötü bir şey olacağına ya da yaptıkları bir hatanın felaketle sonuçlanacağına ilişkin gerçekçi olmayan inançlara sahiplerdir (Young ve ark., 2003).

Duyguları bastırma: Bu şemaya sahip bireyler, kontrolü kaybetmekten ya da eleştirilmekten korktukları için kendiliğinden ortaya çıkan duyguları ve davranışları sınırlamaktadırlar. Bastırma en yaygın olarak öfke ve saldırganlığın, haz gibi olumlu dürtülerin, incinebilirliğin ketlenmesiyle yapılırken duygu ifadesi yerine mantığa büründürme yolu da tercih edilmektedir (Young ve ark., 2003).

Yüksek standartlar/Aşırı eleştirelçilik: Bu şemaya sahip birey, eleştirilmekten ve utanç duygusundan kaçınmak için çok yüksek standartları karşılamaları gerektiği inancına sahiptir. Hep en iyi olma beklentisi bireyin üzerinde baskı oluşturarak, onun kendini aşırı derecede eleştirmesine yol açmaktadır (Young ve ark., 2003).

Cezalandırılma: Bu şemaya sahip bireyler, hata yaptıklarında cezalandırılması gerektiğine inanmaktadırlar. Kendi beklentilerini karşılamayan insanlara karşı öfkeli ve acımasız davranarak, onların da cezalandırılması gerektiğini düşünmektedirler (Young ve ark., 2003).

5. Zedelenmiş Sınırlar: Bu şema alanındaki şemalar, çocukların gerçekçi sınırlar ve öz denetim temel ihtiyacının ebeveynler tarafından gerektiği gibi karşılanmamasından kaynaklanmaktadır. Bireyler sınırlara saygı duyma ve kabul etme, sorumlulukları yerine getirme, hazzı erteleme, dürtülerini kontrol edebilme, disiplinli davranma ve diğerleriyle işbirliği yapmada zorlanmaktadırlar. Bu şema alanındaki bireylerin ailelerinin aşırı hoşgörölü ve izin verici oldukları, çocuğa nerede durması ve nasıl davranması gerektiği gibi konularda yol gösterici olmadıkları belirtilmektedir (Young ve ark., 2003). Bu alanda iki adet şema yer almaktadır:

Ayrıcalıklılık/Büyüklik: Bu şemaya sahip bireyler kendilerinin diğerlerinden ayrıcalıklı ve üstün olduğuna, ilişkilerde karşılıklılık kurallarıyla kısıtlanmadığına inanmaktadırlar. Büyüklenmeci tavra sahip bu kişiler, kendi isteklerinin yerine gelmesini isterler ve sonuçlarını hesaba katmazlar (Young ve ark., 2003).

Yetersiz özdenetim: Bu şemaya sahip bireyler sorumluluklarını yerine getirmede, dürtülerini kontrol etmede ve duygularını düzenlemede zorluk yaşamaktadır. Uygun özdenetim becerisine sahip olmayan bireylerin engellenmeye toleransı da çok düşüktür (Young ve ark., 2003).

Şemaların yol açtığı duygudan kaçmak amacıyla geliştirilen ve şemaların yetişkinlikte de devam etmesine neden olan üç adet uyumsuz başa çıkma biçimi bulunmaktadır (Young ve ark., 2003). Bunlar şema teslimi, şema kaçınması ve şema aşırı telafisidir. Başa çıkma biçimi olarak şema teslimini kullanan bireyler şemayı kabul edip ona uygun davranmaktadır. Şema kaçınmasında bireyler şemanın neden olduğu duygulardan ve şemanın aktif hale geleceği durumlardan kaçmaktadır. Aşırı telafide ise bireyler şemanın tam tersi yönünde hareket etmektedir. Erken dönem uyum bozucu şemalar bu başa çıkma biçimlerinde kendini gösterebilir. Bireyler belirli durumlarda farklı şekillerde davranabilirler ve aynı anda birden fazla şema da aktif hale gelebilir. Şema modları erken dönem uyum bozucu şemalar tetiklendiğinde ortaya çıkan baskın duygu durumlarını ve başa çıkma biçimlerini içermektedir (Young, 1990). Şema modu kavramı aktive olmuş birçok şemanın kümeleşmesi anlamına gelmektedir (Young ve ark., 2003). Modlar çocuk modları (kırılgan, öfkeli, dürtüsel/denetimsiz ve mutlu çocuk), işlevsel olmayan başa çıkma modları (teslim olma, kaçınma ve aşırı telafi), işlevsel olmayan ebeveyn modları (cezalandırıcı ve talepkar ebeveyn) ve sağlıklı yetişkin modu olmak üzere dört kategori altında yer almaktadırlar.

Şema kuramına göre erken dönem uyum bozucu şemalar Eksen I bozukluklarına ve kişilik bozukluklarına zemin oluşturmaktadır (Young ve ark., 2003). Bu nedenle ilerleyen bölümde OKB ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasındaki ilişki detaylı olarak ele alınacak ve OKB’de erken dönem uyum bozucu şemalar ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilecektir.

1.4.1. Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ve Obsesif Kompulsif Bozukluk

Şema terapi kuramına göre her bir psikopatolojinin temelinde bir ya da birden fazla erken dönem uyumsuz şema yer almaktadır (Young, 1990; 1994). Şema terapi yaklaşımı çoğunlukla kişilik bozukluklarının etiyolojisinde ve tedavisinde kullanılsa da Young ve arkadaşları (2003) birçok erken dönem uyumsuz şemanın ve şema modlarının kaygı bozuklukları, duygudurum bozuklukları, yeme bozuklukları gibi Eksen I bozukluklarında da önemli rolü olduğunu ileri sürmektedir. Şemalar uygun yaşam olayları ile

karşılaştığında aktive olabilen ve bu gerçekleşene kadar etkisiz kalabilen bilişsel yapılardır (Lobbestael, ve ark., 2005). Her şemanın aktive olması için gerekli olan belirli durumların bulunduğu öne sürülmüştür (Azar ve ark., 2005). Buna göre her psikopatoloji de belirli bir şema aktivasyonuna sahiptir (Hoffart ve Sexton, 2002). Çocukluk döneminde olumsuz yaşantılarla karşılaşan bireyin şemaları aktif hale gelmekte, bu da psikopatolojiye zemin hazırlamaktadır (Carr ve Francis, 2010). Dolayısıyla erken dönem uyumsuz şemaların çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılar ile yetişkin psikopatolojisi arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu belirtilmektedir. Ebeveynin psikolojik kontrol ve ihmalinin obsesif kişilik örüntüleri ve bilişler aracılığıyla obsesif belirtileri yordaması buna örnek verilebilir (Ayoğlu, 2012).

Bireye çevreden gelen bilgi erken dönem uyumsuz şemalarla uyumlu ise onaylanmakta ve bu bilgi şemayla çatışma içinde ise algılanmamaktadır. Böylece bireyin karşılaştığı durumlarla ilgili yapacağı değerlendirmeler de mevcut şemalar tarafından belirlenmektedir (McGinn ve Young, 1996; Schmidt ve ark., 1995). OKB’de görülen hatalı değerlendirmeler göz önüne alındığında kalıcı bilişsel yapılar olan erken dönem uyum bozucu şemaların OKB’yi açıklamada önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Dirençli OKB vakalarında kendilerine ve diğer insanlara ilişkin yerleşik uyumsuz temel inançlarının bulunduğu ve bunların kalıcı olarak kümeleştiği görülmüştür (Sookman ve Pinard, 1999). OKB’de şema alanında gruplaşan erken dönem uyum bozucu şemaların önemli bir rolü olduğu görülmüştür (Young ve ark., 2003). Çocuğun özerklik temel ihtiyacı karşılanmadığında bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlık şemaları ortaya çıkmaktadır. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde bu alandaki şemalar (özellikle dayanıksızlık şeması) OKB’de görülen tehlikelere karşı aşırı duyarlılık gibi bilişsel yapılar için zemin hazırlamaktadır (Foa ve Kozak, 1995). Hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık şemasına sahip bir bireyin aynı zamanda kaygı bozukluğu belirtileri gösterme eğiliminin depresyon belirtileri gösterme eğiliminden daha fazla olacağı ortaya konmuştur (Young ve Klosko, 1994). OKB ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki bu kuramsal bağ hem etiyoloji hem de tedavi açısından oldukça önemlidir.

OKB tanısı alan bireylerin erken dönem uyum bozucu şemalarını belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar gözden geçirilmiştir. Akbaş (2020) tarafından yapılan bir derleme çalışmasında OKB’de en sık görülen şemaların sırasıyla hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, başarısızlık, sosyal izolasyon/yabancılaşma, yüksek standartlar/aşırı eleştirelçilik, kusurluluk/utanma, duygusal yoksunluk ve karamsarlık olduğu; en sık aktive olan şema alanlarının zedelenmiş otonomi, kopukluk-reddedilmişlik ve yüksek standartlar olduğu; ve en sık görülen modların talepkâr ebeveyn, kopuk korungan, kırılğan çocuk ve cezalandırıcı ebeveyn modları olduğu ifade edilmektedir. OKB hastaları ile sağlıklı kontrol grubunun karşılaştırıldığı bir çalışmada OKB hastalarının Young Şema Ölçeği’nden sağlıklı kontrol grubuna göre daha yüksek puan aldığı ve sosyal izolasyon/yabancılaşma, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, karamsarlık, duygusal yoksunluk, kusurluluk/utanma, başarısızlık, bağımlılık/yetersizlik, boyun eğicilik, yüksek standartlar/aşırı eleştirelçilik, ayrıcalıklılık ve onay arayıcılık şemalarında daha yüksek puanlara sahip olduğu saptanmıştır (Atalay ve ark., 2008). Taşdemir (2011) tarafından yapılan çalışmada da psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık şemasının obsesif kompulsif belirtileri yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kim ve arkadaşlarının (2014) yürüttüğü bir çalışmada ise, OKB hastalarının sağlıklı kontrol grubuna göre kusurluluk/utanma, sosyal izolasyon/yabancılaşma ve başarısızlık şemalarından anlamlı ölçüde daha yüksek puanlar aldıkları, ayrıca hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık ve iç içe geçme/gelişmemiş benlik şemalarının OKB’deki cinsel/dini semptomlarla ilişkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Subklinik OKB belirtilerine sahip örneklemle yürütülen başka bir çalışmanın sonuçlarına göre, yıkama, kontrol etme gibi belirgin ve yüksek OKB belirtilerine sahip grubun düşük belirtilere sahip grupla karşılaştırıldığında güvensizlik/suistimal edilme, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık ve yüksek standartlar/aşırı eleştirelçilik şemaları ile tanımlandığı belirtilmiştir (Tenore ve ark., 2018). OKB hastaları ile sağlıklı kontrol grubunun erken dönem uyum bozucu şemalarının incelendiği bir diğer çalışmada ise OKB hastalarının karamsarlık, sosyal izolasyon/yabancılaşma ve dayanıksızlık şemalarının daha etkin olduğu ortaya çıkmıştır (Karahana, 2006). OKB tanısı almış bireylerle yürütülen bir başka çalışmada ise obsesyonların zedelenmiş otonomi, kopukluk-reddedilmişlik, yüksek standartlar ve

diğerleri yönelimlilik şema alanları ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu; kompulsiyonların ise sadece zedelenmiş otonomi ve kopukluk-reddedilmişlik şema alanları ile pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir (Velibaşoğlu, 2014). Kızılağaç ve Cerit (2019) tarafından yapılan OKB hastaları ve sağlıklı kontrol grubunun erken dönem uyum bozucu şemalar açısından karşılaştırıldığı çalışmada, OKB hastalarının iç içe geçme/gelişmemiş benlik, terkedilme/istikrarsızlık, başarısızlık, karamsarlık, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon/yabancılaşıma, kusurluluk/utanma, onay arama, yetersiz öz denetim, kendini feda ve cezalandırma şemalarında kontrol grubundan anlamlı ölçüde yüksek puanlar aldığı ortaya konmuştur. Psikosomatik belirtiler, aktiviteyle oyalanma gibi şema kaçınması ve statü arama, kontrol, eleştiriye tahammülsüzlük gibi şema aşırı telafisi alanlarında OKB hastalarının kontrol grubundan daha yüksek puanlar aldığı sonucuna ulaşılmıştır. OKB hastalarının puanlarına depresyon ve kaygı puanları da eklendiğinde tüm şema alanlarının bozukluğu yordadığı görülmüştür. Ayrıca hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık şeması ve aktiviteyle oyalanma şema kaçınması puanının hastalığın şiddetindeki düşmeyi yordadığı bulunmuştur.

Erken dönem uyum bozucu şemalar açısından OKB ve diğer psikopatolojileri karşılaştıran çalışmalara bakıldığında, Voderholzer ve arkadaşlarının (2014) OKB, yeme bozukluğu ve kronik ağrı bozukluğu örneklemiyle yaptığı çalışmada OKB hastalarının terkedilme/istikrarsızlık, bağımlılık/yetersizlik, dayanıksızlık ve yetersiz öz denetim şema alanlarında diğer iki hasta grubundan anlamlı ölçüde yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur. OKB ve panik bozukluk tanısı almış bireylerle yapılan başka bir çalışmaya göre OKB hastalarında kusurluluk/utanma ve sosyal izolasyon/yabancılaşıma şemalarının; panik bozukluk hastalarında ise dayanıksızlık ve kendini feda şemalarının sağlıklı kontrol grubundan daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kwak ve Lee, 2015). Lochner ve arkadaşlarının (2005) OKB ve trikotillomani tanısı olan hastalarla yaptığı çalışmada OKB hastalarının güvensizlik/suistimal edilme, sosyal izolasyon/yabancılaşıma, kusurluluk/utanma, boyun eğicilik ve duyguları bastırma şemalarının trikotillomani hastalarından anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu görülmüştür. OKB hastalarında erken dönem uyumsuz şemalar, belirti boyutları, OKB şiddeti, intihar

eğilimi ile depresyon ve kaygı düzeylerinin ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, intihar girişimi olan OKB hastalarının erken dönem uyumsuz şemalarda aldıkları puanların intihar girişimi olmayan hastalardan yüksek olduğu saptanmıştır (Khosravanian ve ark., 2017). OKB hastaların intihar eğilimlerinin güvensizlik/suistimal edilme şeması ve OKB’de kabul edilemez düşünceler tarafından yordandığı bulunmuştur.

OKB’nin şema terapi yaklaşımı ile tedavi edilmesinin kişilik bozuklukları ile komorbid olduğunda, kronik seyir gösterdiğinde ve bireyde travma geçmişi olduğunda çok daha uygun olduğu belirtilmiştir (Gross ve ark., 2012). Kişilik bozukluklarının tedavisinde olduğu gibi OKB’de de şema terapi temel duygusal ihtiyaçları karşılanmamış kırılgan çocuk için sağlıklı ebeveyn modunun geliştirilmesi, telafi edici modların farkındalığının kazandırılması ve üzerinde çalışılması, terapötik ilişki ve sınırlı yeniden ebeveynlik yollarıyla etkili olabilir. Haaland ve arkadaşlarının (2011) Bilişsel Davranışçı Terapinin erken dönem uyum bozucu şemalar üzerindeki etkililiğini inceleyen çalışmalarında OKB hastalarının yüksek standartlar/aşırı eleştirelçilik şema puanının anlamlı ölçüde yüksek olduğu bulunmuştur. Şema terapinin yaşantısal tekniklerinin kullanıldığı BDT ile tedavi süreci boyunca başarısızlık, boyun eğicilik, yüksek standartlar/aşırı eleştirelçilik, ayrıcalıklılık/büyüklik ve zarar görme şemalarından alınan puanların giderek azalma gösterdiği ortaya konmuştur. Bu çalışmada ayrıca terapiden önce kendini feda şemasından alınan puanın yüksek olması tedavide olumlu sonuçlarla ve başarısızlık şemasının güçlü olması da tedavide olumsuz sonuçlarla ilişkili bulunmuştur. Thiel ve arkadaşları (2014) tarafından OKB hastaları için maruz bırakma ve tepki önleme tekniğini şema terapi ile birleştiren bir yaklaşım (Exposure and Response Prevention With Schema Therapy, STERP) geliştirilmiştir. BDT ile maruz bırakma ve tepki önleme tedavisi gören ve tedaviye cevap vermeyen 10 OKB hastasına 12 hafta boyunca şema terapi ile maruz bırakma ve tepki önleme tedavisi uygulanmıştır. Bu çalışmada, tedaviye cevap vermeyen grupta tedaviden önce duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon/yabancılaşma, güvensizlik/suistimal edilme ve kusurluluk/utanma şema puanlarının, kırılgan çocuk, kopuk korungan, zorbalık ve saldırganlık şema modları ve toplam şema modu puanlarının anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca tedaviye cevap vermeyen grubun mutlu çocuk modu puanlarının tedaviden önce anlamlı düzeyde düşük olduğu

saptanmıştır. Tedavi öncesindeki başarısızlık ve duygusal yoksunluk şema alanlarındaki yüksek puanlar zayıf tedavi sonuçları ile ilişkilendirilmiştir. Tedavi sonunda ise hastaların şikayetlerinin anlamlı ölçüde azalma gösterdiği ve tedaviden memnun kaldığı gözlenmiştir; şema terapi tekniklerinin kullanılmasının ve birey sağlıklı yetişkin modundayken maruz bırakmanın yapılmasının oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI VE HİPOTEZLERİ

Bu tez çalışması, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bir karma yöntem araştırmasıdır. Açıklayıcı karma desende ilk olarak nicel veriler toplanmakta ve daha sonra nicel verilerden elde edilen bulgular sonucunda nitel veriler toplanmaktadır (Creswell, 2014). Tüm verilerin sonuçları bir araya getirilerek yorumlanmakta ve nitel veriler nicel bulguların daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır (Creswell ve ark., 2007). Nicel ve nitel bulgular birleştirilerek bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir.

Bu çalışma, algılanan ebeveyn tutumları ile OKB belirtileri arasındaki ilişkide kişilik inançlarının ve erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın ilk bölümü nicel yöntemler, ikinci bölümü ise nitel yöntemler kullanılarak oluşturulmuştur. Nicel çalışmada algılanan ebeveyn tutumları, kişilik inançları, erken dönem uyum bozucu şemalar ve OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmış ve bu ilişkiler göz önünde bulundurularak aracı modeller oluşturulmuştur. Algılanan ebeveyn tutumlarının OKB belirtilerini yordayıcılığı üzerinde kişilik inançları ve şemaların aracı etkilerinin incelenmesi hedeflenmektedir. Nitel çalışmada ise OKB tanılı bireylerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerine yönelik deneyimlerinin derinlemesine analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Böylece bireylerin geçmişe yönelik ebeveynleriyle ilişkilerinin özellikleri ve bunların birey üzerindeki etkileri gibi konuların yorumlayıcı fenomenolojik analiz kullanılarak incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda nicel çalışma için belirlenen hipotezler şunlardır:

1. Algılanan ebeveyn tutumlarının kişilik inanç boyutlarını anlamlı olarak yordaması beklenmektedir.
2. Algılanan ebeveyn tutumlarının erken dönem uyum bozucu şemaları anlamlı olarak yordaması beklenmektedir.
3. Kişilik inançlarının OKB belirti düzeyini pozitif yönde anlamlı olarak yordaması beklenmektedir.
4. Erken dönem uyum bozucu şemaların OKB belirti düzeyini pozitif yönde anlamlı olarak yordaması beklenmektedir.
5. Algılanan ebeveyn tutumları ile OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkide kişilik inançlarının aracı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olması beklenmektedir.
6. Algılanan ebeveyn tutumları ile OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olması beklenmektedir.

Nitel çalışmanın amaçları doğrultusunda ise şu soruya cevap aranmaktadır:

- OKB tanısı almış bireylerin erken dönemde ebeveynleriyle olan ilişkilerindeki başlıca temalar ve alt temalar nelerdir?

2. BÖLÜM

NİCEL ÇALIŞMA

2.1. YÖNTEM

2.1.1. Katılımcılar

Bu çalışmanın örneklemini Türkiye genelinde farklı yaş, eğitim ve gelir düzeylerine sahip toplam 408 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların 319'u (% 78.2) kadın, 87'si (% 21.3) erkek ve 2'si (% 0.5) diğer cinsiyettir. Yaş aralığı 18-65 olan katılımcıların yaş ortalaması 27.6'dır ($Ort.= 27.6$, $SS.= 11.4$). Çalışmaya dahil edilen tüm katılımcılar anne ya da babası tarafından yetiştirilmiş olmak kriterine uygundur. Katılımcıların eğitim düzeyi, medeni durumu ve gelir düzeyi ile ilgili demografik özellikler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	N	%
Eğitim Düzeyi		
İlköğretim	4	1
Lise	276	67.6
Üniversite	87	21.3
Yüksek lisans	32	7.8
Doktora	7	1.7
Medeni Durum		
Bekâr	319	78.2
Evli	89	21.8
Gelir Düzeyi		

Düşük	300	73.5
Orta	82	20.1
Yüksek	26	6.4

2.1.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla katılımcılara Demografik Bilgi Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, Young Şema Ölçeği-Kısa Formu, Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Türkçe Form ve Obsesif Kompulsif Envanteri-Revize Edilmiş Form uygulanmıştır.

2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durumu, gelir düzeyi, psikiyatrik bozukluk tanısının olup olmadığı, hangi tedavileri aldığı gibi bilgileri edinmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Formun bir örneği Ek 1’de verilmiştir.

2.1.2.2. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç)

Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç), yetişkinlerin çocukluk döneminde ebeveynlerinin kendilerine yönelik tutumlarına ilişkin algılarını anne ve babaları için ayrı olarak değerlendirmek amacıyla Arrindell ve diğerleri (1999) tarafından geliştirilmiştir. KAET-Ç, 81 maddeden oluşan Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu’nun (Perris ve ark., 1980) 23 maddelik kısa formudur. Ölçek 4’lü derecelendirme ile değerlendirilmektedir (1 = Hayır, hiçbir zaman, 4 = Evet, çoğu zaman). Ölçek maddelerinden sadece 17. madde tersten kodlanarak puanlanmaktadır (1 = 4, 2 = 3, 3 = 2, 4 = 1). Ölçeğin “duygusal sıcaklık”, “reddedicilik” ve “aşırı koruyuculuk” olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Duygusal sıcaklık ebeveynlerin bakım veren, kabul edici ve destekleyici tutumlarına; reddedicilik ebeveynlerin eleştirel, ihmalkâr ve cezalandırıcı yaklaşımlarına; aşırı koruyuculuk ise ebeveynlerin güvenliği

sağlamak için ortaya koyduğu ve çocuğun otonomisini sınırlayan müdahaleci tutumlarına karşılık gelmektedir. Arrindell ve arkadaşları (1999) tarafından ölçeğin psikometrik özelliklerine bakıldığında iç tutarlılık katsayılarının baba reddedicilik alt boyutu için .72 ile .77, baba aşırı koruyuculuk alt boyutu için .74 ile .80, baba duygusal sıcaklık alt boyutu için .79 ile .85; anne reddedicilik alt boyutu için .74 ile .79, anne aşırı koruyuculuk alt boyutu için .74 ile .82 ve anne duygusal sıcaklık alt boyutu için .79 ile .81 arasında değiştiği bulunmuştur. KAET-Ç güvenilirliği ve geçerliği kanıtlanmış bir ölçüm aracı olarak kabul edilmiştir.

Ölçeğin Türkçe formunun standardizasyonu Dirik ve arkadaşları (2004) tarafından bir pilot çalışma ile öğrenci örnekleminde yapılmıştır. Ölçeğin psikometrik özellikleri ise kapsamlı bir örnekleme değerlendirilmiş ve faktör analizi sonucuna göre ölçeğin orijinalinde olduğu gibi üç boyut saptanmıştır (Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015). İç tutarlılık katsayıları anne ve baba tutumları için sırasıyla olmak üzere reddedicilik alt boyutu için .64 ve .71, aşırı koruyuculuk alt boyutu için .72 ve .73, duygusal sıcaklık alt boyutu için .75 ve .79 olarak bulunmuştur. Eş zaman geçerliğini değerlendirmek için Ana Babaya Bağlanma Ölçeği; yapı geçerliğini değerlendirmek için Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltmış Formu ve Genel Öz Yeterlilik Ölçeği; ve ölçüt geçerliğini değerlendirmek için Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin eş zaman, yapı ve ölçüt geçerliğini destekleyen bulgular elde edilmiş ve ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu ifade edilmiştir (Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015). Ölçeğin bu araştırmadaki Cronbach Alpha katsayıları ise anne ve baba için sırasıyla olmak üzere reddedicilik alt boyutu için .86 ve .82, aşırı koruyuculuk alt boyutu için .84 ve .86, duygusal sıcaklık alt boyutu için .85 ve .85 olarak saptanmıştır. Anne ve baba formu için aynı maddelerden oluşan ölçek iki ebeveyn için ayrı ayrı değerlendirilebileceği gibi, iki formun ortalaması alınarak bir ebeveyn puanı da oluşturulabilmektedir. Bu araştırmada da anne ve baba formunun ortalaması alınarak tek bir ebeveyn puanı oluşturulmuştur. Ölçeğin bir örneği Ek 2’de sunulmuştur.

2.1.2.3. Kişilik İnanç Ölçeği–Kısa Türkçe Form (KİÖ-KTF)

Kişilik İnanç Ölçeği (KİÖ) bireylerin kişilik bozukluklarıyla bağlantılı olan inançlarını değerlendirmek amacıyla Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilen 126 maddelik bir ölçektir (Beck ve Beck, 1991). Bireylerin kendileri, diğer insanlar ve dünya ile ilgili işlevsel olmayan inançlarını ifade eden ölçeğin 65 maddelik kısa formu Butler ve arkadaşları tarafından (2007) geliştirilmiştir. Alt ölçekler çekingen, bağımlı, pasif agresif, obsesif kompulsif, antisosyal, narsistik, histriyonik, şizoid ve paranoid olmak üzere dokuz kişilik örüntüsüne karşılık gelen inanç ve tutumları içermektedir. Daha sonra yapılan bir çalışmada sınırda kişilik bozukluğuna ilişkin alt ölçek de eklenmiştir (Butler ve ark., 2002). Ölçek maddeleri 5’li Likert tipi derecelendirme ile puanlanmaktadır (0 = Hiç inanmıyorum, 4 = Tümüyle inanıyorum).

Ölçek Türkçapar ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlanmıştır (Türkçapar ve ark., 2007). Güvenilirlik ve geçerlik çalışmasında Kişilik İnanç Ölçeği–Kısa Türkçe Form’un (KİÖ-KTF) Cronbach Alpha değeri tüm test için .92 ve alt ölçekler için .61-.85 arasında bulunmuştur (Taymur ve ark., 2011). Bilge ve Bilge (2019) tarafından sınırda kişilik bozukluğu alt ölçeği eklenerek KİÖ-KTF’nin psikometrik özellikleri incelenmiş ve tatmin edici sonuçlara ulaşılmıştır. Mevcut çalışmada da sınırda kişilik bozukluğu alt ölçeği kullanılmış ve toplam 10 kişilik bozukluğuna ait inançlar test edilmiştir. Bu çalışmada tüm maddeler için Cronbach Alpha katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklere ait Cronbach Alpha değerleri ise çekingen için .77, bağımlı için .81, pasif agresif için .77, obsesif kompulsif için .83, antisosyal için .81, narsistik için .77, histriyonik için .86, şizoid için .79, paranoid için .89 ve sınırda kişilik için .76 şeklindedir. Ölçeğin bir örneği Ek 3’de verilmiştir.

2.1.2.4. Young Şema Ölçeği-Kısa Formu (YŞÖ-KF)

Young Şema Ölçeği-Kısa Formu (YŞÖ-KF), Young (2003) tarafından erken dönemde ortaya çıkan şemaları değerlendirmek için geliştirilen 90 maddeden oluşan öz bildirim dayalı bir ölçme aracıdır. Ölçeğin ilk versiyonu 16 şema ve 205 maddeden oluşmaktadır. Daha sonra geliştirilen kısa form Kopukluk-Reddedilmişlik, Zedelenmiş Otonomi, Zedelenmiş Sınırlar, Diğerleri Yönelimlilik, Yüksek Standartlar şema alanlarını kapsayan 18 erken dönem uyum bozucu şemayı içermektedir. Kopukluk ve reddedilmişlik alanındaki şemalar terkedilme/istikrarsızlık, güvensizlik/suistimal edilme, duygusal yoksunluk, kusurluluk/utanma ve sosyal izolasyon/yabancılaşma; zedelenmiş otonomi alanındaki şemalar bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlık; zedelenmiş sınırlar alanındaki şemalar da ayrıcalıklılık/büyüklik ve yetersiz özdenetim; diğerleri yönelimlilik alanındaki şemalar boyun eğicilik, kendini feda ve onay arayıcılık; yüksek standartlar alanındaki şemalar ise karamsarlık, duyguları bastırma, yüksek standartlar/aşırı eleştirelçilik ve cezalandırılma şeklindedir. Maddeler 6'lı Likert tipi derecelendirilmektedir (1 = benim için tamamıyla yanlış, 6 = beni mükemmel bir şekilde tanımlıyor). Ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelendiği bir çalışmada alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları .76-.93 arasında değişmektedir (Welburn ve ark., 2002).

Ölçeğin Türkiye standardizasyonu Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından yürütülmüştür. Bu çalışmada ölçeğin Türkçe versiyonunun beş boyut (şema alanı) ve 14 faktörü (şemayı) kapsadığı belirlenmiştir. Ölçekteki maddelerin dağılımı değişirken, toplam madde sayısı aynı kalmıştır. Türkçe versiyonda zedelenmiş otonomi şema alanında iç içe geçme/bağımlılık, terk edilme, başarısızlık, karamsarlık, tehditler karşısında dayanıksızlık şemaları; kopukluk şema alanında duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, sosyal izolasyon/güvensizlik, kusurluluk şemaları; yüksek standartlar şema alanında yüksek standartlar ve onay arayıcılık şemaları; zedelenmiş sınırlar şema alanında ayrıcalıklılık/yetersiz özdenetim şeması; ve diğerleri yönelimlilik şema alanında kendini feda ve cezalandırılma şemaları yer almaktadır. Cronbach Alpha iç tutarlılık

katsayısının tüm ölçek için .95 olduğu, şema alanları için .53-.81 ve şemalar için .63-.80 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu ifade edilmiştir. Ölçek 90 maddelik olsa da, Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan geçerlik güvenirlik çalışması sonucunda 9 maddenin puanlama tablosundan çıkarılması ve bir maddenin de puanlamaya dahil edilmemesi sebebiyle bu çalışmadaki analizler 80 madde üzerinden yürütülmüştür. Mevcut çalışmada tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Şemalara ait alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları .64-.90 arasında değişmektedir. Bu çalışmada beş şema alanı araştırma değişkeni olarak kullanılmıştır. Şema alanlarının iç tutarlılık katsayıları ise .71-.91 arasındadır. Ölçek formu Ek 4’de verilmiştir.

2.1.2.5. Obsesif Kompulsif Envanteri–Revize Edilmiş Form (OKE-R)

Obsesif Kompulsif Envanteri–Revize Edilmiş Form (OKE-R), obsesif ve kompulsif belirti şiddetini değerlendirmek üzere Foa ve arkadaşları (2002) tarafından geliştirilmiş 18 maddelik bir veri toplama aracıdır. Ölçek maddeleri 5’li Likert tipi derecelendirme ile değerlendirilmektedir (0 = Hiç, 4 = Aşırı derecede). Ölçek yıkama, takıntılı düşünme, biriktirme, düzenleme, kontrol etme ve nötralizasyon olmak üzere altı boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar obsesif kompulsif belirtilerin şiddetinin yüksekliğine işaret etmektedir. Foa ve arkadaşları (2002) tarafından ölçeğin klinik olan ve olmayan örneklemdeki farklılıkları tespit edebilen güçlü psikometrik özelliklere sahip olduğu ifade edilmiştir. Ölçeğin kontrol etme ve nötralizasyon (.65 ve .34) haricindeki dört boyutu için iç tutarlılık katsayılarının .76 ve .93 arasında olduğu saptanmıştır.

Ölçeğin Türkiye standardizasyonu Yorulmaz ve arkadaşları (2015) tarafından yapılmıştır. Yapılan güvenirlik ve geçerlilik analizlerine göre ölçeğin Türkçe formunda orijinaline benzer olarak altı faktörlü yapının korunduğu bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayılarının toplam puan için .84 ve alt ölçekler için .64-.80 aralığında olduğu saptanmıştır. Mevcut çalışmada ise tüm ölçek için Cronbach Alpha katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bir örneği Ek 5’de yer almaktadır.

2.1.3. İşlem

Veri toplama süreci öncesinde Hacettepe Üniversitesi Etik Komitesi'nden gerekli izinler alınmış ve Ek 6'da sunulmuştur (Hacettepe Üniversitesi, Tarih/Sayı: 03.01.2022/E-35853172-300-00001949870). Çalışmanın duyurusu sosyal medya üzerinden yapılmış ve çalışmanın linki katılımcılarla paylaşılmıştır. Katılımcılara çalışmanın amacı, gizlilik ve gönüllülük ilkelerini içeren bilgilendirilmiş onam formu (Bkz. Ek 7) sunularak her bir katılımcının yazılı onamı alınmıştır. Sıra etkisinin olası yanlılıklarını önlemek için, ölçekler katılımcılara sıraları değiştirilmiş şekilde sunulmuştur. Veriler, "Google Forms" platformu üzerinden çevrimiçi olarak kolay örnekleme yöntemiyle toplanmıştır.

2.1.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri, Statistical Package for Social Sciences (SPSS V. 21) programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veriler SPSS programına aktarıldıktan sonra normal dağılım analizi gerçekleştirilmiş ve temel analizlere geçilmiştir. Normal dağılım çarpıklık ve basıklık değerleri kullanılarak incelenmiş ve tüm ölçek ve alt ölçekler için bu değerlerin -2 ile +2 arasında olması veri setinin normal dağıldığını göstermiştir (George ve Mallery, 2010). Temel analizlere katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmalarını belirlemek için betimleyici istatistik analizi yapılarak başlanmıştır. Daha sonra ebeveyn tutumları, kişilik inançları, şemalar ve OKB değişkenleri arasındaki ilişkileri değerlendirmek için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Son olarak, ebeveyn tutumları ile OKB arasındaki ilişkide kişilik inançlarının ve şemaların aracı etkisini incelemek amacıyla aracı değişken analizi kullanılmıştır. Aracılık analizi için Hayes'in (2017) PROCESS Macro V.4.1 eklentisi kullanılmıştır.

2.2. BULGULAR

2.2.1. Araştırma Değişkenlerine Ait Betimleyici İstatistikler

Araştırmada yer alan tüm değişkenlere ait betimleyici istatistikler Tablo 3’de sunulmaktadır.

Tablo 3. KAET-Ç, KIÖ-KTF, YŞÖ-KF Alt Boyutlarına ve OKE-R Toplam Puana Ait Betimleyici İstatistikler

Değişken		Ort.	SS	Varyans	Ranj	Min.	Max.
KAET-Ç	Duygusal Sıcaklık	18.27	4.49	20.16	21	7	28
	Reddedicilik	10.29	3.37	11.38	15	7	22
	Aşırı Korumacılık	19.50	5.79	33.56	27	9	36
KIÖ-KTF	Çekingen	12.14	5.15	26.49	28	0	28
	Bağımlı	6.85	5.18	26.91	28	0	28
	Pasif Agresif	11.05	5.17	26.74	27	0	27
	Obsesif Kompulsif	11.53	5.85	34.25	28	0	28
	Antisosyal	8.04	5.23	27.33	28	0	28
	Narsistik	7.98	4.78	22.86	28	0	28
	Histriyonik	8.01	5.89	34.68	28	0	28
	Şizoid	12.83	5.64	31.82	28	0	28
	Paranoid	9.51	6.14	37.70	27	0	27
	Sınırdan	8.07	5.11	26.09	28	0	28
	YŞÖ-KF	Kopukluk ve Reddedilmişlik	52.2	19.09	364.374	91	23
Zedelenmiş Otonomi		69.13	25.58	654.482	134	30	164
Zedelenmiş Sınırlar		23.36	6.22	38.72	32	8	40
Diğerleri Yönelimlilik		36.41	9.07	82.23	52	14	66
Yüksek Standartlar		30.34	7.49	56.09	42	12	54
OKE-R Toplam		20.91	12.81	164.223	69	1	70

Ort.: Ortalama, SS: Standart Sapma, Min.: Minimum değer, Maks.: Maksimum değer, KAET-Ç: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, KIÖ-KTF: Kişilik İnanç Ölçeği-

Kısa Türkçe Form, YŞÖ-KF: Young Şema Ölçeği-Kısa Formu, OKE-R: Obsesif Kompulsif Envanteri-Revize Edilmiş Form.

2.2.2. Korelasyon Analizi Sonuçları

Araştırmada yer alan tüm değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon analizi kullanılarak incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde, KAET-Ç duygusal sıcaklık boyutu ile KIÖ-KTF alt ölçekleri (pasif agresif, obsesif kompulsif, antisosyal, narsistik, şizoid, paranoid), YŞÖ-KF zedelenmiş sınırlar şema alanı, YŞÖ-KF diğerleri yönelimlilik şema alanı, YŞÖ-KF yüksek standartlar şema alanı ve OKE-R toplam puan arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Ayrıca, KAET-Ç reddedicilik boyutu ile KIÖ-KTF şizoid kişilik inancı ve YŞÖ-KF zedelenmiş sınırlar şema alanı arasındaki ilişkilerin de anlamlı olmadığı görülmüştür. Ancak, diğer tüm değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle, KAET-Ç duygusal sıcaklık ve OKE-R arasındaki ilişkide kişilik inançlarının ve şema alanlarının aracı etkisi test edilmemiştir. KAET-Ç reddedicilik boyutu ve OKE-R arasındaki ilişkide de KIÖ-KTF şizoid kişilik inancı ve YŞÖ-KF zedelenmiş sınırlar şema alanının aracı etkisi incelenmemiştir. Algılanan reddedicilik ve aşırı korumacılık ile OKB belirti şiddeti arasındaki anlamlı ilişkide kişilik inançlarının ve şema alanlarının aracı rolünü incelemek için aracı değişken analizleri yürütülmüştür.

Tablo 4. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1. KAET-Ç Duygusal Sıcaklık	-																		
2. KAET-Ç Reddedicilik	-.50**	-																	
3. KAET-Ç Aşırı Korumacılık	-.21**	.58**	-																
4. KİÖ-KTF Çekingen	-.11*	.24**	.28**	-															
5. KİÖ-KTF Bağımlı	-.21**	.34**	.23**	.57**	-														
6. KİÖ-KTF Pasif Agresif	-.09	.17**	.18**	.58**	.37**	-													
7. KİÖ-KTF Obsesif Kompulsif	-.05	.20**	.27**	.62**	.45**	.55**	-												
8. KİÖ-KTF Antisosyal	-.03	.17**	.18**	.56**	.44**	.69**	.64**	-											
9. KİÖ-KTF Narsistik	-.002	.11*	.14**	.53**	.42**	.68**	.60**	.69**	-										
10. KİÖ-KTF Histriyonik	-.13**	.28**	.22**	.53**	.68**	.44**	.47**	.49**	.50**	-									
11. KİÖ-KTF Şizoid	.01	.05	.12*	.49**	.11*	.61**	.50**	.54**	.53**	.16**	-								
12. KİÖ-KTF Paranoid	-.09	.24**	.22**	.59**	.48**	.63**	.63**	.72**	.58**	.47**	.52**	-							
13. KİÖ-KTF Sınırdan	-.20**	.35**	.25**	.73**	.83**	.53**	.58**	.59**	.49**	.63**	.34**	.68**	-						
14. YŞÖ-KF Kopukluk-Reddedilmişlik	-.36**	.31**	.4**	.54**	.52**	.40**	.47**	.42**	.29**	.51**	.36**	.57**	.65**	-					
15. YŞÖ-KF Zedelenmiş Otonomi	-.24**	.36**	.39**	.55**	.67**	.32**	.44**	.38**	.25**	.57**	.18**	.51**	.72**	.76**	-				
16. YŞÖ-KF Zedelenmiş Sınırlar	.02	.08	.14**	.36**	.17**	.55**	.33**	.41**	.46**	.26**	.49**	.36**	.31**	.37**	.26**	-			
17. YŞÖ-KF Diğerleri Yönelimlilik	-.07	.28**	.27**	.50**	.39**	.34**	.52**	.39**	.26**	.34**	.27**	.50**	.51**	.54**	.60**	.29**	-		
18. YŞÖ-KF Yüksek Standartlar	-.04	.23**	.22**	.43**	.47**	.36**	.52**	.44**	.47**	.58**	.19**	.42**	.45**	.46**	.53**	.42**	.46**	-	
19. OKE-R Toplam Puan	-.02	.10*	.17**	.50**	.32**	.43**	.50**	.47**	.39**	.34**	.38**	.50**	.47**	.43**	.48**	.36**	.49**	.42**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$. KAET-Ç: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, KİÖ-KTF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Türkçe Form, YŞÖ-KF: Young Şema Ölçeği-Kısa Form, OKE-R: Obsesif Kompulsif

Envanteri-Revize Edilmiş Form

2.2.3. Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Bireylerin algıladıkları ebeveyn tutumlarının kişilik inançları ve şemalar aracılığıyla OKB belirti düzeylerini yordayacağı temel hipotezi doğrultusunda, korelasyon analiziyle belirlenen dört ayrı aracı model SPSS Process makrosu (Preacher ve Hayes, 2008) Model 4 kullanılarak incelenmiştir. Modeller test edilirken %95 güven aralığı (bias-corrected and accelerated) ve 2,000 yeniden örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Spesifik ya da toplam dolaylı aracılık etkisinin anlamlı olabilmesi için sıfırın güven aralığı içinde yer almaması gerekmektedir (Preacher ve Hayes, 2008). Aracı modellerde yer alan tüm değişkenlere Tablo 5’de yer verilmiştir.

Tablo 5. Aracı Modellerde Yer Alan Değişkenler

Aracı Model	Yordayan Değişken	Aracı Değişkenler	Yordanan Değişken
Aracı Model 1	Algılanan Reddedicilik	Çekingen Kişilik Özelliği	OKB Belirti Şiddeti
		Bağımlı Kişilik Özelliği	
		Pasif Agresif Kişilik Özelliği	
		Obsesif Kompulsif Kişilik	
		Özelliği	
		Antisosyal Kişilik Özelliği	
		Narsistik Kişilik Özelliği	
		Histriyonik Kişilik Özelliği	
Aracı Model 2	Algılanan Aşırı Korumacılık	Paranoid Kişilik Özelliği	OKB Belirti Şiddeti
		Sınırdaki Kişilik Özelliği	
		Çekingen Kişilik Özelliği	
		Bağımlı Kişilik Özelliği	
		Pasif Agresif Kişilik Özelliği	
		Obsesif Kompulsif Kişilik	
		Özelliği	
		Antisosyal Kişilik Özelliği	
		Narsistik Kişilik Özelliği	

		Histriyonik Kişilik Özelliği Şizoid Kişilik Özelliği Paranoid Kişilik Özelliği Sınırdaki Kişilik Özelliği	
Aracı Model 3	Algılanan Reddedicilik	Kopukluk ve Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğerleri Yönelimlilik Yüksek Standartlar	OKB Belirti Şiddeti
Aracı Model 4	Algılanan Aşırı Korumacılık	Kopukluk ve Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Zedelenmiş Sınırlar Diğerleri Yönelimlilik Yüksek Standartlar	OKB Belirti Şiddeti

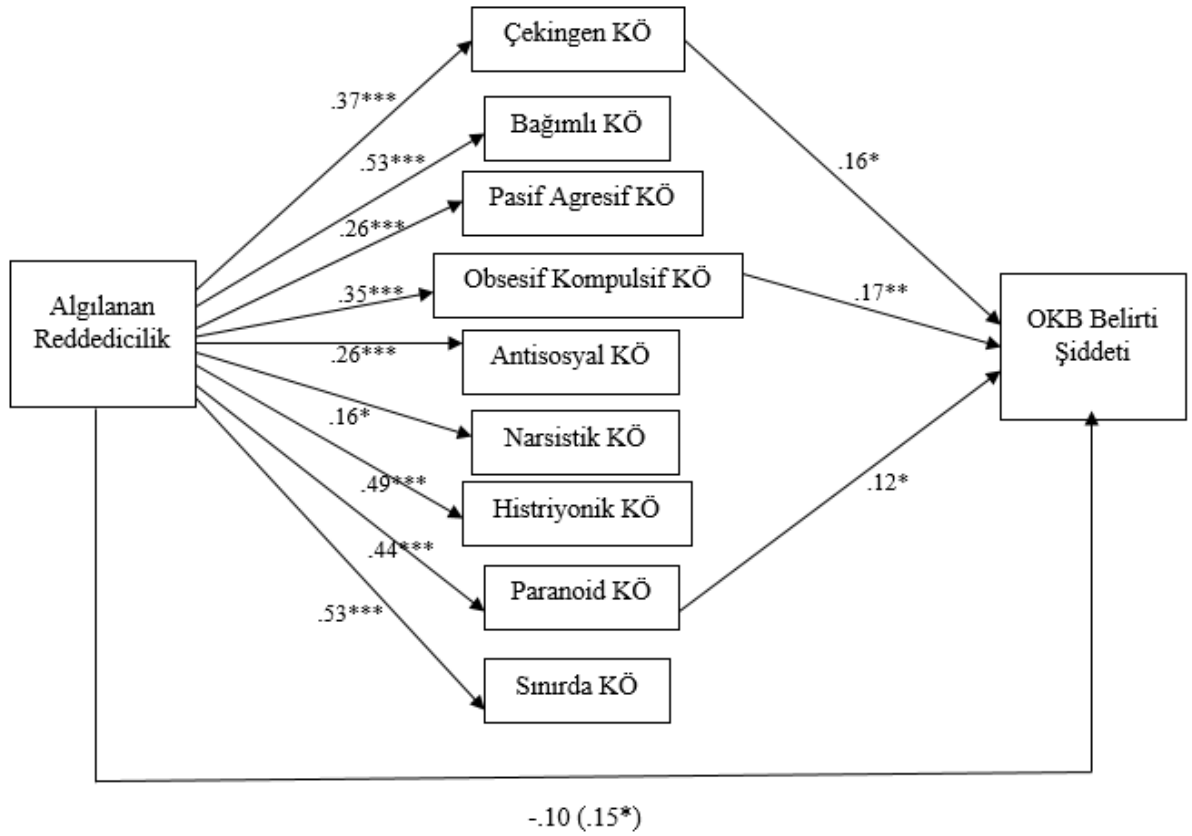
2.2.3.1. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması

İlk olarak KAET-Ç algılanan reddedicilik (Aracı Model 1) ve algılanan aşırı korumacılık (Aracı Model 2) boyutlarının KIÖ-KTF kişilik inanç boyutları aracılığıyla OKB belirti şiddetini yordayıcılığı test edilmiştir.

2.2.3.1.1. Algılanan Reddediciliğin Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması

Aracı Model 1’de algılanan reddedicilik ebeveyn tutumunun kişilik inançları aracılığıyla OKB belirti şiddetini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. İlk olarak doğrudan etkilere bakılmıştır. Buna göre, algılanan reddedicilik boyutunun çekingen ($\beta = .37, t = 4.99, p < .001$), sınırdaki ($\beta = .53, t = 7.55, p < .001$), paranoid ($\beta = .44, t = 5.02, p < .001$), histriyonik ($\beta = .49, t = 5.84, p < .001$), narsistik ($\beta = .16, t = 2.29, p < .05$), antisosyal ($\beta = .26, t =$

3.47, $p < .001$), obsesif kompulsif ($\beta = .35$, $t = 4.20$, $p < .001$), pasif agresif ($\beta = .26$, $t = 3.42$, $p < .001$) ve bağımlı ($\beta = .53$, $t = 7.39$, $p < .001$) kişilik özelliklerini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Kişilik özelliklerinin OKB belirti şiddeti üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında; çekingen ($\beta = .16$, $t = 2.46$, $p < .05$), paranoid ($\beta = .12$, $t = 2.19$, $p < .05$) ve obsesif kompulsif ($\beta = .17$, $t = 3.20$, $p < .01$) kişilik özelliklerinin OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordadığı gözlenmektedir. Çekingen, paranoid ve obsesif kompulsif kişilik özellikleri haricindeki kişilik özelliklerinin ise OKB belirtileri üzerinde anlamlı doğrudan etkisi tespit edilmemiştir. Algılanan reddedicilik boyutu ve OKB belirti şiddeti arasında ise anlamlı bir ilişki yoktur ($\beta = -.10$, $t = -1.48$, $p = .14$). Aracı değişkenlerin toplam dolaylı etkilerinin anlamlı olup olmadığı test edildiğinde, algılanan reddediciliğin kişilik özellikleri aracılığıyla OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir ($b = .245$, Güven Aralığı (GA) = [.147, .343]). Aracı değişkenlerin dolaylı etkilerine ayrı ayrı bakıldığında ise çekingen ($b = .058$, GA = [.007, .117]) ve obsesif kompulsif ($b = .058$, GA = [.015, .118]) kişilik özelliklerinin aracılık etkilerinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Aracı değişkenlerin modele dahil edilmesiyle, algılanan reddedicilik ve OKB belirti şiddeti arasındaki ilişkinin anlamlı hale geldiği görülmektedir ($\beta = .15$, $t = 2.05$, $p < .05$). Elde edilen bulgulardan yola çıkarak, algılanan reddedicilik ve OKB belirtileri arasındaki ilişkide çekingen ve obsesif kompulsif kişilik özelliklerinin “tam aracılık” rolü olduğu gözlenmiştir (bkz. Şekil 1). Tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{(11-396)} = 19.71$, $p < .001$, $R^2 = .35$) ve OKB belirti şiddetindeki varyansın %35’ini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Aracı Model 1’e ait tüm katsayı ve güven aralıkları Tablo 6’da verilmiştir.

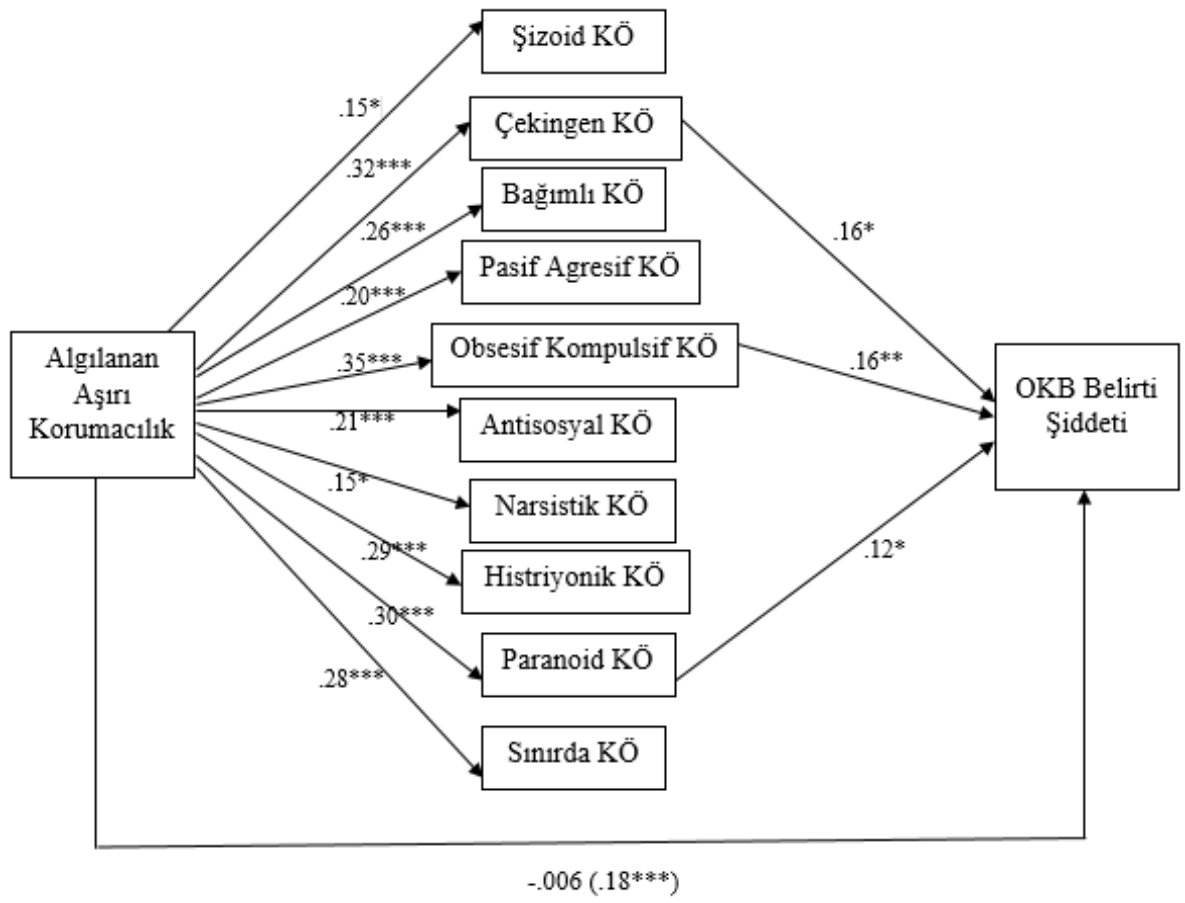

Şekil 1. Aracı Model 1: Algılanan Reddediciliğin Kişilik Özellikleri Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması (* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$)

2.2.3.1.2. Algılanan Aşırı Korumacılığın Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması

Aracı Model 2’de algılanan aşırı korumacılık ebeveyn tutumunun kişilik inanç boyutları aracılığıyla OKB belirti şiddetini yordayıp yordamadığı test edilmiştir. Doğrudan etkilere bakıldığında, aşırı korumacılık boyutunun aracı değişkenler olan çekingen ($\beta = .32$, $t = 5.93$, $p < .001$), sınırdaki ($\beta = .28$, $t = 5.25$, $p < .001$), paranoid ($\beta = .30$, $t = 4.55$, $p < .001$), şizoid ($\beta = .15$, $t = 2.44$, $p < .05$), histriyonik ($\beta = .29$, $t = 4.61$, $p < .001$), narsistik ($\beta = .15$, $t = 2.80$, $p < .05$), antisosyal ($\beta = .21$, $t = 3.77$, $p < .001$), obsesif kompulsif ($\beta = .35$, $t = 5.64$, $p < .001$), pasif agresif ($\beta = .20$, $t = 3.61$, $p < .001$) ve bağımlı ($\beta = .26$, $t = 4.77$, $p < .001$) kişilik özelliklerini anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir. Aracı değişkenlerin

OKB belirti şiddeti üzerindeki doğrudan etkisi incelendiğinde; sadece çekingen ($\beta = .16$, $t = 2.47$, $p < .05$), paranoid ($\beta = .12$, $t = 2.10$, $p < .05$) ve obsesif kompulsif ($\beta = .16$, $t = 3.13$, $p < .01$) kişilik özelliklerinin OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Aşırı korumacılık ebeveyn tutumunun OKB belirtileri üzerinde anlamlı doğrudan etkisinin ($\beta = -.006$, $t = -.12$, $p = .91$) olmadığı saptanmıştır. Aracı etkilerin anlamlı olup olmadığı araştırıldığında, aşırı korumacılığın kişilik özellikleri aracılığıyla OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordadığı görülmektedir ($b = .189$, GA [.120, .260]). Aracı değişkenlerin spesifik dolaylı etkilerine bakıldığında ise çekingen ($b = .052$, GA [.007, .101]) ve obsesif kompulsif ($b = .057$, GA [.016, .107]) kişilik özelliklerinin aracılık etkilerinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Algılanan aşırı korumacılık ile aracı değişkenler modele eş zamanlı olarak girdiğinde, aşırı korumacılık ile OKB belirti şiddeti arasındaki ilişkinin anlamlı hale geldiği görülmektedir ($\beta = .18$, $t = 3.40$, $p < .001$). Bu veriler ışığında, çekingen ve obsesif kompulsif kişilik özelliklerinin aşırı korumacılık ve OKB belirtileri arasındaki ilişkide “tam aracılık” etkisine sahip olduğu bulunmuştur (bkz. Şekil 2). Ayrıca, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{(11-396)} = 19.41$, $p < .001$, $R^2 = .35$) ve OKB belirti şiddetindeki varyansın %35’ini açıkladığı görülmektedir. Aracı Model 2’ye ait tüm katsayı ve güven aralıkları Tablo 6’da verilmiştir.

Şekil 2. Aracı Model 2: Algılanan Aşırı Korumacılığın Kişilik Özellikleri Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması (* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$)

Tablo 6. Aracı Model 1 ve 2'ye İlişkin Değerler

Değişken	Nokta	Standart	%95 BCa GA	
	Tahmini	Hata	Düşük	Yüksek
	(b)	(SE)		
Algılanan Reddedicilik				
Toplam	.245	.050	.147	.343
Çekingen Kişilik	.058	.028	.007	.117
Obsesif Kompulsif Kişilik	.058	.026	.015	.118
Algılanan Aşırı Korumacılık				
Toplam	.189	.035	.120	.260
Çekingen Kişilik	.052	.024	.007	.101
Obsesif Kompulsif Kişilik	.057	.023	.016	.107

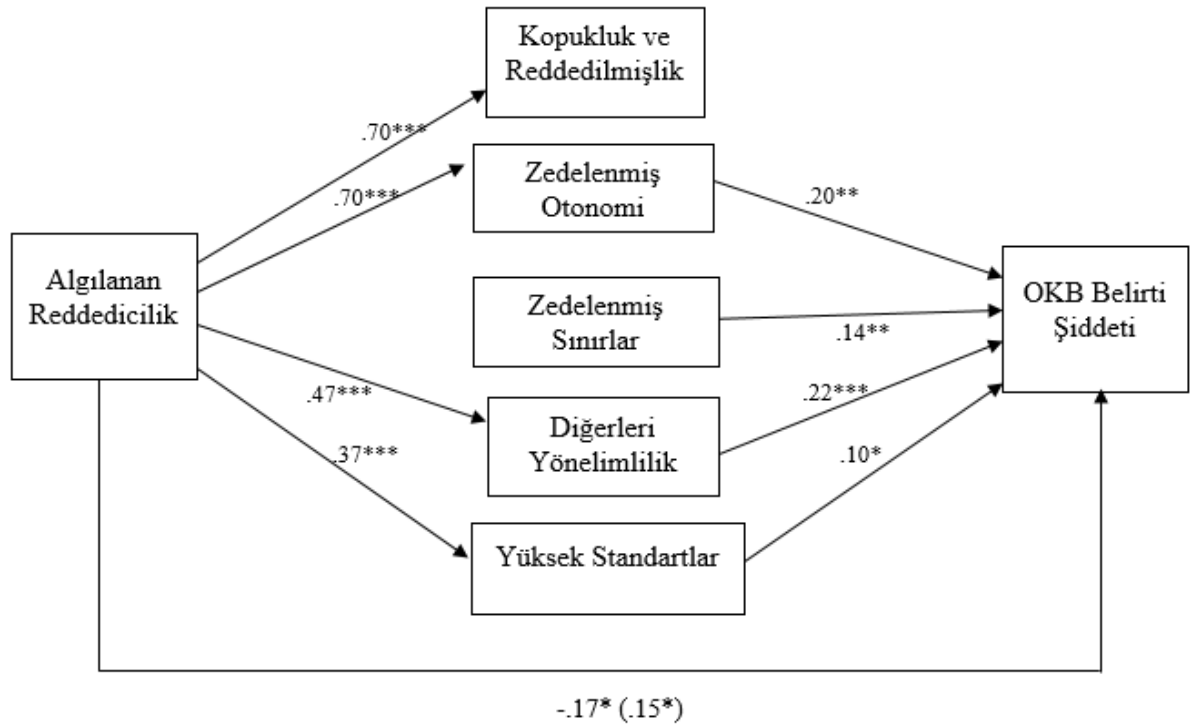
2.2.3.2. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması

KAET-Ç algılanan reddedicilik (Aracı Model 3) ve algılanan aşırı korumacılık (Aracı Model 4) boyutlarının YŞÖ-KF şema alanları aracılığıyla OKB belirti şiddetini yordayıcılığı incelenmiştir.

2.2.3.2.1. Algılanan Reddediciliğin Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması

Aracı Model 3'de algılanan reddedicilik ebeveyn tutumunun şema alanları aracılığıyla OKB belirti şiddetini yordayıp yordamadığı test edilmiştir. Doğrudan etkiler incelendiğinde, algılanan reddedicilik boyutunun kopukluk-reddedilmişlik ($\beta = .699$, $t = 8.95$, $p < .001$), zedelenmiş otonomi ($\beta = .695$, $t = 8.60$, $p < .001$), diğerleri yönelimlilik ($\beta = .47$, $t = 5.75$, $p < .001$) ve yüksek standartlar ($\beta = .373$, $t = 4.46$, $p < .001$) şema

alanlarını anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir. Şema alanlarından zedelenmiş otonomi ($\beta = .196, t = 3.39, p < .01$), zedelenmiş sınırlar ($\beta = .135, t = 3.65, p < .01$), diğerleri yönelimlilik ($\beta = .22, t = 4.88, p < .001$) ve yüksek standartların ($\beta = .097, t = 2.21, p < .05$) OKB belirti şiddeti üzerinde anlamlı doğrudan etkisi bulunmuştur. Kopukluk-reddedilmişlik şema alanının ise OKB belirtileri üzerinde anlamlı doğrudan etkisi gözlenmemiştir. Algılanan reddedicilik ve OKB belirti şiddeti arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\beta = -.172, t = -2.61, p < .05$). Şema alanlarından oluşan aracı değişkenlerin toplam dolaylı etkilerinin anlamlı olup olmadığına bakıldığında, algılanan reddediciliğin şema alanları aracılığıyla OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır ($b = .322$, Güven Aralığı (GA) = [.221, .431]). Aracı değişkenlerin dolaylı etkileri ayrı ayrı incelendiğinde ise, zedelenmiş otonomi ($b = .136$, GA = [.041, .239]), diğerleri yönelimlilik ($b = .103$, GA = [.050, .168]) ve yüksek standartlar ($b = .036$, GA = [.002, .079]) şema alanlarının aracılık etkilerinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Aracı değişkenler modele eş zamanlı olarak dahil edildiğinde, algılanan reddedicilik ve OKB belirti şiddeti arasındaki ilişkinin anlamlılığının arttığı görülmektedir ($\beta = .149, t = 2.05, p < .05$). Bu veriler ışığında, algılanan reddedicilik ve OKB belirtileri arasındaki ilişkide zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanlarının “kısmi aracılık” rolü olduğu gözlenmiştir (bkz. Şekil 3). Tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{(6-401)} = 36.39, p < .001, R^2 = .35$) ve OKB belirti şiddetindeki varyansın %35’ini açıkladığı bulunmuştur. Aracı Model 3’e ilişkin tüm katsayı ve güven aralıkları Tablo 7’de verilmiştir.

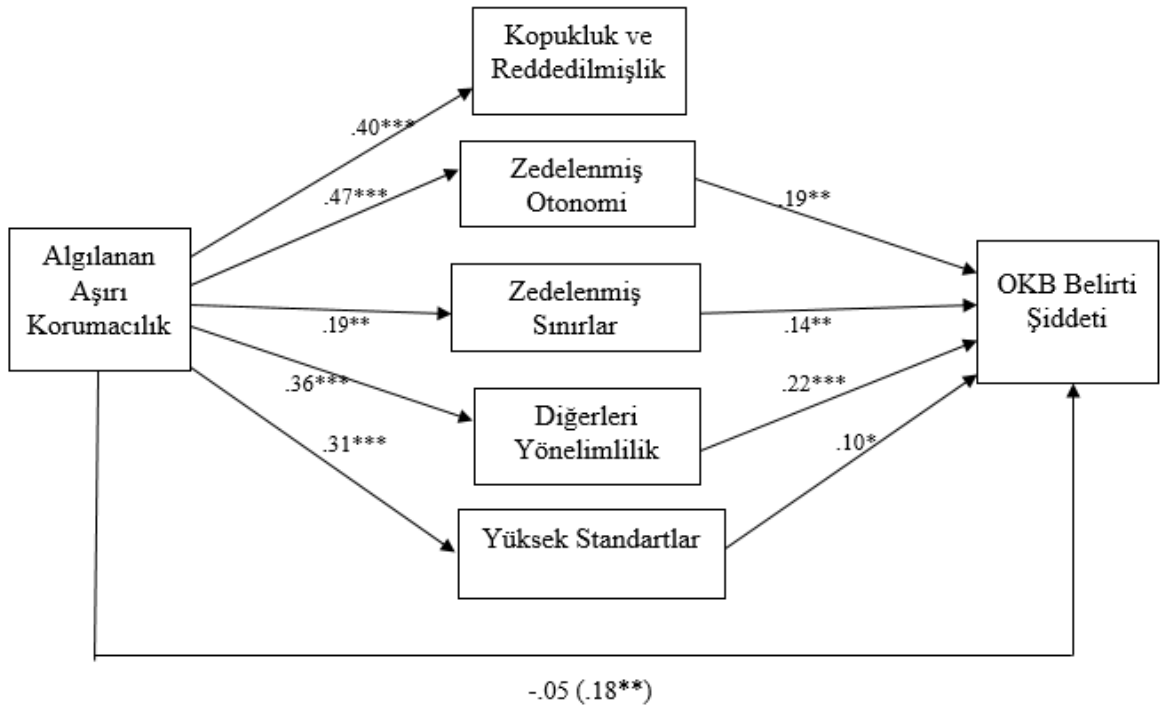

Şekil 3. Aracı Model 3: Algılanan Reddediciliğin Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması (* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$)

2.2.3.2.2. Algılanan Aşırı Korumacılığın Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması

Aracı Model 4’de algılanan aşırı korumacılık ebeveyn tutumunun şema alanları aracılığıyla OKB belirti şiddetini yordayıp yordamadığı araştırılmıştır. Değişkenlerin doğrudan etkilerine bakıldığında, algılanan aşırı korumacılık boyutunun kopukluk-reddedilmişlik ($\beta = .399$, $t = 6.56$, $p < .001$), zedelenmiş otonomi ($\beta = .47$, $t = 7.66$, $p < .001$), zedelenmiş sınırlar ($\beta = .19$, $t = 2.87$, $p < .01$), diğerleri yönelimlilik ($\beta = .362$, $t = 5.93$, $p < .001$) ve yüksek standartlar ($\beta = .306$, $t = 4.91$, $p < .001$) şema alanlarını anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Zedelenmiş otonomi ($\beta = .187$, $t = 3.21$, $p < .01$), zedelenmiş sınırlar ($\beta = .144$, $t = 3.88$, $p < .01$), diğerleri yönelimlilik ($\beta = .219$, $t = 4.82$, $p < .001$) ve yüksek standartlar ($\beta = .097$, $t = 2.19$, $p < .05$) şema alanlarının OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir. Kopukluk ve reddedilmişlik şema alanının ise OKB belirti şiddeti üzerinde anlamlı doğrudan etkisi bulunmamıştır.

Algılanan aşırı korumacılık ve OKB belirti şiddeti arasında da anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlenmiştir ($\beta = -.046$, $t = -.96$, $p = .337$). Aracı değişkenlerin toplam dolaylı etkilerinin anlamlı olup olmadığı incelendiğinde, algılanan aşırı korumacılığın şema alanları aracılığıyla OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($b = .230$, $GA = [.159, .307]$). Aracı değişkenlerin spesifik dolaylı etkilerine bakıldığında zedelenmiş otonomi ($b = .088$, $GA = [.021, .163]$), zedelenmiş sınırlar ($b = .028$, $GA = [.008, .055]$), diğerleri yönelimlilik ($b = .079$, $GA = [.038, .133]$) ve yüksek standartlar ($b = .03$, $GA = [.002, .063]$) şema alanlarının aracılık etkilerinin anlamlı olduğu sonucu elde edilmiştir. Algılanan aşırı korumacılık ve OKB belirti şiddeti arasındaki ilişki, aracı değişkenler modele dahil edildiğinde anlamlı hale gelmektedir ($\beta = .184$, $t = 3.40$, $p < .01$). Bu sonuçlar doğrultusunda, algılanan aşırı korumacılık ve OKB belirti şiddeti arasındaki ilişkide zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanlarının “tam aracılık” rolü olduğu ortaya çıkmıştır (bkz. Şekil 4). Tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{(6-401)} = 34.90$, $p < .001$, $R^2 = .34$) ve OKB belirti şiddetindeki varyansın %34’ünü açıkladığı bulunmuştur. Aracı Model 4’e ilişkin tüm katsayı ve güven aralıkları Tablo 7’de verilmiştir.

Şekil 4. Aracı Model 4: Algılanan Aşırı Korumacılığın Şema Alanları Aracılığıyla OKB Belirti Şiddetini Yordaması (* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$)

Tablo 7. Aracı Model 3 ve 4'e İlişkin Değerler

Değişken	Nokta Tahmini (b)	Standart Hata (SE)	%95 BCa Güven Aralığı	
			Düşük	Yüksek
Algılanan Reddedicilik				
Toplam	.322	.053	.221	.431
Zedelenmiş Otonomi	.136	.049	.041	.239
Diğerleri Yönelimlilik	.103	.031	.050	.168
Yüksek Standartlar	.036	.020	.002	.079
Algılanan Aşırı Korumacılık				
Toplam	.230	.037	.159	.307
Zedelenmiş Otonomi	.088	.036	.021	.163
Zedelenmiş Sınırlar	.280	.012	.008	.055
Diğerleri Yönelimlilik	.079	.024	.038	.133
Yüksek Standartlar	.030	.015	.002	.063

2.3. TARTIŞMA

Bu çalışmanın nicel araştırma bölümünde, 18-65 yaş aralığındaki bireylerin algıladıkları ebeveyn tutumları, kişilik inançları, erken dönem uyum bozucu şemaları ve OKB belirti düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca, algılanan ebeveyn tutumlarının kişilik inançları ve şemalar aracılığıyla OKB belirti şiddetini yordayıp yordamadığı araştırılmıştır.

Bu bölümde ilk olarak algılanan ebeveyn tutumlarının kişilik inançları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordamasına ilişkin bulguların tartışılmasına değinilecektir (aracı model 1 ve 2). İkinci olarak ise, algılanan ebeveyn tutumlarının erken dönem uyum bozucu şemalar aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordamasına ilişkin bulgular tartışılacaktır (aracı model 3 ve 4).

2.3.1. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Kişilik İnançları Aracılığıyla OKB Belirti Düzeyini Yordamasına İlişkin Tartışma

Bu çalışmada, algılanan ebeveyn tutumları ile OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkide kişilik inançlarının aracı bir rol oynayıp oynamadığı araştırılmıştır. Korelasyon analizinde algılanan ebeveyn tutumlarının duygusal sıcaklık boyutuyla OKB belirti düzeyi arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, literatürde duygusal sıcaklık ve OKB ilişkisini inceleyen çalışmaların bulgularıyla çelişmektedir (Ehiobuche, 1988; Lennertz ve ark., 2010). İlişkinin anlamlı olmaması nedeniyle, kişilik inanç boyutlarının bu ilişkideki aracılık etkisi de incelenmemiştir. Sürekli bir değişken olan sıcaklık boyutunun bir ucunda reddedicilik, diğerinde ise duygusal sıcaklık bulunmaktadır (Rohner, 2004). Duygusal sıcaklık ve OKB ilişkisinde anlamlılık bulunmasa da, reddedicilik ve OKB belirti şiddeti arasındaki ilişkinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür. Bireylerin ebeveyn reddine maruz kalmaları olumsuz bir kişilik yapısının gelişmesine yol açmakta ve bu “reddedilme sendromu” olarak adlandırılmaktadır (Rohner, 2004). Bu sendrom, bireyleri çeşitli psikolojik bozukluklara yatkınlıktır. Reddecilik ve OKB ilişkisinin anlamlı olmasının, reddediciliğin duygusal sıcaklık boyutuna oranla daha olumsuz ve rahatsız edici olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Aracı model 1’de algılanan ebeveyn reddediciliğinin çekingen ve obsesif kompulsif kişilik inanç boyutları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordadığı görülmektedir. Yordayıcı değişkenin aracı değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde, algılanan ebeveyn reddediciliğinin modele dahil edilen tüm kişilik inanç boyutlarını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerden algılanan red bireyde işlevsel olmayan inançlar oluşturabilmekte ve bunlar kişilik bozukluğu inanç kümeleri haline gelebilmektedir. Korelasyon analizi sonuçlarında ebeveyn reddi ve şizoid kişilik özelliği ilişkisinin anlamlı olmaması nedeniyle, şizoid kişilik özelliği aracı model 1’e dahil edilmemiştir. Diğerlerine karşı soğuk, içedönük, yalnız ve kopuk bir doğaya sahip olan şizoid kişilik örüntüsüne sahip kişiler yakınlık gösterildiğinde de kayıtsız kalabilmektedirler (Millon ve ark., 2019; Triebwasser ve ark., 2012). İlişkilerin karışık olduğuna ve özgürlüğü kısıtladığına inanan şizoid kişiliğin (Taymur ve Türkçapar, 2012), ebeveynlerle kurulan

ilişkilerde de kayıtsızlığa yol açabileceği tahmin edilmektedir. Bu durumun, duygusal sıcaklık ve reddedicilik ebeveyn tutumlarının şizoid kişilikle ilişkisinin anlamlı olmamasına sebebiyet verdiği, diğer bir deyişle ebeveyn tutumlarından bağımsız olarak şizoid kişilik inançlarının gelişmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen reddedici ebeveyn tutumunun şizoid kişilik haricindeki tüm işlevsel olmayan kişilik inançlarını yordaması bulgusu önceki araştırmaların bulgularıyla paralel yapıdadır. Bu araştırmalardan birinde, ebeveynlerin reddedici ve aşırı korumacı tutumlarıyla kişilik bozukluğu semptomları arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu bulunmuştur (Cheng ve ark., 2011). Bilindiği gibi, sağlıklı kişilik gelişiminde olumlu ebeveynlik rol oynamakta ve olumsuz ebeveynlik kişilik patolojilerinin oluşumuna yol açmaktadır (Cheng ve ark., 2011; Johnson ve ark., 2006). Johnson ve diğerleri (2006) tarafından yürütülen çalışmada, 22-33 yaş aralığındaki bireylerde sınırda, narsistik, bağımlı, histriyonik, paranoid, pasif agresif, şizoid ve şizotipal kişilik bozuklukları ile düşük ebeveyn sevgisi ve bakımı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Akbay (2020) tarafından yapılan çalışmada da ebeveynlik stillerinden küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu/evhamlı anne-baba, aşırı izin verici/sınırsız anne ve koşullu/başarı odaklı babanın sınırda kişilik inancını yordadığı saptanmıştır. Literatürde ebeveyn reddi ve sınırda kişilik bozukluğu arasındaki ilişkiyi ortaya koyan başka çalışmalar da mevcuttur (Specht ve ark., 2009; Schuppert ve ark., 2012).

Bu araştırmanın bulgularından biri de çekingen, obsesif kompulsif ve paranoid kişilik inanç boyutlarının OKB belirti düzeyini yordamasıdır (Aracı Model 1). Literatür incelendiğinde kişilik inançları ve OKB ilişkisini ele alan araştırmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalardan birinde paranoid, sınırda, bağımlı, histriyonik ve çekingen kişilik puanlarının OKB tanılı katılımcılarda sağlıklı kontrollere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu rapor edilmiştir (Kart ve Yucens, 2020). Bahsedilen çalışmada OKB tanılı bir grup katılımcının kişilik bozukluğu puanlarının yüksek olması, kişilik inançlarının OKB'nin gelişimine zemin hazırladığını akla getirmektedir. OKB ve kişilik bozukluklarının ilişkisini inceleyen araştırmalardan birinde; OKB'de en sık görülen kişilik patolojisinin obsesif kompulsif kişilik bozukluğu olduğu, bunu şizotipal ve sınırda kişilik bozukluklarının takip ettiği belirtilmiştir (Starcevic ve Brakoulis, 2014). Pena-

Garijo ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında ise OKB hastalarında en sık obsesif kompulsif, çekingen ve bağımlı kişilik bozukluklarının görüldüğü saptanmıştır. Mevcut çalışmadaki C kümesinden çekingen ve obsesif kompulsif kişilik ile paranoid kişilik inancının OKB'yi yordaması bulgusunun, genel olarak alanyazındaki çalışmalarla tutarlı olduğu görülmektedir. Paranoid kişilik inançlarına sahip bireylerin insanlardan şüphelenme ve onlara güvenmeme eğiliminde olduğu bilinmektedir. OKB belirtilerine sahip bireylerin diğer insanların eylemlerine güvenmeme (örneğin yeterince temiz olup olmadıklarından şüphe etme), kendilerine verdikleri güvence ve onaya güvenememe ve tetikte olma gibi nedenlerle bu kişilik inancıyla OKB arasındaki ilişkinin anlamlı çıkmış olabileceği değerlendirilmiştir. Konuya ilişkin yeterli sayıda araştırmanın olmadığı göz önünde bulundurulduğunda; mevcut çalışmadan elde edilen bu sonuçların literatüre katkısı önem taşımaktadır.

Aracı model 1'de algılanan ebeveyn reddinin çekingen ve obsesif kompulsif kişilik inançları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordadığı gösterilmektedir. Literatür gözden geçirildiğinde algılanan ebeveyn tutumları, kişilik inançları ve OKB değişkenlerinin bir arada incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu durum, ebeveyn tutumları ve OKB ilişkisinde kişilik inançlarının aracı etkisini değerlendiren bu çalışmaya değer katmaktadır. Çocuklarını reddeden ebeveynlerin aynı zamanda eleştirerek yetersiz ve değersiz hissettirdiği bilinmektedir (Rapee, 1997). Ebeveyn reddini yaşayan bireylerde, çekingen kişiliğin "toplumsal olarak istenilmeyen ve yetersiz" biri olduğu inancının (Taymur ve Türkçapar, 2012) ortaya çıkması olasıdır. İlişkilerinde ve sosyal ortamlarda reddedileceğini düşünen bireyler kaçınma davranışları göstererek sosyal olarak izole hale gelebilmektedir. Çekingen kişiliğin bu özelliği, OKB'de tehdit algısının artmasıyla ortaya çıkabilen kompulsif kaçınma davranışlarıyla (Salkovskis, 1985) benzerlik göstermektedir. Çekingen kişilik örüntüsüne sahip bireyler sosyal ilişkilerde aşırı kaygı ve eleştirilme korkusu yaşamaktadır (APA, 2013). Söyledikleri veya yaptıkları şeylerin diğer insanlar tarafından yanlış olarak değerlendirileceği inancına sahip bireyler bunu hafifletmek için birtakım tekrarlayan kompulsif davranışlarla baş etmeye çalışabilir. Kendini yetersiz hisseden çekingen kişilik özelliğine sahip birey aynı zamanda, bu yetersizlik duygusuyla başa çıkmak için mükemmeliyetçiliğe de başvurabilmektedir

(McKay ve Storch, 2010). Örneğin, çekingen özellikteki kişiler sosyal durumlarda olumsuz değerlendirilme korkusunun ve yetersizlik hissinin üstesinden gelmek için OKB'ye özgü temizlik ya da kontrol etme gibi ritüeller sergileyebilir. Ayrıca çekingen kişilik inancıyla OKB'de sık görülen aşırı sorumluluk ve tehdit algısı gibi bilişsel yapıların benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Özetle, reddeden ebeveynlerin temellerini attığı çekingen kişilik inancı yetersizlik ve reddedilme korkusunu beraberinde getirmekte, bunlar da OKB semptomlarının geliştirilmesinde risk faktörü haline gelebilmektedir.

Algılanan ebeveyn reddi ve OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkiye obsesif kompulsif kişilik inançlarının da aracılık ettiği görülmektedir (Aracı Model 1). Obsesif kompulsif kişilik inancında da mükemmeliyetçilik hakimdir. Sperry (1995) bu kişilik yapılanmasına sahip olanların ebeveynlerinden sevgi, bakım ve destek göremedikleri için kurallara itaat etmeyi ve cezadan kaçmayı öğrendiklerini belirtmiştir. Reddedici anne-baba sevgiyi koşullu olarak sunduğunda, bireyin "mükemmel" olmadan sevelemeyeceği inancı ortaya çıkabilir ve bu da bazı obsesif kompulsif belirtiler göstermesine yol açabilir. Örneğin, obsesif kompulsif kişilik inancına sahip bireyler her şeyin kusursuz olması için kompulsif kontrol etme, düzen ya da temizlik davranışları gösterebilirler. Obsesif kompulsif kişilik aynı zamanda abartılmış sorumluluk bilincini de beraberinde getirebilir (Shafran ve ark., 1996). Reddedici ebeveyn tutumunun yordadığı obsesif kompulsif kişiliğin kontrol, mükemmeliyetçilik ve aşırı sorumluluk gibi inanç alanları bireyi OKB'ye yatkın hale getirebilmektedir. Görüldüğü gibi, bireyin çocuklukta yetiştiği duygusal iklim ve ebeveynlerle kurulan ilişkiler yetişkinlik döneminde kişiliğini şekillendirmektedir (Bowlby, 1973; Rohner, 1980; Young ve ark., 2003). Ebeveynlerden algılanan reddin, bireyde işlevsel olmayan bazı kişilik inançları oluşturarak OKB belirtilerine zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Aracı model 2 incelendiğinde, algılanan aşırı korumacı ebeveyn tutumunun çekingen ve obsesif kompulsif kişilik inançları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yordayıcı değişken olan aşırı korumacı tutumun kişilik inançları üzerindeki etkisi incelendiğinde, aşırı korumacılığın tüm kişilik inançlarını anlamlı olarak yordadığı

görülmektedir. Sağlıklı kişilik gelişimi için ebeveynlerin daha fazla bakım vermesi, daha az kontrolcü olması ve çocuğun özerkliğine zarar verecek tutumlardan kaçınmasının önem taşıdığı belirtilmiştir (Xu ve ark., 2015). Cheng ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn reddi ve aşırı korumacılığı ile kişilik bozukluğu belirtileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ergen, yetişkin ve kişilik bozukluğu tanılı katılımcılarla yürütülen bir araştırmada kişilik bozukluğuna sahip grubun ebeveynlerinden diğerlerine göre daha az ebeveyn bakımı, daha fazla kontrol ve özerklik inkarı algıladıkları bulunmuştur (Yu ve ark., 2007). Başka bir çalışmada ise küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu/evhamlı anne-baba, aşırı izin verici/sınırsız anne ve koşullu/başarı odaklı babanın sınırda kişilik inancını yordadığı belirtilmiştir (Akbay, 2020). Görüldüğü gibi, mevcut çalışmanın algılanan aşırı korumacılığın kişilik inançlarını yordadığı bulgusu literatürdeki çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Modelde algılanan aşırı korumacı ebeveyn tutumu tüm kişilik özelliklerini yordamasına rağmen; aşırı korumacılık ve OKB belirtileri arasındaki ilişkide yalnızca çekingen ve obsesif kompulsif kişilik inançlarının aracılık etkisi anlamlı bulunmuştur. Bireyin inanç sisteminin ebeveyn tutumlarının etkisiyle şekillenerek OKB belirtilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Çekingen kişilik özelliğine sahip bireylerde “Ne olursa olsun sıkıntı veren durumlardan kaçınmalıyım.” inancı söz konusudur (Taymur ve Türkçapar, 2012). Daha önce belirtildiği gibi, çekingen kişiliğe sahip bireylerin bilişsel yapıları, tehdit algılarına ve olumsuz düşüncelere daha duyarlı olma eğilimindedir. İçinde bulunduğu duruma ilişkin yapılan olumsuz değerlendirmeler ve bunun yol açtığı kaygıdan kaçma girişimleri çekingen kişiliğe özgüdür (APA, 2013). Erken dönemde ebeveynleri tarafından aşırı korumacı tepkilerle yetiştirilen bireyin kendisini olumsuz olaylardan koruma açısından yetersiz hissetmesine neden olduğu ve geliştirdiği bu çekingen kişilik inancının da bireyi OKB’ye yatkınlaştığı düşünülmektedir. Çekingen kişilik yapılanmasına sahip olanların, ebeveynleri tarafından aşırı derecede kontrol edildiği ortaya konmuştur (Benjamin, 2003). Bireyler kontrolcü ebeveynlerin koydukları yüksek standartları karşılayamadıklarında yaşayacakları utandırılma ya da aşağılanma durumlarından kaçınmaya çalışabilirler (Sperry, 1995). Aşırı korumacı

ebeveynlerin etkisiyle ortaya çıkabilen çekingen kişiliğin, bireyi tehditlere ve eleştirilere karşı aşırı duyarlı hale getirmesiyle OKB için uygun bir zemin oluşturulduğu düşünülmektedir.

Algılanan aşırı korumacılık ve OKB belirtileri ilişkisine aracılık eden diğer kişilik faktörü ise obsesif kompulsif kişilik inancıdır. Aşırı korumacı tutum “Yaptığım bir işte herhangi bir hata felakete sebep olabilir.” şeklindeki obsesif kompulsif kişilik inancının (Taymur ve Türkçapar, 2012) oluşmasına zemin hazırlamış olabilir. Anderluh ve arkadaşlarının (2003) yaptığı çalışmada, erken dönemde ebeveynleri tarafından aşırı kontrol, katı disiplin ve mükemmeliyetçiliğe maruz kalanların ilerleyen dönemlerde obsesif kompulsif kişilik yapılanması gösterme ihtimalinin arttığı ifade edilmektedir. Bilindiği gibi, obsesif kompulsif kişilikte aşırı mükemmeliyetçilik, kontrol ve düzen öne çıkmaktadır (APA, 2013). Ayrıca, obsesif kompulsif kişilik inancına sahip bireylerde sorumluluk bilincinin de çok yüksek düzeyde olması muhtemeldir (Shafran ve ark., 1996). Mükemmeliyetçi, hata kabul etmeyen, aşırı sorumlu ve kontrollü olmanın kompulsif davranışları da beraberinde getirmesi ve OKB’yi tetiklemesi beklenmektedir. Mevcut çalışmada aşırı korumacı ebeveynliğin yordadığı obsesif kompulsif kişiliğin bahsedilen bilişsel yapılar aracılığıyla bireyi OKB’ye yatkınlaştığı düşünülmektedir.

Aracı model 1 ve 2’de görselleştirilen algılanan ebeveyn tutumlarının kişilik inançları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordamasına ilişkin bulgular gözden geçirildiğinde, reddedici ve aşırı korumacı ebeveyn tutumlarının iki ayrı modelde benzer kişilik yapılarının ortaya çıkmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Bireyin tüm gelişimi, psikolojik ve sosyal uyumu olumsuz ebeveyn tutumlarından etkilenmekte ve bu durum bireyi psikopatolojilere yatkın hale getirmektedir (Maccoby ve Martin, 1983). Olumsuz ebeveyn tutumları bireylerin kişilik psikopatolojisi geliştirmesine katkıda bulunurken (Cheng ve ark., 2011; Johnson ve ark., 2006), olumlu ebeveynlik ise kişiliğin sağlıklı bir şekilde gelişimini doğurmaktadır. Çocukluk çağı olumsuz yaşantıları olarak kabul edilen ebeveynlerin reddedici ve aşırı korumacı tutumları bireyde benzer kişilik özelliklerinin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Beck’in (1991) bilişsel kuramında, olumsuz ebeveyn tutumlarının otomatik düşünceler, ara ve temel inançlarda köklü değişiklikler yaparak

inanç sistemini şekillendirdiği ve bu inanç sisteminin içinde işlevsel olmayan kişilik inançlarını da oluşturduğu ifade edilmektedir. Çocukluktan itibaren herkeste mevcut ve kökleşmiş olan bu temel inançların yaşamın ilerleyen dönemlerinde de yerleşik bir şekilde mevcudiyetini koruduğu ve birçok psikopatolojiye yol açtığı bilinmektedir (Wright ve ark., 2009). Reddedici ve aşırı korumacı ebeveynliğin kişilik inançlarının ortaya çıkmasına katkıda bulunurken bireyi obsesif inançlara da duyarlı hale getirerek OKB'nin oluşumuna zemin hazırladığı düşünülmektedir. Özetle, bu araştırmanın ulaştığı ebeveyn reddi ve aşırı korumacılığının benzer kişilik inançları aracılığıyla OKB belirtilerini yordaması sonucunun ilgili alanyazını destekler nitelikte olduğu ve bilişsel kuramın çerçevesiyle örtüştüğü söylenebilir.

2.3.2. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar Aracılığıyla OKB Belirti Düzeyini Yordamasına İlişkin Tartışma

Bu çalışmada, algılanan ebeveyn tutumları ile OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkisi incelenmiştir. Algılanan ebeveyn tutumlarının duygusal sıcaklık boyutuyla OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkinin anlamlı olmaması sebebiyle, aracı model 3 ve 4'te algılanan ebeveyn reddediciliği ve aşırı korumacılığının OKB ile ilişkisinde şemaların aracı rolü test edilmiştir.

Aracı model 3'e göre algılanan ebeveyn reddediciliği zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordamaktadır. Yordayıcı değişkenin aracı değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde, algılanan ebeveyn reddediciliğinin zedelenmiş sınırlar haricindeki şema alanlarının hepsini yordadığı görülmektedir. Ebeveyn reddediciliği bireyde birtakım erken dönem uyum bozucu şemaların oluşumuna katkıda bulunmakta ve bu şemalar kümelenerek şema alanlarını oluşturmaktadır. Algılanan reddedicilik ile zedelenmiş sınırlar şema alanının ilişkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu şema alanında bakımverenler tarafından yeterince karşılanmayan temel ihtiyaçlar, gerçekçi sınırları anlama ve öz-denetim sağlama ile ilgilidir (Young ve ark., 2003). Zedelenmiş sınırlar şema alanındaki şemalar çoğunlukla erken dönemde ailelerin gereğinden fazla hoşgörülü olması, sınır koymaması,

sorumluluk alma ve işbirliği kurma konularında rehberlik etmemesinden kaynaklanmaktadır. Literatüre bakıldığında bu şema alanının çoğunlukla ebeveynliğin kontrol boyutuyla ilişkili olduğu görülmekte, sıcaklık boyutuyla anlamlı ilişkiler içinde olmadığı ifade edilmektedir (Murriss, 2006). Öte yandan, Thimm (2010) tarafından yapılan ve ebeveyn tutumlarının ölçümünde KAET-Ç kullanılan çalışmada zedelenmiş sınırlar şema alanının babanın reddedici tutumu haricinde hiçbir ebeveyn tutumuyla ilişkisi anlamlı bulunmamıştır. Mevcut çalışmada anne ve babanın ortak ebeveyn tutumu değerlendirildiği için bu ayrımın yapılamaması bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir.

Algılanan reddedici ebeveyn tutumunun diğer şema alanlarını yordamasına yönelik bulgular önceki araştırmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Yetişkin örnekleme yürütülen retrospektif çalışmalarda, ebeveynlerin olumsuz davranışları ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (McGinn ve ark., 2005; Messman-Moore ve Coates, 2007; van Hanswijck de Jonge, ve ark., 2003; Wright ve ark., 2009). Birçok araştırmada algılanan reddedici ve aşırı kontrolcü ebeveynliğin erken dönem uyum bozucu şemalarla ilişkili olduğu gösterilmiştir (Harris ve Curtin, 2002; Kıray, 2019; Leung ve ark., 2000; Murriss, 2006; Shah ve Waller, 2000). Thimm (2010) tarafından yapılan çalışmada babanın reddediciliği ile tüm şema alanlarının, annenin reddediciliği ile de zedelenmiş sınırlar dışındaki şema alanlarının ilişkisi anlamlı bulunmuştur.

Bu araştırmanın diğer bulgusu ise aracı model 3 ve 4'te zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanlarının OKB belirti şiddetini anlamlı olarak yordamasıdır. Şema kuramında her bir psikopatolojinin bir ya da daha fazla erken dönem uyum bozucu şemadan kaynaklandığı ifade edilmektedir (Young, 1990; 1994). Belirtilen şema alanlarının OKB belirti düzeyini yordaması bulgusu kuramsal çerçeveye paralel bir yapı göstermektedir. OKB'nin oluşumunda özellikle zedelenmiş otonomi şema alanının önemli bir role sahip olduğu ifade edilmektedir (Akbaş, 2020; Young ve ark., 2003). Mevcut araştırmadan elde edilen zedelenmiş otonominin OKB'yi yordayıcılığı bulgusu, kuramsal çerçeveye paralel bir yapı göstermektedir. OKB hastalarında şemaları değerlendiren çalışmalar gözden

geçirildiğinde, tüm şema alanları puanlarının hasta grubunda kontrol grubuna göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmüştür (Kızılağaç ve Cerit, 2019; Shariatzadeh, 2017). OKB tanılı katılımcıların yer aldığı bir araştırmada ise obsesyonlar ile zedelenmiş otonomi, kopukluk-reddedilmişlik, yüksek standartlar ve diğerleri yönelimlilik şema alanlarının ilişkisinin pozitif ve anlamlı olduğu; kompulsiyonlarla ise sadece zedelenmiş otonomi ve kopukluk-reddedilmişlik şema alanlarının ilişkisinin pozitif ve anlamlı olduğu bulunmuştur (Velibaşoğlu, 2014). Mevcut çalışmanın zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanlarının OKB belirti düzeyini anlamlı olarak yordaması bulgusu daha önce yapılan çalışmalarla genel olarak örtüşse de kopukluk-reddedilmişlik şema alanının OKB'yi yordamaması noktasında farklılaştığı gözlenmiştir. Aracı model 3 incelendiğinde, zedelenmiş sınırlar şema alanının algılanan ebeveyn reddi ve OKB arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip olmasa da, OKB üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu yani algılanan ebeveyn reddinden bağımsız olarak OKB'yi yordadığı görülmektedir. Zedelenmiş sınırlar şema alanında ailenin tipik kökeninin sınır koymayan, aşırı hoşgörülü ve disiplinsiz olduğu bilinmektedir (Young ve ark., 2003). OKB'nin oluş mekanizmasında eleştirel, cezalandırıcı, kuralcı ve katı ebeveynlerin etkisinden söz edilse de; sınır koymayan izin verici ebeveynliğin de OKB'ye yatkınlığı belirtilmiştir (McWilliams, 1994). Ebeveyn tarafından yeterince yönlendirilmemek bireyleri proaktifleştirerek temkinli ve takıntılı bir hale getiriyor olabilir. Bu durum, yol gösterici ve rehber olan bir ebeveynin yokluğunda ortaya çıkan zedelenmiş sınırlar şema alanının aşırı telafisi olarak yorumlanabilir. Aşırı telafi yapan bireyin, fazla kontrollü davranarak OKB'ye yatkın hale geldiği tahmin edilmektedir.

Aracı model 3'te algılanan ebeveyn reddinin zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordadığı gösterilmektedir. İlgili literatür gözden geçirildiğinde, ebeveyn tutumlarıyla OKB ilişkisinde erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkisini inceleyen çalışmaların görece az olduğu görülmektedir. Bu durum aracılık bulgularını tartışmayı zorlaştırmakla birlikte, literatüre katkıda bulunması ve gelecek çalışmalara yön vermesi açısından mevcut çalışmanın önemini artırmaktadır. Üniversite öğrencileriyle yürütülen bir

çalışmada, şema modeli çerçevesinde değerlendirilen annenin ve babanın algılanan işlevsel olmayan ebeveynliğiyle OKB belirtileri arasında tüm şema alanlarının aracı etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır (Yazıcı, 2018). Literatürde ebeveynlerden algılanan ilgisizlik, soğukluk, red, aşırı koruma gibi olumsuz tutumların psikolojik belirtilerle ilişkisinde erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü olduğu sonucunu elde eden birçok araştırma bulunmaktadır (Jones, ve ark., 2005; Jones, ve ark., 2006; Harris ve Curtin, 2002, Meyer ve Gilling, 2003, Thimm 2009, Turner, ve ark., 2004). Buna göre, mevcut çalışmada ebeveynlerden algılanan reddin zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordaması bulgusu alanyazın bulgularıyla uyumludur.

İlk olarak ebeveyn reddinin zedelenmiş otonomi şema alanı aracılığıyla OKB'yi yordaması değerlendirildiğinde, bu şema alanının temel bakımverenler tarafından çocuğun özerklik gereksinimi yeterince karşılanmadığında ortaya çıktığı bilinmektedir (Young ve ark., 2003). Özerkliği ihlal edilen birey, ailesinden bağımsız hareket etmekte zorluk yaşamakta, kendi becerilerine güvenmemekte ve kişisel amaçları doğrultusunda ilerleyememektedir. Reddeden ebeveynlerin çocuğun öz-güvenini zedeleyen, eleştirel söylem ve suçlamalarının çocuğun otonomisini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Nitekim reddedici ebeveynlerin çocuklarına karşı soğuk, eleştirel, düşmanca ve cezalandırıcı tutumlara sahip olduğu bilinmektedir (Rohner ve ark., 2012). Ebeveynleri tarafından yoksayılmaya, eleştiri ve suçlamalara maruz kalacağını düşünen bireylerin kendilerini ortaya koymada ve özerk davranmada zorlanabileceği tahmin edilmektedir. Otonominin zedelenmesiyle birey bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlık şemaları geliştirebilir (Young ve ark., 2003). Bahsedilen erken dönem uyum bozucu şemalar, bireyi tehlikelere karşı aşırı duyarlılaştırarak obsesif kompulsif belirtilere yatkın hale getirmektedir (Foa ve Kozak, 1995). Olası bir tehlike durumunda kendi başa çıkma becerilerine güvenmeyen ve buna ilişkin ebeveynlerinin eleştirilerine maruz kalmak istemeyen bireylerde, kaçınma davranışları ya da kompulsif belirtiler görülebilmektedir. Reddeden ebeveyn gerekli rehberliği sağlayamadığında da bireyler başa çıkma yolu olarak ortaya çıkan OKB belirtileri gösterebilirler. Sonuç olarak bu aracılık bulgusu,

ebeveynleri tarafından reddedilen bireylerin özerkliğinin gelişmemesiyle OKB'nin oluşumuna zemin hazırlandığını ifade etmektedir.

İkinci olarak diğerleri yönelimlilik şema alanının aracı olduğu algılanan ebeveyn reddediciliği ve OKB ilişkisine bakıldığında, şema alanında ifade edilen “diğerleri” kavramını reddeden ebeveynin temsil ettiği akla gelmektedir. Diğerleri yönelimlilik şema alanında birey, başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önünde tutmakta ve onları karşılamak için çaba göstermektedir (Young ve ark., 2003). Aile geçmişinde anne-babanın ihtiyaçları çocuğunkilerden önce gelen ve koşullu bir şekilde sevgi verilen ya da reddedilen çocuk; sevilme ve kabul edilmek için diğerlerinin ihtiyaçlarını okumaya, karşılamaya çalışmaya ve kendi ihtiyaçlarını görmemeye başlamaktadır. Kendi ihtiyaçlarına karşı körleşen birey kendini feda ve cezalandırılma şemalarını geliştirebilir. Cezalandırılma şemasına sahip bireyler, hata yaptıklarında cezalandırılmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Diğerleri yönelimlilik şema alanında kümeleşen şemalara sahip olanlar, kendi ihtiyaçlarını önceliklendirmenin bencillik olduğu inancına sahip olabilmekte ve bunun doğurduğu suçluluk duygusu ile mücadele etmektedir. Aynı zamanda ebeveynlerinin beklentilerini karşılamaya yönelik sorumluluk bilincinin artmış olabileceği tahmin edilmektedir. OKB tanılı bireylerin kontrol grubuna göre aileleri tarafından daha fazla suçlandığı bilinmektedir (Frost ve ark., 1994). Türk ve Kanadalı katılımcılarla yürütülen bir araştırmada sürekli suçluluğun OKB belirtilerini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (İnözü ve ark., 2012). Arntz ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçları suçlanma korkusu ve abartılmış sorumluluk algısının OKB hastalarında kontrol ve kaygı grubuna göre daha fazla kontrol davranışına yol açtığını söylemektedir. Bireyin obsesyonlarının yarattığı suçluluk duygusundan kurtulmak için birtakım kompulsiyonlar geliştirebileceği tahmin edilmektedir. Örneğin, ahlaki olarak yanlış bir şey yapma ya da dini kurallara uymama korkusu gibi obsesyonlar bireyin kendini suçlu hissetmesine sebep olabilmektedir. Ebeveynlerin reddedici, soğuk ve mesafeli tutumları ile yüksek beklentileri de bu duygunun artmasına yol açabilmektedir. Araştırmanın bahsedilen bulgusu özetle, ebeveynleri tarafından reddedildiğini algılayan bireyin daha fazla sevgi ve ilgi alabilmek için diğerleri yönelimli hale gelerek obsesif kompulsif belirtiler geliştirebileceği şeklinde yorumlanmaktadır.

Aracı model 3'e bakıldığında ebeveynlerden algılanan red ve OKB ilişkisinde son olarak yüksek standartlar şema alanının aracı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu alandaki şemalara sahip olan bireylerin çocukluklarında spontanlık ve oyun ihtiyacı karşılanmamış (Young ve ark., 2003), bu durum onların “önce iş ya da sorumluluklar, sonra eğlence” şeklindeki bakış açısını geliştirmelerine yol açmıştır. Böylece bireyler kendi spontan duygu ve ihtiyaçlarını baskılayarak, katı kurallara ve değerlere uygun hareket etmektedirler. Ailenin tipik kökeni cezalandırıcı, acımasız ve talepkar olabilmekte; duyguların bastırılmasına, başarıya ve mükemmeliyetçiliğe önem vermektedir. Yüksek standartlar şema alanında ebeveynler hem karamsar, eleştirel ve kuralcı olma, hem de ulaşılması güç olan beklentilere sahip olma eğilimindedir (Young ve ark., 2003). Ölçeğin Türkçe uyarlamasında bu şema alanında yüksek standartlar/aşırı eleştirelci ve onay arayıcılık şemaları bulunmaktadır. İçinden geldiği gibi davrandığında çocuklarını reddeden, hata yaptığında eleştiren ve cezalandıran ebeveynlerin bu alandaki şemaların gelişimine katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Bireyde “olması gerektiği gibi” davranmazsa ağır bir şekilde eleştirileceği ve cezalandırılacağı inancı ve beraberinde gelen utanç duygusundan kaçınma isteği obsesyona dönüşebilmekte ve bu senaryonun gerçekleşmemesi için kompulsiyonlar ortaya çıkabilmektedir. Benzer şekilde, onay arayıcılık şemasına sahip bireyler gerçek ve güvenli bir benlik duygusu geliştirmek yerine başkalarından onay almaya çalışmaktadırlar. Akbaş (2020) tarafından yapılan derleme çalışmasında OKB’de en sık görülen şema alanlarından birinin yüksek standartlar olduğu ve en sık görülen ebeveyn modlarının da talepkar ve cezalandırıcı ebeveyn modları olduğu ifade edilmektedir. Talepkar ebeveynlerin sesi içselleştirilmekte ve birey kendinden yüksek beklentili bir hale gelmektedir. Beklentiler karşılanamadığında ise cezalandırıcı ebeveyn modu ile kendini cezalandırabilmektedir. Talepkar ebeveyn mükemmel olmasını isterken, aynı zamanda mükemmel olmadığı için eleştirmektedir. Eleştirilerden ve suçlanmaktan kaçmak ve onaylanmak için ise birtakım kaçınma davranışları gösterilebilir. Obsesif kompulsif belirtilerin bu aşamada gün yüzüne çıkabileceği tahmin edilmektedir. OKB’de ebeveynler tarafından sevilme ve kabul edilmek için mükemmel olması gerektiği inancı söz konusudur (Azizi ve Beshatat, 2011; Rezvan ve ark., 2013). Reddeden ebeveynin verdiği koşullu sevginin bireyin kendini olduğu gibi ortaya koyamamasına, hata

yapmaktan sakınmasına ve mükemmel olmaya çalışmasına yol açarak, yani yüksek standartlar şema alanını oluşturarak OKB belirtilerini doğurabileceği düşünülmektedir.

Aracı model 4'te ise algılanan ebeveyn aşırı korumacılığının zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordadığı görülmektedir. Yordayıcı değişkenin aracı değişkenlerle ilişkisine bakıldığında, algılanan aşırı korumacılığın tüm şema alanlarını yordadığı bulunmuştur. Ebeveyn aşırı korumacılığı şemaların oluşumuna zemin hazırlamakta ve oluşan şemalar bir araya gelerek şema alanlarını oluşturmaktadır. Alanyazında birçok araştırmada, algılanan aşırı kontrolcü ve reddedici ebeveynliğin erken dönem uyum bozucu şemalarla ilişkili olduğu bulunmuştur (Harris ve Curtin, 2002; Kıray, 2019; Leung ve ark., 2000; Murris, 2006; Shah ve Waller, 2000). Bu durumda, aşırı korumacılık ebeveyn tutumunun şema alanlarıyla ilişkisi olası bir sonuçtur. Young ve diğerleri (2003) şema kuramında da ebeveyn tutumları ve aile ortamı gibi faktörlerin çocuğun temel duygusal ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmamasını etkilediğini ve şemaların oluşumuna zemin hazırladığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın bulgularının kuramsal çerçeveye uygun olduğu görülmektedir.

Aracı model 4'te zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanları aracılığıyla algılanan ebeveyn aşırı korumacılığının OKB belirti düzeyini yordadığı görülmektedir. Alanyazında ebeveyn tutumları ve OKB ilişkisinde şemaların aracı rolünü inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu dikkati çekmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi, yapılan çalışmalar genel olarak şema alanlarının hepsinin ebeveyn tutumları ve OKB'nin de içinde bulunduğu psikolojik belirtiler ilişkisinde aracı olduğunu ifade etmektedir (Jones, ve ark., 2005; Jones, ve ark., 2006; Harris ve Curtin, 2002; Meyer ve Gilling, 2003; Thimm, 2009; Turner, ve ark., 2004; Yazıcı, 2018). Bu araştırmada aşırı koruyucu ebeveynlik ile kopukluk-reddedilmişlik şema alanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş olsa da, bu şema alanı aşırı koruyucu ebeveynlik ile OKB belirtileri arasında aracı bir role sahip değildir. Her ne kadar aşırı korumacı ebeveynlik uyumlu olarak algılansa da, psikopatoloji ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Çakır, 2007; Caner, 2009; Soygüt ve Çakır, 2009; Soygüt ve

ark., 2008). Aşırı korumacı ebeveynliğin kopukluk-reddedilmişlik şema alanında bulunan güvensizlik/suistimal edilme ve kusurluluk/utanç gibi şemalarla ilişkili olabileceği değerlendirilmiş, ancak yine de aşırı koruyucu ebeveyn tutumundan OKB belirtilerine giden yolda kopukluk-reddedilmişlik şema alanının anlamlı açıklayıcı bir etkiye sahip olmadığı değerlendirilmiştir.

İlk olarak Aracı Model 4’de zedelenmiş otonomi şema alanının aracı etkisi ele alındığında, aşırı korumacı ebeveynlerin temelde çocuğun yapabileceği şeyleri onun yerine yaparak özerkliğin gelişimini önlediği bilinmektedir (Rohner ve Rohner, 1981). Daha önce bahsedildiği gibi, zedelenmiş otonomi şema alanındaki şemalara sahip bireylerde bireysel hareket etmede ve performans göstermede zorlanmalar görülmektedir (Young ve ark., 2003). Ayrıca bu şema alanında ailelerin aşırı korumacı, kontrolcü, iç içe geçmeye ve sınır ihlaline eğimli olduğu bilinmektedir. Çocuğun yapabileceklerini onun yerine yapan ebeveynler, becerilerini ortaya koyma ve geliştirme fırsatını elinden alarak çocukta öz-güven duygusunun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Aşırı korumacı ebeveynlerin aynı zamanda, çocukta abartılmış bir tehlike ve sorumluluk algısı oluşturduğu belirtilmiştir (Rapee, 1997; Salkovskis ve ark., 1999). Alanyazın gözden geçirildiğinde, aşırı korumacı ebeveynlerin çocukta sorumluluk bilincini, tehlike algısını ve obsesif inançları artırarak OKB belirtilerini ortaya çıkardığı birçok çalışmada rapor edilmiştir (Aycicegi ve ark., 2002; Farrell ve ark., 2013; Haciomeroglu ve Karanci, 2014; Hofer ve ark., 2018; Jacobi ve ark., 2006; Murphy ve Flessner, 2015). Dolayısıyla aşırı korumacı ebeveynler çocuğun hem tehlike ve sorumluluk algısını artırmakta, hem de bu tehlikeler karşısında onun ne yapacağını bilememesine ve yetersiz hissetmesine sebep olmaktadır. Bu durum çocuğun erken dönemde iç içe geçme/bağımlılık, başarısızlık, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık şemalarını geliştirmesine sebep olabilir. Zedelenmiş otonomi şema alanı ve OKB ilişkisini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Akbaş, 2020; Velibaşoğlu, 2014). Görüldüğü gibi ebeveynin aşırı müdahaleci, koruyucu ve sınırları ihlal eden tutumunun zedelenmiş otonomi şema alanı üzerinden OKB belirtilerini anlamlı düzeyde yordaması literatürle ve kuramsal arkaplanla uyumludur.

Aşırı koruyucu ebeveynlik ve OKB ilişkisinde ikinci olarak zedelenmiş sınırlar şema alanının aracı rolü incelendiğinde, zedelenmiş sınırlar şema alanındaki bireylerin ebeveynlerinin aşırı izin verici, rehberlik etmeyen ve sağlıklı sınırlar inşa edemeyen kişiler olduğu bilinmektedir (Young ve ark., 2003). Sorumluluk alma, işbirliği yapma, hedef belirleyip ilerleme konularında yol gösterilmeyen çocukta başkalarına karşı sorumluluk bilinci, hedef doğrultusunda ve işbirliği içinde çalışma konularında eksiklikler meydana gelmektedir. Böylece çocuğun gerçekçi sınırlar ve özdenetim ihtiyacı yeterince karşılanamaz. Araştırma bulgularının işaret ettiği aşırı korumacı ebeveynlerin bu ihtiyacı karşılamadığı göz önünde bulundurulduğunda, aşırı korumacı anne-babaların çocuğa bir konuda rehberlik etmek yerine yapılması gerekeni onun yerine yapan ebeveynler olduğu akla gelmektedir. Aşırı korumacı ebeveynler çocukların kendilerini ortaya koymalarına izin vermeyen, her yaptığına müdahale eden, çocuğa ne yapacağını devamlı söyleyen ve hatta onun yerine yapan kaygılı ebeveynlerdir (Doğru, 2017). Bu özellikte ebeveynleri olan çocuklarda sorumluluk almaktan kaçınma ve hata yaparım korkusuyla eyleme geçmeye cesaret edememe söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında, aşırı korumacı ebeveynlerin çocuklarında sınırların zedelenmesiyle oluşan şemaların gelişmesi beklenen bir bulgudur. Zedelenmiş sınırlar şema alanındaki iki şemadan biri olan yetersiz özdenetim şemasının kökeninde de sınırlar konusunda yetersiz ya da aşırı kontrolcü anne-baba tutumları yer almaktadır (Young ve ark., 2003). Bu şemayla başa çıkmak için şema kaçınmasıyla sorumluluk almaktan ve görevlendirilmekten kaçabilmekte; şema aşırı telafisiyle aşırı disiplinli bir hale bürünebilmektedir (Young ve ark., 2003; Bricker ve Young, 2012). Bu kaçınma ve aşırı telafi davranışlarının OKB belirtilerine karşılık geldiği tahmin edilmektedir. Ebeveynin aşırı korumacı tutumu karşısında nasıl davranması gerektiğini kestiremeyen bireyde sorumluluğun ve tehdidin abartıldığı mükemmeliyetçi bir düşünce yapısı oluşarak, bu durumun OKB belirtilerine zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir. Aşırı korumacı ebeveyn tutumunun bireyde sorumluluk bilincinin artmasına yol açarak OKB belirtilerinin görülme riskini artırdığını ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Alonso ve ark., 2004; Panayırıcı, 2012; Hacıömeroğlu ve Karancı, 2014). Aşırı korumacı tutuma sahip ebeveyn gerekli rehberliği sağlamayıp çocuğun yapabileceklerini onun yerine yaptığında, yetişkinlikte kişi bireysel kararlar vermekte ve harekete geçmekte

zorlanabilmektedir. Temelde çocuğun özerkliğini zedeleyen bu tutumun sınır ihlaline de sebep olduğu düşünülmektedir. Çocuk ebeveyninin yaptığı gibi olmayacağını düşünerek kendini yetersiz hissedebilir ve kaçınma davranışları ya da kompulsif davranışlar gösterebilir.

Aşırı korumacı ebeveyn tutumu ve OKB ilişkisinde diğerleri yönelimlilik şema alanının aracı rolü olduğu bulgusu değerlendirildiğinde; diğerleri yönelimlilik şema alanına sahip bireylerin aile özellikleri arasında aşırı korumacı tutumun da olduğu görülmektedir (McLean ve ark., 2014). Aşırı kontrolü ve müdahaleyi de beraberinde getiren aşırı korumacılıkta; bireyin kararları ebeveynleri tarafından verilebilir, kontrol edilebilir, hatta ebeveynin istediği gibi davranmadığında cezalandırılabilir. Öte yandan aşırı fedakar ve verici ebeveynler de aşırı korumacı davranabilmektedir. İlişkilerdeki karşılıklılık ilkesine göre birey anne ya da babasının onun için yaptığı her şeye, tüm emeklerine karşılık onun istediği gibi bir evlat olmaya çalışabilir. Bu durum bireyi başkaları yönelimli hale getirerek, kendi ihtiyaçlarının önüne başkalarının ihtiyaçlarını koymasına sebep olabilir. Aşırı korumacı ebeveynin sesi içselleştirilerek şema modlarından talepkar ve cezalandırıcı ebeveyn modları ortaya çıkabilir. Nerede ve nasıl davranması gerektiğini sürekli dikte eden bu ses, aynı zamanda bir şeyler olması gerektiği gibi yapılmadığında başına kötü bir şey geleceğini ya da cezalandırılacağını söyleyerek bireyi kompulsif davranışlara yönlendirebilir.

Algılanan aşırı korumacı ebeveynlik ve OKB ilişkisinde son olarak yüksek standartlar şema alanının aracı etkisinin olduğu bulgusu gözden geçirildiğinde, bu şema alanındaki tipik aile kökeninin yüksek beklentilere sahip, acımasız ve cezalandırıcı olduğu ifade edilmektedir (Young ve ark., 2003). Spontanlık ve oyun ihtiyacı karşılanmadığında çocuk kendisini olduğu gibi ifade edememekte ve duygu, ihtiyaç ya da isteklerini baskılamaktadır. Ebeveynlerin beklentileri ahlaklı davranmayı ve koyulan katı kurallara sıkı sıkıya bağlı olmayı içermektedir. Aşırı korumacı tutuma sahip ebeveynler çocuğa kötü bir şey olacağı inancını aşılayarak onu sürekli tetikte/duyarlı olmaya yönlendirmekte ve hata yapmadan ilerlemesini beklemektedir. Böylece çocuk oyun, mutluluk, keyif, spontanlık yerine ebeveynleri tarafından verilen görev ve sorumluluklara odaklanmakta,

mükemmel olmaya ve onay almaya çalışmaktadır. Aynı zamandan çocuk duygularını ifade ettiğinde kontrolü kaybedip hata yapacağını düşünerek duygularını bastırabilmektedir. Hata yaparsa cezalandırılacağını düşüncesine sahip çocuk hata yapmaktan çekinmektedir. Dolayısıyla ebeveynin aşırı korumacılığı bireyde yüksek standartlar/aşırı eleştirelci ve onay arayıcılık şemalarının oluşumuna katkıda bulunabilir. Bu şemaların obsesif inançları meydana getirerek bireyde obsesif kompulsif belirtilerin kökenini oluşturduğu tahmin edilmektedir. Mükemmeliyetçi düşünce yapısının OKB'nin temeli olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Azizi ve Beshatat, 2011), aşırı korumacı ebeveynlerin yüksek beklentileri ve katı kurallarının bireyi aşırı duyarlı hale getirerek obsesyon ve kompulsiyonlara sevk etmesi muhtemel bir bulgudur.

Aracı model 3 ve 4 birlikte değerlendirildiğinde, algılanan ebeveyn reddediciliği ve aşırı korumacılığı ile OKB ilişkisine şema alanlarının aracılık ettiği görülmektedir. Araştırmanın bulguları şema kuramında ifade edilen olumsuz ebeveynliğin erken dönem uyum bozucu şemaların temelini oluşturduğu görüşünü (Young, 1994) destekleyen ve kuramsal çerçeveye örtüşen niteliktedir. Literatürdeki ilgili çalışmalarda da ebeveynin olumsuz davranışları ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (McGinn ve ark., 2005; Messman-Moore ve Coates, 2007; van Hanswijck de Jonge, ve ark., 2003; Wright ve ark., 2009). Spesifik olarak algılanan reddedici ve aşırı kontrolcü ebeveyn tutumlarının şemalarla ilişkisi saptanmıştır (Harris ve Curtin, 2002; Leung ve ark., 2000; Murris, 2006; Shah ve Waller, 2000). Buna göre mevcut araştırmanın algılanan ebeveyn reddediciliği ve aşırı korumacılığı ile OKB ilişkisine şema alanlarının aracılık ettiği bulgusu alanyazındaki bulgularla örtüşmektedir. Zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanlarının aracı model 3 ve 4'te ortak aracı etkisi gözlenirken, aşırı korumacılık ve OKB ilişkisindeki zedelenmiş sınırlar şema alanının aracı etkisi iki modeli birbirinden ayırmaktadır. Aracı model 3'te zedelenmiş sınırlar şema alanı OKB'yi yordamakta, ancak reddedici ebeveyn tutumunun bu şema alanı üzerinde yordayıcı etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi alanyazında bu şema alanının genellikle ebeveynliğin kontrol boyutuyla ilişkili olduğu bulunmuş, sıcaklık boyutuyla anlamlı ilişkiler içinde olmadığı rapor edilmiştir (Murris, 2006). Zedelenmiş sınırlar şema alanı hariç tutularak, reddedici

ve aşırı korumacı ebeveyn tutumlarının zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanları aracılığıyla OKB'yi yordadığı görülmekte ve özetle OKB'nin oluşumunun bu iki modelde ortak bir mekanizmaya sahip olduğu düşünülmektedir.

3. BÖLÜM

NİTEL ÇALIŞMA

Araştırmanın bu aşamasında araştırmacı tarafından OKB tanılı bireylerle çevrimiçi platformda ve yüz yüze görüşmeler yürütülmüştür. Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla katılımcıların erken dönemde anne ve babalarıyla ilişkilerinin özü derinlemesine incelenmiştir. Bu nitel görüşmelerin amacı; OKB tanılı katılımcıların ebeveynlerine yönelik algıları, ebeveynleriyle ilişkilerinin özellikleri, bu ilişkilerin hayatlarındaki etkisi gibi konularla ilişkili temaların belirlenmesidir.

3.1. NİTEL ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, nitel araştırmaya ilişkin metodolojik veriler açıklanmaktadır. Yorumlayıcı fenomenolojik analizle (YFA) bireylerin öznel deneyimlerinin anlamları detaylı bir şekilde tanımlanmakta ve yorumlanmaktadır (Smith, 2004). Burada odak nicel araştırmalarda olduğu gibi büyük gruplar değil, birey ve onun anlam dünyasıdır. Dolayısıyla, araştırmanın bu aşamasında OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerinin özü anlaşılmasına çalışılmıştır.

3.1.1. Örneklem

Fenomenolojik çalışmalarda araştırma deseninde ifade edilen bağlam içinde merak edilen belirli deneyimler derinlemesine incelenmektedir. Buna göre örneklemin genelleme yapmayı sağlayan niceliğe değil; bakış açısını ortaya koyan niteliğe sahip olması gerektiği belirtilmiştir (Smith ve ark., 2012). Katılımcıların araştırma amacına uygun, az sayıda ve homojen olması gerektiği YFA ilkelerinde ifade edilmiştir (Smith ve Osborn, 2003). Polkinghorne (1989) YFA'nın fenomeni bütünüyle deneyimleyen ve sayıları 5 ila 25 arasında değişen katılımcılarla görüşmeler yürütülerek yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bu çalışmanın örneklemi OKB tanısı almış, 20-30 yaş aralığında ($Ort=$

23.67, $SS= 1.51$), bekâr, üniversite öğrencisi olan, en az orta seviyede sosyoekonomik duruma sahip olan, anne-babası hayatta olan, ilaç tedavisi alıyorsa son üç ay içinde ilaç değişikliği yapılmamış, 4 kadın ve 2 erkek olmak üzere toplam 6 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların uygulanan ölçekleri ve yöntemleri anlayabilecek bilişsel kapasitede olması çalışmaya dâhil etme kriterleridir. Dışlama kriteri ise uygulanan ölçek ve yöntemleri anlayabilecek bilişsel kapasitenin olmaması, psikoz tanısının olması ve anne-babası tarafından yetiştirilmemiş olmasıdır. Tez danışmanının yönlendirmesiyle ulaşılan, psikiyatrist tarafından tanı konulmuş ve belirtilen bu kriterlere uygun olan katılımcılarla araştırma sürecine başlanmıştır. Bu süreçte gerekli ölçek verileri de toplanmıştır ve tüm katılımcıların OKE-R toplam puana göre OKB belirtilerinin klinik düzeyde olduğu görülmüştür. Katılımcılarla yapılan ön görüşmelerde sosyodemografik bilgilerine ve hastalık öykülerine ilişkin bilgiler alınmıştır. Katılımcıların anonimliğini koruyabilmek amacıyla isimleri ve tanımlayıcı bilgileri değiştirilerek aktarılmıştır. Tablo 8’de katılımcıların sosyodemografik özellikleri verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu
Derin	23	Kadın	Bekar	Üniversite (devam ediyor)
Oylum	22	Kadın	Bekar	Üniversite (devam ediyor)
Kemal	26	Erkek	Bekar	Üniversite (devam ediyor)
Tuana	23	Kadın	Bekar	Üniversite (devam ediyor)
Ozan	23	Erkek	Bekar	Üniversite (devam ediyor)
Reyhan	25	Kadın	Bekar	Üniversite (devam ediyor)

3.1.2. Ölçme Araçları

Çalışma kapsamında katılımcıların belirtilerinin şiddetini ölçmek, şemalarını, algıladıkları ebeveyn tutumlarını ve kişilik inançlarını değerlendirebilmek amacıyla KAET-Ç, KIÖ-KTF, YŞÖ-KF ve OKE-R uygulanmıştır. Ölçekler nicel araştırma bölümünde detaylı anlatıldığı için burada yer verilmemiştir. Nitel araştırmada temel ölçüm aracı olarak araştırmacının hazırladığı sorulardan oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.1.2.1. Nitel Görüşme Soruları

Nitel araştırmada kullanılan görüşme soruları, çalışmanın hedefleri doğrultusunda ve YFA kurallarına uygun olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Smith (1996) tarafından oluşturulan kılavuzda YFA yöntemiyle yürütülen yarı yapılandırılmış bir görüşmedeki soru listesinin açık uçlu olması ve yönlendirici olmaması gerektiğini belirtilmiştir. Katılımcıların yaşamlarına dair ilgi çekici deneyimlere ulaşma amacıyla araştırmacı bu kılavuza uygun sorular hazırlamalıdır (Willig ve Stainton Rogers, 2017). Bu nedenle, mevcut çalışmada kullanılan sorular açık uçlu bırakılarak katılımcıların bu soruları yanıtlama konusunda daha fazla özgürlüğe sahip olmalarına olanak sağlanmıştır. Katılımcıların erken dönemde ebeveynleriyle olan ilişkileriyle ilgili bilgilerin geçmişe yönelik alınması hedeflenmiştir. Nitel görüşme protokolü hazırlanırken Yetişkin Bağlanma Görüşmesi'nde yer alan ifadelerden yararlanılmıştır (George ve ark., 1985). Görüşme soruları şu anda yaşanan psikolojik sıkıntılar, geçmişe yönelik ebeveynlerle ilişkiler, ebeveynlerle ilişkilerin etkileri ve ideal ebeveyn-çocuk ilişkisi gibi konular çerçevesinde şekillendirilmiştir. Oluşturulan sorular bir kişiyle yapılan pilot görüşmede kullanılmış, bu görüşmede soruların doğru bir şekilde anlaşılıp anlaşılmadığı kontrol edilmiş ve sorulara aşağıdaki son hali verilmiştir:

- Kendinizi tanıtır mısınız?

- Nerede doğup büyüdüünüz? Nerede ve kimlerle yaşıyorsunuz?
- Şu anda yaşadığınız psikolojik sıkıntılardan bahsedebilir misiniz?
 - Belirtiler ilk olarak nasıl ortaya çıktı? Belirtiler işlevselliğinizi hayatınızın hangi alanlarında ve nasıl etkiliyor? Şu anda yaşadığınız psikolojik problemlerle ilgili tedavi alıyor musunuz (hangi tedavi/ilaç, ne zamandır)? Belirtiler ne zaman artıyor? Belirtiler ne zaman azalıyor?
- Hatırladığınız kadarıyla bir çocuk olarak annenizle ilişkinizi anlatabilir misiniz?
- Hatırladığınız kadarıyla bir çocuk olarak babanızla ilişkinizi anlatabilir misiniz?
- Şimdi hatırladığınız kadarıyla erken çocuklukta (5-12 yaş aralığında) annenizle olan ilişkinizi yansıtan üç kelime seçmenizi istiyorum. Bu biraz vakit alabilir, biraz düşünün.
- Seçtiğiniz bu üç kelime arasından annenizle ilişkinizi en iyi tanımlayan kelime hangisi?
- Annenizle olan ilişkinizin “...” olduğunu gösteren bir anı ya da olay anlatabilir misiniz?
- Şimdi hatırladığınız kadarıyla erken çocuklukta (5-12 yaş aralığında) babanızla olan ilişkinizi yansıtan üç kelime seçmenizi istiyorum. Bu biraz vakit alabilir, biraz düşünün.
- Seçtiğiniz bu üç kelime arasından babanızla ilişkinizi en iyi tanımlayan kelime hangisi?

- Babanızla olan ilişkinizin “...” olduğunu gösteren bir anı ya da olay anlatabilir misiniz?
- Genel olarak annenizle yaşadıklarınızın kişiliğinizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
- Genel olarak babanızla yaşadıklarınızın kişiliğinizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
- Annenizle ilişkinizin yaşadığınız psikolojik sıkıntılar üzerinde ne gibi etkileri var?
- Babanızla ilişkinizin yaşadığınız psikolojik sıkıntılar üzerinde ne gibi etkileri var?
- Annenizle ilişkinizin nasıl olmasını isterdiniz? Annenizin size yaklaşımının değişmesini ister miydiniz? Cevabınız evetse ne yönde değişmesini isterdiniz?
- Babanızla ilişkinizin nasıl olmasını isterdiniz? Babanızın size yaklaşımının değişmesini ister miydiniz? Cevabınız evetse ne yönde değişmesini isterdiniz?

3.1.3. Uygulama Süreci

Yapılan araştırma kapsamında yürütülen ikinci çalışmaya, Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan gerekli izinlerin (Bkz. Ek 8) alınmasıyla birlikte başlanmıştır (Hacettepe Üniversitesi, Tarih/Sayı: 07.06.2022/16969557-1353). Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılara Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Bkz. EK 9) verilmiştir. Onam formunda yer alan gizliliğe dair bilgiler sözel olarak da aktarılmıştır. Görüşmeden önce katılımcıların OKB belirti şiddetlerinin, algıladıkları ebeveyn tutumlarının, kişilik inançlarının ve şemalarının değerlendirilebilmesi amacıyla ölçekler çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanmasının ardından görüşmelere başlanmıştır. Araştırmacı görüşmelerden önce katılımcılara kendisini ve

çalışmayı kısaca tanıtmıştır. Görüşmelerin kayıt altına alınması için katılımcılardan onay alınmıştır. Bir katılımcının isteği üzerine Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji Laboratuvarı görüşme odalarında yüz yüze görüşme yapılmış, onun haricindeki tüm görüşmeler çevrimiçi olarak Skype üzerinden gerçekleştirilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Nitel görüşme araştırmacının oluşturduğu sorular üzerinden yapılmıştır. Görüşmeler 36-85 dakika aralığında ortalama 56 dakika sürmüştür. Nitel görüşmenin doğasına uygun olarak görüşmeler sırasında alan notları alınmıştır. Görüşmeler sonlandıktan sonra görüşme kayıtları araştırmacı tarafından yazıya dönüştürülmüştür ve anonimliği sağlamak amacıyla tanımlayıcı bilgiler değiştirilmiştir. Deşifreler üzerinden nitel analiz yürütüldükten sonra kayıtlar katılımcılara beyan edildiği üzere imha edilmiştir.

3.1.4. Analiz

Bu araştırma kapsamında yürütülen nitel görüşmelerin analizi Smith ve Osborn'un (2003) yorumlayıcı fenomenolojik analizi (YFA) yönergeleri takip edilerek yapılmıştır. YFA bireysel bakış açılarına odaklanan ve insanların deneyimlerini nasıl anlamlandırdığını anlamayı amaçlayan bir nitel analiz yöntemidir (Creswell, 2009). YFA'nın temeli Edmund Husserl'in fenomenolojisine ve Heidegger'in yorumbilimine dayanmaktadır (Howitt, 2010; Pietkiewicz ve Smith, 2014). İlkinde bireylerin deneyimleri yani fenomenleri araştırılırken; yorumbiliminde odak noktası bireylerin bu deneyimleri nasıl anlamlandırdığıdır (Pietkiewicz ve Smith, 2014). YFA, araştırmacıları analitik sürece dahil ederek bireylerin anlam dünyasını yorumlamalarına olanak tanımaktadır (Smith ve Osborn, 2003). Araştırmacılar katılımcıların dünyasına girmeye, onların bakış açısından bakmaya, yaşantılarını detaylı bir şekilde keşfetmeye ve bu olgulara yükledikleri anlamları yakalamaya çalışırlar. YFA bireysel farklılıklara odaklanan (idografik), tümevarımsal ve sorgulayıcı bir niteliğe sahiptir (Smith, 2004). İdografik yaklaşım, araştırmaya bir katılımcının derinlemesine analiziyle başlayıp, ikincisinde de aynı analizle devam etmesini ifade etmektedir. Tümevarımsal yaklaşım hipotezi test etme iddiasında olmadığı, ancak geniş araştırma soruları oluşturduğu anlamına gelmektedir. Bu amaca yönelik sorular sorarak kapsamlı veri toplama ve sorgulama yoluyla literatüre

katkı sağlama amacı taşır, bu da onun sorgulayıcı özelliğine işaret etmektedir (Smith, 2004). YFA karmaşık veya yeni olguları inceleyerek alanyazındaki araştırmaları sorgulamaktadır (Smith ve Osborn, 2003).

Mevcut çalışma, OKB tanılı genç yetişkinlerin gözünden erken dönemde ebeveynlerle kurulan ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada niceliksel veriler yerine bireylerin öznel yaşantıları kapsamlı olarak değerlendirilmektedir. YFA bu tür keşif çalışmalarına uygun bir yöntem olarak bilinmekte ve bunun gibi karmaşık olgularda kullanılmaktadır (Smith ve Osborn, 2003). Araştırmanın amacı ve YFA'nın özellikleri birlikte değerlendirildiğinde, bu çalışmada YFA kullanılması uygun görülmüştür. Ayrıca, klinik psikoloji alanında yurtiçi ve yurtdışında yürütülen çalışmalarda YFA'nın sıklıkla tercih edildiği bilinmektedir (Sari ve Gencoz, 2015; Waite ve ark., 2015).

İlk katılımcıyla yapılan görüşmenin ardından analize başlanmıştır. Kaydedilen görüşmeler yazıya geçirilip düzenlenmiş ve birkaç defa baştan sona okunup veriye aşinalık kazanılmıştır. Verinin baştan sona okunması nitel çalışmalarda sıklıkla önerilmektedir (Agar, 1980; Creswell, 2020). Araştırmacı okurken verinin kenarına notlar almış ve kodlar oluşturmuştur. Daha sonra bu kodları yönergelerde önerildiği gibi yorumlayıcı bir şekilde temalar altında birleştirmiştir (Smith ve Osborn, 2003). Böylece alt temalar ve üst temaların yer aldığı temalar listesi ortaya çıkmıştır. İlk görüşmenin analizinden sonra diğer görüşmelere geçilmiştir ve her bir görüşme için aynı adımlar takip edilmiştir. İlk iki görüşmeden elde edilen temalar birbiriyle karşılaştırılmış ve ortak bir temalar listesi oluşturulmuştur. Bu ortak temalar listesi üçüncü görüşmenin temalarıyla karşılaştırılmıştır. Diğer görüşmelerin temaları da bu şekilde ortak temalar listesi ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Kodlar ve temalar Microsoft Word dosyasında sağ taraftaki açıklamalar bölümüne not edilmiştir. Ek olarak kodlar ve temaları gruplamak ve renklendirmek için MAXQDA 24 nitel analiz programı da kullanılmış, ancak nitel analiz bizzat araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Tüm görüşmelerin analizi yapıldıktan sonra veriden bir süre uzaklaşmış ve analiz baştan yapılarak temalara son hali verilmiştir. Anonimliği sağlamak amacıyla katılımcılara takma isimler verilmiştir.

paranteze almıştır. Ayrıca nitel analiz sonuçlarına ilişkin tez danışmanı (Doç. Dr. Ayşe Bikem Kargı) ve klinik psikoloji alanında doktorasını tamamlamış bir meslektaşın görüşlerine başvurulmuş, onlardan temalarla ilgili geribildirimler alınmıştır. Araştırmacı nitel araştırmanın metodolojisine hakim olmak amacıyla, Creswell'in Nitel Araştırma Yöntemleri (2020) kitabını okumuş ve klinik psikoloji alanında YFA uygulayan tezleri ve araştırmaları gözden geçirmiştir. Katılımcılarla görüşmelere başlamadan önce, araştırmacı tarafından YFA yöntemine uygun olarak hazırlanan nitel görüşme sorularıyla pilot görüşme yapılarak sorulara son hali verilmiştir. Katılımcıların sayısını belirlerken temalar oluşturabilecek ve derinlemesine analiz yapmayı mümkün kılacak şekilde olmasına özen gösterilmiştir. Görüşme soruları ve katılımcı sayısı gibi düzenlemelerle güvenirlik ölçütlerinden biri olan verilerin yeterliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Son olarak, yorumlama yeterliliği ölçütünü karşılamak için araştırmacı deşifreleri birkaç kez okuyarak, ses kayıtlarını dinleyerek ve notlarını yeniden okuyarak katılımcıların iç dünyasını daha derinlemesine anlamaya çalışmıştır (Frost, 2011; Morrow, 2005). Nitel analiz bulguları, araştırmacının oluşturduğu temalara ait yeterli sayıda alıntı verilerek raporlanmıştır. Araştırmacının kendini yansıtan notları, aldığı geribildirimler ve gözlemlerini içeren paranteze aldıkları aşağıdaki metinde sunulmuştur:

“32 yaşında ve bir çocuğu olan evli bir kadını. Psikoloji lisansımı Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde ve yüksek lisansımı klinik psikoloji alanında Ankara Üniversitesi'nde tamamladım. Şu anda Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Doktora Programı'nda tez aşamasındayım. Aynı zamanda araştırma görevlisi olarak çalışıyorum. Lisansüstü eğitimim kapsamında Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) eğitimi ve süpervizyonu aldım. Aynı zamanda ISST onaylı Şema Terapi Temel Düzey Eğitimi tamamladım ve süpervizyon sürecindeyim. Psikoterapi uygulamalarıma yedi senedir devam ediyorum ve Şema Terapi eğitiminden sonra seanslarımı çoğunlukla şema odaklı yürütüyorum. Doktora eğitimim kapsamında Prof. Dr. Elif Barışkın'dan BDT süpervizyonu alırken OKB tanılı bir danışanım vardı. Terapi süreci oldukça verimli geçerek sonlanmıştı, ancak o sırada Şema Terapi eğitimi de almaktaydım ve OKB hastalarında şema terapinin uygulanabilirliğini merak etmeye başladım. Doktoradaki başka bir ders kapsamında yazdığım makalede de OKB'de şema odaklı çalışmaları

derleyerek bu merakımı araştırmaya yönlendirdim. Doktora tezimde OKB ile ilişkili faktörlerden biri olarak erken dönem uyum bozucu şemaları çalışmak istememin tesadüf olmadığını düşünüyorum. OKB, kişilik bozuklukları, erken dönem uyum bozucu şemalar ve ebeveyn tutumları ilgi alanlarım arasında yer alıyor.

Nitel araştırmaya başlamadan önce, nasıl yapılacağını öğrenmek adına kitaplar okuyarak ve klinik psikoloji alanındaki nitel araştırmaları gözden geçirerek bilgi edinmeye çalıştım. Doktora tezimin ilk danışmanı Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya ile yaptığımız toplantılarda araştırmanın her aşamasında ve özellikle de uygulama konusunda beni yönlendirdi. Tez izleme komitesinde yer alan Prof. Dr. Elif Barışkın ve Prof. Dr. Sait Uluç hocalarımdan nitel araştırmayla ilgili aldığım dönütler de araştırma yöntemini netleştirmeme yardımcı oldu. Uzun zamandır çevrimiçi ya da yüzyüze psikoterapi uygulamamın OKB tanılı bireylerle yaptığım nitel görüşmelerde daha rahat olmamı sağladığını düşünüyorum. Ayrıca nitel görüşmeleri görüntülü konuşma şeklinde çevrimiçi yapmanın kaygımı hafiflettiğini fark ettim. Katılımcıların hepsinin benden küçük, üniversite öğrencisi ve işbirliği içinde olmasının da iletişim kurmada kolaylık sağladığını tahmin ediyorum. İlk görüşmeden ve onun deşifresinden sonra yönlendirici olma ihtimalimi fark ederek sonraki görüşmelerde bu konuda daha dikkatli olmaya ve yönlendirici yorumlar yapmamaya özen gösterdim. Deşifreler her bir katılımcının öyküsüne aşinalığımı artırdı ve daha sonra yaptığım tekrarlı okumalar da derinleşmemi sağladı. Tez danışmanım Doç. Dr. Ayşe Bikem Kargı tüm araştırma sürecini ve nitel analiz sonuçlarını değerlendirerek önerilerini benimle paylaştı ve özellikle temaların isimlendirilmesinde katkıda bulundu. Çalışma alanlarından biri OKB olan ve klinik psikoloji alanında doktorasını tamamlamış bir meslektaşımın oluşturduğum temalar ve alt temalara ilişkin geribildirimler aldım. İlk defa nitel bir araştırma yürütmenin endişesini taşısam da yaptığım araştırmalar, bilgi birikimim ve birçok kaynaktan aldığım geribildirimler sayesinde kısa sürede araştırma sürecine uyum sağladım. Nicel araştırma bulgularında haşır neşir olduğum sayısal değerlerin, nitel araştırmada yerini katılımcıların kendi söylemlerine bırakması araştırmacı kimliğim açısından oldukça tatmin edici ve farklı bir deneyimdi.”

3.2. NİTEL ÇALIŞMANIN BULGULARI

Bu çalışmada, OKB tanılı bireylerin erken dönemde ebeveynleriyle ilişkilerinde yaşadığı deneyimlerin yorumlayıcı fenomenolojik analizle (YFA) derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Altı OKB hastası ile yapılan altı yarı yapılandırılmış görüşmenin deşifrelerine uygulanan YFA bulgularına göre 3 odak noktası belirlenmiştir: 1. Ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri, 2. Ebeveynlerle ilişkilerin etkileri, 3. Olması istenen/ideal ilişki. Bu odak noktaları temaları ve alt temaları içermektedir. YFA sonucunda ortaya çıkan temalar Tablo 9’da detaylı olarak verilmiştir. Bu bölümde, temalar ve sözü geçen ilişkiler görüşmelerden alıntılar verilerek ele alınmıştır. Katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerini içeren söylemlerin tümü analiz birimi olarak kullanılmıştır. Katılımcılar açık uçlu soruları yanıtlarken bazen bağlamdan uzaklaşmış, bir sorunun cevabını diğer soruda vermiş ve farklı açıklamalar yapmışlardır. Kodlamalar sırasında araştırmacı görüşmenin tümünü gözden geçirmiş, sadece sorulara verilen yanıtlarla sınırlı kalmamıştır. Alıntılar aktarılırken katılımcının söyleminin öncesi ve sonrası da paylaşılarak bağlamın netleşmesi hedeflenmiştir. Bazı alıntılar karşılıklı konuşma şeklinde aktarılmıştır; katılımcı K harfi ile, araştırmacı ise A harfi ile belirtilmiştir. Katılımcının ifade ettiği ancak ne olduğu anlaşılmayan durumlar parantez içinde belirtilmiştir. Ayrıca, nitel görüşmelerden önce uygulanan ölçeklerden katılımcıların aldığı puanlar Ek 10’da incelenebilir.

Tablo 9. OKB Tanılı Bireylerin Ebeveynleriyle Olan İlişkilerindeki Deneyimlerinin Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizinde Ortaya Çıkan Temalar

1. Ebeveynlerle İlişkilerin Özellikleri
Nasıl Bir Anne/Baba?

Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter

Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci

Soğuk/İlgisiz

Sıcak/Destekleyici

Nasıl Bir Aile Yapısı?

Muhafazakar/Dindar

Eğitime/Statüye Önem Veren

2. Ebeveynlerle İlişkilerin Etkileri

Hata yapmamalıyım

İçimde tuttuğum çok şey var

Başıma kötü bir şey gelecek

Değersizim

Kimseye güvenilmez

Ben sorumluyum

Yetersizim

Kontrollü olmalıyım

3. Olması İstenen/İdeal İlişki

Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter Olmayan

Aşırı Kontrol/Müdahale Etmeyen

Dengeli, İlgili ve Yakın Bir İlişki

3.2.1. Ebeveynlerle İlişkilerin Özellikleri

Bu odak noktasının altında OKB tanılı bireylerin erken dönemde ebeveynleriyle olan ilişkilerinin nasıl olduğu ile ilgili söylemler toplanmıştır. Ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri odak noktasında nasıl bir anne/baba ve nasıl bir aile yapısı şeklinde iki tema yer almaktadır.

3.2.1.1. Nasıl Bir Anne/Baba?

Bu kategori altındaki alt temalar isimlendirilirken katılımcıların söylemlerinden esinlenilmiş ve katılımcıların gözünden ebeveynlerin sahip olduğu özelliklerden yararlanılmıştır. Ayrıca “Erken dönemde annenizle ve babanızla olan ilişkinizi yansıtan üç kelime nedir?” sorusuna tüm katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 10’da verilmiştir. Bu temaya dahil olan alıntılar sadece bu soruya verilen cevaplarla sınırlı kalmamış, daha önce bahsedildiği gibi tüm görüşme gözden geçirilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Ebeveynleriyle İlişkilerini Yansıttığını Düşündüğü Kelimeler

Katılımcı	İlişkiyi Yansıtan Üç Kelime		İlişkiyi En İyi Tanımlayan Kelime	
	Anne	Baba	Anne	Baba
Derin	Ekip, sevgi, dayanışma	Destek, disiplin, sevgi	Dayanışma	Destek
Oylum	Korku, yeterlilik, özlem	Özlem, koşulsuz sevgi, koşulsuz güven	Yeterlilik	Koşulsuz sevgi
Kemal	Sevgi, şefkat, korumacılık	Baskıcı, mükemmeliyetçi, öğretici	Sevgi	Mükemmeliyetçi
Tuana	Güven, şefkat ve mutluluk	Mesafe, karmaşık, kırgınlık	Şefkat	Kırgınlık
Ozan	Kontrol, sevgi, eğitim	Öfke, çekince (çekingenlik), çalışmak	Eğitim	Çekince
Reyhan	Şefkat, merhamet, stres	Sinir, araba, giysi	Şefkat	Araba

3.2.1.1.1. Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter

Bu alt temanın temsil ettiği ebeveynlerin özellikleri başarı odaklı, mükemmeliyetçi, talepkar, eleştirel, cezalandırıcı, baskıcı/otoriter ve öfkeli olmalarıdır. Bu özellikler yorumlayıcı fenomenolojik analizin ilk aşamalarında kodlar şeklinde oluşturulmuş, daha sonra Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter alt temasının içine dahil edilmiştir. Bu özelliklere sahip ebeveynlerin birtakım standartlara sahip oldukları, çocuklarından bu standartları karşılamalarını bekledikleri, çocuklarına bu yönde baskı yaptıkları ve onların istedikleri gibi olmazlarsa çocukları cezalandırma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Derin babasıyla ilişkisini en çok yansıtan kelimelerden birini şöyle açıklamıştır:

“Disiplin de diyebilirim. Çünkü okuma disiplinimi babam sağlıyordu. Yani şeyi hatırlıyorum. Mesela o kitap görevi olmadan oyun oynamaya gitmeme ya da ne bileyim şey yapmama. Hani önce sorumluluğunu getir, sonrasında oyun şey kısmını öğreten babamdı diye hatırlıyorum. Bir gün işte gidecektik hatta dışarı, ben kitabımı okumadığım için benim kitabımı okumamı beklemiştik. Öyle. Yani o konuda şeydi disipline daha tabiydi. Yani önce bir ödevleri, sorumlulukları bitirelim diye düşünürdü.” (Derin)

Tuana babasıyla ilişkisinden bahsederken onun kendisinden yüksek beklentilerini, üzerinde kurduğu baskı ve otoriteyi, babasıyla arasındaki mesafeyi ve bu durumun onun davranışlarını nasıl etkilediğini aşağıdaki iki söylemiyle ifade etmiştir:

“İlgili, sevecen, böyle sempatik, şaka yapabilen, şaka kaldırabilen var çünkü böyle babalar var. Yani en yakın arkadaşımın babası böyle, en yakın arkadaşım sevgilisinin kendini terk etme şeyini gidip babasıyla konuştu. Önce ya, annesinden önce gidip babasıyla konuştu. Yani ben ise hiçbir şeyi anlatamıyorum. Bir sınav konusunda ne kadar endişeli olduğumu bile anlatamıyorum. Ben babamın sınavımın idare eder diye geçtiğini söylediğinde ‘yani yüksek not alamayacak mısın’ cevabını duymak beni sinir ediyor. Bu, böyle cevaplar aldıkça ona hiçbir şey anlatmak istemiyorum. Hep geri çekiliyorum.” (Tuana)

“Yani çok ilgili bir babaydı diyemem. Geleneksel türk babası, otoriter, her şeyden haberdar olmak isteyen, söylediği her şeye uyulmasını isteyen biriydi...” (Tuana)

Ozan aşağıda verilen iki söyleminde ebeveynlerinin kendisinden başarı odaklı taleplerinden bahsetmiştir:

“...Öyle çok baskıcı değillerdi. Ama çocukken işte ders çalışmalısın işte şu okula girmelisin gibi bir şey baskı demeyeyim ya çok büyük bir baskı hissetmedim aslında ama ee yani başarılı olma konusunda biraz şey yaptılar. Talepleri vardı. Evet. Ama başarısız olduğumda da hani çok büyük bir tepkiyle karşılaşmadım.”

“A: Ee peki annenizle ilişkinizin tanımlayan kelime eğitim. Peki bunun böyle olduğunu gösteren bir anı ya da olay aklınıza geliyor mu?

K: Ya az önce söylediğim olabilir belki hani ben yapmak istememe rağmen ben bir şekilde o ödevi yaptım. Yani annem zorladı ve yaptım. Bu olabilir sanırım.” (Ozan)

Benzer şekilde Kemal anne ve babasının mükemmeliyetçi olduğunu, özellikle babasının akademik başarı konusunda baskı yaptığını anlatmıştır:

“K:annem de babam da mükemmeliyetçi insanlar. İstedığınız kelime bu sanırım.

A: yani evet görüşmelerde çok sık duyduğum bir kelime.

K: OCD hastalarında. Evet şey olur. Yani temelini oluşturur. Babam çok fazla baskıcı bir karakterdi. Mükemmeliyetçi bir insandı. Akademik başarıyı ikisi de çok önemserdi, akademik başarıyı iyi olmasını. Lakin babam çok baskın bir karakter olduğu için annem çok fazla karışmazdı. Ama annem, annemin de içten içe istediğini ben biliyordum. Çevresindeki insanları yönetmeyi çok seven bir karakterdi.

A: Babanız.

K: Evet, babaannem de öyledir. Muhtemelen ondan almıştır. Yani kendi özel bir alanım, kendi özel bir hayatım yokmuş gibi hissediyordum. Beni her zaman dışarıdan izleyen bir göz varmış gibi hissediyordum onunla yaşarken.

A: Evet denetçi gibi.

K: İlkokul, ortaokul eğitimi boyunca çok yakından ilgilendi benimle ve kardeşimle. Kardeşimde de küçük takıntılar var ama o tanılı değil.” (Kemal)

Reyhan anne ve babasının çok eleştirel olduğunu, bu nedenle mükemmel olmaya çabaladığını ve kendisini abisiyle karşılaştırdığını anlatmıştır. Bir sonraki alıntıda da annesinin talepkar ve eleştirel tarafını çay yapma örneğiyle açıklamıştır:

“Ee annem çok eleştiren bir kadın. Babam da aynı şekilde. Ee o yüzden sürekli hata mı yapıyorum hissi oluşuyor. O yüzden sürekli mükemmel olmaya çalışıyorum.

Halbuki mükemmel olmama gerek yok. Ama bunu sürekli yani yenemiyorum bunu asla, sürekli yani iyi iyi olmam yeterli değil benim için, mükemmel olmak istiyorum. Onun dışında bilmiyorum. Yaptığım temizliğin de mükemmel olmasını istememin belki nedeni odur. Yani hep en iyi olmamı istediler. Ve önümde abim vardı. Abim hep çok iyiydi. Hiçbir zaman onu geçemeyeceğimi bildiğim için sürekli kendimi başarısız hissettim çoğu konuda. Bu şekilde.”(Reyhan)

“Yani çay yapma şeklimi bile eleştirmişti. Halbuki ben ilk defa çay yapıyorum mesela, bilmiyorum nasıl yapılacağını. Ve ikisine de sıcak su koymuşum. Altındakine soğuk koymam gerekiyormuş. Bana bunun için kızmıştı. Yani tepki vermişti. Halbuki buna o kadar tepki verilmemesi gerekiyor. Yani sonra özür diledi ama hani o an ben onun çok büyük bir hata olduğunu falan düşünmüştüm mesela. O yüzden hala böyle çay yapan insanlara bakarım doğru mu yapıyor falan diye. Halbuki o kendi şeyim, yani yaşadığım bir şey.” (Reyhan)

Oylum annesiyle ilişkisini önce olmaya çalıştığı bir şey olarak ‘yeterlilik’ kelimesiyle tanımlamış, daha sonra bu ilişkide yoğun bir şekilde hissettiği duygunun yetersizlik olduğunu söylemiştir. Annesinin ağır eleştirilerle onu yetersiz hissettirdiğini belirtmiştir. Aşağıdaki örnekte bu histen kurtulmak için mükemmel olmaya çabaladığını anlatmıştır:

A: Biraz anlatabilir misiniz? Annenizle olan ilişkinizin yeterlilik kelimesine dayalı olduğunu gösteren, kavramına dayalı olduğunu gösteren bir anı ya da olay geliyor mu aklınıza?

K: Eee yani spesifik bir şey sanırım söyleyemem. Çünkü her günüm bu duyguyla geçiyordu. Yani her şeyde mükemmeliyetçiliğin de zaten buradan geldiğini düşünüyorum. Her şeyde en iyi olma, her şeyi doğru yapabilme. Çünkü yanlış yaptığımda doğru yaptığımda takdir edilmezdim. Zaten küçük bir çocuktum. Hatalarım da olması çok normaldi. Ama doğru yapmadığımda sonucunun annemle ilişkiyi kötü etkilediğini bildiğim için. Hep kendimi bunun için zorlardım. Bir şeyleri sürekli doğru yapmalıyım. Hata yapmamalıyım. Kimseden yardım almamalıyım. Eee yani tüm çocukluğum boyunca bir alana yayıldığı için spesifik bir örnek, en basit örneğim mesela okuldan eve geldiğimde ödevlerim annem işten gelene kadar bitmiş olurdu ya da ona hiçbir sorun çıkarmadım hayatımda. Yani daha yedi yaşındayken bile evde yalnız kalırdım ben.

A: Hani işten gelince ödevlerinizi yapmasaydınız ne olurdu?

K: Kızardı söylenirdi işte. Sen kötüsün. Sen başarısızsın. Hep suçlayıcı cümleler kullanırdı. Ben bunları duymamak için belki de bunları yapıyordum. Çok o zaman psikolojimi şey yapamıyorum ama.” (Oylum)

Ozan babasını tanımlayan kelimeler arasından en iyi tanımlayanın ‘çekince’ olduğunu söylemiştir. Şu örnekle babasının tepkisinden çekindiğini/korktuğunu, babasının sinirlendiğini ve sevdiği bir şeyi elinden alarak kendisini cezalandırdığını anlatmıştır:

A: Peki öfke, çekingenlik yani çekince ve çalışmak. Bu üçünden en iyi tanımlayan kelime hangisi bu ilişkiyi?

K: Çekince olabilir.

A: Peki bununla ilgili bir anı bir olay geliyor mu aklınıza, böyle olduğunu gösteren?

K: Şöyle ben çocukken işte bahsettiğiniz yaşlarda (5-12 yaş aralığı) sadece cuma günleri bilgisayar oynayabilirdim. Ve işte babam geldi mi gelecek mi gibi bir şeyim vardı. Ama yine spesifik bir anı pek yok. A şey olabilir, işte bir kere bilgisayara artık virüs bulaştırdım, bir şey yaptım. O zaman korkmuştum. Yani yine çok tepkiyle karşılaşmadım. Aslında hiçbir şey de söylemedi ama o dönem korkmuştum.

A: Tepkisinden çekiniyorsunuz, korkuyorsunuz. Ne olacağını düşünüyorsunuz orada?

K: Hani şiddet göreceğim diye hiç korkmadım işin aslında sadece kız kızar diye korkuyordum ben.

A: Neler söyleyebilir?

K: Pek hani dediğim gibi çok böyle söylem olarak bir şey değil ama cezalandırır işte bilgisayarı komple yasaklayabilir. Mesela bir kere mesela babam yürüyüşe çıktı. Ben de fırsattan istifade bilgisayarı açtım. Babam da o ara arayıp bana bir görev vermişti evde. Ben o görevi unutmuştum ve sadece bilgisayar oynuyordum, babam da bunu fark etti ve bilgisayara bir şifre koydu ve uzun süre oynayamadım. Mesela bu tip işte daha çok engelleme korkusu vardı. Engellenme korkusu vardı.” (Ozan)

Cezalandırıcılığa başka bir örnek olarak Reyhan ailesinin başını kapatmasını istediğini, açıldığında ise iki sene küsüp konuşmadıklarını ve hastalandığında konuşmaya başladıklarını anlatmıştır. Reyhan’ın yaşadığı bu deneyimde istedikleri gibi olmadığı için duygusal yoklukla cezalandırılma söz konusudur:

“K: Eee şöyle bir süre kapalıydım ama kendi isteğimle kapanmıştım ve sonrasında ee beni o şekilde çocukluk arkadaşlarımda olduğu yere götürmek istediler ve böyle bir sorun yaşamıştık. Sonrasında açıldığında da çok büyük tepki vermişlerdi ama sonrasında alıştılar yani. Böyle hani tepki vermeleri şey ‘Şaka mı yapıyorsun? Gerçekten mi?’. Hani hayal kırıklığı yaşadılar ve üzüldüler, ağladılar. Onun dışında bir tepkileri olmadı. O şekilde.

A: Ne zaman oluyor?

K: Ben o zaman daha çok obsesifleşiyordum ve onu fark etmediler o yüzden. Evet, üniversiteye başladığımda, ilk üniversiteme başladığımda açıldım. E bir sene konuşmadık bu arada yani. O önceki samimiyetimiz yoktu. Sadece işte ihtiyaçlarımı karşılıyorlardı. Sonrasında ee benim sağlık sorunlarım oldu. Polikistik over daha çok böyle yumurta büyüklüğünde falan oldu. O yüzden annem konuşmaya başladı. Babam da yine hani bir şekilde konuşuyordu. Sonrasında tamamen yani iki senenin sonunda tamamen normale döndük.” (Reyhan)

Kemal ise yetersiz ve değersiz hissettirerek cezalandıran babasının kendisine psikolojik şiddet uyguladığını ifade etmiştir:

“K: Dershaneden kaçardım. Okuldan kaçardım, zibidilik yapardım.

A: Ne olurdu peki bunun sonucunda?

K: Genelde baskıcı figürün gazabıyla karşılaştım. Ama devam ediyordum. Yani ilginç bir şekilde.

A: Gazap dediniz. Yani bu o baskıcı figür ne, yani nasıl davranırdı bunun sonucunda size?

K: Fiziksel şiddet uygulamazdı. Ama babam psikolojik şiddeti çok iyi beceren bir insandı.

A: Bunu nasıl yapardı?

K: Ve manipülatif de bir insan. Avukat olsa çok iyi yerlere gelirdi diye düşünüyorum. Nasıl yapardı yetersiz hissettirerek yapardı. Yetersiz ve değersiz hissettirirdi genelde.” (Kemal)

Oylum, fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayarak cezalandıran annesiyle yaşadıklarından bahsetmiştir:

“K: ...Ama on yaşı dokuz on yaşlarımda falandır. Böyle yılbaşı biletleri satılır ya işte çıkarız. Tam adını bilmiyorum ne olduğunu. Bir de bir iki rakamını tutturunca hani ufak bir hediye falan verilir. Neyse o bize çıkmıştı ve ben bir şeye öfkeli öfkelenip onu yırtmıştım. Yani çok da yaptığım öfke patlamaları olan bir çocuk değildim aslında. Ama o an bir şeye öfkelenip onu yırtmıştım. Daha sonrasında annemin buna karşı yaptırımı çok ağır olmuştu üstümde işte. Sen işte yeterli bir çocuk değilsin gibi söylemlerin yanında fiziksel şiddetle tehdit etmişti beni. Hatta uygulamıştı da, o o akşam ve ben sözlü olarak mı ya benim şeytan olduğumu söylemişti ve bunu dikte etmişti bana o gece daha sonra.

A: Şiddetle tehdit etmişti, yani ne yapacağını söyledi?

K: Saçlarımı çekeceğini söylemişti. Ben de işte çok acıdığını yapmasını istemediğimi söylemiştim. Daha sonra o zaman o zaman kemiklerini kırarım demişti. Hiç unutmuyorum o geceyi. Daha sonra ben de bilgisayar masasının altında saklanıp tüm gece orada uyumuştum. Ve babamı istiyordum. Sadece babamı istiyordum.” (Oylum)

Oylum annesinin kendisine hiç suçu yokken bile öfkelenildiğini ve bu nedenle hata yapmaktan çekindiğini şu şekilde anlatmıştır:

“Yani aslında şundan bahsediyorum. Yani bir anne çocuğuna öfkelenebilir. Çünkü sonuçta hepimiz insanız yani. Ya da eşine ya da herhangi birine. Bunlar çok ilişkide normal şeyler hiç olmasın dediğim şeyler de değil. Ama o o öfkenin kaynağı ben olduğumda bana o öfkeyi göstermesini isterdim. Yani ben bir şeyi yanlış yaptığımda bunun için beni uyarmasını. Yani kızma da çok top bir nokta kalıyor aslında. Ama hani çok yanlış bir şey yapıyorsam da bunun için kızmasını. Çünkü eğer zamanında bunları yapsaydı, ben hata yapmayı da çok küçük yaşta öğrenecektim belki. Ve bu şu anki kişiliğime çok büyük etkisi olacağını düşünüyorum.” (Oylum)

Babasını en iyi yansıtan kelimelerden birini öfke olarak tanımlayan Ozan, babasının öfkesine maruz kalarak büyüdüğünü ve bu nedenle kendisinin de öfke kontrol problemleri yaşadığını ifade etmiştir:

“K: Ya o da dediğim gibi hani belki öfke kontrolümle alakalı. Şu an kontrol edebiliyorum aslında öfkemi ama öfkelenmediğim için değil yani öfke konusunda babam etkilemiş olabilir karakterimi. Öfkeli bir insan olmama yol açmış olabilir. Genelde çok öfkeli değilimdir ama bireysel öfkem babama bağlı olabilir.

A: Nasıl olabilir acaba?

K: Yani babamın öfkesini görerek büyüdüğüm için ben de şu an insanlara karşı biraz öfkeli olabiliyorum.” (Ozan)

Babasını en iyi tanımlayan kelimelerden birinin ‘sinir’ olduğunu söyleyen Reyhan da babasının takıntılı biri olmasına öfkелendiğini ve mükemmeliyetçi olduğunu anlatmıştır:

“Babam da çok mükemmeliyetçi ama babam yine yani şey söylüyorlar hep hani ‘çok iyi olmasan da olur’ o şekilde söylüyor ama hani bunu içten söylediklerine inanmıyorum halen. Yani mükemmeliyetçiler, o yüzden hiçbir zaman istedikleri gibi olabileceğimi düşünmüyorum. Onun dışında babamla da yine aramız iyiydi. Babam hani benim takıntılarımdan dolayı hani sinirleniyordu, hani bu kadar takmaman gerekiyor diye kızıyordu bana. Ama ben o kızınca bunun doğru mu yanlış mı olduğunu değil, onun sadece sinirli olduğunu düşünüyordum. Yani kişisel olarak algılıyordum. Bana sinirli, yaptığım davranışlarla alaka çözemiyordum. Çünkü annem bunlara kızmıyor. Babam kızıyor. Babam niye kızıyor ki? Ne olmuş hani?” (Reyhan)

Katılımcıların aktarılan söylemlerinin hepsinde ebeveynlerin çocuklarından kendi istedikleri gibi olmalarını ya da davranmalarını talep ettikleri, öyle olması için çocuklar üzerinde baskı kurdukları, hataya yer olmayan mükemmeliyetçi bir bakış açısına sahip oldukları, istedikleri gibi olmadığında öfkelenip eleştirel, suçlayıcı ve hatta cezalandırıcı oldukları görülmektedir.

3.2.1.1.2. Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci

Katılımcıların ebeveynlerini nasıl algıladıkları incelendiğinde bu alt temadaki ebeveynlerin aşırı korumacı, kontrolcü, müdahaleci, sınır aşımına meyilli, felaketleştiren ve kaygılı olmaları göze çarpmaktadır. Sözü edilen niteliklerin kodlamaları yapılmış,

ardından her biri Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci alt temasında kümelenmiştir. Genel olarak katılımcılar ebeveynlerinin hayatlarının çok içinde olduğunu, onlar yerine düşünüp karar verdiklerini, kendi sorumluluklarının ebeveynleri tarafından yapıldığını, kendi hayatları yokmuş gibi ve sürekli kontrol ediliyormuş gibi hissettiklerini, sürekli kötü bir şeyin olacağını söylediklerini ve bundan dolayı tetikte davrandıklarını ifade etmektedirler. Bazı ebeveynlerde bu temkinli olma hali ve kaygı düzeyinin oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tuana, bir şeyleri tek başına yapma isteği üzerine annesinin küsme tepkisinin özerkliğini zedelediğini ve üzerinde duygusal baskı oluşturduğunu aşağıdaki söylemleriyle ifade etmiştir:

“K: Yani ben ben tek başıma yapabilirim, sana ihtiyaç duymuyorum kızı hatta. Yani bir küser bu lafı söylediğin zaman. Çünkü tek başına bir şey yapabileceğinize inanmıyor. Onun gözünde hala çocuksun ama fazla çocuksun.

A: Ne yapar sonra?

K: Böyle konuşursak biraz küser alınır, triplenir sonra konuşmaya çalışınca ‘Ama niye bana böyle dedin, işte ben sizin iyiliğinizi düşünüyorum. Sizin iyiliğinizi düşünmesem bunu yapar mıyım? Bunu der miyim? Ben kötü bir anne olsam böyle yaparım, şöyle yaparım’ diye ifade eder kendini.” (Tuana)

Annesini ‘fazla ilgili’ olarak nitelendiren Tuana, buradaki ‘fazla’ kelimesini annesinin sınır ihlalini ve aşırı koruyucu tutumunu ifade etmek için kullanmıştır. Diğer alıntıda da annesinin telefon şifresini bilmek istediğini ve ona sınır koyduğunda alacağı tepkiyi anlatmıştır:

“A: Fazla ilgili dediniz. Nasıl fazla ilgili?

K: Yani her şeyi takıntı yapar sizinle alakalı, iyi veya kötü. Eğer bir şey, bir olay anlattıysanız veya bir yere gidecekseniz mutlaka sürekli sorar. Gittin mi, vardın mı, iyi misin? Geç cevap verirseniz ‘bir şey mi oldu, dikkat et, kimseye güvenme’. İşte bu yaşma geldim ‘biri bir şey verirse alma’ bu tarz. Kendi halledebildiğinizi söylediğiniz şeylere de inanmaz pek. Bu noktada da hani direkt sürekli ‘yaptın mı, yapabilir misin, yapabilecek misin’ sürekli bu laflarla döner yani o konuşma.” (Tuana)

“Mesela şey ‘ben sizin niye telefon şifrenizi neden bilmiyorum’ diyor. Ya bunu ona açıkladığınız zaman tatmin olmuyor asla. ‘Neden telefonunuzun şifresini

bilmiyorum ben. Siz benim telefonumu açabiliyorsunuz. Ama ben sizin telefon şifrenizi neden bilmiyorum?’ Hani anlatamıyorsunuz. Neden bilmediğini, bilmemesi gerektiğini anlatınca da ya direkt doğrudan hani çünkü benim telefonum benim özelim deyince de şey oluyor. ‘Ama ben sizin annenizim benden ne saklıyorsunuz?’” (Tuana)

Ozan’a annesiyle ilişkisinin nasıl olduğu sorulduğunda annesinin ve hatta anne tarafının temkinli ve kontrolcü tutumundan bahsetmiştir:

“Genel olarak iyidir ya. Annem biraz temkinli diyeyim tırnak içinde. O yüzden hani çok böyle. Çocukken eski bir mahallede oturuyorduk. Orada mesela çok dışarı çıkmamı istemezdi. Dışarıdan duyduğu şeylere şeylerden ötürü. Babam o konuda biraz daha rahattır. Ama annem biraz kontrol şeyi var. Ya da işte cama çıktığım zaman, oğlum çıkma düşersin. Annem, anneannem, teyzem, teyzelerim hepsinde bu temkinli olma davranışı var.” (Ozan)

Çocuğun ödevlerini onun yerine yapan ebeveynler de bu alt temanın içinde yer almaktadır. Derin annesini en iyi tanımlayan kelimeler sorusunu ‘ekip’ ve ‘dayanışma’ olarak yanıtlamıştır. Bu yanıt çocuğun kendi sorumluluklarını anneye birlikte yapması durumunu ifade etmektedir. Çocuğun özerkliğini ve sorumluluk bilincini zedeleyen bu tutum Derin’in ve Reyhan’ın söylemlerinde ortaya çıkmıştır:

“İlk şöyle ben o anları çok hatırlamıyorum ama aslında akşamları babam benimle oturup ders çalışıyormuş. Yani ben çok böyle çok çok hatırlamıyorum. Hatırladığım bazı şeyler var. Babam iş gezisine çok gidiyordu şehir dışına. Babamın matematiği iyiydi. Bize matematiği babam öğretti. Ve şeyi hatırlıyorum. Babamın gittiği zamanlarda ben şimdi nasıl matematiği sorularımı babamsız nasıl çözeceğim ya da yapamadığım soruları babama nasıl sorabileceğim kaygısını yaşadığımı hatırlıyorum. O yüzden babam o konuda bana, matematik özellikle, konusunda şey destekçi olan kişi olduğu için o kelimeyi nasıl söyleyebiliriz? Tek kelimeye indirmek destekçi diyebilirim yani. Çünkü liseye kadar tüm matematik sorularını babama çözdürdüm ben.” (Derin)

“Mmm e benim ödevlerimi yapmaya yardım ederdi. Yani sırf ben böyle birazcık daha fazla uyuyabileyim diye. Ve kendi uykusuz kalırdı mesela. Ama yani halbuki benim ödevim, o benim görevim yapmasına gerek yok. Ama ben böyle çok uykusuz kalıyordum ve üzülüyordu benim için, o yüzden kendi uykusuz kalıyordu.” (Reyhan)

Reyhan annesinin aşırı korumacı tutumu ve hasta olacağına dair kaygılarının onun temizlik yapmasına yol açtığından ve OKB'nin gelişimine katkı sağladığından bahsetmiştir:

“Annem sürekli hasta olmamam için küçükken hasta olmuşum. Bir ortak kaşık kullanmışım ve hasta olmamam için sürekli işte beni uyardığı için ben o yüzden bence çok fazla hasta olacağım kaygısına büründüm işte, bir virüs gelecek işte hasta olmayayım şeklinde. Sürekli kendimi aşırı korumaya çalıştım. Kendimi korumaya çalıştıkça bu temizlemeye itti beni. Temizlikle kendimi güvenli hissetmeye başladım. O yüzden OKB zamanıma iten bence annemin o yaklaşımıydı.” (Reyhan)

Ozan annesinin garantici biri olduğunu ve bu durumun eylemlerinin sonuçlarını çok fazla düşünmesine sebep olduğunu anlatmaktadır:

“Ya annemde çok fazla tehlike risk alma. Bunu ekleyebilirim az önceki şeylere. Hani annem çok garantici bir insandır aynı zamanda. O yüzden ben de hani çok risk almaktan çekiniyorum işte. Tehlikeli, tehlikeli demeyeyim de hani riskli sonrasını düşünerek sürekli hareket ediyorum. O da beni biraz gerçek hayattan koparıyor aslında. Hani ben şu an işte bunu yaparsam üç sene sonra şöyle olabilir. Üç gün sonra şöyle olabilir, üç saat sonra da böyle olabilir gibi düşünceler beni etkiliyor.” (Ozan)

Üç katılımcının annesinde panik bozukluğa benzer belirtilerin görüldüğü saptanmıştır. Tuana aşağıdaki söyleminde annesinin başlarına kötü bir şey geleceğine yönelik kaygılarını, aşırı tetikte olma halini ve paniklemesini örnek vererek anlatmıştır:

“Şöyle mesela diyelim ki dışarıdan bir ses geldi. Herhangi bir ses olabilir. Bir şey düşmüştür rüzgarda ‘Biri şey biri geldi. Bir şey oldu. Aşağıda bir şey var.’. Babaannem bizim altımızda yaşıyor. Tek başına yaşıyor ‘Babaannen kapıyı açtı.’. Babaannem dışarı babaannem demans hastası bu arada. O yüzden neden paranoyaklaştığını anlatayım işte ‘Bir dakika durun bir ses geldi. Babaannenden de bir ses geldi. Ben hiç iyi hissetmiyorum.’ veya etrafımızda bu aralar çok fazla cenaze olmuştu ‘Herkes ölecek, ben de öleceğim’ diye şey oldu. Panik oldu. Yani bayıldı falan bayağı fenalaştı. Yani sürekli kötü bir şey olacağına dair bir inancı var.” (Tuana)

Kemal annesinin bir tren kazasından sonra panik bozukluğa sahip olduğundan ve birkaç kez panik atak geçirdiğine şahit olduğundan bahsetmiştir:

“Şöyle modellemeden örnek verecek olursam mesela hani dışa yansıtma olarak babam araba kullanırken çok hafif bir frene bastığımda annem hani şey yapıyordu. Özellikle araba konusunda sıkıntılı sıkıntıları vardı. Yani bir tren kazasından sonra olmuş panik bozukluk konusunda. Klostrofobisi vardı, o paniğini panik ataklarını tetikliyordu. Kendini çok sıkışmış hissettiğinde panik atakları tetikleniyordu. Çok üzerine babamın çok üzerine geldiğinde psikolojik baskı yaptığında ilaç kullanıyordu zaten. Ama ne kullandığı şu an hatırimda değil. Ama kriz kriz o anı hani bir iki üç defa falan olmuştur. Çok fazla olmamıştır kriz geçirdiği bizim yanımızda en azından.” (Kemal)

Derin de annesinin trafik kazasından sonra seslere aşırı duyarlı hale geldiğini, kaygılandığını ve paniklediğini anlatmıştır:

“A: Nasıl bir kazaymış bu?

K: Bir alkollü bir adam çarpmış. O adam vefat etti zaten. Yani işte o zaman yirmi üç yirmi beş çok büyük bir yaş olduğu için. Yani şu anki benim yaşlarımda biri çok alkollüken öyle. O vefat etti.

A: O adam, o kazada vefat etti. Evet, büyük bir kazaymış kayıpların da olduğu. Çok geçmiş olsun. Büyük bir şey atlatmışsınız.

K: Ve annemde de o oldu. Mesela çamaşır makinesi ses yapıyor ya, annem ondan mesela korkuyor. Yani şey telaş yapıyor, bir şey mi oldu gibisinden ya da mesela yüksek sesle bir an bağıralım. Hani bağırmamızın nedeni böyle bir şey olsun. Komik bir şeye de bağıralım. Ne oldu, bir şey mi oldu paniğiyle geliyor ve onun nedeninin bu olduğunu o kendi de söylüyor yani.” (Derin)

3.2.1.1.3. Soğuk/İlgisiz

Bu alt temaya dahil olan ebeveynler çocuklarını duygusal destekten yoksun bırakan, onlara yakınlık/sıcaklık göstermeyen, çoğunlukla fiziksel olarak da çocuklarının yanında olmayan, onlarla vakit geçirmeyen, ilgi göstermeyen ve ihmal eden özelliklere sahiptir. Araştırmacı tarafından oluşturulan bu kodlar Soğuk/İlgisiz başlığı altında gruplanmıştır.

Tuana babasıyla ilişkisini en iyi tanımlayan kelimenin kırgınlık olduğunu ifade etmiştir, babasının ilgisiz oluşuna, ailesiyle vakit geçirmek istememesine yönelik kırgınlığını şöyle açıklamıştır:

“Çünkü babam bizden daha çok arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi seven birisi yani daha çok arkadaşlarımla vakit geçireyim işte kahveye gideyim, oyun oynayayım, onlarla bir şeyler falan yapayım. Bizim ben çok sayılı hatırlıyorum. Yani bizimle bir şey

yaptığını veya annemle bir şey yaptığını çok sayılı hatırlıyorum. Genellikle vakit geçirip kafasını dağıtmak istediği yer hep arkadaşları olmuştur.”

“Evet, seviyor. Sorsanız canını bile verir. Ama sadece baba yani şey değil ilgi veren, ihmal eden, okuluyla çok ilgilenmeyen bir baba var yani direkt olarak. Çünkü okulda bir toplantı olduğunda sadece annem gelirdi. Veya 23 Nisan, 19 Mayıs etkinliklerinde babamın hiç gelip bizim gösterilerimizi izlediğini görmedim. Hiç ne benim ne de kardeşimin. Bazen yurt dışında olmasından dolayı evet ama çoğunlukla Türkiye’de olduğu zamanda da bunu görmedim. Genellikle annem veya babaannem gelirdi. İıı yani nasılsın diye sorup beraber vakit geçirmeyi arzulayan bir insan değil. Hala değil. Yani bir şey değişmiyor. Yani zaman bir şeyi değiştirmiyor. Sadece sana para gönderen, işte bir taşımam olacaksa hani gelip yardım eden ve telefon konuşmamız maksimum bazen çok ekstrem durumlarda beş dakika falan sürüyor. Veya sürekli olarak senin gelecek planından haberdar olmak istiyor. Ne yapacaksın işte çok da umrundaymış gibi işte yanımızda kalırsın, işte okulun bitince buraya dönersin falan. Bunca zamana kadar ilgilenmediği bir şeyin hani hayatımın devamında beni tümünden etkileyecek bir şey için tek başına hala karar verebileceğini düşünüyor hani bu konuda şey yok. Farkındalığı yok. Saygısı yok. Annemin de yok. Annem de şey istiyor. Onların yanında kalmamı istiyor.”

“A: Tamam babanızın eksikliğini hissettiğiniz ve bunun üzerine çok kırıldığınız bir anı. Ne geliyor aklınıza?

K: Lise mezuniyetime gelmemiştii. Annemle gitmiştii, ona da anne babalar da katılıyordu. O gün yani ailecek gidecektik. Kardeşim gele miyordu. Yaş yaş probleminden dolayı. Ama ben annem ve babam gidecektik ve babam son dakikaya kadar evet gideceğiz demişti. Öncesinde hayır dediği bir şey de değildi. Ama böyle son dakika tam arabaya binip gidiyoruz. Hepimiz hazırlanmışız, giyinmişiz. ‘Ben gelmek istemiyorum.’ dedi ve gelmedi. ‘Ben gelmesem olur mu?’ dedi. Zaten ben gelmesem olur mu lafını duyduktan sonra hayır ya olmaz deyip öyle çağırasın gelmiyor açıkçası.” (Tuana)

Oylum annesi için işinin ve kök ailesinin çocuklarından önce geldiğini ve onlara vakit ayırmadığını anlatmıştır:

“Annem çalışan bir kadındı. Bundan ötürü işi çocuklarından önce geliyordu. Ne yazık ki ondan önce de kendi ailesi geliyordu. Yani kendi çekirdek ailesi değil de annesi, kardeşleri vesaire. Ondandır dolayı bir tane de abim var, ikimize çok vakit ayırmazdı, annelik sorumluluklarını da ihmal ederdi ama bizle vakit geçirirdi. Yani bizle vakit geçirmeye özen de gösterirdi ama yapması gerektiği için olurdu diye düşünüyorum. Yani içinden geldiği için sanmıyorum.” (Oylum)

Ozan da babasının asıl işine ek olarak başka işler de yaptığını ve bu sebeple çok görüşemediklerini, sadece babasından kurs aldığı dönemde vakit geçirebildiklerini anlatmıştır:

“Yani aynı ev şöyle diyeyim o bahsettiğim ek işi mutfakta yapardı. Evimiz de küçük bir evdi. Ben salonda olurdum. Babam mutfakta olurdu ve sadece işte su almaya gittiğim zaman babamı görürdüm gibi. Zaten hafta sonları başka bir yerdeydi. Ben de evde oluyordum işte. Dolayısıyla çok görüşmedik. Sadece babamdan kurs aldım bir dönem. Hani o dönemler daha sık görüşürdük, öyle diyeyim.” (Ozan)

3.2.1.1.4. Sıcak/Destekleyici

Bu alt tema çocukların söylemlerine göre duygusal destek veren, sıcaklık ve yakınlık gösteren, sevgi dolu, şefkatli ve diğer ebeveyne göre psikolojik olarak daha dengeli olan ebeveynleri temsil etmektedir. Araştırmacı tarafından bu kodlar oluşturulduktan sonra *Sıcak/Destekleyici* başlığında toplanmıştır.

Oylum babasıyla ilişkisini en iyi yansıtan kelime olarak ‘koşulsuz sevgi’ kelimesini seçmiş ve böyle olduğunu gösteren anıyı şöyle aktarmıştır:

“ Anlatabilirim. Rahatlıkla. Kaç yaşında oldum? Sanırım yedi yaşında falandım ya da altı. Babam o zaman tam benim doğum günümün olduğu sıralarda çok tehlikeli ve riskli bir göreve gidiyormuş ve gitmeden önce bir tane Barbie evi sipariş etmiş doğum günüm için. O zaman şehir dışındaydı ve eve sipariş vermiş. Yani o dönemin zorluğunda bile bunu düşünmüş. Çünkü o göreve giderken ölüm tehlikesi çok yüksekmış. Ve bundan ötürü hani gönderebileceğim son hediye olarak da en çok istediğim şeyi almıştı. Bunu bir iki yıl önce öğrendim. Hani o kadar riskli bir göreve gittiğini falan bilmiyordum ama ya son hediyem bu olsun düşüncesiyle düşünüp aldı. Ve benim o zaman hayatımda en çok istediğim şeydi Barbie evi.”(Oylum)

Aynı zamanda Oylum’un hayatındaki dengeleyici unsur ve sağlıklı yetişkin figürü babasıdır. Annesinin mükemmeliyetçi, şüpheci ve değer vermeyen tutumunun tam tersini babasının aşıladığını şöyle anlatmıştır:

“Ya hata yapmama zorundallığı hayatımda çok fazla. Yani bir sınavdan düşük bir not almaya bile tahammülüm yok. O kadar mükemmeliyetçiyim ya da evde bir toz zerresi görmeye bile tahammülüm yok. Annemde bu baskın mükemmeliyetçilik baskın, korku ve güvenememe baskın insanlardan korkma. Annem. Evet ve hiç sevimleyeceğimi hissetme annemde baskın, ya annem beni bu kadar değer vermemişken hiç tanımadığım bir insan bana nasıl bu kadar değer verebilir? Neden? Şüphencilik sonra peşinden geliyor bunun, babamda da aslında bunların tam zıttı insanlara ufak da olsa güvenebilme bir umut ışığı olarak çok zıt yaşattıkları duygular ve ben bu duyguların arasında bu kadar kaybolduğum için belki de bu kadar

psikolojik problem yaşıyorum. Bir taraf bana bunların olabileceğine supportlarken, diğer taraf asla diyor ve genellikle annem tarafı ağır basıyor.”(Oylum)

Kemal annesiyle ilişkisini en iyi tanımlayan kelimenin ‘sevgi’ olduğunu ifade etmiştir. Annesinin her davranışıyla bunu gösterdiğini söylemiştir, ancak bununla ilgili spesifik bir anı hatırlayamamıştır:

“K: Spesifik bir anı aklıma gelmiyor. Ama her her davranışıyla bunu gösteren bir kadındı yani. Şu anda da gösteriyor mesela.

A: Gelmiyor mu? Annenizin sevgi dolu olduğunu gösteren bir anı, size sevgisini nasıl gösterir anneniz?

K: Meyve tabağı hazırlıyor. Babam da yapardı bunu. Hasta olduğumda bana çorba yaparak evet ya da boğazımı rahatlatacak bir şeyler yaparak zencefil işte limon.” (Kemal)

Ebeveynleriyle ilişkisini anlatırken ikisinin de mükemmeliyetçi olduklarını söylese de annesinin sert mizaçlı olmadığını, şefkatli ve merhametli olduğunu anlatmıştır:

“A: Peki hatırladığınız kadarıyla bir çocuk olarak ebeveynlerinizle ilişkinizi, anneden başlayalım. Annenizle ilişkinizi bir çocuk olarak anlatabilir misiniz?

K: Annem çok cana yakın bir insandı. Şefkatli, merhametli bir anneydi. Çok strict, katı, sert bir yapısı yoktur. Anne, annem de babam da mükemmeliyetçi insanlar.” (Kemal)

Kemal annesinin babasına göre daha rahat bir insan olmasının OKB belirtilerini kısmen dengelediğini şöyle ifade etmiştir:

“Annemle olan ilişkim benim rahat rahat tarafımı oluşturdu diyebilirim. Belki vurdumduymaz tarafımı da oluşturmuş olabilir. Annem çünkü çok kafaya takmayan bir insan genel olarak, iyi ki de öyle. Yoksa tamamen sapkın bir hal alırdım.” (Kemal)

Ozan annesiyle ilişkisini en iyi yansıtan üç kelimenin arasında ‘sevgi’ olduğunu ifade etmiştir:

“Hıı. Yani sanırım birincisi kontrol olabilirdi. Sevgi diyebilirim. Annem annemin sevgisini hissediyordum yani. Üçüncü kelime olarak, üçüncü kelime pek aklıma gelmiyor işin aslında.” (Ozan)

Derin’e annesiyle ve babasıyla ilişkisini en iyi tanımlayan üç kelime sorulduğunda birini sevgi olarak yanıtlamıştır ve annesinin duygusal desteğini hissettiğini örneklemiştir:

“E aslında aklıma şu geldi tam okuma yazma zamanı ya ben r leri söyleyemiyordum küçükken ve annem benimle r adımda da Derin var, adımdan nefret ediyordum. Niye bana bu ismi koydunuz diyordum. Söyleyemiyorum. Derin diyorum herkese diyordum. Ve annem beni o kadar çok R çalıştı ki, yani biz o yüzden ekip gibiydik o an. Yani hani onu diyebilirim. Ekip kelimesini söyleyebilirim. Bana o konuda çok yardımcı oldu. Başka sevgi diyebilirim. Çünkü onun sevgisini hissediyordum. Çok zorlandığımda bir de yani tam o arkadaşlıklar süreci falan. O bana çok destek olmuştu o konuda annem.” (Derin)

Babasıyla ilişkisini en iyi tanımlayan kelime olarak ise ‘destek’ kelimesini söylemiş ve başına bir şey geldiğinde ilk arayacağı kişinin babası olduğunu anlatmıştır:

“K: ...Eee ve babama da sevgi diyebilirim. Çünkü şeydi yani tamam yani hani şöyle yaramaz yani çok yaramaz değildik ama hani onunla yani onun işi varken de ona bulaşmamıza falan hiç kızmazdı. Yani bizimle oyun oynama alanını bize sağlıyordu. Yani zamanını veriyordu o konuda.

A: Tamam. Destek, disiplin ve sevgi kelimelerini seçtiniz. Bu üç kelime arasından en iyi tanımlayan hangisi babanızla ilişkinizi?

K: Destek. Şu anki yaşantımda da çünkü, hatta geçen derste bir hocamız kendi hayatından örnek verirken demişti işte şey, hani kaç yaşına geldim hala babamı arıyorum hani bir şey olduğunda diye öyle bir şey örnek üzerinden verirken, ve bunu ben de şeyde hissettim çünkü direkt aradığım kişi o. Ben ve şunu biliyorum. Hani ne olursa olsun yapacak kişi o. Evet, yine o.” (Derin)

Tuana annesiyle ilişkisini tanımlayan üç kelimenin ‘güven, şefkat, mutluluk’ ve en iyi yansıtanın da şefkat olduğunu söylemiştir:

“Annemle aramdaki güven ee hani ne bileyim, babam ben onlu yaşlarımdayken iflasımızdan dolayı yurt dışına çıkmıştı. Ben hep annemle uyuyordum, kalkıyordum, hasta oluyordum. Annem sabaha kadar işte benimle ilgileniyordu işte o zamanlar maddi durumumuz iyi değildi, bir şey bir şey almak istiyordum. Annemin çok kısıtlı bir parası vardı o zamanlar. Hani kendini harcayabilirdi, başka bir şey yapabilirdi. Kendi parasıydı. Ama hani tutup gidip direkt onu bana alması, hani sırf benim kalbim kırılmasın diye o şeye sahip olmamı istediği için üzölmeyeyim diye yapmış olması. Hem güven hem şefkat dediğim gibi bakın işte şefkat çok aşırı yani. Çünkü onu ben almasam ölmem hani. Ama belki de o çok zor bir süreç yaşadı o parayı harcadığı için.” (Tuana)

Aynı şekilde Reyhan da annesiyle ilişkisini en iyi temsil eden kelimenin şefkat olduğunu ifade etmiştir ve bunu gösteren anı sorulduğunda annesinin uykusuz kalarak onun ödevlerini yaptığını anlatmıştır. Burada Reyhan'ın şefkat olarak algıladığı durumun aslında aşırı korumacı bir tutum sergileyen ebeveynin çocuğun sorumluluk bilincini zedeleyebilecek davranışı olduğu düşünülmektedir.

“A: Peki annenizle ilişkinizin şefkate dayalı olduğunu gösteren bir anı ya da olay aklınıza geliyor mu?

K: Mmm ee benim ödevlerimi yapmaya yardım ederdi. Yani sırf ben böyle birazcık daha fazla uyuyabileyim diye. Ve kendi uykusuz kalırdı mesela. Ama yani halbuki benim ödevim, o benim görevim yapmasına gerek yok. Ama ben böyle çok uykusuz kalıyordum ve üzülüyordu benim için, o yüzden kendi uykusuz kalıyordu.” (Reyhan)

3.2.1.2. Nasıl Bir Aile Yapısı?

Ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri odak noktasının altında yarı yapılandırılmış görüşmelerde ortaya çıkan aile yapısının niteliğinin değerlendirilmesinin de uygun olacağı düşünülmüştür. Bireylerin içine doğduğu kök ailenin özellikleri yaşadıkları coğrafyanın ve kültürün etkisi altındadır. Bu durum ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarında kendini göstermekte ve çocukların gözünden aktarılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde aile yapısını niteleyen iki tema göze çarpmaktadır: Muhafazakâr/dindar ve eğitime/statüye önem veren.

3.2.1.2.1. *Muhafazakâr/Dindar*

Dört katılımcının ailelerinin toplumsal ya da kültürel değerlere uygun bir yaşam süren ve dini inanç ve kurallara uygun bir şekilde hayatını düzenleyen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. İlk olarak Oylum, annesiyle ilişkisinin yaşadığı psikolojik sıkıntılar üzerindeki etkisini anlatırken annesinin dinsel içerikli suçlamalarına maruz kaldığını ifade etmiştir. Oylum'un anlatısı içinde bulunduğu ailenin, özellikle anne tarafının, dindar olduğuna işaret etmektedir:

“Bence çok büyük etkileri var. Çünkü hatta annemi zaman zaman yetişkin bir kadın konumundayken suçlayabiliyorum bunlardan türü. Çünkü yani hata yapmama izin verseydi küçükken ya da beni bu kadar tehditlerle büyütmeseydi ya da sürekli ne kadar kötü bir çocuk olduğumu ya da dini şeylerde Allah’ın beni hiç sevmediğini bana bu kadar şey yapmasaydı, OKB’nin etkilerini hayatımda bu kadar hissetmezdim. Yani ya da mesela her hareketimde çözmeye çalıştığımız problemlerden biri de buydu. Bunun günahkârlığını ödeyeceğimi ve Allah’ın her an beni cezalandırabileceği korkusuyla zaman geçirirdim. Aslında baktığımda annem öyleymiş küçükken, yani onun korkusu da aynıymış. Ama büyüdükçe annemin üstümdeki etkisi kalktıkça bu boşluğu Allah korkusu olarak nitelendirdiğimi düşünüyorum. Biraz da psikolojiye ilgim olduğu için çok fazla araştırma yapıyorum. Ondan kaynaklı da bu kadar farkında bir insanım sanırım.” (Oylum)

Reyhan da daha önce başının örtülü olduğunu ve başını açmaya karar verdiğinde ailesinin tepkisiyle karşılaştığını anlatmıştır:

“Eee şöyle bir süre kapalıyım ama kendi isteğimle kapanmıştım ve sonrasında ee beni o şekilde çocukluk arkadaşlarımın olduğu yere götürmek istediler ve böyle bir sorun yaşamıştık. Sonrasında açıldığımda da çok büyük tepki vermişlerdi ama sonrasında alıştılar yani. Böyle hani tepki vermeleri şey ‘Şaka mı yapıyorsun? Gerçekten mi?’. Hani hayal kırıklığı yaşadılar ve üzüldüler, ağladılar. Onun dışında bir tepkileri olmadı. O şekilde.” (Reyhan)

Derin’in (başı örtülü) bazı obsesyonlarının içeriğinin dinsel olduğu ve ailesinin de dinine düşkün olduğu söylemlerinden anlaşılmaktadır:

“...Yani işte hatta ben babamı bazen arayıp diyorum ki baba bak ben böyle böyle yapıyorum ve ben işin içinden çıkamıyorum. Beş dakika olmuş, abdest alamamışım yani. Hani işte yapamadım artık ve o an bir boğulma hissi geliyor. Sanki beni buramdan biri tutuyormuş gibi. Babamın dediği şey şu: Tamam o zaman şey yap al ve sayma da hani yap. Yani sen o niyetinle yap. Hani artık o rahatlatmak için bana o telkini veriyor aslında orada.” (Derin)

Muhafazakâr aile yapısını yansıttığı düşünülen bir alıntıda Derin, kendi ailesi ve arkadaşlarının ailelerinin başkasının evinde kalmaya izin vermediğini şöyle anlatmaktadır:

“...Kaygılarım olmuştu ödevleri hazırlarken burada yaşamakla ilgili, tek yaşamakla ilgili, annemler benim burada hiç kimse yok. Hani çöpsüz bir üzüm. O yüzden burada tek olmakla ilgili, sonuçta hiç bilmediğim bir insanlarla gece yarısını geçiriyorum. Hani öyle düşününce biraz korkutucu oluyor. Yani ben, biz, yani

hepimiz o kafada insanlarız. Biz arkadaşlarımızın evinde de kalmayız. Birbirimizin evinde görüşürüz. Geç on iki olur ama on ikide de olsa biz herkes kendi evine gider. Kimse birbirinde kalmaz o yüzden. Yani hiçbirimizin ailesi şey hani kalmaya gerek yok. O aileler yani o yüzden.” (Derin)

Tuana da annesiyle ilişkisinin nasıl olmasını istediği sorulduğunda annesiyle evlilik, erkek arkadaş, cinsellik gibi konuları hiç konuşamadığını anlatmış ve muhafazakâr ailelerde cinselliğin tabu oluşunu şöyle örneklemiştir:

“Daha böyle gerçekten açık olmak isterdim. Çünkü arkadaşlarımın işte annelerine sevgililerini, yaşadıkları her şeyi anlattıklarını görüyorum. Çok özeniyorum. Yani gerçekten çok özeniyorum. Hayatımda en çok değiştirmek istediğim şeyler arasından ilk beşe girer. Yani annemle her şeyi konuşabilmek isterdim. Evet cinsellik, erkek arkadaş, evlilikle ilgili düşünceler çünkü mesela ben bana çokça sevgilin var mı diye soruyordu. Ama bu soruyu aldığımda utanıyordum. Niye utanıyorum? Yok, ama yani zaten yok. Ama niye utanıyorum. Çünkü öyle bir ilişkimiz olmadı. Biz hiç onu konuşmadık. Ben sadece ergenlik ergenlikten çıkmaya işte üniversiteye geçmeye başladıktan sonra annem bu soruları sormaya başladı. Yani o zaman da utanmaya başladım. Bilmiyorum. Yani bunun olabileceğini mi düşündü? Acaba bu yaşlarda bu olabilir, şimdi mi sorayım dedi. Hani çünkü bu bence artık yedinci, sekizinci sınıflar arasında da hani daha küçüklükten de başlayan bir şey. Hani bu zamana kadar sizinle hiç böyle bir şey konuşulmayınca, birden size bu soru yöneltilince korkuyorsunuz.” (Tuana)

3.2.1.2.2. Eğitime/Statüye Önem Veren

Görüşme yapılan tüm katılımcıların aile yapısının başarı odaklı, eğitime ve statüye önem veren nitelikte olduğu gözlenmiştir. Sözü edilen aile yapısını yansıtan söylemler aşağıda toplu olarak verilmiştir:

“Disiplin de diyebilirim. Çünkü okuma disiplinimi babam sağlıyordu. Yani şeyi hatırlıyorum. Mesela o kitap görevi olmadan oyun oynamaya gitmeme ya da ne bileyim şey yapmama. Hani önce sorumluluğunu getir, sonrasında oyun şey kısmını öğreten babamdı hatırlıyorum. Bir gün işte gidecektik hatta dışarı, ben kitabımı okumadığım için benim kitabımı okumamı beklemiştik. Öyle. Yani o konuda şeydi disipline daha tabiydi. Yani önce bir ödevleri sorumlulukları bitirelim şeydi.” (Derin)

“Ya babamla ilişkim uzaktayken çok iyi. Yani telefonda çok hoş konuşuyoruz ama babam ee o da kendi babasından gördüğü bazı şeyleri ya da kendi çocukluğuyla beni kıyasladığı için bazen davranışlarımız ters düşüyor ve bunlara tepki gösterebiliyor.

Önceden de çok her yaptığımı suçlamazdı tabi ya da çok böyle ceza falan görmedim işin açığı. Hayatımda da bir kere bir dayak yedim, onu da hak etmişim. Öyle çok baskıcı değillerdi. Ama çocukken işte ders çalışmalısın, işte şu okula girmelisin gibi bir şey. Baskı demeyeyim ya çok büyük bir baskı hissetmedim aslında ama ee yani başarılı olma konusunda biraz şey yaptılar. Talepleri vardı. Evet. Ama başarısız olduğumda da hani çok büyük bir tepkiyle karşılaşmadım.” (Ozan)

“...Yani ben ise hiçbir şeyi anlatamıyorum. Bir sınav konusunda ne kadar endişeli olduğumu bile anlatamıyorum. Ben babamın sınavımın idare eder diye geçtiğini söylediğimde ‘Yani yüksek not alamayacak mısın?’ cevabını duymak beni sinir ediyor. Bu böyle cevaplar aldıkça ona hiçbir şey anlatmak istemiyorum. Hep geri çekiliyorum.” (Tuana)

“...Yani hep en iyi olmamı istediler. Ve önümde abim vardı. Abim hep çok iyiydi. Hiçbir zaman onu geçemeyeceğimi bildiğim için sürekli kendimi başarısız hissettim çoğu konuda. Bu şekilde.” (Reyhan)

“...Mesela ben genel olarak çok çalışkan bir insan değilim. Evet, hayatımın belli başlı dönemlerinde başarılı bir insan olduğumu düşünüyorum. Belli başlı dönemlerinde de çok başarısız bir insan olduğumu düşünüyorum. Eee çalışkan dönemlerinde, yani başarıya ulaş ulaştığım dönemlerde babamın verdiği bu mükemmeliyetçi tavrı kullanarak o başarıyı elde ediyorum. Ama bu, bunun yanında çok aksiyetlik bir birey olmamı da sağlıyor.” (Kemal)

“A: Hani işten gelince ödevlerinizi yapmasaydınız ne olurdu?

K: Kızardı söylenirdi işte ‘Sen kötüsün. Sen başarısızsın.’, hep suçlayıcı cümleler kullanırdı. Ben bunları duymamak için belki de bunları yapıyordum. Çok o zaman psikolojimi şey yapamıyorum ama.” (Oylum)

3.2.2. Ebeveynlerle İlişkilerin Etkileri

Bu odak noktası, OKB tanılı katılımcıların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin etkilerine ilişkin temaları kapsamaktadır. Ebeveynlerle ilişkilerin katılımcılar üzerindeki etkilerini yansıtan temalar isimlendirilirken katılımcıların söylemlerinden yararlanılmıştır.

3.2.2.1. Hata yapmamalıyım

Mükemmeliyetçiliği ifade eden bu tema ebeveynlerin yüksek beklentileri ve sürekli eleştirileri sonucunda ortaya çıkmıştır. İçinde hata yapma korkusu, yetersizlik ve kaygı

gibi birçok duyguyu barındırmaktadır. Hata kabul etmeyen düşünce yapısının temelleri ebeveynler tarafından atılmış ve OKB'nin gelişimine zemin hazırlanmıştır.

Reyhan ebeveynlerinin eleştirel olmasının onun mükemmeliyetçi hale gelmesine yol açtığını ve temizlik obsesyonuna etkisini şöyle ifade etmektedir:

“E annem çok eleştiren bir kadın. Babam da aynı şekilde. Ee o yüzden sürekli hata mı yapıyorum hissi oluşuyor. O yüzden sürekli mükemmel olmaya çalışıyorum. Hâlbuki mükemmel olmama gerek yok. Ama bunu sürekli yani yenemiyorum bunu asla, sürekli yani iyi iyi olmam yeterli değil benim için, mükemmel olmak istiyorum. Onun dışında bilmiyorum. Yaptığım temizliğin de mükemmel olmasını istememin belki nedeni odur. Yani hep en iyi olmamı istediler. Ve önümde abim vardı. Abim hep çok iyiydi. Hiçbir zaman onu geçemeyeceğimi bildiğim için sürekli kendimi başarısız hissettim çoğu konuda. Bu şekilde.” (Reyhan)

İlk aktarılan alıntıda babasının başarı odaklı olmasının mükemmeliyetçi olmasına sebep olduğundan söz eden Tuana, ikinci alıntıda da babasının ailesi tarafından eleştirilere maruz kalmamak için hata yapmaktan çekindiğini anlatmıştır:

“Ya işte takma kafana ya olur, hani sen elinden geleni yapmışsın, ne olacak sınav sonuçta. Bunu bana dese, ben ben bambaşka bir insan olurdum. Bu kadar her şeyi mükemmel yapmak istiyorum. Allah yapmazsam işte böyle derler, şöyle derler falan fistan diye konuşmak, düşünmek, böyle içim sıkışarak uyumak istemezdim.”

“...Hani hata yapmadım. Hata yapmaktan da korktum. Çünkü çevreniz o kadar eleştiri yağmuruna tutacak insanlarla dolu ki. Babamın ailesi tarafından biz ne yaparsak yapalım bir şekilde hemen bir yer bulunup hemen eleştirilirsin. Hemen. Yani şöyle söyleyeyim size belki konunun dışına çıkıyoruz ama bilmiyorum, işinize yarar belki. Annem yeni bir şey aldığı zaman saklardı, çünkü bir laf yiyeceğinden falan korkardı...” (Tuana)

Kemal babasıyla ilişkisinin onun mükemmeliyetçi olmasına yol açtığını söylerken bu durumun avantaj ve dezavantajlarından da bahsetmiştir:

“A: Tamamdır. Peki babanızla yaşadıklarınızın, babanızla olan ilişkinizin şu anki psikolojik sıkıntılarınız üzerinde ne gibi etkisi var?

K: Mükemmele ulaşmaya çalışmam olabilir.

A: Tamamdır. Peki. Mükemmele ulaşmaya çalışmak...

K: Hayatımın belli başlı dönemlerinde her zaman değil.

A: Ne zamanlar?

K: Kısım kısım. Mesela ben genel olarak çok çalışkan bir insan değilim. Evet, hayatımın belli başlı dönemlerinde başarılı bir insan olduğumu düşünüyorum. Belli başlı dönemlerinde de çok başarısız bir insan olduğumu düşünüyorum. Eee çalışkan dönemlerinde, yani başarıya ulaş ulaştığım dönemlerde babamın verdiği bu mükemmeliyetçi tavrı kullanarak o başarıyı elde ediyorum. Ama bu, bunun yanında çok aksiyetik bir birey olmamı da sağlıyor.” (Kemal)

Oylum annesinden korktuğu ve babasının takdirini kazanmak istediği için mükemmeliyetçi bir insan olduğunu aşağıdaki iki alıntıda anlatmıştır. İlk alıntı annesiyle ilişkisinin neden yeterlilik kelimesine dayandığını açıklamaktadır, ikincisi ise babasıyla ilişkisinin etkilerine değinmektedir:

“Eee. Yani spesifik bir şey sanırım söyleyemem. Çünkü her günüm bu duyguyla geçiyordu. Yani her şeyde mükemmeliyetçiliğin de zaten buradan geldiğini düşünüyorum. Her şeyde en iyi olma, her şeyi doğru yapabilme. Çünkü yanlış yaptığımda doğru yaptığımda takdir edilmezdim zaten küçük bir çocuktum. Hatalarım da olması çok normaldi. Ama doğru yapmadığımda sonucunun annemle ilişkimi kötü etkilediğini bildiğim için. Hep kendimi bunun için zorlardım. Bir şeyleri sürekli doğru yapmalıyım. Hata yapmamalıyım. Kimseden yardım almamalıyım. Eee yani tüm çocukluğum boyunca bir alana yayıldığı için spesifik bir örnek, en basit örneğim mesela okuldan eve geldiğimde ödevlerim annem işten gelene kadar bitmiş olurdu ya da ona hiçbir sorun çıkarmadım hayatımda. Yani daha yedi yaşındayken bile evde yalnız kalırdım ben.”

“Onda da (baba) dediğim gibi mükemmeliyetçilik baskın. Ama birinde hani bir şeyden korktuğum için bir şeyleri mükemmel yapmalıyım, diğerinde üzülmesin diye babam kısmında üzülmesin diye bir mükemmeliyetçilik hâkimdi üzerimde. Çünkü kendini eksik hissetmesin diye. Hani ben bunu yapabildim hissini ona yaşatmak için bir mükemmeliyetçilik, takdir görme diyebiliriz belki buna. Babamla olan şeyde yine OKB üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum bununla. Birisi pozitif anlamda, birisi negatif anlamda.” (Oylum)

3.2.2.2. İçimde tuttuğum çok şey var

Bu tema çocuğun yaşadıklarını ebeveynleriyle paylaşmaması, duygularını bastırarak içe kapanması ve sosyal olarak kendini izole etmesine karşılık gelen duygusal ve davranışsal kaçınma davranışını ifade etmektedir.

Oylum yaşadığı taciz olayını yıllar sonra annesiyle paylaştığında gördüğü tepkiden ötürü bastırıldığını ve annesine yönelik öfkesini de içinde tuttuğunu anlatmıştır:

“K: Şöyle annem babam çalıştığı için ben komşuda kalıyordum. Eşi tarafından işte bir cinsel taciz olmuştu. Dediğim gibi bunu aslında lisede annemle paylaşmaya çalıştım. Ama ondan daha büyük travmatik bir tepki aldım. Hiç umursamadı, umurunda olmadı yani öyle. Hatta bana kızdı bu düşüncelerimden ötürü. Bundan ötürü ben daha çok içimde suppressledim bu olayı öyle.

A: Lisede paylaşmaya çalıştığınızda size kızdı bununla ilgili.

K: Yani beni suçladığı da oldu. Yani o iğrenç hissettirdi. Yani ben beş yaşında bir çocuktum. Sonuçta neyin doğru neyin yanlış olduğunu bile bilmiyorken hem de ve aslında onun görevi icabıyla onların evinde kalıyordum. Ben de onu suçladım sonra. Ama bunu hep içimde suçladım. Ona karşı bir şey belli etmeden. Yani ilk gittiğim psikiyatrist uzmanı bana bunun daha büyük bir travma yaşattığını ve yalnız bıraktığını beni söylemişti. Sanırım haklıydı da o zaman.” (Oylum)

Babası onunla konuşmaya çalışsa da, annesiyle yaşadıklarını babasına anlatmadığını ve bunun sebebinin aralarını bozmamak ve annesini korumak olduğunu ifade etmiştir:

“Daha çok bizimle ilgilenirdi. Problemlerimizi dinlerdi. Bunlara çözüm bulmaya çalışırdı. Ben de o üzülmesin diye çok annemle aramızdaki şeyi ona anlatmazdım. Kendimce sanırım annemi korumaya çalışıyordum. Çünkü babamın hayatındaki en önemli varlıklar abimle bendim. Annem daha sonra gelirdi ve hani araları bozulmasın diye o korkuyla çok saklayıp gizlediğim şeyler var. Dediğim gibi, yani ilgili bir babaydı. Bize vakit ayırmayı severdi. Hala seviyor.” (Oylum)

Tuana da görüşmenin farklı noktalarında dile getirdiği aşağıdaki söylemlerinde genel olarak ailesiyle duygularını paylaşmadığını, babasının annesini aldattığını da bilen tek kişinin kendisi olduğunu, bunu babasına bile söylemediğini, annesine söylerse annesinin başına bir şey gelecek diye kaygılandığını, söyleyemediği için de yine kendini suçladığını ve babasıyla arasına mesafe koyduğunu anlatmıştır:

“...Özel hayatımla ilgili hiçbir şey aileme anlatmam. Hiçbir şey yani, üzüntümü, kırılganlığımı, kaygımı hiç anlattığımı hatırlamıyorum. Çünkü bilmiyorum.”

“Evet, çünkü dediğim gibi yani ben gidip babama bir şey anlatsam ya beni hiç anlayacağına, yüzde yüz bana destek olabileceğine inancım olmadı.”

“Böyle çok güven problemi yaşayan bir insanım erkeklere karşı. Çünkü yani babamın annemi aldatma geçmişi var. Bunu bunu bilen tek kişi benim. Ailede bilen tek kişi benim. Bunu babama bile söyleyemedim. Düşünün o kadar konuşamıyorum. Kendisinin o kadar bazı şeyleri anlayamayacağını düşünüyorum. Bana böyle hissettiriyor. Belki konuşsam anlar ama bu adımı atabilecek bir şey vermiyor. Bana enerji vermiyor.”

“...Keşke hiç hiç babam olmasaydı ama keşke böyle bir babam da olmasaydı dedim. ... O kadar öfke doldum ki. Hani böyle parmak uçlarıma kadar kalkıp böyle o kadını parçalamak istedim. Babamı parçalamak istedim. Anneme baktım. Hiçbir şeyden haberi yok işte. Fedakâr deyince bunu demek istiyorum. Çünkü biliyordum ki ben bunu gidip anneme söylesem bile. Annem bunu bir şekilde kabul edecekti. Ben o zaman onu kaldıramazdım. Yani annemin bilmesine rağmen içinde bunu bir şekilde sindirmesini, ya ben şu an bambaşka bir yerde olurdum. Eğer böyle bir şey yaşasaydık çok söylemek istedim. Çok korktum, o kadar korktum ki anneme bir şey olur diye korktum. Ama yani annem intihar mı eder, işte annem hasta mı olur? Annemin hayatı bundan sonra daha mı kötü olur? Çünkü annemin bir mesleği yok. Annemin bir mesleği olsaydı, gerçekten tek başına yaşayabileceğine inansaydım, o gün hiç hiç ama hiç düşünmeden gidip anneme söylerdim. Yani çünkü haksızlık. Bunun için kendimi o kadar suçluyorum ki bunu susabilmeme, bunu söyleyememe, bunu babama bile söyleyememe. O kadar böyle içim sıkışıyor ki bazen buna bir şey oluyor. Mesela şu an hasta. Bir üzüliyorum ama sonra oluyorum. Yani bir şey oluyorum. Hak ettin demek ki diyorum. Hani bu hayatın karması, anneme yaptıklarını demek ki hak ettin bize yaptıklarını. Başka kadınlarla konuşmaya vaktin varken benim bir saatlik mezuniyetime bile gelemedin. Bunu bana yapamadın. O yüzden karmaşık diyorum. Bazen üzüliyorum. Bazen çok öfkeleniyorum. Birden aklıma geliyor böyle sinir oluyorum. Hiçbir şeyine cevap vermiyorum. Onu birkaç gün aramıyorum. Çok yanlış bir davranış. Ama bunu çözebilmemin tek yolu ona bu yaptığını söylemek. Hani ilgisizliğini, bilgisizliğini bir kenara bırakıp ona gerçekten annemi aldattığını böyle yüzüne yüzüne söylemek, onu utandırmak istiyorum. Böyle karşımda küçük düşün istiyorum. Utansın ya utansın, küçülsün böyle, gururu ezilsin, kendisi ezilsin. Bana hissettirdiği her şeyi hissetsin istiyorum. O yüzden dediğim gibi yani benim babamla ilişkim hep hep mesafeliydi. Hiçbir zaman dip dibe olamadık. Çünkü ben 11 yaşında onu gördükten sonra bir daha hiç yaklaşmadım hiç. Ben babamdan tek başıma para isteyebilen birisi de değilim. Annem aracılığıyla. O dönem hiç para almadığımı hatırlıyorum. Bir süre boyunca hiçbir yere çıkmadım, hiçbir şey yapmadım, hiçbir şey istemedim. Ondandır hiçbir şey istemedim. Ondandır tek kelime duymak, işte başımı okşasın gelsin. Benden bir şey istesin. Hiçbir şey istemedim. Ama o zamanlar ondan sadece tiksiniyordum. Şu an ise sadece kırgınım. Ara ara öfkeleniyorum ama içimden ölene kadar muhtemelen atamam ben o kırgınlığı. Çünkü kolay bir şey yaşatmadı bana. Çünkü ben bunu tek başıma yaşıyorum. Hiç kimseye söylemeden, bu bir sonuca ulaşmadı. Çünkü ben bunu biliyorum sadece.”

“Çok içime kapandım. Her şeyi kendim yapmak istedim. Kimseye ihtiyaç duymak istemiyorum. Özellikle babama yani hiç ihtiyaç duymak istemedim. Bazen onu onu memnun etmemek için bazen inadına hareketler yapıyordum. Yani inadına hani. Bir sebebi yok...” (Tuana)

Reyhan da aşağıdaki alıntılarda lisede yaşadığı sorunları ailesine anlatmaktan kaçındığını ve odasında girdiği ağlama krizlerinden kimsenin haberinin olmadığını ifade etmiştir:

“...Çünkü her şeyin düzgün göründüğünü hani düzgün görünüyor onlara göre, arkadaşlık ilişkilerimin farkında değildiler. Çünkü anlatmamaya başlamıştım ben artık. Onlar da bir şey yok sandılar. Çünkü önceki zamanda çocukluk zamanında ben her şeyimi anlatıyordum yani. Yediğim içtiğim her şeye kadar en ufak ayrıntısına kadar anlatıyordum her gün. Lise zamanında artık anlatmamaya başlamıştım, istemediğim bir liseye gitmiştim. O yüzden onlar da bunu hani liseden dolayı, hani ondan kaynaklı anlatmadığımı sandılar. Hâlbuki ben orayı sevmiyordum ve orası bana kötü geliyordu...”

“...O zaman da dokuzuncu sınıfta da ağlama krizlerim oluyordu böyle. Her gün o liseye gittiğim için o mutsuz oluyordum ki hep ağlayarak uyuyakalıyordum. Uyumadan önce böyle bütün günü düşünüp ağlıyordum. Ağlama krizlerim oluyordu ve hani ailemin haberi falan olmuyordu. Çünkü odamdayım, tek başımayım. Yani yatıp uyduğumu falan sanıyorlardı.” (Reyhan)

Derin üniversitede girdiği sınavlarda yaşadığı stresi ve okulu bitirememekle ilgili kaygılarını ailesine söylemediğini, sayma kompulsiyonunun olduğunu bilmediklerini ve çok detaylı bir şekilde ailesine her şeyi anlatsa da önemli noktaları onlarla paylaşmadığını ifade etmiştir:

“...Bu arada bu şey sürecim, o ağlama sürecim birinci dönemdi. Şu an onlarla bunun üzerine bir daha hiç konuşmadım. Yani onlar herhalde bunun ben o kadar ağır tepki verdiğimi bilmiyorlar bence. Ama onlarla bunu konuşmak. Hatta sonra eve gittim falan. Hani okul bittiği için gittim. Ve işte sonra da hiç evde de bunun üzerine konuşmadım onlarla. Çünkü yani kendim de o konuda tekrar tekrar konuşup da kendimi huzursuz etmek istemedim. Ama onlar benim bu olaylara bu kadar tepki verdiğimi bilmiyorlar. Çünkü ben şu an yani konuşmaya şeyim gücüm de yoktu.”

“K:...Yani işte hatta ben babamı bazen arayıp diyorum ki baba bak ben böyle böyle yapıyorum ve ben işin içinden çıkamıyorum. Beş dakika olmuş, abdest alamamışım yani. Hani işte yapamadım artık ve o an bir boğulma hissi geliyor. Sanki beni buramdan biri tutuyormuş gibi. Babamın dediği şey şu: Tamam o zaman şey yap al ve sayma da hani yap. Yani sen o niyetinle yap. Hani artık o rahatlatmak için bana o telkini veriyor aslında orada.

A: Saydığınızı biliyor mu?

K: Şey abdestte üç zorunlu olduğu için saymak zorunda. Yoksa o şey benim saydığımı bilmiyor. Annem de bilmiyor.

A: Her şeyi paylaştığınızı söylediniz ama bunu anlatmamışsınız.

K: Hatta geçen gün şey bir şey oldu. Ablamla babam konuşmuşlar işte. Ve şey ama sonra babam konuşmayı anneme anlatmamış. Ablam anlatmış. Sonra ablam bana da

anlattı. Ben dedim ki babam dedim, niye bize anlatmamış dedim. Kendi aralarında anlatmaya da bilirdi. Ama işte anlatmamış gerçi. Ben dedim ki işte, ablam dedi ki babam ben olsam dedi. Anlatıyorum işte dedi. Babama çekmemişim işte dedi. Sonra ben şimdi çeken benim. Çünkü ben aslında her şeyi anlatıyorum derken aslında kilit noktaları anlatmayan kişiyim. Yani her şeyi anlatıyormuş gibi gözükp aslında önemli noktayı anlatmıyorum ya mesela.” (Derin)

3.2.2.3. Başıma kötü bir şey gelecek

Ebeveynlerle ilişkilerin etkileri söz konusu olduğunda verilen cevaplarda çoğunlukla kaygı ve korku duyguları ağır basmakta ve bu durumun felaketleştirmelerin bir sonucu olduğu görülmektedir. Katılımcılar mikrop kapacakları, hasta olacakları, kaza geçirecekleri, Allah tarafından cezalandırılacakları, sevdiklerinin başına bir şey geleceği yönünde korkular ve sınav stresi gibi bazı akademik kaygılar yaşamaktadırlar. Ayrıca, katılımcıların çoğu bu konuda anneleriyle benzerlik gösterdiklerini ifade etmiştir. Burada ebeveynlerle ilişkilerin modelleyerek öğrenme etkisinden söz edilebilir.

Tuana annesiyle ilişkisinin yaşadığı psikolojik sıkıntılar üzerindeki etkisinden bahsederken; annesinin tutumunun onun kaygılı biri olmasına katkıda bulunduğunu, kaza geçirmekten ve dışarıdan yemek yerse hasta olmaktan korktuğunu ve annesinin de benzer kaygılara sahip olduğunu ifade etmiştir:

“Beni de endişeli biri yapıyor. Ya mesela otobüs yolculuğuna çıkacağım. Geçen oldu hatta yani çok kısa zamanda iki hafta önce falan sanırım. Allah’ım herhalde son yolculuğum falan oldum. Böyle bir his var içimde, herhalde Allah bu otobüs falan öleceğiz diye, gerçekten böyle çıktım. İşte arkadaşlarıma kendine çok iyi bak şöyle falan gittim geldim. Hiçbir şey olmadı, ama yol boyu şeyim ‘Bir şey olacak, otobüse bir şey olmasa bile bana bir şey olacak.’. Yani bir evham basıyor beni bu konuda, özellikle yola çıktığımız zaman yolculuklarda. Ben de çıksam, yakınlarım da çıksa hep bir korkum var. Yani o kadar.”

“...Ben yemekhaneden de hiç yemek yiyemedim. Hiç yani şu an hala yemek yemiyorum. Ben bu okulda üç yıldır fiziksel olarak okula gidip geliyorum. Bir kere yemekhaneden yemek yiyemedim. Çünkü niye ya zaten pis orası ayrı. Ama bazı insanlar buna muhtaç. Bazen benim de yemek zorunda olabileceğim durumlar oluyor ama tutuyorum kendimi ve yemiyorum. Yani gidiyorum. Otomattan sandviç alıyorum veya gidiyorum kafeden bir şey alıyorum ama yemekhaneden yemiyorum. Uzun bir süre dışarıdaki kafelerden de bir şey yiyemezdin. Çünkü annem de böyleydi. Annem bizi dışarıya yemek yemeğe götürürdü. Küçükken annemin hiç

yemek yediğini görmedim. Yani dışarıda hiç yemez şey der ‘Pis. Hani siz istiyorsunuz diye getiriyorum ama pis yani düzgün değil, hasta olacaksınız. Bunları yediniz işte. Bakın midenize bir şey olacak. Bunlar hep pislik.’ falan. Hani bu tarz sürekli sürekli sürekli bunu küçükken küçüklükten itibaren başladığı için hep şey oluyorsunuz. Dışarı pis. Annenin yapmadığı, senin yapmadığın pis. Hep böyle düşünüyorum.” (Tuana)

Oylum da annesiyle ilişkisinin yaşadığı psikolojik sıkıntılar üzerindeki etkisini anlatırken, annesinin çocukken ona Allah’ın onu cezalandıracağı korkusunu aşıladığını ve annesinin de küçüklüğünde aynı korkuya sahip olduğunu şöyle açıklamıştır:

“Bence çok büyük etkileri var. Çünkü hatta annemi zaman zaman yetişkin bir kadın konumundayken suçlayabiliyorum bunlardan türü. Çünkü yani hata yapmama izin verseydi küçükken ya da beni bu kadar tehditlerle büyütmeseydi ya da sürekli ne kadar kötü bir çocuk olduğumu ya da dini şeylerde Allah’ın beni hiç sevmediğini bana bu kadar şey yapmasaydı, OKB’nin etkilerini hayatımda bu kadar hissetmezdim. Yani ya da mesela her hareketimde çözmeye çalıştığımız problemlerden biri de buydu. Bunun günahkârlığını ödeyeceğimi ve Allah’ın her an beni cezalandırabileceği korkusuyla zaman geçirirdim. Aslında baktığımda annem öyleymiş. Küçükken yani onun korkusu da aynıymış. Ama büyüdükçe annemin üstümdeki etkisi kalktıkça bu boşluğu Allah korkusu olarak nitelendirdiğimi düşünüyorum. Biraz da psikolojiye ilgim olduğu için çok fazla araştırma yapıyorum. Ondan kaynaklı da bu kadar farkında bir insanım sanırım.” (Oylum)

Derin ebeveynleriyle ilişkilerinin kişiliği üzerindeki etkileri sorulduğunda, bu etkinin büyük olduğunu söylemiş ve annesinin kaygılarıyla benzer kaygılara sahip olduğunu anlatmıştır:

“...Yani bence çünkü şey karakterim vardı. Yani ister istemez benziyorum onlara, bazı annem annem ona çok benzemediğimi söylüyor. Daha çok babama benzediğimi söylüyor. Ama anneme şey konusu, annem de kaygılı bir insandır. Yani hani öyle telaş annemde de var. Babam daha soğukkanlı ama şey konusunda babama benziyorum. Evet. Babam insanlara iyi hayır der. Yani insanları kırmadan hayır der. Ben bazen kırabiliyorum ama ben de hayır diyorum.”

“K: Yani şöyle ben zaten çok kendimi bildim bileli kaygılı biriyim. Aslında benim kaygım sınav kaygısıyla başladı. Hiç unutmuyorum şöyle yani spesifik olarak Fen yazılısının öncesinde çok ağlamıştım. Ne yapacağım ben? Çünkü fene kafam basmıyordu. Yani hala da basmaz. Öyle şey olmuş bir de. Aynen o benim hani eskiden, hani en büyük kaygım sınav kaygısı. Ben bunu sistemin getirisi olarak ve farklı bir ülkede doğmuş olsaydı farklı ya da bu ülkede farklı bir sınav sistemi olmuş olsaydı, böyle bir kaygılı olmazdım diye düşünüyorum. Ya da temenni ediyorum bilmiyorum ya da kendimi kandırıyorum. Ama benim kaygım şey boyutundaydı

hepsi sınavla ilgiliydi, yaş ilerleyince bilmiyorum belki işte böyle. Bazen işte gelecek kaygısı üniversiteye başlayınca hani oldu.

A: Gelecek kaygısı, başka ne tür kaygılarınız oldu? Yani sevdiklerinizin başına bir şey geleceği yönünde de kaygılar var mı?

K: Yani işte şey ee ölüm gerçeğini hatırlayınca oldu biraz. Eskiden ben sanırım ona böyle perde çekmişim. Yoksaymışım ölümü gibi hissettim. Sonra diyorum ki acaba şeydi bir bir yandan da yani cahilliği seçmek. Yani görmemeyi seçmekti benimkisi. Şimdi de bilgeyim diyemem ama şimdi görmezden gelmek istesem de önüme koydular. Yani dediler ki bu hayat bir ölüm diye bir şey var. Aslında bunu biliyorum da ama kendim açısından sorun yok. Ama işte insan sevdiğine zarar gelsin istemiyor. Kendine tamam yani sonuçta biz gideceğiz ve farkında olmayacağız belki bir şeylerin ama bu yüzden.” (Derin)

Reyhan, küçükken annesinin hasta olmaması için onu sürekli uyarmasının kaygıya yol açtığını ve temizlik kompulsiyonunun ortaya çıktığını ifade etmiştir:

“Annem sürekli hasta olmamam için küçükken hasta olmuşum. Bir ortak kaşık kullanmışım ve hasta olmamam için sürekli işte beni uyardığı için, ben o yüzden bence çok fazla hasta olacağım kaygısına büründüm. İşte bir virüs gelecek, işte hasta olmayayım şeklinde. Sürekli kendimi aşırı korumaya çalıştım. Kendimi korumaya çalıştıkça bu temizlemeye itti beni. Temizlikle kendimi güvenli hissetmeye başladım. O yüzden OKB zamanıma iten bence annemin o yaklaşımıydı.” (Reyhan)

Son olarak Kemal bununla ilgili bir örnek vermese de, babasıyla ilişkisinin onu daha kaygılı biri haline getirdiğini söylemiştir:

“A: Peki babanızla olan ilişkiniz kişiliğinizi nasıl etkilemiştir?

K: Daha anksiyetik bir birey yaptı beni ama bana çok şey kattığını da düşünüyorum babamın. Yani hayat deneyimi olarak çok şey kattığını da düşünüyorum. Aslında daha öğretici tarafıydı aslında. Ama daha da anksiyetik tarafıydı.” (Kemal)

3.2.3.4. Değersizim

OKB tanılı katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin etkileri gözden geçirildiğinde, en çok göze çarpan temalardan birinin duygusal olarak yoksun ve yalnız bırakan ebeveynin etkisiyle ortaya çıkan değersizlik duygusu olduğu görülmüştür. Ona gerçekten vakit ayırıp ilgilenen, duygusal sıcaklık gösteren, duygularını önemseyen, ihtiyaçlarını gören ve karşılamaya çalışan bir ebeveynin yokluğunda ortaya çıkan değersizlik duygusuyla başa çıkmaya çalışan birey; kimseye ihtiyaç duymama, her şeyi yalnız başına yapma,

duygularını ifade etmeme ve ilgiyi alabilmek için aykırı davranma gibi davranışlar gösterebilmektedir.

Reyhan'ın çocukluğunda ebeveynlerinin ilgisini çekebilmek amacıyla babasının kızacağı davranışları yapması onun değersizlik duygusunu gün yüzüne çıkarmaktadır ve bu duygu yetersizlik duygusuyla da ilişki içerisindedir. Reyhan başarılı ya da düzenli olduğunda ebeveynlerinin ilgisini alabileceğini düşünmektedir:

“Yani normalde ortanca çocuğum böyle çok ee abim kadar başarılı değilim. Kardeşim kadar böyle, hani o zaman düzenli falan değildim böyle hani benimle böyle. Hani bana hani tepki gösterecekleri bir şey olmuyordu. Benimle böyle ‘Aaa Reyhan bunu yaptı’ denecek bir şey olmuyordu. O yüzden ben hani bir şey yapıyordum, hani benden bahsetsinler diye. Ama yani küçüklük kafası.” (Reyhan)

Oylum annesiyle ilişkisinin kişiliğini nasıl etkilediğini anlatırken birçok etkiden söz etmiştir. Bunların arasında kimse tarafından sevilemeyeceği düşüncesi ve bunun yarattığı değersizlik hissi de bulunmaktadır. Babası tam tersini aşılsa da annesinin etkisinin ağır bastığını da ifade etmiştir:

“...Annem evet ve hiç sevilemeyeceğimi hissetme annemde baskın, ya annem beni bu kadar değer vermemişken hiç tanımadığım bir insan bana nasıl bu kadar değer verebilir? Neden? Şüphelilik sonra peşinde geliyor bunun. Babamda da aslında bunların tam zıttı. İnsanlara ufak da olsa güvenebilme, bir umut ışığı olarak, çok zıt yaşattıkları duygular ve ben bu duyguların arasında bu kadar kaybolduğum için belki de bu kadar psikolojik problem yaşıyorum. Bir taraf bana bunların olabileceğini saptortlarken, diğer taraf asla diyor ve genellikle annem tarafı ağır basıyor.” (Oylum)

Tuana babasının lise mezuniyetine gelmekten son anda vazgeçmesi üzerine hissettiği üzüntü, önemsenmeme ve değersizlik duygularından bahsetmiştir. Babasına bu kırılganlığını göstermediğini anlatmıştır ve gösterse de bir şeyin değişmeyeceğini düşünmektedir:

“A: Ne hissettiniz?

K: Üzüldüm. Umursanmadım, değersiz hissettim o an yani. Çünkü o an orada sadece bir saat bulunacaktı. Sadece bir saat yılda bir. Dört yılda bir olan bir şeydi. Bir saat orada bulunacaktı.

A: Ne kadar önemli bir şey.

K: Öyle. Ona annemle gitmiştim.

A: Neler oldu? Sonra babanızla konuşabildiniz mi bu konuyu?

K: Bu tarz şeyler onun için konuşulabilecek veya işte özür dilenecek, senin üzüldüğünde işte gönlünü alabilecek hareketler değil. O an gelmek istemedim, işte gelmedim, buna çok da takılma kafasında biri. Tutup sizin buna kırılabilceğinizi düşünmez. Ben de göstermedim.

A: Siz duygularınızı göstermediniz.

K: Bir şeyin değişeceğini düşünmüyorum.” (Tuana)

Tuana duygusal kaçınma davranışının sebebi olarak yine değersizlik duygusunu ifade etmiştir. Annesiyle vakit geçirmek istese de, annesinin başka öncelikleri olduğunu ve ona vakit ayıramadığını anlatmıştır. Annesinin duygusal yokluğunda değersiz hissedilen Tuana, ihtiyaçlarının son ana kadar karşılanmadığını ve her şeyi kendi başına yaptığını ifade etmiştir:

“A: İçe kapanık birisiniz. Ne üzerine acaba duygularınızı böyle içinizde tutmayı tercih ediyorsunuz?

K: İkinci planda olduğumu düşünüyordum hep küçükken. Eee çünkü benim annem de aileden dışlanmış bir insandı, babamın ailesi tarafından. Bunu görerek büyümek çok şey bir şey. Yani travma yaratıyor o insanlara, o insanlara karşı bakış açımızdan dolayı. Yani işte halanız, kuzeniniz, babaanneniz sürekli olarak onları suçluyorsunuz. Çünkü annenizi ne kadar dışladıklarını, ezdiklerini, psikolojisini bozduklarını görüyorsunuz. O ortamda da yani çok bulunmak, onlarla vakit geçirmek, bir şeyler yapmak açıkçası içimden gelmiyor ve sürekli olarak küçükken onlarla sürekli ama yani her gün, neredeyse her gün ben annemle kardeşimle tek başıma kalamıyordum. Hani böyle bir şeyimiz olmadı. Geliyorlardı. Evet, işte geleneksel Türk gelini, Türk kaynanası iniyordu işte onlara hizmet mizmet yapıyordu. Zaten akşam sekiz oluyordu. Duş ettim, aldım, evi topladım. Saat on ya bu kadın robot değil. Bir süre sonra bu mentali bozuldu. Bizimle bizimle olan ilgisi istediği şeyi göremeyince bazen öfkeye dönüştü. Sinir problemi oluştu. Bu durumdan dolayı çok fazla stres kaynaklı, şu an tansiyon hastası oldu. Yani aslında benim bir şeyleri tek başıma yapabilmem, bu kadar bireysel kalabilmem, o ailedeki annemle çok fazla vakit geçiremiyor olmamdan. Yani benim istediklerimin karşılanması böyle aksayınca olan bir şey. Madem hani aksıyor. Ben artık tek başımayım diye düşündüm. Her şeyi tek başıma yaptım ve bunda hiçbir zaman da şey olmadım.” (Tuana)

3.2.3.5. Kimseye güvenilmez

Görüşmeler incelendiğinde ebeveynlerle ilişkilerin etkilerinden birinin güvensizlik ve şüphecilik olduğu saptanmıştır. Katılımcıların insanların söylediklerine, yaptıklarına ve

temizliğine güvenmeme durumunun ebeveynler tarafından aşıl原因 bir düşünce yapısı olduğu ortaya çıkmıştır.

Kemal insan ilişkileri konusunda güvensiz hissetmesinin babasının etkisi olduğunu, onu uyanık olmadığı için eleştirdiğini ve insanlara karşı tetikte olmaya çalışmanın da stres yarattığını ifade etmiştir:

“K: Ders konusunda, insan ilişkileri konusunda beni her zaman uyanık olmamakla şey yapardı. İnsanların zihninin daha arka derinliklerinde, arka taraflarındaki düşüncelere karşı daha dikkatli olmam gerektiğini söylerdi.

A: Güvensizlik, şüphecilik aşıyor size.

K: Evet. Yardımcı oldu mu hayatımda olduğu taraflar oldu ama daha stresli bir hayat sundu yani bana.” (Kemal)

Ozan’a annesiyle ilişkisinin kişiliğini nasıl etkilediği sorulduğunda insanların söylediklerine inanmadığını ve sorguladığını anlatmış, bu durumun annesinin tepkileriyle benzerlik gösterdiğini söylemiştir:

“Yani bir de şöyle annem biraz eee nasıl diyeyim, karşıt görüş bildiren biri. Ama şu şekilde yani ben bir şey bildiğimi söylesem de, ya şöyle de olabilir mi acaba diyor kendince. Bu sanırım bende şey etkisi yaptı. Hani şu an ben herhangi biri bir şey dediği zaman, ben de onu sorguluyorum ya da herhangi bir şeyi sorguluyorum. Ama anneminkinden farklı olarak, ben bunu biraz daha bilimsel bir çerçeveden gözleyip böyle soruşturuyorum ya da bu şekilde karşı çıkıyorum. Annem biraz daha içgüdüsel olarak ‘ya öyle değildir, belki de şöyledir’ falan diyor. Hani bu etkilemiş olabilir. Beni etkiledi daha doğrusu.” (Ozan)

Tuana aşağıdaki ilk söyleminde annesinin onu insanlara güvenmemesi konusunda sürekli uyardığını ifade etmiştir. İkinci alıntıda annesiyle ilişkisinin yaşadığı psikolojik sıkıntılar üzerindeki etkisi sorulduğunda insanların temizliğine güvenemediğini anlatmış ve annesinin de böyle düşündüğünü söylemiştir. Sonraki alıntılarında ise babasının annesini aldatmasının onun kadın-erkek ilişkilerine dair algısını değiştirdiğini ve erkeklere yönelik güvensizlik geliştirmesine sebep olduğunu anlatmıştır:

“Yani her şeyi takıntı yapar sizinle alakalı, iyi veya kötü. Eğer bir şey, bir olay anlattıysanız veya bir yere gidecekseniz mutlaka sürekli sorar. Gittin mi, vardın mı,

iyi misin? Geç cevap verirseniz ‘bir şey mi oldu, dikkat et, kimseye güvenme’. İşte bu yaşma geldim ‘biri bir şey verirse alma’ bu tarz.”

“A: Şu an yaşadığınız OKB belirtileri, obsesyonlarla, takıntılarla ilgili düşündüğünüzde bunlar üzerinde ne gibi etkisi var annenizle olan ilişkinizin?

K: Hmm. Dedim ya insanların temizliğine güvenmiyordum diye. Daha doğrusu şüphe ediyordum. Bulunduğum yerden endişeleniyordum diye ya bu noktada olabilir. Çünkü mesela çamaşırlarımı şunu söyleyeyim size. Ben hiç yurttan yıkanmadım. Burada geçtiğimden beri, arkadaşımın evi var. Arkadaşımın yanına geliyorum ve burada duş alıyorum, hiç yani hiç bir kere bile orada yıkanmadım. Hani insan tuvaletini tutabilse onu yapacağım. O da olmuyor. Ama bir kere bile orada duş alamadım. Çünkü güvenmiyordum. Yani olmuyordu. Oranın temiz olduğu şeyi bana yerleşmiyordu.

A: Annenizde olan ilişkinizin nasıl bir etkisi var bunun üzerinde?

K: Annem de dedim ya hani ikna olmazdı eee bir şeyin iyi olduğuna, temiz olduğuna, düzgün olduğuna, tadının güzel olduğuna inanmazdı. Yani o yapmadya mümkün değil, inanmazdı. Ben de öyleyim.”

“A: Peki babanızla olan ilişkiniz kişiliğinizi nasıl etkiledi sizce?

K: Böyle çok güven problemi yaşayan bir insanım erkeklere karşı. Çünkü yani babamın annemi aldatma geçmişi var.”

“Dediğim gibi çok güven problemi çeken bir insanım. Özellikle erkeklere karşı hiç güvenmiyordum, sevebileceğimi asla hissetmiyordum. Birinin benden hoşlanması benimle flört etmesi tiksiniyor geliyordu. Tiksiniyordum yani. Üniversiteye geçene kadar böyleydi. Tiksindim hepsinden, yan yana durmaktan, konuşmaktan, işte duygusal bir şey paylaşmaktan, onların bana olan ilgisinden.”

“K: Yalandan çok korktum. Hiç yalan söylemedim. Bu zamana kadar ilişkilerimde, ikili ilişkilerimde, kız erkek fark etmeksizin yalana hiç tahammül edemedim. Karşı tarafın bana yalan söylediğini anladığım an bitirdim ilişkiyi. Çünkü bir kere yapan, bir kere söyleyen hep söyleyecek yani. Benim benim karakterimle de alakalı bir şeydir ama bana göre bir kere yalan söyleyen, bir kere aldatan hep aldatır. Çünkü bu içgüdü, daha doğrusu bu şey, bir kere hani onun mentaline yerleşmiş. Bunu yapabilitesi var. O yüzden ben onu direkt hayatımdan açıkçası çıkarıyorum veya çok fazla ilgi isteyen insanlar. Şeyden dolayı oluyor. Bu muhtemelen annemin çok ilgi verdiğini görmemden dolayı da çok ilgi vermekten korktum, ilgi alınca da o kadar garipsiyordum ki. Bir şey olacak, yani kesin bana kötü bir şey yapacak veya işte yani ne alaka falan hani yapıyordum. Şimdi ne oldu ki, hani iyi niyet mi bu, hep böyle bir sorgulama. Aslında belki de dümdüz iyi niyetli bir insan, bana işte iltifat ediyor veya işte yardım ediyor ama hep şey bir çıkarı vardır kesin diye düşünüyordum böyle oluyordu açıkçası.

A: Güvensizlik oluştu.

K: Evet bir de çok çok şüpheli. Çok şüpheli bir insanım. Yani her şeye karşı şüphe ederim. Yeter ki bir şey bulayım onda yani güvendiğim insanlara onlarla bir şey yapmam. Ama eğer biri yeni tanıştıysam, A’dan Z’ye ondan her şeyinden şüphe

ederim ben onun direkt. Asla tamamen güvendiğim bir insan olmadı tanışır tanışmaz...” (Tuana)

Oylum da, annesiyle ilişkisinin kişiliği üzerindeki etkisi sorusunda birçok etkiden söz etmiştir ve bunlardan biri güvensizlik ve şüpheciliktir:

“Ya hata yapmama zorundalığımı hayatımda çok fazla. Yani bir sınavdan düşük bir not almaya bile tahammülüm yok. O kadar mükemmeliyetçiyim ya da evde bir toz zerresi görmeye bile tahammülüm yok. Annemde bu baskın, mükemmeliyetçilik baskın, korku ve güvenememe baskın, insanlardan korkma. Annem. Evet, ve hiç sevimliyeceğimi hissetme annemde baskın, ya annem beni bu kadar değer vermemişken hiç tanımadığım bir insan bana nasıl bu kadar değer verebilir? Neden? Şüphecilik sonra peşinde geliyor bunun...” (Oylum)

3.2.3.6. Ben sorumluyum

Ebeveynlerle ilişkilerin etkileri gözden geçirildiğinde, görüşmelerde ortak olan temalardan biri de katılımcıların sahip olduğu aşırı sorumluluk bilincidir. Oylum ve Tuana'nın söylemlerinde bu sorumluluk duygusunun ebeveynleşmeyi de beraberinde getirdiği göze çarpmaktadır. Anneleriyle ilişkilerinde sanki ebeveyn olan kendileriymiş gibi davrandıkları görülmektedir.

Oylum söyleminde, annesiyle ilişkisinin yaşadığı psikolojik sıkıntılar üzerindeki etkileri sorusunda erken dönemde annesinin ona yüklediği çok ağır sorumluluklar olduğunu anlatmıştır. Bu durumun sorumluluk duygusunun artmasına ve ebeveynleşmesine yol açtığı görülmektedir.

“Ve şey de söyleyebilirim. Kesin olma ya da nasıl ifade edebilirim bir şeyden emin olmanın isteği çok fazla içimde. Bu da küçükken bana yüklediği çok ağır sorumluluklardan geliyor. Mesela ben yedi yaşında evi kitleyip, evden gidip tek başıma okula gidiyordum. Ya ben o evde ütü, yani annemin prizden çekmediği ütünün derdine bile ben düşerdim ya da ya kompulsif kısmım da aslında buradan geliyor biraz. Evet, gereksiz fazla sorumluluk. Ondan ötürü dediğim gibi kompulsif kısmın da küçüklüğümde geldiğini düşünüyorum.” (Oylum)

Tuana da aşağıdaki alıntıda annesi çok üzülür, hastalanır ve annesinin başına bir şey gelir diye babasının annesini aldatıldığını söyleyemediğini anlatmıştır. Küçük yaştan beri bu yükü omuzlarında taşıyan Tuana, babasının hatasının sorumluluğunu üstlenmektedir. Çocuğun annesinin duygusunu düşünerek kendi ihtiyaçlarının önüne koyması, kendini feda şemasını ve ebeveynleşmeyi akla getirmiştir:

“Benim anneme bu aldatma olayını söyleyememe sebebim zaten bu panik atak, takıntı, anksiyete. Hani söylesem hayatı daha kötü olacak gibi hissettim, daha kötü bir yere gider gibi hissettim. O yüzden hiç söyleme cesaretim olmadı. Ama mesela biliyorum ki kardeşim bunu öğrenmiş olsaydı koşa koşa gidip söylerdi. Çünkü dedim ya en başta benim kardeşim çok şey bir insan. Ben merkezci, bencil yani, o bu bu duruma öfkeleni ve şey annemin bunu bilmesi gerekiyor diye düşünür. Ama bu o buna öfkeleniği için ona gelen bir düşünce. Annem bunu şu an bilmiyor ve annem bunu bilse ne kadar kötü hissederdi düşünmüyor. O öfkeleniği için koşarak anneme de söylerdi. Hani o yüzden kardeşimin öğrenmemesi için ekstra çaba sarf ettim.” (Tuana)

Ozan da annesinin aşırı korumacı/kontrolcü tutumunun davranışlarının sonuçlarını düşünmesine sebep olduğunu, üzerinde çok fazla sorumluluk hissettiğini ve hata yapmaktan çekindiğini anlatmıştır:

“Ya annemde çok fazla tehlike, risk alma, bunu ekleyebilirim az önceki şeylere. Hani annem çok garantici bir insandır aynı zamanda. O yüzden ben de hani çok risk almaktan çekiniyorum işte. Tehlikeli, tehlikeli demeyeyim de hani riskli sonrasını düşünerek sürekli hareket ediyorum. O da beni biraz gerçek hayattan koparıyor aslında. Hani ben şu an işte bunu yaparsam, üç sene sonra şöyle olabilir. Üç gün sonra şöyle olabilir, üç saat sonra da böyle olabilir gibi düşünceler beni etkiliyor.” (Ozan)

3.2.3.7. Yetersizim

Görüşmeler incelendiğinde hem talepkâr/eleştirel hem de aşırı korumacı ebeveynlerin yetersiz hissettirdiği görülmüştür. Eleştirel ebeveynler direkt olarak bireyin becerilerini küçümseyerek ya da yoksayarak ve ulaşılması güç beklentileri aşılayarak, aşırı korumacı ebeveynler ise ‘benim yardımım olmadan yapamazsın’ mesajını vererek bu duygunun oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Reyhan ilk alıntıda ebeveynlerinin mükemmeliyetçiliğinin onda ortaya çıkardığı yetersizliği anlatmakta, ikincisinde ise annesinin onu sürekli olarak eleştirmesinin yetersiz hissettirerek özgüvenini düşürdüğünü ifade etmektedir:

“Babam da çok mükemmeliyetçi ama babam yine yani şey söylüyorlar hep hani ‘çok iyi olmasan da olur’ o şekilde söylüyor ama hani bunu içten söylediklerine inanmıyorum halen. Yani mükemmeliyetçiler, o yüzden hiçbir zaman istedikleri gibi olabileceğimi düşünmüyorum...”

“E annem çok beni özgüvenli yetiştirmedi bence. O yüzden böyle hani beni eleştirdiği için ben hata mı yapıyorum hissi oluşuyordu. Doğru bir şey yapsam da hani sürekli eleştiri aldığım için başarısız mı olacağım diye düşünüyordum. Bu akademik olarak da olabilir, ilişki kurma olarak da olabilir, arkadaşlık anlamında da. Eee yani arkadaşlarımı beğenmiyordu ama hani bunu beni eleştirerek olduğu için, bu benim sanki hani beni yani karakterimi eleştiriyor gibi hissediyordum. Hâlbuki yani kötü arkadaşlarım varmış. Evet, ama hani anlayacağım şekilde benim seviyeme inerek konuşamıyordu. O zaman da yani daha genç olduğu için şimdikiiler arasında çok fark olduğu için suçlayamıyorum da...” (Reyhan)

Oylum ilk söyleminde dini, ailevi ve akademik olarak yeterli olup olmadığını düşünmenin zihnini çok meşgul ettiğini ifade etmiştir. İkincisinde de annesiyle ilişkisini en iyi tanımlayan kelime olarak yeterlilik kelimesini seçmiştir. Oylum’un yetersizlik duygusunu düzenlemek adına yaptığı şey, yeterli olmak için uğraşmak olmuştur:

“...Yani çok büyük bir zaman harcıyorum temizliğe hayatımda ya da oturup yani insanların çok bir şeyler düşündüğünü düşünmüyorum. Ama ben günümün çoğu vaktini düşünmekle geçiniyorum. Hani İslami olarak uygun bir Müslüman mıyım, aileme uygun bir evlat mıyım ya da uygun bir öğrenci miyim ve yetersizlik hissi beni çok yoruyor.”

“...İkincisi yeterlilik olurdu. Çünkü hep yeterli bir evlat olmaya çalıştım. Kendi sorumluluklarımın bilincinde, kendi kendimi yetiştirmiş bir insan olduğumu düşünüyorum. Hiç hiç bana ‘ödev yap’ dendiğini hatırlamıyorum ya da ‘Oylum uslu dur’ dendiğini hatırlamıyorum. Zaten ben onun takdirini kazanmak için bunları içgüdüsel yapardım.” (Oylum)

Tuana’nın annesinin de onun bir şeyleri kendisinin yapabileceğine inancı yoktur ve bu durum özerkliğini zedeleyerek yetersiz hissettirmektedir. Ebeveynin aşırı korumacı tutumunun çocukta yetersizliğe yol açmasına örnek oluşturmaktadır:

“K: Yani her şeyi takıntı yapar sizinle alakalı, iyi veya kötü. Eğer bir şey, bir olay anlattıysanız veya bir yere gidecekseniz mutlaka sürekli sorar. Gittin mi, vardın mı, iyi misin? Geç cevap verirsenez ‘bir şey mi oldu, dikkat et, kimseye güvenme’. İşte bu yaşma geldim ‘biri bir şey verirse alma’ bu tarz. Kendi halledibildiğiniizi söylediğiniz şeylere de inanmaz pek. Bu noktada da hani direkt sürekli ‘yaptın mı, yapabilir misin, yapabilecek misin’ sürekli bu laflarla döner yani o konuşma.

A: Sizin söylediklerinize inanmaz. Neye inanmaz mesela?

K: Yani ben ben tek başıma yapabilirim, sana ihtiyaç duymuyoruma kızar hatta. Yani bir küser bu lafı söylediğin zaman. Çünkü tek başına bir şey yapabileceğimize inanmıyor. Onun gözünde hala çocuksun ama fazla çocuksun.” (Tuana)

Aşırı korumacı annenin yetersiz hissettirdiğine kanıt olabilecek başka bir örnek de Derin’in hayatından verilebilir. Derin annesiyle ilişkisinde çoğu şeyi birlikte dayanışma içinde yaptıklarını ve adeta bir ekip gibi çalıştıklarını anlatmıştır. Evden ilk defa ayrılıp üniversiteye başka bir şehire geldiğinde yaşadığı zorlukları ve yetersizlik hissini şöyle ifade etmiştir:

“K: ...şey şimdi ben burada zorlandım. Yani hani yalan yok. Hatta orada bir şey vardı. Arkadaşların kadar çevredeki insanlar kadar şey yapamadığınızı düşünüyor musunuz? Hani ayrışamadığınızı, hem de bu yetişkinlik muhabbetini yapamadığınızı. Yani insanlar kadar o yetişkinlik muhabbetini beceremedim sanırım. Çünkü benim hep bir kaçış noktam oldu, insanların o kadar kaçış noktasını varsa da kullanmıyor. Ya da o ayrılma anlamında, yani üniversiteye alışmam konusunda da bana yardımcı olur. Ben alışmakta zorlandım yani yapacağıma dair. Ya da hani yapamadığım anda da yalnız olmayacağıma dair.

A: Zorlandığınız noktaya bir örnek verebilir misiniz?

K: Yani şimdi öncelikle burada tek olmak, sonrasında dersler yani hani o derslerde zorlanmam, ödev teslimlerinde acaba yapamıyor muyum işte. Hani çok düşük alacağım, işte cümleleri düzgün yazamıyorum şey şeyine de düşmüştüm. Herhalde ben cümle kuramıyorum. Hani Türkçe yok gibi bende gibi şeyler olmuştu. Kaygılarım olmuştu ödevleri hazırlarken, burada yaşamakla ilgili, tek yaşamakla ilgili, annemler benim burada hiç kimse yok. Hani çöpsüz bir üzüm. O yüzden burada tek olmakla ilgili, sonuçta hiç bilmediğim bir insanlarla gece yarısını geçiriyorum. Hani öyle düşününce biraz korkutucu oluyor. Yani ben biz yani hepimiz o kafada insanlarız. Biz arkadaşlarımızın evinde de kalmayız. Birbirimizin evinde görüşürüz. Geç on iki olur ama on ikide de olsa, biz herkes kendi evine gider. Kimse birbirinde kalmaz o yüzden. Yani hiçbirimizin ailesi şey hani kalmaya gerek yok. O aileler yani o yüzden.” (Derin)

Kemal de babasının ona yetersiz hissettirerek psikolojik şiddet uyguladığını söylemiştir. Araştırmacı örnek vermesini istediğinde ise cevap vermemiştir. Diğer alıntıda ise babasıyla ilişkisini en iyi tanımlayan kelimenin mükemmeliyetçi olduğunu söylemiştir ve yaptığı hiçbir şeyi beğenmeyerek yetersiz hissettirdiğini anlatmıştır:

“K: Fiziksel şiddet uygulamazdı. Ama babam psikolojik şiddeti çok iyi beceren bir insandı.

A: Bunu nasıl yapardı?

K: Ve manipülatif de bir insan. Avukat olsa çok iyi yerlere gelirdi diye düşünüyorum, nasıl yapardı yetersiz hissettirerek yapardı. Yetersiz ve değersiz hissettirirdi genelde.

A: Zihninizde onun söylediği şeyler canlanıyor mu? Böyle size işte bir şey yapmışsınız ya da yapamamışsınız. Sonucunda neler söylüyor size?

K: Babamı çok severim bu arada ama değişik bir figürdü hayatımda.”

“A: Peki bu ilişkinin mükemmeliyetçi olduğunu gösteren bir anı ya da babanızın mükemmeliyetçi olduğunu gösteren bir anı bir olay aklınıza geliyor mu? Düşünebilirsiniz.

K: Spesifik bir anı mı istiyorsunuz? Bir davranış olabilir mi, mesela kahvaltı sofrasında reçelle sütün yerini değiştirmesi. Sofradaki herhangi bir şeyin, yiyecek maddesinin yerine değiştirmesi.

A: Niye yapıyor olabilir bunu?

K: Hiçbir fikrim yok.

A: Sizin önünüzden mi almaya çalışıyor?

K: Yok, hayır. Benim önüme koymaya çalışıyor. Ya da bir yerin, bir şeyin, bir gıda maddesinin yerini beğenmeyip başka bir yere koyuyor.

A: Evet, kendi kafasındaki gibi olmasını istediğini ifade ediyor. Başka neler geliyor aklınıza, birebir ilişkinizde size yönelik davranışlarını gözden geçirdiğinizde, size karşı söylemlerini?

K: Yaptığım hiçbir şeyi beğenmiyor. Doğru yapsam dahi, daha iyisini yapabileceğini yapabileceğimi ima ediyor her zaman.” (Kemal)

3.2.3.8. Kontrollü olmalıyım

Katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin etkisi söz konusu olduğunda öne çıkan temalardan sonuncusu da kontroldür. OKB’nin de merkezi temalarından biri olan kontrol, kontrolü kaybetme olasılığının yarattığı kaygıyı hafifletmek için yapılan kontrol etme kompulsiyonunu ifade etmektedir. Katılımcıların ebeveynlerinden gördüğü tutum ve davranışlar onları daha fazla kontrol etmeye sevk edebilmektedir. Araştırmanın amacına uygun olarak, görüşme genelinde kontrol etmeye ilişkin OKB belirtilerinin içinde bahsettikleri söylemler dahil edilmemiş, sadece katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin etkileri olarak ifade ettiği kontrol etme durumlarına yer verilmiştir.

Ozan annesiyle ilişkisinin etkisinden söz ederken annesinin insan ilişkilerinde kontrollü davrandığını ve kendisinin de ona benzediğini ifade etmiştir. Ayrıca Ozan'ın annesiyle ilişkisini en çok yansıtan kelimeler arasında kontrol de vardır:

“K: Ya şöyle annem biraz böyle adaleti çok fazla gözetten bir insan. O yüzden mesela ben arkadaşlarımdan sallıyorum bir çay hesabı, bir şey yaparken hani bunu esirgemiyorum kesinlikle. Ama kafamın bir yerinde bu şey oluşuyor. Hani o bana ısmarladıysa ben de ona ısmarlamam lazım ya da işte çok ufak şeyler bile olsa bir şekilde karşılık vermeye çalışıyorum. Bu olabilir. Bir de ben dediğim gibi biraz kontrol, otokontrol, işte insanlar ne der, düzgün durmak, tırnak içinde efendi olmak vesaire. Bu tip şeyler biraz karakterimi etkilemiştir yani.

A: Annenizle olan ilişkiniz sizi daha, nasıl yaptı diyebiliriz?

K: Yani oto kontrolümü biraz fazla otokontrollü yaptı belki.” (Ozan)

Oylum annesinin ona çok fazla sorumluluk vermesinden kaynaklandığını düşündüğü bir durum olarak her şeyden emin olma isteği olduğunu ifade etmiştir. Belirsizliğe tahammül edemediğini ortaya koyan bu söylem, onun evden çıkmadan önce fişleri kontrol etme davranışını doğurmaktadır:

“Ve şey de söyleyebilirim. Kesin olma ya da nasıl ifade edebilirim, bir şeyden emin olmanın isteği çok fazla içimde. Bu da küçükken bana yüklediği çok ağır sorumluluklardan geliyor. Mesela ben yedi yaşında evi kitleyip, evden gidip tek başıma okula gidiyordum. Ya ben o evde ütü, yani annemin prizden çekmediği ütünün derdine bile ben düşerdim ya da ya kompulsif kısmım da aslında buradan geliyor biraz. Evet, gereksiz fazla sorumluluk. Ondan ötürü dediğim gibi kompulsif kısmın da küçüklüğümünden geldiğini düşünüyorum.” (Oylum)

3.2.3. Olması İstenen/İdeal İlişki

Görüşmelerin analizinden elde edilen üçüncü ve son odak noktası, OKB tanılı katılımcıların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin nasıl değişmesini istediklerini yansıtan söylemlerini ve bunlara ilişkin temaları içermektedir. Katılımcıların ebeveynleriyle kurmak istedikleri ideal ilişkiye dair alıntılar anne ve baba için ayrı ayrı aktarılmıştır. Görüşmenin genelinde ebeveynleriyle nasıl bir ilişki içinde olduklarını ve bunların hayatlarındaki etkilerini detaylı bir şekilde anlatmışlardır. Ancak bu ilişkinin nasıl değişmesini isterdiniz diye sorulduğunda verdikleri cevaplar daha kısıtlı kalmıştır. Katılımcıların normlarının bu ilişkiler temelinde oluştuğu ve başka türlü bir ebeveynliği

bilmedikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu bölümdeki nitel verinin diğer bölümlere göre daha kısıtlı olması anlaşılır bir durumdur.

3.2.3.1. Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter Olmayan

Katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinde değişmesini istedikleri ortak temalardan ilki başarı odaklı, mükemmeliyetçi, baskıcı, otoriter, eleştirel ve cezalandırıcı tutumlardır. Önce anneye ilgili ideal ilişki aktarılmış, ardından babayla ilişkiye yer verilmiştir.

Reyhan’a annesinin nasıl değişmesini istediği sorulduğunda, çekingen davranmasının nedeninin annesinin eleştirel tutumu olduğunu ifade etmiş ve bunun farklı olmasını istediğini söylemiştir:

“Çocuklarını biraz daha özgüvenli yetişebilirdi. Hani daha atılgan olabilirdim. Derslerde de çünkü çekiniyordum cevapları biliyordum ama söyleyemiyordum. Eee onun dışında başka hiçbir şey değiştirmesini istemezdim.” (Reyhan)

Oylum bir şeyler yolunda gitmediğinde annesinin bundan kendisini sorumlu tutması, ona öfkelenmesi ve onu cezalandırmasının farklı olmasını istediğinden bahsetmiştir:

“Yani aslında şundan bahsediyorum. Yani bir anne çocuğuna öfkelenebilir. Çünkü sonuçta hepimiz insanız yani. Ya da eşine ya da herhangi birine. Bunlar çok ilişkide normal şeyler, hiç olmasın dediğim şeyler de değil. Ama o o öfkenin kaynağı ben olduğumda bana o öfkeyi göstermesini isterdim. Yani ben bir şeyi yanlış yaptığımda bunun için beni uyarmasını. Yani kızma da çok top bir nokta kalıyor aslında. Ama hani çok yanlış bir şey yapıyorsam da bunun için kızmasını. Çünkü eğer zamanında bunları yapsaydı, ben hata yapmayı da çok küçük yaşta öğrenecektim belki. Ve bu şu anki kişiliğime çok büyük etkisi olacağını düşünüyorum.” (Oylum)

Ozan ebeveynlerinin başarı odaklı olmamasını istediğini ve dersleri etkilenir diye alınmayan müzik aletinin ona hayal kırıklığı yaşattığını şöyle ifade etmiştir:

“Ya aslında annemin de babamın da akademik başarımla bu kadar ilgili olmamasını isterdim. Şöyle bi anı var kafamda. İşte babam bana ‘şu orkestrada çalarsan sana gitar alacağım’ demişti. Tamam dedim ben de çaldım. Ama o gitar bana hiç alınmadı.

15 sene falan oldu bu olayın üstünden. Yıllar sonra annemle konuştuğum zaman dedi ki derslerini etkiler diye korktuk ve almadık. Ama şu an kendim para biriktirip gitar aldım ve geçmişi düşündüğüm zaman, o zaman alınsaydı bana çok daha farklı bir seviyede olabilirdim. Akademik başarıyla, yani tamam ülkenin belki çoğundan daha başarılıyım akademik olarak. Ama bu o dönem yaşadığım hayal kırıklığı beni şu an akademik hayattan da soğutuyor bir yerde.” (Ozan)

Tuana babasıyla ilişkisinde onu paylaşım yapmaktan alıkoyan ve strese sokan şeyin babasının akademik beklentilerinin yüksek olması olduğunu ve bunun değişmesini istediğini anlatmıştır:

“K:...Bir sınav konusunda ne kadar endişeli olduğumu bile anlatamıyorum. Ben babamın sınavımın idare eder diye geçtiğini söylediğimde ‘Yani yüksek not alamayacak mısın?’ cevabını duymak beni sinir ediyor. Bu böyle cevaplar aldıkça ona hiçbir şey anlatmak istemiyorum. Hep geri çekiliyorum.

A: Nasıl bir şey duymak isterdiniz orada?

K: ‘Ya işte takma kafana ya olur. Hani sen elinden geleni yapmışsın. Ne olacak? Sınav sonuçta.’ bunu bana dese, ben ben bambaşka bir insan olurdum. Bu kadar her şeyi mükemmel yapmak istiyorum. Allah yapmazsam işte böyle derler, şöyle derler falan fistan diye konuşmak, düşünmek, böyle içim sıkışarak uyumak istemezdim.” (Tuana)

Reyhan da babasının tabağı nasıl tuttuğunu bile eleştirdiğini, onu düzeni bozmakla suçladığını ve ona sinirlendiğini anlatmıştır. Babasının öfkesini tansiyon hastalığına bağlamış ve ilaç kullanmasını istediğini ifade etmiştir:

“Babamın ilaç kullanmasını isterdim o zaman, yani çünkü tansiyon hastalığının farkında değildi. Yani sinirlenilmeyecek şeylere sinirleniyordu. Çünkü normalde hani sabırlı birisi ama böyle çok basit şeylere sinirleniyordu. Yani böyle işte ee tabağı böyle mesela ben yamuk tuttuğumda falan. Babam biraz simetri seviyor. Çok aşırı takıntılı değil ama hani düzgün dursun isteği şeyi. Ee şey yaptığımda bile hani niye düzenini bozuyorsun falan böyle. Hani onlar mesela çok sinirlenmeyeceği bir şey hâlbuki ama sinirleniyordu. O şekilde onun dışında işte siyah giyindiğimde sinirleniyordu. Neden hani böyle yapıyorsun? Ben gözümü falan da çok siyah boyuyordum ama çok feci bir siyahlık içindeydim.” (Reyhan)

3.2.3.2. Aşırı Kontrol/Müdahale Etmeyen

Katılımcıların annelerinin aşırı korumacı, kontrolcü, müdahaleci, sınır aşımına meyilli, felaketleştiren ve kaygılı tutumu değişmesini istedikleri ortak temalardan bir diğeridir.

Ozan, annesinin nasıl değişmesini istediği sorusuna daha rahat ve daha az kontrolcü şeklinde yanıt vermiştir:

“Annemin biraz daha rahat olmasını isterdim sanırım. Dedğim gibi bu pencereden bakmak gibi basit bir eylemi bile oğlum dur işte ayaklarını kaldırma gibi kontrol etmemesini isterdim.” (Ozan)

Tuana dışarı çıktığında annesinin sürekli arayarak ne yapacağını söylemesini istemediğini ve her konuda takıntılı olduğunu anlatmıştır. Bu durum annesinin Tuana’nın sınırlarını aşmasına da yol açmaktadır. Örneğin daha önce aktarılan bir söyleminde annesinin telefon şifresini istediğini ve vermek istemediğini ifade etmiştir:

“Bir kere dışarıya çıkınca bin defa aramasını istemezdim. Yani nasılsın işte iyi misin? Evden zaten dışarıya çıkınca hani diyorum bir AVM’ye gittim diyelim. Bir iki saat sonra evde olacağım maksimum, arıyor: ‘Vardın mı? Yemek yeme. Dışarıda yemek yeme işte. Şunu yapma, bunu yapma.’

...

Gerçekten daha rahat olmasını isterdim. Daha rahat olsa aslında her şey muhtemelen çözüldü. Çok takıntılı. Yani her konuda çok takıntılı...” (Tuana)

3.2.3.3. Dengeli, İlgili ve Yakın Bir İlişki

Ebeveynlerle kurulan ilişkinin ideali sorulduğunda verilen cevaplar arasında son olarak, duygusal yakınlığın ve desteğin varlığını yansıtan dengeli, ilgili ve yakın bir ilişki bulunmaktadır. Önce anneyle ilgili yanıtlar verilmiştir, daha sonra babaya ilişkin söylemler aktarılmıştır.

Oylum annesiyle ilişkisinin nasıl değişmesini istediği sorulduğunda, daha dengeli olmasını istediğini anlatmıştır:

“K: Daha stabil bi ilişkimiz olsun isterdim. Yani normal bir anne-kız ilişkisi yürütmek isterdim. Hani gerektiği yerde kızacak tabii ki de, gerektiği yerde

merhamet gösterebilecek. Ama ölçülü bir ilişkimiz olsun isterdim. Her şeyin kararında, daha stabil.

A: Şu an öyle olmadığını ifade ediyorsunuz, stabil olmadığını ifade ediyorsunuz bir taraftan.

K: Doğru ya da yani ikimizin ilişkisine göre inişler ve çıkışları olsun isterdim. Kendi hayatındaki inişler ve çıkışlardan ben sorumlu tutulmak istemezdim. Bu şekilde.” (Oylum)

Tuana hayatında en çok değiştirmek istediği şeylerden birinin annesiyle küçük yaştan itibaren her şeyi konuşabilmek olduğunu, arkadaşlarının anneleriyle ilişkilerine özendiğini, daha açık ve yakın bir ilişkiye sahip olmayı arzuladığını ifade etmiştir:

“Daha böyle gerçekten açık olmak isterdim. Çünkü arkadaşlarımın işte annelerine sevgililerini, yaşadıkları her şeyi anlattıklarını görüyorum. Çok özeniyorum. Yani gerçekten çok özeniyorum. Hayatımda en çok değiştirmek istediğim şeyler arasından ilk beşe girer. Yani annemle her şeyi konuşabilmek isterdim. Evet, cinsellik, erkek arkadaş, evlilikle ilgili düşünceler çünkü mesela ben bana çokça sevgilin var mı diye soruyordu. Ama bu soruyu aldığımda utanıyordum. Niye utanıyorum? Yok, ama yani zaten yok. Ama niye utanıyorum. Çünkü öyle bir ilişkimiz olmadı. Biz hiç onu konuşmadık. Ben sadece ergenlik ergenlikten çıkmaya işte üniversiteye geçmeye başladıktan sonra annem bu soruları sormaya başladı. Yani o zaman da utanmaya başladım. Bilmiyorum. Yani bunun olabileceğini mi düşündü? Acaba bu yaşlarda bu olabilir, şimdi mi sorayım dedi. Hani çünkü bu bence artık yedinci, sekizinci sınıflar arasında da hani daha küçüklükten de başlayan bir şey. Hani bu zamana kadar sizinle hiç böyle bir şey konuşulmayınca, birden size bu soru yöneltince korkuyorsunuz.” (Tuana)

Babanın duygusal desteğinden yoksun kalan katılımcıların yanıtlarına geçtiğimizde ise ilk olarak Ozan babasıyla daha çok baş başa vakit geçirmek istediğini ifade etmiştir:

“...Babamla da daha fazla tırnak içinde erkek erkeğe vakit geçirmek isterdim.” (Ozan)

Kemal de babasının biraz daha ilgili ve şefkatli olmasını istediğini söylemiş ve bunu komik bulmuştur:

“A: Peki babanızla ilişkinizin nasıl olmasını isterdiniz?

K: Çok komik bir şey söyleyeceğim. Biraz daha ilgili olmasını isterim.

A: Biraz açabilir misiniz ne istediğinizi?

K: Yani biraz daha halimi hatırlımı daha sık sormasını, daha şefkat göstermesini isterdim.” (Kemal)

Tuana babasına hiçbir şey anlatamadığını ve onun daha ilgili, sevecen, esprili olmasını istediğini şöyle ifade etmiştir:

“İlgili, sevecen, böyle sempatik, şaka yapabilen, şaka kaldıracı olan var çünkü böyle babalar var. Yani en yakın arkadaşımın babası böyle, en yakın arkadaşım sevgilisinin kendini terk etme şeyini gidip babasıyla konuştu. Önce ya, annesinden önce gidip babasıyla konuştu. Yani ben ise hiçbir şeyi anlatamıyorum.” (Tuana)

Oylum da babasının ona yönelik tutumunun değişmesini istemediğini söylese de, annesiyle ilişkisinde dengeleyici ve koruyucu bir ebeveyn figürünün yokluğunu hissettiğini ve babasının onun yanında olmasını istediğini anlatmıştır:

“Bana yönelik yaklaşımın değişmesini istemezdim. Çünkü babam gerçekten sevgi dolu bir baba. Fakat ona karşı tek şeyim daha çok yanımda olsaydı, daha çok beni koruyabilseydi keşke. Çünkü o beni koruyabildiği sürece annemin de bu kadar üstümüzde rahat davranabileceğini düşünmüyorum.

...

Bana karşı sevgisinde herhangi bir eksiklik görmediğim için bir şeylerin değişmesini istemezdim. Sadece daha fazla yanımda olsun isterdim.” (Oylum)

3.3. NİTEL ÇALIŞMANIN TARTIŞMASI

Literatür gözden geçirildiğinde, OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerinin kapsamlı olarak değerlendirildiği herhangi bir nitel çalışma bulunmamıştır. Genel olarak OKB'ye ilişkin nitel araştırmaların da az sayıda olduğu görülmektedir ve bu araştırmaların odak noktası çoğunlukla OKB ve onun etkileridir (Baltacı, 2019; Brooks, 2011; Fennell ve Liberato, 2007; Keyes ve ark., 2018; Kobori ve ark., 2012; Murphy ve Perera-Delcourt, 2012). Bir nitel araştırma makalesinde, ebeveynlerle ilişkiler özelinde olmasa da OKB tanılı bireylerin deneyimlerinin içinde erken yaşam deneyimleri ve kişiler arası ilişki örüntüleri de incelenmiştir (Mulhall ve ark., 2019). Alanyazında OKB'nin

kökenlerinin anlaşılması amacıyla geçmişe yönelik ebeveynlerle ilişkilerin derinlemesine incelendiği bir nitel çalışmaya rastlanmamıştır. Mevcut çalışma, ülkemizde ve yurtdışında OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerini her yönüyle ele alan ender çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırma kapsamında yürütülen nitel çalışmada, OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerini derinlemesine anlamak amacıyla yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin deşifrelerine nitel analiz yöntemlerinden biri olan yorumlayıcı fenomenolojik analiz uygulanmış ve temalar elde edilmiştir. Nitel analiz aracılığıyla araştırmacı tarafından ortaya çıkarılan temalar üç odak noktası altında kümelenmiştir: 1. Ebeveynlerle İlişkilerin Özellikleri, 2. Ebeveynlerle İlişkilerin Etkileri ve 3. Olması İstenen/İdeal İlişki (Bkz. Tablo 9). Ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri altında nasıl bir anne/baba ve nasıl bir aile yapısı temaları yer almaktadır. Nasıl Bir Anne/Baba teması Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter, Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci, Soğuk/İlgisiz ve Sıcak/Destekleyici alt temalarından oluşmaktadır. Nasıl Bir Aile Yapısı teması ise Muhafazakar/Dindar ve Eğitime/Statüye Önem Veren olmak üzere iki alt temayı içermektedir. Ebeveynlerle ilişkilerin etkileri odak noktası da sekiz temadan oluşmaktadır: “Hata yapmamalıyım”, ”İçimde tuttuğum çok şey var”, “Başıma kötü bir şey gelecek”, “Değersizim”, “Kimseye güvenilmez”, “Ben Sorumluyum”, “Yetersizim”, “Kontrollü Olmalıyım”. Son olarak, olması istenen/ideal ilişki kategorisinde yer alan üç tema vardır: Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter Olmayan; Aşırı Kontrol/Müdahale Etmeyen; Dengeli, İlgili ve Yakın Bir İlişki. Bu bölümde üç odak noktası üzerinden ortaya çıkan temalar ilgili literatür ışığında tartışılacaktır.

3.3.1. Ebeveynlerle İlişkilerin Özelliklerine İlişkin Tartışma

3.3.1.1. Nasıl Bir Anne/Baba Temasına İlişkin Tartışma

Nasıl Bir Anne/Baba temasında dört alt tema bulunmaktadır. İlk olarak OKB tanılı bireylerin ebeveynlerinin özelliğini ifade eden Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter alt temasına bakıldığında; ebeveynlerin başarı odaklı, mükemmeliyetçi, talepkar, eleştirel,

cezalandırıcı, baskıcı/otoriter ve öfkeli oldukları görülmektedir. Araştırmacı tarafından ortaya çıkarılan bu temanın şema kuramına göre işlevsel olmayan ebeveyn modlarından eleştirel/talepkar ve cezalandırıcı ebeveyn moduna benzediği düşünülmektedir. Başarı odaklı, talepkar ve mükemmeliyetçi ebeveynlerin katılımcılardan yüksek notlar alması (Tuana), önce sorumlulukların yerine getirilmesi sonra oyun oynaması (Derin), iyi okullarda okuması ve yanlış yapmaması (Ozan), akademik başarısının yüksek olması (Kemal), başını kapatması ve yaptığı her şeyde mükemmel olması (Reyhan), hiç hata yapmaması ve sorun çıkarmaması (Oylum) yönünde beklentileri söz konusudur. Ebeveynlerin bu beklentileri karşılanmadığında ise öfkelenip ağır bir şekilde eleştirdikleri (Reyhan, Ozan, Oylum, Kemal) ve cezalandırdıkları (Reyhan, Ozan, Oylum) anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik bu tutumları çocuğu doğrudan etkilemekte ve çocuk tarafından içselleştirilerek etki devam etmektedir. Bu etkiler, bir sonraki başlık olan ebeveynlerle ilişkilerin etkileri altında tartışılacaktır.

Akbaş (2020) tarafından yapılan derleme çalışmasında, OKB’de en sık görülen ebeveyn modunun telapkar/eleştirel ebeveyn modu olduğu ve bunu cezalandırıcı ebeveyn modunun izlediği belirtilmiştir. Gross ve arkadaşlarının (2012) oluşturduğu OKB mod formülasyonunda OKB tanısı almış kişilerde talepkar ebeveyn modunun varlığı öne sürülmüştür. Başka bir çalışmanın bulguları, eşik altı belirtileri olan örneklemde OKB belirti şiddeti yüksek olanların düşük olanlara göre talepkar ebeveyn modu puanının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır (Tenore ve ark., 2018). Bir doktora tez çalışmasında da, OKB tanılı bireylerle yapılan sandalye çalışması sırasında talepkar ve eleştirel ebeveyn modları tüm katılımcılarda gözlenmiştir (Velibaşoğlu, 2021). Bahsedilen araştırmalarda telapkar ebeveyn modunun OKB ile ilişkili bulunması mevcut çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Mevcut çalışmanın literatüre katkısının bu formülasyona cezalandırıcı ebeveyn modunu da eklemesi olduğu düşünülmektedir. Dört katılımcının söylemlerinde (Oylum, Reyhan, Kemal ve Ozan), ebeveynlerinin istediği gibi olmazlarsa ebeveynleri tarafından sözel ya da fiziksel şiddetle cezalandırılma söz konusudur. Mevcut araştırmanın elde ettiği bu sonucu destekleyen çalışmalar alanyazında mevcuttur. Voderholzer ve arkadaşları (2014) tarafından OKB, yeme bozukluğu ve kronik ağrı bozukluğuna sahip katılımcıların karşılaştırıldığı bir araştırmada OKB tanılı grubun

kırılgan çocuk, öfkeli çocuk, talepkar ve cezalandırıcı ebeveyn modu puanlarının diğer gruplara göre anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. OKB hastalarıyla yürütülen başka bir çalışmada da belirtilerin şiddetinin cezalandırıcı ebeveyn moduyla pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur (Basile ve ark., 2017).

On OKB hastasıyla yürütülen nitel bir çalışmada, katılımcıların ebeveynlerini aşırı müdahaleci, eleştirel, ihmalkar, duygusal destekten yoksun bırakan ve düşmanca algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Saei ve ark., 2017). Buradaki yoksun bırakma cezalandırmanın bir çeşidi olarak düşünülmüştür. Örneğin, Reyhan başını açtığı anda ebeveynlerinin küserek iki sene boyunca onunla konuşmaması yoksun bırakarak cezalandırmaya karşılık gelmektedir. Dolayısıyla cezalandırıcı, eleştirel ve düşmanca tutum araştırmacının ortaya çıkardığı Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter temasıyla örtüşmektedir. Mulhall ve arkadaşlarının (2019) yürüttüğü nitel araştırmada da, OKB tanıılı bireylerin deneyimleri incelenmiş ve iki temanın ebeveynlerle ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre, kendi problemleriyle meşgul olan ve haksız yere eleştiren ya da suçlayan ebeveynlere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Haksız yere eleştirmeye örnek olarak, Oylum da onun hatalı olmadığı durumlarda bile annesinin onu suçladığını anlatmıştır. Bhattacharya ve Singh (2015) tarafından dört OKB hastasıyla vaka çalışması olarak yapılan nitel bir çalışmada, tematik içerik analizi sonucu birçok tema elde edilmiştir. Bunlardan biri koşullu sevgi ya da kabul olarak belirlenmiştir ve katılımcıların ebeveynlerinin beklentilerini karşılayamadıklarında ihtiyaç duydukları sevgiyi göremedikleri, eleştirildikleri ya da cezalandırıldıkları ifade edilmiştir. Bu vaka çalışmasında ortaya çıkan tema, her yönüyle mevcut araştırmanın Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter temasıyla paralel bir yapıdadır. Katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinde koşullu sevgi ya da kabul yaşantıları söz konusudur. Mesela Tuana'nın babasının onunla yaptığı konuşmalarda sadece aldığı notlarla ilgilenmesi ve düşük not aldığı anda tepki göstermesi, bunun haricinde onunla ilgilenmemesi vereceği sevgi ve ilginin koşula bağlı olduğunu göstermektedir.

Araştırmacının ortaya çıkardığı Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter teması bu tez çalışmasının nicel araştırma bulgularıyla karşılaştırıldığında, fazlasıyla eleştirelilik içeren

bu temanın ebeveyn tutumlarından reddediciliğe karşılık geldiği düşünülmektedir. Rapee (1997), çocuk yetiştirmede reddetme/eleştirelilik ve kontrol/koruyuculuk olmak üzere iki ana faktör tanımlamaktadır. Çocuğa yönelik olumsuz veya düşmanca davranış ve tutumları içeren faktör reddetme veya eleştirelilik olarak adlandırılmıştır. Yüksek ebeveyn reddi ve kontrolü ile karakterize edilen bir yetiştirme tarzının anksiyete bozuklukları ve depresyonla ilişkili olduğu belirtilmiştir. Nicel araştırmanın sonucuna göre algılanan ebeveyn reddi ve OKB belirti düzeyi ilişkisi anlamlı ve pozitif yöndedir. Nicel araştırmadan elde edilen obsesif kompulsif belirti düzeyi yüksek olan bireylerin ebeveynlerini daha çok reddedici algılıyor olduğu bulgusu, nitel araştırmada OKB tanılı katılımcıların yaşam deneyimlerinin derinlemesine incelenmesiyle doğrulanmıştır.

Nasıl bir anne/baba temasında yer alan ikinci alt tema Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci temasıdır. Ebeveynlerin aşırı korumacı, kontrolcü, müdahaleci, sınır aşımına meyilli, felaketleştiren ve kaygılı olduğunu ifade eden bu temanın ebeveyn tutumlarının boyutsal yaklaşımına göre kontrol boyutunun çok yüksek olduğu durumlara karşılık gelmektedir. Ebeveynin çocuğu neden bu kadar fazla kontrol ettiği sorgulandığında da, kaygı düzeyinin yüksek olması ve felaketleştirmeler yapması akla gelmektedir. Katılımcılar kızının telefon şifresine kadar bilmek isteyen ve dışarı çıktığında sürekli arayıp kontrol eden (Tuana), oğlunun dışarıda oynamasına izin vermeyen (Ozan), çocuğunun ödevlerini onun yerine yapan (Derin ve Oylum), kızını hasta olmaması ve mikroplar konusunda sürekli uyaran (Reyhan) ebeveynlere sahiptir. Literatürde obsesif kompulsif belirtilere sahip bireylerin ebeveynlerini daha korumacı ve kontrolcü algıladıklarını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Chen ve ark., 2017; Coppola ve ark., 2020; Lennertz ve ark., 2010; Saei ve ark., 2017; Turgeon ve ark., 2002). On OKB tanılı bireyle yürütülen nitel bir araştırmada, ebeveynlerin aşırı müdahaleci, eleştirel, ihmalkar, duygusal destekten yoksun bırakan ve düşmanca tutumları katılımcıların söylemlerinde ortaya çıkmıştır (Saei ve ark., 2017). Chen ve arkadaşları (2017) ile Coppola ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmalarda özellikle annelerin aşırı korumacı ve kontrolcü tutumlarına vurgu yapılmakta; ayrıca Chen ve arkadaşlarının çalışmasında sadece biriktirme davranışı gösteren OKB tanılı kadın katılımcılarda bu etkinin anlamlı olduğu belirtilmektedir. Mevcut çalışmada dört kadın ve iki erkek

katılımcı bulunmakta ve kadın katılımcıların hepsinin annelerini aşırı korumacı/kontrolcü olarak algıladıkları, erkek katılımcıların ise sadece birinin (Ozan) annesini kontrolcü olarak tanımladığı görülmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada OKB tanılı bireylerin ebeveynlerini, özellikle de annelerini, aşırı korumacı/kontrolcü olarak anlatmaları bulgusunun literatürdeki OKB tanılı bireylerin algılanan ebeven tutumlarını inceleyen araştırmalarla tutarlı bir yapıda olduğu gözlenmiştir.

Araştırmacı tarafından Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci teması gözlenen üç katılımcının annelerinin panik bozukluk belirtilerine benzer bir örüntüye sahip oldukları rapor edilmiştir. Tuana annesinin başlarına kötü bir şey geleceği inancını ve paniklemesini, Kemal annesinin yaşadığı tren kazasından sonra klostrofobi ve panik atak belirtileri gösterdiğini, Derin de annesinin geçirdiği trafik kazası sebebiyle seslere karşı duyarlılaştığını ve paniklediğini anlatmıştır. Katılımcıların annelerinde ortak görülen ve annelerinin kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu ifade eden bu durum, literatürdeki araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Lensi ve arkadaşları (1996) tarafından OKB hastalarıyla yürütülen ve OKB hastalarının psikiyatrik aile geçmişinin de incelendiği çalışmada, panik bozukluk gibi anksiyete bozukluklarının yaşam boyu ailesel yaygınlığının toplumdaki oran ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek olduğu (%19,4) ortaya konmuştur. Çocuklarında ve kendilerinde OKB tanısı olan ebeveynlerin iki yıllık bir izleme çalışmasında; ebeveynlerin kontrollerden daha fazla yaşam boyu depresyon, panik bozukluk ve sosyal fobiye sahip oldukları rapor edilmiştir (Black ve ark., 2003). Liakopoulou ve arkadaşları (2010) tarafından OKB tanılı çocuklar, onların ebeveynleri ve kontrolleriyle yapılan bir araştırmada ebeveynlerin kaygı, depresyon ve obsesyon gibi belirtilerinin kontrol grubundan anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Parker ve Lipscombe (1981) tarafından yapılan çalışmada ise, annenin aşırı korumacılığını en iyi yordayan faktörün annenin sürekli kaygısı olduğu bulunmuştur. Bu durum annenin sahip olduğu panik bozukluk gibi bir psikopatolojinin aşırı korumacılığa yol açmasının ve bunun da çocuklarda OKB riskini arttırmasının mümkün olabileceğini göstermektedir. Yapılacak çalışmalarda OKB hastalarının annelerinin panik bozukluğu konusunun etraflıca araştırılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bahsedilen araştırmaların ve mevcut nitel çalışmanın işaret ettiği OKB hastalarının kaygılı ebeveynleri bulgusu,

ebeveynlerin aşırı korumacı tutumlarını da açıklamaktadır. Nitekim bu tez çalışmasının nicel araştırma sonuçları da ebeveynlerden algılanan aşırı korumacılık ve OKB belirti düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki saptamıştır. Nitel araştırma, OKB tanılı katılımcıların anlatılarında ebeveynlerin aşırı korumacı tutumunun mercek altına alınması fırsatını sağlamıştır.

Nasıl bir anne/baba temasının altında Soğuk/İlgisiz şeklinde isimlendirilen ve ilgisiz/ihmalkar ebeveynleri temsil eden alt tema yer almaktadır. Alt temanın isminden de anlaşılacağı üzere, katılımcıların ebeveynleri onlarla vakit geçirmemekte ve onlara ilgi göstermemektedir. Çocuklarından önce arkadaşları (Tuana'nın babası), işi (Ozan'ın babası), kök ailesi (Oylum'un annesi) gelen ebeveynlerin aynı zamanda fiziksel yokluğu söz konusudur. Ozan babasından kurs aldığı dönemde onu daha sık gördüğünü, Tuana ise babasının hiçbir mazeret göstermeden son anda lise mezuniyetine gelmediğini ve buna çok kırıldığını ifade etmiştir. Fiziksel yokluk duygusal yokluğu da beraberinde getirmekte ve ebeveynler çocuklarını ihmal derecesinde duygusal destekten yoksun bırakmaktadır. Rohner'in ebeveyn kabul-red kuramına göre düşük düzeyde sıcaklık boyutuna karşılık gelen bu durum, şema kuramına göre de diğerlerine güvenli bağlanma temel ihtiyacının karşılanmaması sonucu duygusal olarak yoksun bırakarak yalnız ve kırılğan çocuğu ortaya çıkarmaktadır (Rohner ve ark., 2012; Young ve ark, 2003).

İlgili literatür gözden geçirildiğinde, OKB tanılı bireylerin ebeveynlerinin duygusal sıcaklık ve yakınlık düzeyinin düşük oluşu birçok çalışmanın bulgularıyla paralel bir yapı göstermektedir. OKB ve kontrol grubuyla yürütülen bir araştırmada, OKB grubunda baba reddinin diğer gruba göre anlamlı olarak daha fazla olduğu ve biriktirme davranışının düşük düzeyde ebeveyn sıcaklığı ile pozitif bir ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştır (Alonso ve ark., 2004). Mevcut nitel çalışmada katılımcıların özellikle babalarının fiziksel ve duygusal olarak yokluğu söz konusudur (Ozan, Tuana). Başka bir deyişle, babalarda ebeveynliğin sıcaklık/yakınlık boyutunun düşük olduğu gözlenmiştir. Alonso ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan çalışmada OKB tanılı bireylerin babalarından algıladıkları sıcaklığın düşük olması bulgusuyla, mevcut çalışmadan elde edilen bu sonuç örtüşmektedir. Birçok çalışmada obsesif kompulsif belirtiler gösteren bireylerin

ailelerinden yüksek düzey reddedilme ve düşük düzey duygusal sıcaklık algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Cavedo ve Parker, 1994; Ehiobuche, 1988, Hoekstra ve ark., 1989; Kimidis ve ark., 1992; Lennertz ve ark., 2010). Bahsedilen çalışmalarda çoğunlukla babanın yakın olmadığına vurgu yapılırsa da, obsesif kompulsif belirtiler gösteren bireylerin annelerinde kayıtsızlık/ihmal (Coppola ve ark.,2020) ve düşük düzey anne bakımı (Chen ve ark., 2017) algılandığını rapor eden araştırmalar da vardır. Mevcut çalışmada göze çarpan Oylum'un annesinin ihmalkar tutumunun bu araştırmalarla tutarlı olduğu görülmektedir. Çalışmanın nitel bulguları şema kuramı çerçevesinden değerlendirildiğinde, katılımcılarda yeterince karşılanmayan diğerlerine güvenli bağlanma temel ihtiyacının duygusal yoksunluğa yol açarak yalnız ve kırılgan çocuğu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Bir derleme çalışmasında OKB'de en sık görülen şemalar arasında kusurluluk/utanma ve duygusal yoksunluğun olduğu, en sık aktive olan şema alanları arasında kopukluk-reddedilmişlik olduğu ve en sık görülen modlar arasında da kırılgan çocuk olduğu rapor edilmiştir (Akbaş, 2020). Literatürdeki şema odaklı OKB çalışmalarını kapsayan bu derlemenin bulgusu, mevcut nitel araştırmanın sonuçlarıyla paralel bir yapı göstermektedir. Mevcut araştırma bulguları ve daha önce yapılan nitel çalışmalar karşılaştırıldığında; Saei ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışmada ortaya çıkarılan OKB hastalarının ebeveynlerini ihmalkar ve duygusal destekten yoksun bırakan şeklinde tanımlamasının mevcut araştırma sonuçlarıyla benzer olduğu görülmüştür. Dört OKB tanıılı bireyle yürütülen başka bir nitel çalışmada da, ortaya çıkan temalar arasında katılımcıların çocukluktan itibaren ebeveynleriyle ilişkilerinin kopuk olduğunu ifade eden 'Yakınlık ve Kopukluk (Connection vs. Disconnection)' teması yer almaktadır (Bhattacharya ve Singh, 2015). Bahsedilen çalışmadaki kopukluğun mevcut çalışmanın bulgusu olan ebeveynin yokluğu ile paralel olduğu düşünülmüştür. Mulhall ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışmada da, ortaya çıkarılan 'ebeveynlerin kargaşasıyla uğraşmak' temasında bir ebeveyn yoğun duygularla mücadele ederken diğerinin ortada olmadığı ifade edilmiştir. Örneğin katılımcılar zorbalığa uğradığında ebeveynleri duygularını paylaşmamış, koruyamamış ve destek olmamıştır. Duygusal destekten mahrum bırakan bu ebeveynlik, mevcut çalışmanın ortaya koyduğu ilgisizlik ve ihmal ile örtüşmektedir.

Nasıl bir anne/baba temasına dahil olan son alt tema ise Sıcak/Destekleyici şeklinde adlandırılmakta ve ebeveynlerden alınan desteği ifade etmektedir. Literatüre bakıldığında olumlu ebeveynlik ve OKB arasında bir ilişki saptayan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Nitel araştırmanın bu bulgusu, katılımcıların ebeveyn desteği olarak nitelendirdiği durumların aslında başka bir olguyu yansıtmaya ihtimalini düşündürmektedir. Örneğin, annesinin uykusuz kalarak onun ödevlerini yaptığını anlatan Reyhan bunu şefkat olarak tanımlamaktadır, ancak bulgular bölümünde belirtildiği gibi bu durum annenin aşırı korumacı tutumudur ve çocuğun özerkliğini zedelemektedir. Aynı şekilde Derin de ödevlerini ebeveynlerine yaptırmakta ve annesiyle ekip gibi çalıştıklarını ifade etmektedir. Çocuğun kendi yapabileceği sorumlulukların ebeveynler tarafından yapılmasının aşırı korumacı tutumun sonucu olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, katılımcıların bazıları ebeveynlerinden birinin diğerinin olumsuz etkilerini dengeleyen nitelikte olduğunu ifade etmiştir (Oylum, Kemal). İki katılımcının deneyimlerinde olumlu ebeveynlik OKB belirtilerini yumuşatsa da, baskın olan taraf olumsuz ebeveynlik olmuştur. Bu durum ebeveynlerle ilişkilerin etkileri başlığında tartışılacaktır.

3.3.1.2. Nasıl Bir Aile Yapısı Temasına İlişkin Tartışma

Nasıl bir aile yapısı temasında muhafazakar/dindar ve eğitime/statüye önem veren olmak üzere iki alt tema yer almaktadır. İlk olarak dört katılımcının anlatılarında araştırmacı tarafından ortaya çıkarılan muhafazakar/dindar aile yapısı tartışılacaktır. Oylum'un sürekli günahkar olduğunu düşünmesine yol açan faktörlerden birinin annesinin dini içerikli suçlamaları olduğu düşünülmektedir. 'Bu günahkarlığımı ödeyeceğini ve Allah'ın her an onu cezalandırabileceği korkusuyla' zaman geçiren Oylum, bu suçlamaları yapan annesinin de küçüklüğünde aynı korkulara sahip olduğunu anlatmıştır. Babası imam olan Reyhan, ailesinin zoruyla başını kapatmış ve açtığına ise ailesi tarafından iki yıl görüşmemekle cezalandırılmıştır. Derin de abdest, namaz ve benzeri dini konularda emin olamadığı için tekrar tekrar yapmakta ve güvence aramak için babasını aramaktadır. Dindar olup olmadıkları konusunda bilgi vermese de; Tuana'nın annesiyle cinsellik, erkek arkadaş gibi bazı konuları konuşamaması ve sorulduğunda da utandığını söylemesi

muhafazakar bir aile olduğunu düşündürmüştür. Dört katılımcının söylemlerinden muhafazakar ve dindar bir aile yapısına sahip oldukları anlaşılmaktadır.

OKB’de dinsel obsesyonların ve kompulsiyonların (scrupulosity) oluşumuna, çocuklara suçluluk ve günahkarlık aşilayarak dini öğreten muhafazakar ailelerin zemin hazırlayabileceği belirtilmektedir (Buchholz ve ark., 2019). Literatürde OKB’ye yatkınlaştıran özgöl olmayan faktörler arasında dindarlık olduğunu ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Steketee ve ark., 1991; Sica ve ark., 2002). Dindarlığın obsesif inançları ve OKB belirtilerinin şiddetini artırdığını bulgularan çalışmalar da mevcuttur. Abramowitz ve diğlereri (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, dindarlık düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre anlamlı olarak daha fazla aşırı sorumluluk bilinci, düşünceye verilen önem ve mükemmeliyetçilik gibi obsesif inançlar ve belirtiler gösterdiği bulunmuştur. Bahsedilen dindarlık ve OKB odaklı çalışmaların ışığında, mevcut çalışmada OKB tanılı dört katılımcıda muhafazakar/dindar aile yapısı temasının ortaya çıkışının olası bir bulgu olduğu görölmektedir. Muhafazakar/dindar nitelikteki ebeveynlerin bunu çocuklarına yönelik tutumlarına yansıttıkları ve tutumlar aracılığıyla onların bilişsel yapılarını değıştirdikleri söylenebilir. Gelecekteki araştırmaların ebeveyn tutumları ve dindarlığın OKB’yi yordayıcılığını ele almalarının önem taşıdığı düşünölmektedir.

OKB tanılı bireylerle yürütölen nitel çalışmalar incelendiğinde, Mulhall ve diğlerlerinin (2019) araştırmasında ‘sürekli eleştirelilik’ temasının içinde yer verilen Tim’in yaşantısının, bu çalışmadaki Oylum’un söylemleriyle benzer olduğu görölmektedir. Tim dört yaşından itibaren aldığı Ortodoks din derslerinin hayatını yönlendiren bir güç olduğuna, bazı davranış ve düşöncelerin günah olduğuna ve cehenneme gideceğine inanmaktaydı ve cinsellikle ilgili düşönceleri sebebiyle yoğun suçluluk duyuyordu. Tim’in kirlenme obsesyonları ve yıkama kompulsiyonları bu deneyimlerle yakından ilişkiliydi. Oylum’un hayatındaki din derslerini veren kişi ise annesidir, nitekim o da Oylum’un günahkar olduğunu ve Allah tarafından cezalandırılacağını söylemektedir. Bunun sonucunda yoğun bir suçluluk duygusuyla karşı karşıya kalan Oylum ‘İslami olarak uygun bir Müslöman’ olmak için birtakım obsesyon ve kompulsiyonlar

göstermektedir. Alanyazında suçluluk duygusu ve obsesif kompulsif belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuş ve suçluluğun cinsel veya zarar verme obsesyonlarında sıklıkla ortaya çıktığı ifade edilmiştir (Steketee ve ark., 1987; Steketee ve ark., 1991). Mevcut çalışmada Reyhan'ın başını açtıktan sonra ailesinden aldığı tepki ve sürekli yanlış bir şey mi yapıyorum hissi onun suçluluk duygusunu açığa çıkarmaktadır. Aynı şekilde Derin'in ibadetleri olması gerektiği gibi yapmadığını düşünmesinin altında da günahkarlık ve suçluluk duygusunun yattığı düşünülmektedir. Bhattacharya ve Singh (2015) tarafından Hint kültüründe yapılan bir nitel araştırmada, OKB tanılı Shantanu cinsellikle ilgili düşüncelerinin ahlaki olarak uygun olmadığını düşünmekte ve büyük bir suçluluk duymaktadır. Cinselliğin normlara aykırı olarak görüldüğü muhafazakar ailelerde bu durum belirgin hale gelmektedir. Mevcut araştırmada, Tuana'nın cinsellikle ilgili merak ettiklerini annesiyle konuşamaması ve annesi sevgilisi olup olmadığını sorduğunda duyduğu utanç onun muhafazakar bir ailede yetiştiğinin sinyallerini vermektedir.

Nasıl bir aile yapısı temasının altında ikinci olarak eğitime/statüye önem veren alt teması bulunmaktadır. Bu alt tema ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri temasının altında yer alan Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter alt temasıyla benzerlik göstermektedir. Bu alt temanın yansıttığı ebeveynlerin özellikle başarı odaklı, talepkar ve mükemmeliyetçi oluşu iki alt temanın örtüştüğünü düşündürmektedir. Nitel görüşme yapılan tüm katılımcıların ailelerinin akademik başarıya çok fazla önem atfettikleri görülmektedir. Derin'in disiplinli olarak tanımladığı babasının kitabını okumadan onun başka bir şey yapmasına izin vermemesi, Ozan'ın ebeveynlerinin ikisinin de onun iyi okullarda okuması yönünde taleplerinin olması, Tuana'nın babasının sınavlardan aldığı notlar haricinde halini hatırını sormaması, Reyhan'ın ailesinin akademik başarı konusunda hep en iyisini istemesi ve kardeşleriyle karşılaştırması, Kemal'in ebeveynlerinin -özellikle de- babasının onun eğitimi konusunda mükemmeliyetçi olması ve son olarak Oylum'un okulla ilgili küçük bir hatasında annesinin cezalandırıcı tutumu ve babasının başarılı olmasına ilişkin yüksek beklentileri görüşmelerde ortak görülen noktalardır.

Eğitime/statüye önem veren aile yapısı alt temasına benzeyen Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter alt temasının tartışmasında ilgili literatür gözden geçirilerek önemli karşılaştırmalara yer verilmiştir. OKB tanılı bireylerin ailelerinde görülen bu başarı odaklı ve mükemmeliyetçi yapının birçok araştırmanın konusu olduğu bilinmektedir. OKB hastalarının temel inançlarından birinin ebeveynlerinin sevgisini, ilgisini ve kabulünü alabilmek için mükemmel olmaları gerektiği yönünde olduğu ifade edilmiştir (Azizi ve Beshatat, 2011; Rezvan ve ark., 2013). Bhattacharya ve Singh (2015) tarafından dört OKB hastasıyla yürütülen nitel bir çalışmada, elde edilen temalardan biri koşullu sevgi ya da kabuldür ve ebeveynlerinin taleplerini karşılayamayan katılımcıların sevgi ve ilgi göremedikleri ifade edilmiştir. Başka bir çalışmada da, çocuklukta ebeveynlerinin aşırı kontrolcü, disiplinli ve mükemmeliyetçi tutumuna maruz kalan bireylerin yetişkinlikte obsesif kompulsif kişilik özelliklerine sahip olma riskinin arttığı bulunmuştur (Anderluh ve ark., 2003). Belirti şiddeti yüksek olan 10 OKB hastasının kendileriyle ve 174 yakınıyla (ebeveynleri, kardeşleri, çocukları ve diğerleri) görüşmeler yapılarak OKB’de köken ailenin etkisinin incelendiği bir çalışmada, hastaların hepsinin ailelerinde mükemmeliyetçilik tespit edilmiş ve ebeveynin simbiyotik ihtiyaçlarıyla birlikte mükemmeliyetçiliğin OKB’nin gelişimine katkıda bulunduğu rapor edilmiştir (Hoover ve Insel, 1984). Sözü edilen araştırmaların bulgularının, mevcut çalışmada açığa çıkan OKB tanılı bireylerin eğitime/statüye önem veren aileleri temasını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

3.3.2. Ebeveynlerle İlişkilerin Etkilerine İlişkin Tartışma

3.3.2.1. Hata Yapmamalıyım Temasına İlişkin Tartışma

OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerinin sonucunda ortaya çıktığını belirttikleri etkilerden biri hata kabul etmeyen bakış açısıdır. Mükemmeliyetçiliği yansıtan “Hata yapmamalıyım.” ifadesinin OKB tanılı katılımcıların söylemlerinde sıklıkla açığa çıktığı görülmüştür. Bu temaya sahip tüm katılımcılar ebeveynlerinin talepkar ve eleştirel tutumlarının yetersiz hissettirdiğini ve eleştirilmekten korktukları için mükemmel olmaya çalıştıklarını ifade etmiştir (Reyhan, Tuana, Kemal ve Oylum). OKB’yi açıklayan bilişsel

kuramlardan birinde OKB'ye özgü inanç alanlarından birinin mükemmeliyetçilik olduğu ifade edilmiştir (OKBÇG, 2005). Mevcut çalışmada OKB hastalarında görülen mükemmeliyetçiliğin kuramsal çerçeveye uyumlu olduğu görülmektedir.

Frost ve arkadaşlarına (1990) göre mükemmeliyetçiliğin üç üst yapısından biri kişilerarası ilişkilerde mükemmeliyetçiliktir ve ebeveyn eleştireliliği ile ebeveyn beklentisi alt boyutlarını kapsamaktadır. OKB hastaları örnekleminde yürütülen bir araştırmada mükemmeliyetçiliğin davranışlardan şüphe duyma, hatalara aşırı dikkat, ebeveyn eleştireliliği ve ebeveyn beklentisi boyutları ile obsesif kompulsif belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Norman ve ark., 1998). Ülkemizde yapılan bir tez çalışmasında, obsesif kompulsif belirtilerin en güçlü yordayıcısının mükemmeliyetçilik olduğu, ancak kişilerarası yerine kişi içi mükemmeliyetçiliğin belirtileri anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ayoğlu, 2012). Bu nitel çalışmadaki katılımcıların ifadelerine göre, onların mükemmeliyetçi bakış açısının ebeveynlerinin eleştirel ve beklentili tutumu sonucunda ortaya çıkması bulgusunun genel olarak alanyazınla tutarlı olduğu görülmüştür. Mükemmeliyetçiliği yordayan erken dönem yaşantıları araştıran Barrow ve Moore (1983) ebeveynlerin yüksek beklentili, eleştirel ve mükemmeliyetçi tutumunun; olduğu haliyle çocuğu kabul etmemesinin; beklentilerini doğrudan ifade etmek yerine ima etmesinin ve mükemmeliyetçi ebeveynler olarak rol model olmasının çocukta mükemmeliyetçiliğe zemin hazırladığı sonucuna ulaşmıştır. Mükemmeliyetçi ebeveynliğin çocukta da mükemmeliyetçiliği doğurduğunu ve OKB tanılı bireylerin kabul görmek için mükemmel olmaları gerektiğine inandıklarını ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Azizi ve Beshatat, 2011; Rezvan ve ark., 2013). Mevcut çalışmanın ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri odak noktasında belirtildiği gibi, dört katılımcı ebeveynlerinin birinin ya da her ikisinin de mükemmeliyetçi olduğunu açık bir şekilde dile getirmiştir (Reyhan, Ozan, Oylum ve Kemal). Diğer iki katılımcının da (Tuana ve Derin), açık açık ifade etmeseler de, ebeveynlerinin mükemmeliyetçiliğini çağrıştıran birçok söylemi bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu nitel çalışmada da mükemmeliyetçi ebeveynin çocuktaki mükemmeliyetçilikle ilişkisini yansıtan bulgular görülmektedir.

Şema terapinin mod modeline göre değerlendirildiğinde ise, bu çalışmada ortaya çıkan mükemmeliyetçi bakış açısının bireyin içselleştirdiği talepkar/eleştirel ebeveyn modu olduğu söylenebilir. Bu modda birey yüksek beklentilere sahiptir, bunları gerçekleştirmek için baskı hissetmektedir ve mükemmel olmazsa kabul edilmeyeceğine inanmaktadır (Arntz ve Jacob, 2012; Lobbestael ve ark., 2007). Başarı odaklı ve duygu odaklı olmak üzere iki türü olan bu mod katılımcıların deneyimlerinde gün yüzüne çıkmıştır. Başarı odaklı talepkar ebeveyn modu bu temaya sahip tüm katılımcılarda görülürken, duygu odaklı olanın ise sadece Oylum'un babası üzülmeyin diye beklentilerini içselleştirdiği noktada olduğu tahmin edilmektedir. Gross ve arkadaşlarının (2012) OKB mod formülasyonunda, talepkâr/eleştirel ebeveyn modu ve kırılğan çocuk modunun yol açtığı rahatsızlıkla başa çıkmak için mükemmeliyetçi aşırı denetimci ve kopuk korungan modların ortaya çıktığı öne sürülmektedir. Bu çalışmada yapılan görüşmelerde de katılımcılar yüksek beklentili ebeveynlerinin eleştirilerinden kaçmak için hata yapmamaya özen göstermekte ve mükemmel olmaya çalışmaktadır. Alanyazında OKB ve şema modları ilişkisini araştıran çalışmalarda, OKB'de işlevsel olmayan ebeveyn modlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akbaş, 2020; Basile ve ark., 2017; Tenore ve ark., 2018; Voderholzer ve ark., 2014). Bu nitel çalışmanın ortaya çıkardığı “hata yapmamalıyım” temasının, talepkar/eleştirel ebeveyn modu ve mükemmeliyetçi aşırı denetimci modları temsil ederek şema terapinin OKB mod modeline uyum sağladığı görülmektedir.

Nitel çalışmanın bulguları gözden geçirildiğinde, ebeveyn reddi ve aşırı korumacılığının OKB'yi yordayıcılığı üzerinde aracı role sahip olan değişkenler arasında obsesif kompulsif kişilik özelliğinin ve yüksek standartlar şema alanının olduğu ifade edilmiştir. İlk olarak obsesif kompulsif kişiliğin hata kabul etmeyen, mükemmeliyetçi ve felaketleştiren niteliklerinin (Taymur ve Türkçapar, 2012), nitel çalışmanın “Hata yapmamalıyım” temasıyla örtüştüğü göze çarpmaktadır. Ebeveynlerin hem reddeden hem de aşırı koruyucu tutumlarının bu kişilik özelliğinin oluşumuna katkıda bulunduğu bilinmektedir (Sperry, 1995). Bireyler bu tutumlarla karşılaştığında ilkinde mükemmel olmazsa sevilmeceğini, ikincisinde ise mükemmel olmazsa başına bir şey geleceğini düşünerek temkinli davranmaktadır. Bu temkinli davranma hali aynı zamanda yüksek

standartlar şema alanını akla getirmektedir. Nicel çalışmada ebeveyn tutumları ve OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkiye aracılık eden faktörlerden biri olan bu şema alanı yüksek standartlar/aşırı eleştirelci şemasını içermektedir. Bu şemanın en belirgin özelliğinin ebeveynlerin ulaşılması güç talepleri sonucu ortaya çıkan mükemmeliyetçilik ve başarı odaklılık olduğu bilinmektedir (Young ve ark., 2003). Nitel araştırmadaki aşırı eleştirel ve kontrolcü ebeveynlerin beklentilerini karşılama çabası olarak ortaya çıkan “Hata yapmamalıyım” temasının, nicel araştırmada aracı etkiye sahip olan yüksek standartlar şema alanını ve özellikle yüksek standartlar/aşırı eleştirelci şemasını yansıttığı düşünülmektedir.

3.3.2.2. İçimde Tuttuğum Çok Şey Var Temasına İlişkin Tartışma

Katılımcıların söylemlerinin analizinde, ebeveynlerle ilişkilerin etkilerinden birinin düşüncelerin, duyguların ve ihtiyaçların baskılanması anlamına gelen duygusal ve davranışsal kaçınma olduğu tespit edilmiştir. Dört kadın katılımcının tümünde bu etki gözlenmiştir ve raporlanmıştır. Buna göre Oylum yaşadığı taciz olayında kendisini suçlayan annesine yönelik öfkesini; Tuana şahit olduğu aldatma sebebiyle babasına yönelik öfkesini ve genel olarak duygularını; Reyhan odasında ağlama krizlerine girmesine yol açan lisede yaşadığı problemlerini; Derin de sınav stresini, okulu bitirememekle ilgili kaygılarını ve sayma gibi bazı obsesif kompulsif belirtilerini içinde tuttuğunu anlatmıştır. Katılımcılar duygularını paylaşmamalarının sebebinin diğer ebeveynin üzülmesini istememe, suçlanmaktan korkma ve anlaşılmayacağını ya da bir şeyin değişmeyeceğini düşünme olduğunu ifade etmişlerdir. Bu içe kapanıklık, nicel araştırmada ebeveyn tutumları ve OKB ilişkisindeki aracı değişkenlerden biri olan çekingen kişilik özelliğini akla getirmektedir. Reddeden ebeveyn tarafından duygularının kabul görmeyeceğine inanan bireyler hislerini dışa vurmamakta ve kontrolcü ebeveynlerin tepkilerinden kaçınma davranışları gösterebilmektedir (Benjamin, 2003). Nicel araştırmadan elde edilen OKB belirtileri yüksek olan bireylerdeki çekingen kişilik özelliğinin, nitel araştırmanın “İçimde Tuttuğum Çok Şey Var” temasıyla paralellik gösterdiği düşünülmektedir.

Lochner ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan çalışmada, OKB ve trikotillomani tanılı bireylerin şemaları incelenmiş ve OKB tanılı kadın hastaların güvensizlik/suistimal edilme, kusurluluk/utanma, sosyal izolasyon/yabancılaşma, boyun eğicilik, duyguları bastırma şemalarında anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. OKB hastalarına bireysel ve grup terapilerinin uygulandığı deneysel bir çalışmada, tedaviye yanıt vermeyen hastaların duyguları bastırma, sosyal izolasyon/yabancılaşma, güvensizlik/suistimal edilme ve kusurluluk/utanma şemaları ile kırılgan çocuk, zorba-saldırgan ve kopuk korungan modlarından daha yüksek puanlar aldığı belirtilmiştir (Thiel ve ark., 2014). OKB tanılı bireylerde en sık görülen şema alanlarından biri yüksek standartlar ve en sık görülen başa çıkma modu kopuk korungan moddur (Akbaş, 2020). Bu tez çalışmasının nicel araştırma sonuçlarında da, ebeveyn tutumları ve OKB belirti şiddeti ilişkisine yüksek standartlar şema alanının aracı etkisi tespit edilmiştir. Ayrıca kopuk korungan modda, şemaların yol açtığı yoğun duygulardan kaçınmak için duygusal olarak kopma yaşanmaktadır (Arntz ve van Genderen, 2009). OKB’de ise obsesyonların (talepkar/eleştirel ebeveyn modu) yarattığı rahatsız edici duygu yoğunluğuyla (kırılgan/öfkeli çocuk) yüzleşmek istemeyen birey kopuk korungan modu kullanarak ya duygusal kopma yaşar ya da kompulsif davranışlara aşırı odaklanabilir (Luppino ve ark., 2018). Bu noktada kompulsiyonların da başa çıkma davranışı olarak ortaya çıktığı ve aslında bireyin duyguları bastırma çabasının bir ürünü olduğu düşünülmektedir. Mulhall ve arkadaşlarının (2019) altı OKB hastasıyla yaptığı nitel görüşmelerde beliren üç temadan biri duygusal ifadeyle mücadele temasıdır. Bu temada katılımcıların öfkeleriyle baş etmede öfkeyi içselleştirme, diğerlerinin düşmanlığı için kendini suçlama ve problemleri üstlenmeyi kullandıkları belirtilmiştir. Bu nitel çalışmada da, öfkenin bastırılması söz konusudur ve mevcut çalışmada Oylum ve Tuana’nın bastırdığı en yoğun duygu olan öfkeyle benzerlik göstermektedir. Görüldüğü üzere, OKB tanılı katılımcılarla yapılan nitel görüşmelerde ortaya çıkan duygusal kaçınma teması teorik çerçeveye ve önceki araştırmalarla örtüşmektedir.

3.3.2.3. Başıma Kötü Bir Şey Gelecek Temasına İlişkin Tartışma

Katılımcıların anlatıları ele alındığında, ebeveynlerle ilişkilerin etkileri katılımcılarda kaygı ve korkuyu tetikleyen felaketleştirme eğilimlerini içermektedir. Katılımcılar mikrop kapma, hastalanma, kaza geçirme, Allah tarafından cezalandırılma, sevdiklerine bir zarar gelmesi gibi korkuların yanı sıra sınav stresi gibi akademik kaygılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bilindiği gibi, obsesif düşüncelerin felaketleştirilerek yorumlanması OKB'nin önemli bileşenlerinden biri olarak görülmektedir (Rachman 1997, 1998; Salkovskis 1985). Bu düşüncelerden kaçma ya da kompulsif davranışlarla nötralize etme girişimlerinin de geçici bir rahatlama sağlasa da sonunda felaketleştirmeyi pekiştirdiği bilinmektedir. Katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin onları daha kaygılı biri haline getirmesine neden olan faktörlerden birinin başlarına kötü bir şey geleceğine dair felaket senaryolarına inanmalarının olduğu düşünülmektedir. Bu felaketleştiren zihin yapısı obsesif kompulsif kişiliğin “Yaptığım bir işte herhangi bir hata felakete sebep olabilir.” inancına karşılık gelmektedir (Taymur ve Türkçapar, 2012). Nicel çalışmanın bulgularına göre, ebeveyn tutumları ve OKB arasındaki ilişkiye obsesif kompulsif kişilik özelliği aracılık etmektedir. Bir araştırmada aşırı kontrolcü, katı disiplinli ve mükemmeliyetçi ebeveynlerle büyüyen bireylerin obsesif kompulsif kişilik yapılanmasına sahip olma riskinin arttığı bulunmuştur (Anderluh ve ark., 2003). Nicel çalışmanın bir diğer bulgusu ise yüksek standartlar şema alanının ebeveyn tutumları ve OKB ilişkisindeki aracı etkisidir. Nitel çalışmadan elde edilen OKB hastalarının felaketleştirme temasının, hem nicel çalışmayla hem de ilgili literatürle benzer olduğu görülmektedir.

Ayrıca, katılımcıların büyük bir kısmı başlarına kötü bir şey geleceğinden korkma konusunda anneleriyle benzer düşünceler taşıdıklarını ifade etmiştir. OKB tanılı katılımcıların annelerinde ortak görülen yüksek kaygı düzeyi alanyazındaki çalışmalarda da rapor edilmiştir. OKB tanılı çocuklar, ebeveynleri ve kontrolleri örnekleminde yürütülen bir araştırmada, kontrol grubuyla karşılaştırıldığında OKB tanılı çocukların ebeveynlerinin kaygı, depresyon ve obsesyon gibi belirtilerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Liakopoulou ve ark., 2010). Anne-çocuk diyaloglarında felaketleştiren

ifadeleri değerlendiren çalışmalarda, kaygılı annelerin kaygılı olmayanlara göre daha çok felaketleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Moore ve ark., 2004; Whaley ve ark., 1999). Katılımcıların söylemlerinde Tuana dışarı çıktığında annesinin başına gelecek şeyler konusunda (zehirlenme, mikrop kapma, insanlardan gelecek zarar) sürekli uyarması ve kontrol etmeye çalışması, Oylum'un annesinin istediği gibi bir çocuk olmazsa Allah'ın onu cezalandıracağını söylemesi ve Reyhan'ın annesinin hasta olmaması için onu sürekli uyarması gibi örnekler anne-çocuk diyaloglarındaki felaketleştirme içeren ifadelere iyi birer örnek oluşturmaktadır. Özetle, OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerinin etkilerinden biri olan başıma kötü bir şey gelecek temasının OKB'ye ilişkin kuramsal modellerle ve ilgili literatürle paralel bir yapıda olduğu görülmektedir.

3.3.2.4. Değersizim Temasına İlişkin Tartışma

OKB tanısı konmuş katılımcıların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin etkileri incelendiğinde, öne çıkan temalardan birinin, duygusal olarak ihmal eden ve yalnız bırakan ebeveynlerin etkisiyle gelişen değersizlik duygusu olduğu fark edilmiştir. Duygusal sıcaklık gösteren, ilgisini eksik etmeyen, ihtiyaçlarına duyarlı ve bu ihtiyaçları karşılayan bir ebeveynin eksikliğinde bireyler değersizlik hissiyle başa çıkmaya çalışmaktadır. Katılımcıların seilmeye ve değer görmeye layık olmadığına dair inancı kimseye ihtiyaç duymama, her şeyi tek başına yapma, duygularını ifade etmeme ve dikkat çekmek için aykırı davranışlarda bulunma gibi tutumlara yol açabilmektedir. Young'ın şema kuramına göre diğerlerine güvenli bağlanma ihtiyacının karşılanmaması, çocuğun duygusal olarak yoksun kalması ve kırılgan çocuk modunun tetiklenmesine karşılık gelen bu durum; Rohner'in ebeveyn kabul-red kuramı açısından ebeveyn tarafından düşük düzeyde sıcaklık gösterilmesini ifade etmektedir (Rohner ve ark., 2012; Young ve ark., 2003). Kopukluk-reddedilmişlik şema alanının, duygusal yoksunluk şemasının ve kırılgan çocuk modunun OKB tanılı bireylerde en sık görülenler arasında olduğu birçok çalışmada belirtilmiştir (Akbaş, 2020). Mevcut çalışmanın bulguları da katılımcıların güvenli bağlanma ihtiyacının yeterince karşılanmadığını, duygusal ihtiyaçlarının görülmeyeceğine dair inançları olduğunu ve derin bir yalnızlık hissine sahip olduklarına işaret etmektedir. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde, mevcut çalışmanın elde ettiği

ebeveynlerle ilişkilerin etkilerinden biri olan ve değersizlik inancını yansıtan bu temanın OKB’de şema odaklı çalışmalarla tutarlı olduğu görülmektedir. Ebeveyn kabul-red kuramı açısından değerlendirildiğinde; konuya ilişkin çalışmalardan elde edilen OKB belirtilerine sahip bireylerin ebeveynlerinden algıladıkları yüksek düzey red ve düşük düzey duygusal sıcaklık tutumu bulgusunun (Cavedo ve Parker, 1994; Ehiobuche, 1988, Hoekstra ve ark., 1989; Kimidis ve ark., 1992; Lennertz ve ark., 2010), mevcut çalışmadan elde edilen temayla örtüştüğü söylenebilir.

Bu çalışmanın bulguları alanyazındaki OKB tanısı almış katılımcılarla yapılan diğer nitel çalışmalarla karşılaştırıldığında; Saei ve diğerlerinin (2017) ortaya çıkardığı ebeveynlerden algılanan duygusal destek eksikliği temasının alt temaları olan yalnızlık, depresyon, ihmal ve red ile değersizliğin oldukça benzer olduğu görülmüştür. Katılımcıların söylemlerinde Reyhan’ın ebeveynleriyle kurduğu ilişkide kendini yalnız, yetersiz ve değersiz hissetmesi; Oylum’un annesi tarafından hissettiği reddedilmişlik ve değersizlik; Tuana’nın lise mezuniyetine gelmeyen babasına ve onunla özel vakit geçirmeyen annesine yönelik hissettiği kırgınlık, değersizlik ve ihmal edilmişlik bu benzerliği gözler önüne sermektedir. Başka bir nitel çalışmada da, OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkilerin yakın olmamasının kendilerini yalnız hissetmelerine yol açtığı ifade edilmiştir (Bhattacharya ve Singh, 2015). Bu yalnızlık hissinin mevcut nitel çalışmanın katılımcılarında da belirgin olduğu görülmektedir (Tuana, Oylum, Reyhan).

Nicel çalışma bulguları gözden geçirildiğinde OKB’yi yordayan faktörler arasında çekingen kişiliğin de olduğu ve ebeveyn tutumlarıyla OKB ilişkisine aracılık ettiği görülmektedir. Çekingen kişiliğe sahip bireyler kendileri hakkında “Kimse beni sevmez.” şeklinde olumsuz inançlar geliştirebilmektedir (Millon ve ark., 2019). Bu inancın temellerinin reddeden ve kontrolcü ebeveynler tarafından atıldığı bilinmektedir. Nitel çalışmada OKB tanılı katılımcıların ebeveynlerle ilişkilerinin etkileri odak noktasında ortaya çıkan değersizlik temasının, nicel çalışmadaki yordayıcı değişkenlerden biri olan çekingen kişilik inancıyla paralel olduğu düşünülmektedir.

3.3.2.5. Kimseye Güvenilmez Temasına İlişkin Tartışma

Yapılan görüşmelerde, ebeveynlerle kurulan ilişkilerin etkilerinden birinin güvensizlik ve şüphecilik olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların başkalarının söylediklerine, davranışlarına ve hijyenine karşı güven duymamalarının, ebeveynler tarafından empoze edilen bir düşünce yapısı olduğu anlaşılmıştır. Nitel çalışmada ortaya çıkan bu temanın, nicel çalışmanın paranoid kişilik özelliğinin OKB'yi yordayıcılığı bulgusuyla örtüştüğü, diğer kişilere karşı hissedilen emin olamama, şüphe duyma ve güvensizlik duyguları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

İlgili alanyazında, yüksek düzeyde OKB belirtileri gösteren bireylerin erken dönem uyum bozucu şemalardan güvensizlik/suistimal edilme şeması puanlarının yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Lochner ve ark., 2005; Tenore ve ark., 2018). Bu şemanın çoğunlukla erken dönemdeki ihmal, istismar, aldatma veya zedelenen güven ilişkileri gibi olumsuz yaşam olaylarından kaynaklandığı bilinmektedir (Young ve ark., 2003). Tuana'nın şahit olduğu aile içi aldatma olayı ve Oylum'un annesinden gördüğü fiziksel şiddet ebeveynlerle kurulan güven ilişkilerini zayıflatmıştır ve dahası onların diğer insanlardan da şüphe duymalarına yol açmıştır. Ebeveyn ilişkilerindeki sadakatsizlik deneyiminin yetişkin çocukların bağlılık, güven, sadakat, adalet, sevgi ve evliliğe yönelik tutum ve algılarını olumsuz yönde etkilediğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Cui ve ark., 2011; Fish ve ark., 2012; Schmidt ve ark., 2016). Nogales ve Bellotti (2009), ebeveyn sadakatsizliği yaşayan bireylerin ilişkileri sağlıklı bir şekilde yürütmede sorunlar ve güven eksikliği yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ülkemizde babası annesini aldatan kadınlarla yürütülen nitel bir çalışmada da (Akcan ve ark., 2023), elde edilen temalar arasında romantik ilişkiler ve alt teması olarak da güven eksikliği bulunmaktadır. Tuana'nın babasının annesini aldatmasına şahit olduktan sonra özellikle erkeklere yönelik güven eksikliği yaşaması bahsedilen çalışmalarla oldukça tutarlıdır. Akcan ve arkadaşlarının (2023) çalışmasındaki bir diğer tema olan aile kökeninin alt temalarında annenin ve babanın özellikleri verilmiştir. Buna göre katılımcıların annelerini bağımlı, depresif ve kendini feda eden olarak algıladıkları; babalarını ise narsistik, güvenilmez, kendini hep haklı göstermeye çalışan, öfkeli ve kibirli olarak tanımladıkları ifade

edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularıyla Tuana'nın öyküsündeki şaşırtıcı benzerlik dikkat çekmektedir. Tuana da annesinin ve babasının niteliklerini tam olarak bu çalışmadaki gibi anlatmıştır. Babasının yaşattığı bu travmanın yanı sıra annesinin aşırı korumacı tutumunun da insanlara güvenememesine yol açtığını ifade etmiştir.

Katılımcıların ebeveynlerinin sergilediği aşırı korumacı tutum onları sürekli olarak insanların kötü niyetli olabilecekleri, kimseye güvenmemeleri ve dikkatli olmaları gerektiği konusunda uyarmalarını da beraberinde getirmektedir (Tuana, Ozan). Ülkemizde yapılan bir tez çalışmasında, güvensizlik/suistimal edilme şemasının aşırı koruyucu ve reddedici ebeveyn tutumları tarafından yordandığı rapor edilmiştir (Kıray, 2019). Mevcut çalışmada, reddediciliğin güvensizliğe etkisi de iki katılımcıda gözlenmiştir. Oylum'un annesinin ve Kemal'in babasının hem ona hem de başkalarına yönelik reddedici ve eleştirel tutumlarının onları güvensizliğe itmiş olabileceği tahmin edilmektedir. Ebeveynlerin başkalarının niyetlerine karşı sürekli şüpheli yaklaşmasının, olumsuz model oluşturarak çocukların kuşkuculuk geliştirmesine yol açabildiği düşünülmektedir. Bu çalışmayla paralel olarak bir diğer nitel çalışma, OKB hastalarının ebeveynleriyle kurdukları ilişkilerdeki güvensizlik ve kopukluğun onlarda herkese karşı bir şüphelilik oluşturduğunu yansıtan "güven & güvensizlik" temasını ortaya çıkarmıştır (Bhattacharya ve Singh, 2015).

3.3.2.6. Ben Sorumluyum Temasına İlişkin Tartışma

Ebeveynlerle olan ilişkilerin etkileri incelendiğinde, görüşmelerde öne çıkan ve üç katılımcıda görülen ortak temalardan biri katılımcıların abartılmış sorumluluk duygusuna sahip olmalarıdır. Salkovskis'in (1985) artmış sorumluluk modeliyle örtüşen bu temada katılımcılar üzerlerinde gereğinden çok sorumluluk hissetme, eylemlerinin sonuçlarını fazla düşünme ve temkinli davranma eğiliminde olabilmektedir. OKB'de artmış sorumluluk modelinde de sorumluluğun artmasıyla yanlış yorumlanan düşünceler obsesyonlar haline gelmekte ve bunları saf dışı bırakacak kompulsiyonlar gerçekleştirilmektedir. Oylum'un evden çıkmadan kontrol ettiği ütü, Tuana'nın annesinin

sağlığına bir şey olur diye söyleyemediği ihanet ve Ozan'ın başına bir tehlike gelmesinden korktuğu için temkinli davranışları bu duruma örnek verilebilir.

Ebeveynlerin özellikleri incelendiğinde Tuana'nın ve Ozan'ın annelerinin aşırı korumacı ve kontrolcü olduğu dikkat çekmekte ve bu durumun çocuğa yüklenen sorumluluğun artmasına yol açmış olabileceği tahmin edilmektedir. Nitekim Salkovskis ve diğerleri (1999), aşırı korumacı ebeveynliğin ve koyulan katı kuralların çocuğun artmış sorumluluk bilinciyle ilişkili olabileceğini ve OKB belirtilerinin sürdürülmesine yol açtığını belirtmiştir. Literatür incelendiğinde birçok araştırmada aşırı korumacı ve otoriter ebeveynlerin çocukta sorumluluk duygusunu, tehlike algısını ve obsesif inançları artırarak OKB'ye yatkınlaştırdığı belirtilmiştir (Aycicegi ve ark., 2002; Farrell ve ark., 2013; Haciomeroglu ve Karanci, 2014; Hofer ve ark., 2018; Jacobi ve ark., 2006; Murphy ve Flessner, 2015). OKB tanılı katılımcılarda görülen Ben Sorumluyum temasının bu araştırmaların sonuçlarıyla tutarlı olduğu görülmektedir.

Anneleriyle olan ilişkileri söz konusu olduğunda Oylum ve Tuana'nın ifadelerinde bu sorumluluk duygusunun onları ebeveyn rolüne bürünmeye (ebeveynleşmeye) yönelttiği dikkat çekmektedir. Ebeveyn rolü üstlenen çocukların kaygı bozukluklarını da kapsayan duygusal sıkıntı deneyimleme olasılığının daha yüksek olduğu bilinmektedir (Hennighausen ve ark., 2011; Johnston, 1990; Stein ve ark., 1999). OKB hastalarının ebeveynlerinin özerkliğe teşvik etmediği, suçlu hissettirdiği, aşırı korumacı, mükemmeliyetçi, telapkar ve eleştirel olma eğilimi gösterdiği birçok çalışmada ifade edilmiştir (Barrett ve ark., 2002; Haciomeroglu ve Karanci, 2014; Waters ve Barrett, 2000). Bu ebeveyn davranışları artmış sorumluluğu da içeren OKB belirtileri (Haciomeroglu ve Karanci, 2014) ve kompulsiyon ya da kontrol etme (Amir ve ark., 2000) ile ilişkilendirilmektedir. Tuana'nın yaşadığı aldatmaya şahitlik travmasından sonra annesiyle ilişkisinde ebeveynleşme daha görünür hale gelmiştir. Lawrence ve Williams (2011) sorumluluk duygusunun travmatik olaylara şahit olma ya da maruz kalma yoluyla tetiklenebileceğini ortaya koymuşlardır. Keyes ve arkadaşlarının (2018) OKB tanılı bireylerle yaptığı nitel çalışmada da, travmatik ve stresli yaşam olayları temasının altında yer alan zorbalık ve arkadaşsızlık alt temasında katılımcıların bu

durumu yaşadıkları için kendilerini sorumlu tuttukları anlatılmıştır. Başka bir nitel çalışmada ise OKB tanılı bireylerin yaşadıkları ebeveyn çatışmaları ve ebeveynleri tarafından sürekli eleştiri deneyimlerinin onların sorumluluk algısının artmasına yol açtığı ifade edilmiştir (Mulhall ve ark., 2019). Yine Tuana'nın şahit olduğu ebeveyn meseleleri ve Oylum'un annesinin ağır eleştirileri bahsedilen çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Katılımcıların kendi ihtiyaçlarının önüne ebeveynin ihtiyaçlarını koymaları da kendini feda şemasını akla getirmiştir. Bu tezin nicel çalışmasında da aşırı korumacı ebeveynlere sahip bireylerin diğerleri yönelimlilik şema alanı aracılığıyla obsesif kompulsif belirtiler gösterdiği ortaya konmuştur. Başkaları yönelimli hale gelen bireyler kendilerini ebeveynleri için feda etmektedir. Bu durum sorumluluk duygusunun artmasını ve ebeveynleşmeyi beraberinde getirmektedir. Başka bir çalışmada OKB tanısı almış bireylerin iç içe geçme/gelişmemiş benlik, terkedilme/istikrarsızlık, başarısızlık, karamsarlık, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon/yabancılaşma, kusurluluk, onay arama, yetersiz öz denetim, kendini feda ve cezalandırma şemalarında kontrol grubuna göre anlamlı olarak daha yüksek puan aldığı saptanmıştır (Kızılağaç ve Cerit, 2019).

3.3.2.7. Yetersizim Temasına İlişkin Tartışma

Yapılan nitel analizde, hem talepkar/eleştirel hem de aşırı korumacı ebeveynlerin bireylerde yetersizlik hissi uyandırdığı tespit edilmiştir. Eleştirel ebeveynler (Oylum'un annesi, Kemal'in babası, Reyhan'ın ebeveynleri) bireyin yeteneklerini küçümseyip göz ardı ederek veya ulaşılması zor hedefler koyarak bu hisse yol açarken, aşırı korumacı ebeveynler (Tuana ve Derin'in annesi) ise bir şeyleri yardımsız yapamayacağı mesajını vererek bu duygunun oluşumunu desteklemektedir. Bireyin özerkliğine ket vuran bu ebeveyn tutumlarının yetersiz hissettirerek birtakım şemaların oluşumuna katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Özerklik temel ihtiyacı yeterince karşılanmadığında bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlık şemaları oluşmaktadır (Young ve ark., 2003).

Zedelenmiş otonomi şema alanındaki bu şemaların bireyi tehlikelere karşı aşırı duyarlı hale getirerek OKB'nin gelişimine zemin hazırladığı bilinmektedir (Foa ve Kozak, 1995). Birçok çalışmayı kapsayan bir derlemede en sık aktive olan şema alanlarının zedelenmiş otonomi, kopukluk-reddedilmişlik ve yüksek standartlar olduğundan söz edilmektedir (Akbaş, 2020). OKB hastalarıyla yürütülen bir çalışmada ise obsesyonların ve kompulsiyonların zedelenmiş otonomi şema alanı ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Velibaşoğlu, 2014). Mevcut çalışmanın nicel araştırma bölümünde ebeveyn tutumları ve OKB belirti düzeyi ilişkisinde zedelenmiş otonomi şema alanının aracı etkisinin, nitel çalışmada katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin etkisi olarak yetersiz hissetmesi ile uyumlu olduğu görünmektedir.

Mevcut tez çalışmasının nicel araştırma bölümünde algılanan ebeveyn reddediciliğinin ve aşırı korumacılığın çekingen ve obsesif kompulsif kişilik inanç boyutları aracılığıyla OKB belirti düzeyini yordadığı görülmektedir. Nitel araştırmanın OKB tanılı katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin etkilerinden biri olan yetersizlik temasının, nicel araştırmanın ebeveyn tutumları ve OKB arasındaki ilişkiye çekingen kişilik özelliğinin aracılık etmesi sonucuna uygun olduğu görülmektedir. Şöyle ki, toplumsal olarak istenilmeyen ve yetersiz olduğuna inanan çekingen kişiliğe sahip bireylerin reddeden ya da aşırı korumacı ebeveynleri nedeniyle reddedileceğine inanarak içe çekilme ya da kendini korumak için çekingen davranma tepkileri gösterebileceği ve yetersizlik duygusunun bu tepkilere eşlik ettiği düşünülmektedir. Kart ve Yucens (2020) tarafından yapılan çalışmada OKB hastalarında paranoid, sınırda, bağımlı, histriyonik ve çekingen kişilik puanlarının sağlıklı kontrollere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, nitel çalışmada OKB tanılı katılımcılarda görülen yetersizlik duygusunun çekingen kişilik özelliği ile bağlantılı olabileceğini akla getirmektedir.

OKB tanılı hastalarla yürütülen nitel bir çalışmada elde edilen temalarda ebeveynlerin aşırı müdahaleci tutumunun çocuklarla öz-güven eksikliğine sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Saei ve ark., 2017). Reyhan'ın annesinin onun çay yapma şekline karışması, Tuana'nın annesinin onun yalnız başına bir şey yapabileceğine inanmaması ve Derin'in her şeyi annesiyle birlikte yapması tam olarak bahsedilen çalışmadaki aşırı müdahaleci

tutuma karşılık gelmektedir. Saei ve diğerlerinin (2017) çalışmasında da 22 yaşındaki kadın katılımcı bulaşık yıkarken başında bekleyen ve ne yapacağını harfiyen söyleyen ebeveynini anlatmıştır. Mevcut çalışmadaki katılımcıların deneyimleriyle, bu çalışmadaki katılımcının söylemleri oldukça benzemektedir. OKB tanılı bireylerde aşırı müdahaleci ebeveynlerin yetersiz hissettirerek öz-güven düşüklüğüne sebep olduğu görülmektedir.

3.3.2.8. Kontrollü Olmalıyım Temasına İlişkin Tartışma

Katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin etkileri bağlamında öne çıkan son tema kontroldür. OKB'nin belirtisi olan kontrol, bireyin kontrol kaybindan doğan kaygıyı hafifletmek amacıyla gerçekleştirdiği kompulsif davranışları ifade eder (American Psychiatric Association, 2013). Katılımcıların ebeveynlerinden gördükleri tutum ve davranışlar ya da yaşadıkları travmalar, onları daha fazla kontrol etme eğilimine yönlendirebilir. Bu temada yalnızca katılımcıların ebeveynleriyle ilişkilerinin etkisi olarak tanımladıkları kontrol davranışlarına odaklanılmıştır. Bulaşma korkusundan ötürü kontrol ettiğini söyleyen Ozan'ın, evde bir kazayı önlemek için çıkmadan fişleri kontrol eden Oylum'un ve annesinin başına bir şey gelip gelmediği endişesiyle sürekli arayıp kontrol eden Derin'in kontrol etmesine yol açan bilişsel yapının felaketleştirme ve sonucunda ortaya çıkan kaygı olduğu görülmektedir. Felaketleştirilerek yorumlanan obsesif düşünceler ve bu düşünceleri nötrlemek için başvuru alan kontrol kompulsiyon olarak görülmektedir (Rachman 1997, 1998; Salkovskis 1985). Kontrol edilerek obsesyonların yarattığı kaygı kısa süreliğine hafiflese de, kurulan kötü senaryonun kontrolle engellendiği düşünülmekte ve bu durum kötü senaryonun gerçekliğini sürdürmektedir. Katılımcılar aynı zamanda belirsizliğe tahammül etmekte zorluk yaşamakta ve kaygı yaratan durumun netlik kazanması için kontrol etme davranışı göstermektedir. Giriş bölümünde bahsedildiği üzere, OKB'yi açıklayan bilişsel kuramlardan birinde OKB'ye özgü altı inanç alanından birinin belirsizliğe tahammülsüzlük olduğu ifade edilmiştir (OKBÇG, 1997). Mevcut nitel çalışmada, katılımcıların deneyimlerindeki kontrol davranışının temelinde yatan felaketleştirme ve

belirsizliğe tahammülsüzlük gibi bilişsel yapıların OKB'ye ilişkin kuramsal zeminde de doğrulandığı görülmektedir.

Şema kuramına göre değerlendirildiğinde, katılımcıların talepkar ebeveyn moduyla başa çıkmak için aşırı telafi mekanizmasını kullandığı ve mükemmeliyetçi aşırı denetimci modu ile başa çıkmaya çalıştığı gözlenmiştir. Ozan annesinin standartlarına uygun olarak “efendi” davranması gerektiğini ve Oylum annesinin ondan yüksek beklentileri olduğunu söyleyerek talepkar ebeveyn modunu yansıtmıştır. Ebeveynlerin taleplerini karşılamak için gösterilen kontrol davranışı ise mükemmeliyetçi aşırı denetimci mod olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların yaşadığı bu durum, OKB mod formülasyonunda Gross ve arkadaşlarının (2012) ifade ettiği talepkâr/eleştirel ebeveyn modu ve sebep olduğu rahatsızlıkla başa etmek için mükemmeliyetçi aşırı denetimci modun ortaya çıkışıyla tam olarak aynıdır. Bu formülasyonda talepkar/eleştirel ebeveyn modunun kırılğan çocuğu tetiklediği de belirtilmektedir. Katılımcıların ebeveynleri tarafından eleştirilmekten korktuğu için kontrol davranışını sergilemelerinin altında kırılğan çocuk modunun olduğu düşünülmektedir. Ebeveynin eleştireliliğinin OKB gelişimi için risk faktörlerinden biri olduğu bilinmektedir (Alonso ve ark., 2004; Halvaiepour ve Nosratabadi, 2015; Salkovskis ve ark., 1999). Pace ve arkadaşları (2011) OKB belirtilerinin ebeveynlerin eleştirilerinden kaçmanın ve onları memnun etmenin bir yolu olduğu ifade etmiştir. Örneğin, OKB tanılı katılımcılarla yapılan nitel bir çalışmada ebeveynlerden sürekli eleştiri alma teması ortaya çıkmıştır (Mulhall ve ark., 2019).

3.3.3. Olması İstenen/İdeal İlişkiye İlişkin Tartışma

Katılımcılara hem ebeveynleriyle ilişkilerinin mevcut özellikleri hem de arzulanan ebeveyn ilişkileri sorularak, bu alanda toplanacak bilginin zenginleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu odak noktasında ortaya çıkan temalar ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri odak noktasında yer alan temaların antitezi olarak görülmektedir. Katılımcıların ebeveynlerinin olmasını istediği/ideal ilişkiyi tartışırken, önceki bölümlerde yer alan ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri odak noktasının tartışmasıyla oldukça benzer noktalara değinileceği düşünülmektedir. Yine de, bulgularda bu bölüme

yer verilmesinin ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri temasını pekiştirdiği ve zenginleştirdiği söylenebilir. Tekrara düşmeyi ve okuyucu açısından sıkıcı olmasını engellemek amacıyla bu bölüm tartışılmamıştır. Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter Olmayan temasına ilişkin tartışma için Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter temasına ilişkin tartışmaya bakılabilir (syf. 88). Aşırı Kontrol/Müdahale Etmeyen temasına ilişkin tartışmaya karşılık gelen Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci temasının tartışması okunabilir (syf. 94). Son olarak Dengeli, İlgili ve Yakın Bir İlişki teması, Soğuk/İlgisiz temasının tartışmasında ele alınmıştır (syf. 98).

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu bölümde, tezin nicel ve nitel çalışmalarına ilişkin tartışma sonuçları bütüncül olarak değerlendirilmiş, çalışmanın alanyazına katkıları, klinik çıkarımları ve sınırlılıkları ele alınarak gelecekte yapılacak çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

1. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu araştırma, öncelikle Obsesif Kompulsif Bozukluğun (OKB) nasıl ortaya çıktığını anlamak amacıyla gelişimsel bir faktör olan ebeveyn tutumlarını değerlendirmiştir. Bireyin yetiştiği aile ortamının önemli bileşenlerinden biri olan ebeveyn tutumlarının OKB'yi nasıl yordadığını ise aracı faktörleri araştırarak öğrenmeye çalışmıştır. Ebeveyn tutumlarının hangi uyum bozucu kişilik yapılanması ve şemalar aracılığıyla obsesif belirtileri ortaya çıkarttığı sorusuna nicel çalışmayla yanıt bulunmuştur. OKB tanısına sahip bireylerle yapılan nitel görüşmeler ise OKB'ye giden bu yolların derinlemesine incelenmesine olanak sağlamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, iki çalışmanın birbirini tamamlar nitelikte olduğu görülmektedir. Ulusal ya da uluslararası alanyazında OKB'yi yordayan sözkonusu faktörleri hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanarak inceleyen başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla mevcut çalışma ebeveyn tutumları ve obsesif kompulsif belirti düzeyi ilişkisinde kişilik inançları ve şemaların aracı rolünü inceleyen, aynı zamanda OKB tanılı bireylerle görüşmeler yürüterek ebeveynleriyle ilişkilerinin niteliğini anlamaya çalışan az sayıda araştırmadan biri olma özelliği taşımaktadır.

Bu doktora tezinde kullanılan karma yöntem aracılığıyla, nicel ve nitel çalışmalar birbirini tamamlayıcı özelliğe sahiptir. Aynı zamanda OKB üzerinde ebeveynlerle ilişkilerin etkilerine yönelik kapsamlı bir bakış açısı kazandırdığı düşünülmektedir. Nicel çalışmada klinik olmayan bir örnekleme OKB ve yordayıcı değişkenlerin ilişkileri araştırılarak genellemeler yapılmıştır. Nicel çalışmanın verilerinin OKB'yi yordayan değişkenleri ve aracı etkileri ortaya çıkarması bakımından önemli bulgulara işaret ettiği düşünülmektedir. Reddedici ve aşırı korumacı ebeveyn tutumlarıyla OKB ilişkisinde

çekingen ve obsesif kompulsif kişilik inançları ile zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanlarının aracı rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, aşırı korumacılığın OKB'yi yordayıcılığı üzerinde zedelenmiş sınırlar şema alanının aracı etkisi de tespit edilmiştir. Klinik örneklemle yürütülen nitel çalışmada ise OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerinin özü özellikler, etkiler ve ideal olmak üzere üç odak noktasında anlaşılmasına çalışılmıştır. Ebeveynlerle ilişkilerin özellikleri odak noktasında OKB hastalarının ebeveynlerinin tutumları derinlemesine incelenmiştir. Ortaya çıkan ebeveyn özelliklerinin nicel çalışmadaki ebeveyn tutumlarıyla benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Örneğin Mükemmeliyetçi/Baskıcı/Otoriter temasının reddediciliğe, Aşırı Koruyucu/Kontrolcü/Müdahaleci temasının ise aşırı korumacılığa karşılık geldiği tahmin edilmektedir. Ebeveynlerle ilişkilerin etkileri göz önünde bulundurulduğunda, ortaya çıkan temaların OKB'yi yordayan değişkenlerle ortak noktalara sahip olduğu görülmektedir. Buna, OKB hastalarının abartılmış sorumluluk bilincini yansıtan “Ben Sorumluyum” temasının nicel çalışmanın aracı değişkenlerinden biri olan diğerleri yönelimlilik şema alanını (özellikle kendini feda şemasını) çağrıştırmaları örnek verilebilir. Bunun gibi iki çalışmanın değişkenleri ve temaları arasındaki ilişkiler nitel çalışmanın tartışma bölümünde belirtilmiştir. Çalışmaların birbirini doğrular ve tamamlar nitelikte olması, hem araştırmacıya hem de okuyucuya bir denklemin sağlamasını yapma hissini yaşatmaktadır. Aynı zamanda nitel çalışma, herhangi bir olgunun onu yaşayan kişinin kelimeleriyle aktarılmasını ve okuyucuya olguya ilişkin derin bir anlayış kazandırılmasını sağlamaktadır. Nicel çalışmada ortaya çıkarılan, genellenen ve ilişkilendirilen bir olgu; nitel çalışmada bireyin yaşamında bunu nasıl deneyimlediğini gözler önüne sermektedir.

1.1. Çalışmanın Güçlü Yanları ve Klinik Doğurguları

Bu tez çalışmasının amaçlarından biri algılanan ebeveyn tutumları ile OKB belirti düzeyi arasındaki ilişkide kişilik inançlarının ve erken dönem uyum bozucu şemaların aracı etkisini incelemektir. OKB tanılı bireylerle yapılan görüşmelerde ebeveynlerle ilişkilerin ve bunların etkilerinin özünün anlaşılması da çalışmanın bir diğer amacıdır. Bireylerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkilerin nasıl OKB belirtilerine yol açtığını anlamak için

aracı faktörleri değerlendirmenin, gerek araştırma alanında gerekse klinik uygulamalarda OKB'nin etiyojisine ışık tutması açısından önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aracılık etkisi gibi karmaşık bir mekanizmanın değerlendirilmesi, OKB'nin gelişiminde çok katmanlı etkilerin anlaşılmasına katkı sağlamakta ve klinik müdahalelerde derinlemesine bir analiz yapılmasına olanak tanımaktadır. Bu çalışmanın güçlü taraflarından birinin OKB'yi yordayan faktörlerin çok boyutlu değerlendirilmesi olduğu düşünülmektedir. Algılanan ebeveyn tutumları, kişilik inançları, şemalar ve OKB belirtilerinin bir arada incelenmesinin, bireylerin ruh sağlığını çok boyutlu bir perspektiften ele almayı sağlamakta ve daha bütüncül bir tedavi yaklaşımının önemini bir kez daha desteklemektedir. Klinik uygulamalarda terapistlerin OKB semptomlarını değerlendirirken ve tedavi stratejilerini planlarken kullanabileceği kuramsal çerçeveler şimdiye kadar pek çok ampirik çalışmayla ortaya konmuştur. Mevcut çalışmadan elde edilen bulguların da Bilişsel Davranışçı Terapi ve Şema Terapi gibi yaklaşımlarda faydalı olabilecek bilgiler sunduğu ve bunların terapistlere yol haritası niteliğinde olabileceği düşünülmektedir. Böylece, OKB tedavisinde amaca yönelik ve bireye özel müdahaleler planlanabilir.

Çalışmadaki temel yordayıcı değişken olan algılanan ebeveyn tutumlarının OKB üzerindeki etkisini ortaya koyan bulgular, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin önemine yönelik farkındalığı artırarak önleyici ruh sağlığı hizmetlerine katkı sağlayabilir. Aile terapisi ya da ebeveynlere yönelik psikoeğitim gibi ebeveynlerle ilişkilerin iyileştirildiği uygulamalar tedavi planlarına dahil edilerek OKB'yi önleyici adımlar atılabilir. Bu erken müdahale stratejileriyle gelecekte OKB geliştirme riski azaltılabilir. Nitel araştırmada ebeveyn-çocuk ilişkisinin etrafıca incelenmesinin, OKB gelişiminde kişilik inançlarının ve şemaların nasıl oluştuğuna yönelik derin bir anlayış kazandırdığı düşünülmektedir. Bu anlayış, şema terapi ya da bilişsel terapilerde OKB hastaları için daha hedefe yönelik müdahaleler geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca tedaviye direnç gösteren OKB vakalarında, kişilik inançları ve şemaların göz önünde bulundurulması tedaviye alternatif yaklaşımlar geliştirmeye yardımcı olabilir. Örneğin, OKB hastalarının kişilik inançları ve şemalarının çeşitli bilişsel yeniden yapılandırma stratejileri kullanılarak değiştirilmesi sağlanabilir. OKB hastalarının ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki duygusal yaraların nitel

araştırmada açığa çıkarılmasıyla birlikte, terapide direnç gösteren OKB hastalarında ebeveynlerle ilişkiler üzerine vurgu yapılabilir. Özetle, bu araştırma OKB üzerinde ailesel ve çevresel faktörlerin etkisini hem nicel verilerle hem de kişisel deneyimler sunan nitel bulgularla ortaya koyarak OKB'ye ilişkin alanyazına ve psikoterapi uygulamalarına önemli katkılarda bulunmaktadır.

1.2. Çalışmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalar için Öneriler

Bu tez çalışmasının güçlü yanları ve önemli klinik doğurguları olsa da, birtakım sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu sınırlılıklardan ilki, çalışmanın hem nicel hem de nitel araştırma bölümünde katılımcıların çoğunluğunun kadın olmasıdır. OKB'de cinsiyet farklılıklarına odaklanan çalışmalar, toplum örnekleminde OKB'nin kadınlarda erkeklerden daha yaygın olduğunu söylemektedir (Fontenelle ve ark., 2006; Karno ve diğerleri, 1988; Ruscio ve ark., 2010). Toplum örnekleminde yürütülen nicel çalışmadaki bu cinsiyet eşitsizliğinin, çalışmanın genellenebilirliğini çok fazla etkilemeyeceği düşünülmektedir. Öte yandan, klinik örnekleme OKB'nin kadın ve erkeklerde eşit dağıldığı ifade edilmektedir (Fontenelle ve ark., 2006; Karno ve diğerleri, 1988; Ruscio ve ark., 2010). Klinik örnekleme yürütülen nitel araştırmada, cinsiyet açısından eşit dağılmayan örneklemin çalışmanın genellenebilirliğini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

Bir diğer sınırlılık ise, nitel araştırmada kullanılan örneklemdaki katılımcı sayısının az olmasıdır. Dahil etme kriterleri olan 20-30 yaş aralığında, bekâr, üniversite öğrencisi olan, en az orta seviyede sosyoekonomik duruma sahip olan, anne-babası hayatta olan, ilaç tedavisi alıyorsa son üç ay içinde ilaç değişikliği yapılmamış, OKB tanısına sahip katılımcılar arasında çalışma için gönüllü olmayı kabul eden katılımcı sayısı oldukça azdır. Bu durum, nitel araştırmanın genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Ancak nitel araştırmalarda kullanılan örneklemin genelleme yapmayı sağlayan niceliğe değil, bakış açısını ortaya koyan niteliğe sahip olması gerektiği belirtilmiştir (Smith ve ark., 2012). Örnekleme ilgili bahsedilen iki sınırlılık göz önünde bulundurulduğunda, OKB ile ilgili

gelecek çalışmaların cinsiyet açısından benzer oranlara sahip ve katılımcı sayısı daha fazla olan örneklemle yapılması önerilmektedir.

Nicel araştırmanın yordayıcı değişkeni olan algılanan ebeveyn tutumlarının tek bir ebeveyn puanı ile değerlendirilmesinin çalışmadan elde edilen verilerin analizine yönelik bir sınırlılık olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın bulgularına eklenmese de, tek bir ebeveyn puanı oluşturulmadan önce anne ve baba puanlarının korelasyonuna bakılmıştır. İlişkilerin oldukça güçlü olduğu görülmüş ve sonuçların bir arada verilmesi amacıyla ortak ebeveyn puanı kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ebeveyn tutumlarını değerlendiren ölçekler kullanan çalışmalarda, bu durumun yaygın olduğu görülmektedir (Akbaş ve Sezgin, 2020; Batum Panayırıcı, 2012). Yine de, anne ve baba tutumlarını ayrı ayrı değerlendirmenin ebeveynler arasındaki çocuk yetiştirme tutumu farklılıklarını açığa çıkaracağı düşünülmekte ve mevcut araştırmada tek bir ebeveyn puanı kullanılması sınırlılık olarak düşünülmektedir. Gelecek araştırmalarda OKB'yi önleme konusunda terapistlere yol gösterici olması amacıyla, ebeveynlerden algılanan tutumların anne ve baba için ayrı ayrı değerlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Nicel araştırmanın yöntemine yönelik sınırlılıklardan bir diğeri de, ebeveyn tutumlarını değerlendirmede yalnızca katılımcılardan ebeveynleri hakkında bilgi alınmış olması ve doğrudan ebeveynlerin değerlendirilmemesi sayılabilir. Retrospektif çalışmalar, ebeveyn tutumlarını güvenilir bir şekilde yansıtmaması sebebiyle eleştirilmektedir (Holden ve Edwards, 1989; Turgeon ve ark., 2002). Öte yandan, KAET-Ç kullanan çalışmalar retrospektif değerlendirmelerin ebeveynliğin etkisini ölçmekte kullanılabileceğini göstermiştir (Arrindell ve ark., 1983). Katılımcıların gözünden ebeveynlerinin tutumları çalışmanın değerli verileri olsa da, belleğe ilişkin bir yanlılık oluşturduğu aşıkardır. Bu yanlılığın önüne geçmek amacıyla, gelecekte yapılacak çalışmalarda ebeveyn tutumları değerlendirilirken doğrudan ebeveynlerden de bilgi alınması önerilmektedir.

Nicel çalışmaya ilişkin son sınırlılık olarak, kullanılan ölçeklerdeki toplam madde sayısının fazla olmasının katılımcıların konsantrasyonunu ve motivasyonunu düşürerek

yanlılığa sebep olabileceğidir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, madde sayısı daha az olan alternatif veri toplama araçlarının kullanılması bu durumun yol açtığı yanlılığı en aza indirebilir. Gelecek araştırmalarda, yukarıda bahsedilen tüm bu kısıtlılık ve önerilerin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Alanyazında OKB tanılı bireylerle yürütülen nitel araştırmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Mevcut nitel çalışmanın sonuçları, OKB tanısı almış bireylerin ebeveynlerle ilişkileri bağlamında deneyimlerinin ele alınmasının önemini ortaya koymuştur. Bu tez çalışmasının bir ayağında OKB tanılı bireylerin ebeveynleriyle ilişkisini inceleyen nadir nitel araştırmalardan biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu konuda daha fazla nitel çalışmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmaya benzer bir çalışmanın farklı bir örneklemele tekrar yürütülmesi, literatürde ilgili alandaki açığı kapatmaya yardımcı olabilir. Ayrıca bu nitelikte çalışmaların OKB'nin gelişimsel kökenini anlama ve önleyici stratejiler geliştirme konularında klinik uygulamalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Özetle, mevcut çalışmanın ulusal ve uluslararası literatüre kayda değer katkılar sağladığı düşünülmektedir. Araştırmanın hem nicel hem de nitel bölümünde elde edilen sonuçlar, OKB'nin etiyolojisini etraflıca anlamak açısından oldukça faydalı bilgiler sunmaktadır. Nicel ve nitel çalışmaların birbirini tamamlayan ve destekleyen özellikte olduğu görülmektedir. İki çalışmanın bulguları doğrultusunda varılan nokta, reddedici (eleştirel) ve aşırı korumacı (kontrolcü) ebeveyn tutumlarının bazı kişilik inançları ve şema alanları aracılığıyla OKB'nin gelişimine zemin hazırladığı sonucudur. Literatürde ilgili konunun başka çalışmalar tarafından da desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Mevcut çalışma bulguları ile OKB hastalarıyla çalışan terapistlerin ve ilgi alanı OKB olan araştırmacıların etiyolojiye yönelik derin bir anlayış kazanacağı tahmin edilmektedir. Klinik uygulamalarda OKB hastalarının kişilik örüntülerini ve şema alanlarını değerlendirmenin terapi süreçlerine yön vereceği düşünülmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin

işlevsel olmayan tutumlarını önlemeye yönelik çalışmalarla OKB'nin risk faktörlerinden birinin önüne geçilebilir. Araştırma alanında ise yapılan bu çalışma OKB literatürüne eklenecek önemli bir kaynak olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abramovitch, A., Abramowitz, J. S. ve McKay, D. (2021, Feb 18). The OCI-12: A syndromally valid modification of the obsessive-compulsive inventory-revised. *Psychiatry Research*, 298, 113808. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2021.113808>
- Abramowitz, J. S. ve Foa, E. B. (2000). Does comorbid major depressive disorder influence outcome of exposure and response prevention for OCD? *Behavior Therapy*, 31(4), 795-800. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(00\)80045-3](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0005-7894(00)80045-3)
- Abramowitz, J. S., Deaconi, B. J., Woods, C. M. ve Tolin, D. F. (2004). Association between Protestant religiosity and obsessive-compulsive symptoms and cognitions. *Depression & Anxiety*, 20, 70-76.
- Abramowitz, J. S., Franklin, M. E., Schwartz, S. A. ve Furr, J. M. (2003, Dec). Symptom presentation and outcome of cognitive-behavioral therapy for obsessive-compulsive disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(6), 1049-1057. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.6.1049>
- Abramowitz, J. S. ve Jacoby, R. J. (2014). Obsessive-compulsive disorder in the DSM-5. *Clinical Psychology. Science and Practice*, 21, 221-235.
- Abramowitz, J. S., Wheaton, M. G. ve Storch, E. A. (2008, Sep). The status of hoarding as a symptom of obsessive-compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 46(9), 1026-1033. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2008.05.006>
- Abramowitz, J. S., Whiteside, S., Kalsy, S. A. ve Tolin, D. F. (2003). Thought control strategies in obsessive-compulsive disorder: a replication and extension. *Behaviour Research and Therapy*, 41, 529-540.
- Akbaş, B. Ç. (2020). Obsesif-kompulsif bozuklukta erken dönem uyum bozucu şemalar. *J Cogn Behav Psychother Res*. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.87115>

- Akbaş, B. Ç. ve Sezgin, N. (2020). Beliren yetişkinlik döneminde bağlanma stilleri ile psikososyal olgunluk arasındaki ilişkide anne-baba tutumlarının aracı rolü. *Nesne*, 8(16), 124-33. <https://doi.org/10.7816/nesne-08-16-08>
- Akbay, S. (2020). *Genç yetişkinlerde algılanan ebeveyn biçimleri ve kişilerarası problemlerin borderline kişilik bozukluğu inançları üzerindeki yordayıcı rolü* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Akcan, G., Başer Baykal, N. ve Genç, E. (2023). Growing up with a cheating father: A qualitative analysis of adult daughters' family and romantic relationships. *International Journal of Systemic Therapy*. <https://doi.org/10.1080/2692398X.2023.2224715>
- Alonso, P., Menchón, J. M., Mataix-Cols, D., Pifarré, J., Urretavizcaya, M., Crespo, J. M., ... ve Vallejo, J. (2004). Perceived parental rearing style in obsessive-compulsive disorder: Relation to symptom dimensions. *Psychiatry research*, 127(3), 267-278.
- Alonso, P., Menchon, J. M., Pifarre, J., Mataix-Cols, D., Torres, L., Salgado, P. ve Vallejo, J. (2001). Long-term follow-up and predictors of clinical outcome in obsessive-compulsive patients treated with serotonin reuptake inhibitors and behavioral therapy. *Journal of Clinical Psychiatry*, 62(7), 535-540.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed.,text rev.)*. Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 5th edition (DSM-5)*. Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Amir, N., Freshman, M. ve Foa, E. B. (2000). Family distress and involvement in relatives of obsessive-compulsive disorder patients. *Journal of Anxiety Disorders*, 14, 209–217.
- Anderluh, M. B., Tchanturia, K., Rabe-Hesketh, S. ve Treasure, J. (2003). Childhood obsessive-compulsive personality traits in adult women with eating disorders:

- Defining abroad eating disorder phenotype. *American Journal of Psychiatry*, 160, 242–247.
- Angst, J., Gamma, A., Endrass, J., Hantouche, E., Goodwin, R., Ajdacic, V., Eich, D. ve Rössler, W. (2005). Obsessive-compulsive syndromes and disorders. *European Archives of Psychiatry Clinical and Neuroscience*, 255(1), 65-71
- Anhalt, K. ve Morris, T. L. (2008). Parenting characteristics associated with anxiety and depression: A multivariate approach. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 5(3), 122.
- Anlı, İ. ve Karşı, T. A. (2010). Perceived parenting style, depression and anxiety levels in a Turkish late-adolescent population. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2(2), 724-727.
- Arntz, A. ve Jacob, G. (2012). *Schema therapy in practice: An introductory guide to the schema mode approach*. John Wiley & Sons.
- Arntz, A., Voncken, M. ve Goosen, A. C. A. (2007). Responsibility and obsessive compulsive disorder. *Behavior Research and Therapy*, 45, 425-435.
- Arntz, A. ve van Genderen, H. (2009). *Schema therapy for borderline personality disorder*. Sussex: Wiley-Blackwell.
- Arrindell, W. A., Emmelkamp, P. M. G., Brilman, E. ve Monsma, A. (1983). Psychometric evaluation of an inventory for assessment of parental rearing practices. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 67, 163-177.
- Arrindell, W. A., Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, C., Eisemann, M., Recinos, L. A., Gaszner, P., Peter, M., Batagliese, G., Kállai, J. ve van der Ende, J. (1999). The development of a short form of the EMBU: Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Personality and Individual Differences*, 27(4), 613-628.
- Atalay, H., Atalay, F., Karahan, D. ve Caliskan, M. (2008). Early maladaptive schemas activated in patients with obsessive compulsive disorder: A cross-sectional study. *Int. J. Psychiatry Clin. Pract.*, 12, 268–279.

- Aycicegi, A., Harris, C. L. ve Dinn, W. M. (2002). Parenting style and obsessive-compulsive symptoms and personality traits in a student sample. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 9(6), 406–417. <https://doi.org/10.1002/cpp.338>
- Ayoğlu, Z. (2012). *OKB'ye ilişkin gelişimsel bir model: yetişkin bağlanma biçimleri, ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrol düzeyi ve mükemmeliyetçilik eğilimlerinin obsesif yorumlar ve belirtilerle bağlantısının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Azar, S. T., Nix, R. L. ve Makin-Byrd, K. N. (2005). Parenting schemas and the process of change. *J Marital Fam Ther*, 31(1), 45-58.
- Azizi, K. ve Besharat, M. A. (2011). The relationship between parental perfectionism and child perfectionism in a sample of Iranian families. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 1287-1290.
- Baer, L., Jenike, M. A., Ricciardi, J. N., Holland, A., Seymour, R., Minichiello, W.E. ve Buttolph, L. (1990). Standardized assessment of personality disorders in obsessive compulsive disorder. *Archives of General Psychiatry*, 47, 826-830.
- Baker, C. N. ve Hoerger, M. (2012). Parental child-rearing strategies influence self regulation, socio-emotional adjustment, and psychopathology in early adulthood: Evidence from a retrospective cohort study. *Personality and Individual Differences*, 52(7), 800-805.
- Baltacı, S. (2019). *A qualitative examination of obsession, repetition, and anxiety through Lacanian discourse analysis perspective* (Doctoral Thesis). Middle East Technical University, Ankara.
- Barcaccia, B., Tenore, K. ve Mancini, F. (2015). Early childhood experiences shaping vulnerability to obsessive-compulsive disorder. *Clinical Neuropsychiatry*, 12(6), 141–147.
- Barrett, P. M., Shortt, A. ve Healy, L. (2002). Do parent and child behaviours differentiate families whose children have obsessive-compulsive disorder from other clinic and

non-clinic families? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(5), 597-607.
<https://doi.org/10.1111/1469-7610.00049>

Barrow, J. C. ve Moore, C. A. (1983). Group interventions with perfectionistic thinking. *Personnel and Guidance Journal*, 61(10), 612-615.

Basile, B., Tenore, K., Luppino, O. I. ve Mancini, F. (2017). Schema therapy mode model applied to OCD. *Clinical Neuropsychiatry*, 14, 6, 407-414.

Batum Panayırıcı, P. (2012). *Obsesif kompulsif belirtilerin yordanmasında algılanan ebeveynlik biçimleri, üstbilişsel inançlar, obsesif inançlar ve düşünce kontrol yöntemlerinin rolü: Üstbilişsel model çerçevesinde bir inceleme* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Beck, A., Butler, A., Brown, G., Dahlsgaard, K., Newman, C. ve Beck, J. (2001). Dysfunctional beliefs discriminate personality disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 39(10), 1213-1225. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(00\)00099-1](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(00)00099-1)

Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects: Hoeber medical division*. Harper & Row; New York, NY, US.

Beck, A. T. (1991). Cognitive therapy: A 30-year retrospective. *Am Psychol*, 46, 368.

Beck, A. T. ve Beck, J. S. (1991). The Personality Belief Questionnaire. Unpublished assessment instrument. *Bala Cynwyd, PA: The Beck Institute for Cognitive Therapy and Research*.

Beck, A. T., Davis, D. D. ve Freeman, A. (2014). *Cognitive therapy of personality disorders* (3rd ed.). New York, NY, US: Guilford Publications.

Beck, J. S. (2011). *Cognitive-behavior therapy, second edition: Basics and beyond*. New York, NY, US: Guilford Publications.

Benatti, B., Celebre, L., Girone, N., Giorgi Mariani, M., Conti, C., Marazziti, D. ve Dell'Osso, B. (2020). Clinical characteristics and comorbidity associated with

- female gender in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Psychiatric Research*, 131, 209–214. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2020.09.015>
- Benjamin, L. S. (2003). *Interpersonal diagnosis and treatment of personality disorders* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- Bhattacharya, A. ve Singh, A. R. (2015). Experiences of individuals suffering from obsessive compulsive disorder: A qualitative study. *The Qualitative Report*, 20(7), 959-981. Retrieved from <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol20/iss7/2>
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2019). Kişilik İnanç Ölçeği Kısa Formunun Türk toplum örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 7-15. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.299864>
- Black, D. W., Gaffney, G. R., Schlosser, S. ve Gabel, J. (2003). Children of parents with obsessive-compulsive disorder: A 2-year follow-up study. *Acta Psychiatr Scand*, 107, 305-313.
- Bloch, M. H., Landeros-Weisenberger, A., Rosario, M. C., Pittenger, C. ve Leckman, J. F. (2008). Meta-analysis of the symptom structure of obsessive-compulsive disorder. *Am. J. Psychiatry*, 165, 1532–1542.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger*. London: The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis.
- Brander, G., Perez-Vigil, A., Larsson, H. ve Mataix-Cols, D. (2016). Systematic review of environmental risk factors for obsessive-compulsive disorder: A proposed roadmap from association to causation. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 65, 36–62. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.03.011>
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bricker, D. C. ve Young, J. E. (2012). *A client's guide to schema therapy*. Schema Therapy Institute, Cognitive Therapy Center of New York. Retrieved from <https://disarmingthenarcissist.com/2017/04>

- Brooks, C. F. (2011). Social performance and secret ritual: Battling against obsessive-compulsive disorder. *Qualitative health research*, 21(2), 249–261. <https://doi.org/10.1177/1049732310381387>
- Buchholz, J. L., Abramowitz, J. S., Riemann, B. C., McKay, D. ve Wendell, J. W. (2019). Scrupulosity, religious affiliation and symptom presentation in obsessive compulsive disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 47(4), 478-492. <https://doi.org/10.1017/S1352465818000711>
- Bulli, F., Melli, G., Cavalletti, V., Stopani, E. ve Carraresi, C. (2016). Comorbid personality disorders in obsessive–compulsive disorder and its symptom dimensions. *Psichiatria Q*, 87, 365-376.
- Butler, A. C., Beck, A. T. ve Cohen, L. H. (2007). The Personality Belief Questionnaire Short Form: Development and preliminary findings. *Cognit Ther Res*, 31, 357-370.
- Butler, A. C., Brown, G. K., Beck, A. T. ve Grisham, J. R. (2002). Assessment of dysfunctional beliefs in borderline personality disorder. *Behaviour research and therapy*, 40(10), 1231-1240.
- Caner, M. (2009). *Evli bireylerde kendi ebeveynlerini algılama biçimleri, erken dönem uyum bozucu şemalar ve eşe yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Calamari, J. E., Chik, H. M., Pontarelli, N. K. ve DeJong, B. L. (2012). Phenomenology and epidemiology of obsessive compulsive disorder. In G. Steketee (Ed.), *The Oxford handbook of obsessive compulsive and spectrum disorders*. New York: Oxford University Press.
- Carr, A. T. (1974). Compulsive neurosis: A review of the literature. *Psychol Bull*, 81(5), 311-318. <https://doi.org/10.1037/h0036473>
- Carr, S. N. ve Francis, A. J. P. (2010). Do early maladaptive schemas mediate the relationship between childhood experiences and avoidant personality disorder

features? A preliminary investigation in a non-clinical sample. *Cognitive Therapy and Research*, 34, 343-358.

Cavedo, L. C. ve Parker, G. (1994). Parental Bonding Instrument. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 29(2), 78-82.

Chen, D., Bienvenu, O. J., Krasnow, J., Wang, Y., Grados, M. A., Cullen, B. ve Samuels, J. (2017). Parental bonding and hoarding in obsessive-compulsive disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 73, 43-52.
<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2016.11.004>

Cheng, H. G., Huang, Y., Liu, Z. ve Liu, B. (2011). Associations linking parenting styles and offspring personality disorder are moderated by parental personality disorder, evidence from China. *Psychiatry research*, 189(1), 105-109.

Chmielewski, M. ve Watson, D. (2008). The heterogeneous structure of schizotypal personality disorder: Item-level factors of The Schizotypal Personality Questionnaire and their associations with obsessive-compulsive disorder symptoms, dissociative tendencies, and normal personality. *Journal of Abnormal Psychology*, 117, 364-376.

Chorpita, B. F. ve Barlow, D. H. (1998). The development of anxiety: The role of control in the early environment. *Psychological Bulletin*, 124(1), 3-21.

Cilli, A. S., Telcioglu, M., Askin, R., Kaya, N., Bodur, S. ve Kucur, R. (2004). Twelve-month prevalence of obsessive-compulsive disorder in Konya, Turkey. *Compr Psychiatry*, 45(5), 367-374.
<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2004.06.009>

Clark, D. A. (2004). *Cognitive-behavioral therapy for OCD*. The Guilford Press.

Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. California, CA: SAGE Publications, Inc.

Creswell, J. W. ve Poth, C. N. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (4. baskı, çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Siyasal Kitabevi.

- Cui, M., Fincham, F. D. ve Durtschi, J. A. (2011). The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference? *Personal Relationships*, 18(3), 410–426.
- Çakır, Z. (2007). *Antisosyal kişilik bozukluğunda erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve şema sürdürücü başa çıkma davranışları arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dell'Oso, B., Benatti, B., Hollander, E. ve Janiri, L. (2016). Childhood, adolescent and adult age at onset and related clinical correlates in obsessive–compulsive disorder: A report from the International College of Obsessive–Compulsive Spectrum Disorders (ICOCS). *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 20, 210–217. <https://doi.org/10.1080/13651501.2016.1153030>
- Dirik, G., Karancı, A. N. ve Yorulmaz, O. (2004). *Yetişkinlerin çocukluk anıları ve sosyal kaygı*. XIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışma Kitabı, İstanbul.
- Dirik, G., Yorulmaz, O. ve Karancı, A. N. (2015). Çocukluk dönemi ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(2), 123-130.
- Doğru, D. (2017). *Üniversite öğrencilerinde algılanan anne baba tutumlarının eş seçme stratejileri ve evlilik tutumu ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Drummond, M. L. (1993). The treatment of severe, chronic, resistant obsessive compulsive disorder. *British Journal of Psychiatry*, 163, 223-229.
- Ehiobuche, I. (1988). Obsessive-compulsive neurosis in relation to parental child-rearing patterns amongst the Greek, Italian, and Anglo-Australian subjects. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 78(S344), 115-120.
- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkileri* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Fawcett, E. J., Power, H. ve Fawcett, J. M. (2020). Women are at greater risk of OCD than men: A meta-analytic review of OCD prevalence worldwide. *J Clin Psychiatry*, 81(4). <https://doi.org/10.4088/JCP.19r13085>
- Farrell, L. J., Hourigan, D. ve Waters, A. M. (2013). Do mothers enhance responsibility in children with obsessive compulsive disorder? A preliminary study of mother-child interactions during a problem solving discussion. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 2(2), 78–84. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2012.12.001>
- Fennell, D. ve Liberato, A. S. Q. (2007). Learning to live with OCD: Labeling, the self, and stigma. *Deviant Behavior*, 28(4), 305–331. <https://doi.org/10.1080/01639620701233274>
- Fineberg, N. A., Hengartner, M. P., Bergbaum, C. E., Gale, T. M., Gamma, A., Ajdacic-Gross, V. ve Angst, J. (2013). A prospective population-based cohort study of the prevalence, incidence and impact of obsessive-compulsive symptomatology. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 17(3), 170–178.
- Finlay, L. (2002). “Outing” the researcher: The provenance, process, and practice of reflexivity. *Qualitative Health Research*, 12(4), 531-545. <https://doi.org/10.1177/104973202129120052>
- Fischer, C. T. (2009). Bracketing in qualitative research: Conceptual and practical matters. *Psychotherapy Research*, 19(4-5), 583-590. <https://doi.org/10.1080/10503300902798375>
- Fish, J. N., Pavkov, T. W., Wetchler, J. L. ve Bercik, J. (2012). Characteristics of those who participate in infidelity: The role of adult attachment and differentiation in extradyadic experiences. *The American Journal of Family Therapy*, 40(3), 214–229.
- Foa, E. B. ve Kozak, M. (1995). DSM-IV field trial: Obsessive compulsive disorder. *Am. J. Psychiatry*, 152, 90-96.

- Foa, E. B., Huppert, J. D., Leiberg, S., Langner, R., Kichic, R., Hajcak, G. ve Salkovskis, P. M. (2002). The Obsessive–Compulsive Inventory: Development and validation of a short version. *Psychological Assessment*, 14, 485-496. <https://doi.org/10.1037//1040-3590.14.4.485>
- Fontenelle, L. F., Mendlowicz, M. V. ve Versiani, M. (2006). The descriptive epidemiology of obsessive–compulsive disorder. *Prog. Neuropsychopharmacol. Biol. Psychiatry*, 30, 327–337.
- Franklin, M. E. ve Foa, E. B. (2008). Obsessive-Compulsive Disorder. D. H. Barlow (Ed.), *Clinical Handbook of Psychological Disorders: A Step-by-step Treatment Manual* (4. baskı, s. 164-215) içinde. The Guilford Press.
- Friborg, O., Martinussen, M., Kaiser, S., Øvergård, K. T. ve Rosenvinge, J. H. (2013). Comorbidity of personality disorders in anxiety disorders: A metaanalysis of 30 years of research. *J Affect Disord*, 145, 143-155.
- Fricke, S., Moritz, S., Andresen, B., Jacobsen, D., Kloss, M., Rufer, M. ve Hand, I. (2006). Do personality disorders predict negative treatment outcome in obsessive–compulsive disorders? A prospective 6-month follow-up study. *European Psychiatry*, 21(5), 319-324.
- Frost, N. (2011). Qualitative research in psychology. N. Frost (Ed.), *Qualitative Research Methods in Psychology: Combining Core Approaches* içinde. Maidenhead, Berkshire: McGraw-Hill/Open University Press
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. M. ve Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14(5), 449–468. <https://doi.org/10.1007/BF01172967>
- Frost, R. O., Steketee, G., Cohn, L. ve Griess, K. (1994). Personality traits in subclinical and non-obsessive-compulsive volunteers and their parents. *Behaviour Research and Therapy*, 32(1), 47-56.
- George, C., Kaplan, N. ve Main, M. (1985). *Attachment interview for adults*. Unpublished manuscript. University of California, Berkeley.

- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*, 17.0 güncellemesi (10a baskı). Boston: Pearson.
- Gordon, O. M., Salkovskis, P. M., Oldfield, V. B. ve Carter, N. (2013). The association between obsessive compulsive disorder and obsessive compulsive personality disorder: Prevalence and clinical presentation. *Br J Clin Psychol*, 52, 300-315.
- Gross, E., Stelzer, N. ve Jacob, G. (2012). Treating OCD with the schema mode model. M. van Vreeswijk, J. Broersen ve M. Nadort (Ed.), *The Wileyblackwell Handbook of Schema Therapy: Theory, Research, and Practice* içinde (ss.173-184). Chichester, United Kingdom: Wiley-Blackwell.
- Guidano, V. F. ve Liotti, G. (1983). *Cognitive processes and emotional disorders*. New York: Guilford Press.
- Haaland, A. T., Vogel, P. A., Launes, G., Haaland, V. Ø., Hansen, B., Solem, S. ve Himle, J. A. (2011). The role of early maladaptive schemas in predicting exposure and response prevention outcome for obsessive-compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 49, 781-788.
- Haciomeroglu, B. ve Karanci, A. N. (2014). Perceived parental rearing behaviours, responsibility attitudes and life events as predictors of obsessive compulsive symptomatology: Test of a cognitive model. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 42, 1–12. <https://doi.org/10.1017/S1352465813000581>
- Halvaiepour, Z. ve Nosratabadi, M. (2015). External criticism by parents and obsessive beliefs in adolescents: Mediating role of beliefs associated with inflated responsibility. *Global Journal of Health Science*, 8(5), 125–133. <https://doi.org/10.5539/gjhs.v8n5p125>
- Harris, A. E. ve Curtin, L. (2002). Parental perceptions, early maladaptive schemas and depressive symptoms in young adults. *Cognitive Therapy and Research*, 26, 405-416.
- Hasler, G., LaSalle-Ricci, V. H., Ronquillo, J. G., Crawley, S. A., Cochran, L. W., Kazuba, D., Greenberg, B. D. ve Murphy, D. L. (2005). Obsessive compulsive

disorder symptom dimensions show specific relationships to psychiatric comorbidity. *Psychiatry Res*, 135(2), 121-132. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2005.03.003>

Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression based approach*. Guilford Publications.

Hennighausen, K. H., Bureau, J. F., David, D. H., Holmes, B. M. ve Lyons-Ruth, K. (2011). Disorganised attachment behaviour observed in adolescence: Validation in relation to Adult Attachment Interview classifications at age 25. J. Solomon ve C. George (Eds.), *Disorganised Attachment and Caregiving* içinde (ss. 207–244). New York: Guilford Press.

Hoekstra, R. J., Visser, S. ve Emmelkamp, P. M. G. (1989). A social learning formulation of the etiology of obsessive–compulsive disorders. Emmelkamp, P. M. G. vd. (Ed.), *Fresh Perspectives on Anxiety Disorders* içinde (ss. 115–123). *Annual Series of European Research in Behavior Therapy, Cilt 4*. Amsterdam: Swets and Zeitlinger.

Hofer, P. D., Wahl, K., Meyer, A. H., Miché, M., Beesdo-Baum, K., Wittchen, H. U. ve Margraf, J. (2018). The role of behavioral inhibition, perceived parental rearing, and adverse life events in adolescents and young adults with incident obsessive-compulsive disorder. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 19, 116–123. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2018.10.003>

Hoffart, A. ve Sexton, H. (2002). The role of optimism in the process of schema-focused cognitive therapy of personality problems. *Behav Res Ther*, 40, 611-23.

Holden, G. W. ve Edwards, L. E. (1989). Parental attitudes toward child rearing: Instruments, issues, and implications. *Psychological Bulletin*, 106, 29-58.

Hoover, C. F. ve Insel, T. R. (1984). Families of origin in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 172(4), 207–215. <https://doi.org/10.1097/00005053-198410000-00005>

- Inozu, M., Karanci, A. N. ve Clark, D. A. (2012). Why are religious individuals more obsessional? The role of mental control beliefs and guilt in Muslims and Christians. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 43(3), 959-966.
- Jacobi, D. M., Calamari, J. E. ve Woodard, J. L. (2006). Obsessive-compulsive disorder beliefs, metacognitive beliefs and obsessional symptoms: Relations between parent beliefs and child symptoms. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 13, 153–162. <https://doi.org/10.1002/cpp.485>
- Johnson, J. G., Cohen, P., Chen, H., Kasen, S. ve Brook, J. S. (2006). Parenting behaviors associated with risk for offspring personality disorder during adulthood. *Archives of General Psychiatry*, 63(5), 579. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.63.5.579>
- Johnston, J. R. (1990). Role diffusion and role reversal: Structural variations in divorced families and children's functioning. *Family Relations*, 15, 493–509.
- Jones, C. J., Harris, G. ve Leung, N. (2005). Parental rearing behaviours and eating disorder: The mediating role of core beliefs. *Eating Behaviors*, 6, 335-364.
- Jones, C. J., Leung, N. ve Harris, G. (2006). Father-daughter relationship and eating psychopathology: The mediating role of core beliefs. *British Journal of Clinical Psychology*, 45, 319-330.
- Karno, M., Golding, J. M., Sorenson, S. B. ve Burnam, A. (1988). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in five US communities. *Archives General Psychiatry*, 45, 1094-1099.
- Karahan, D. (2006). *Erken disfonksiyonel şemaların obsesif-kompulsif bozukluğu olan hastalar ve sağlıklı kişilerdeki aktivasyonlarının karşılaştırılması* (Uzmanlık Tezi). İstanbul Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kliniği.
- Karpat, V. (2010). *Eşi alkol bağımlısı olan ve olmayan kadınların anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum, eş kabul-reddi ve eşler arası çatışma açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Kart, A. ve Yucens, B. (2020). Personality beliefs in obsessive-compulsive disorder: How are they related to symptom severity? *Psychiatry Investig*, 17(8), 822-828. <https://doi.org/10.30773/pi.2020.0118>
- Kempe, P. T., van Oppen, P., Haan, E., Twisk, J. W. R., Sluis, A., Smit, J. H., van Dyck, R. ve van Balkom, A. J. L. M. (2007). Predictors of course in obsessive-compulsive disorder: Logistic regression versus cox regression for recurrent events. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 116, 201-210.
- Keyes, C., Nolte, L. ve Williams, T. I. (2018). The battle of living with obsessive compulsive disorder: A qualitative study of young people's experiences. *Child and Adolescent Mental Health*, 23(3), 177-184. <https://doi.org/10.1111/camh.12216>
- Khaleque, A. ve Ali, S. (2017). A systematic review of meta-analyses of research on interpersonal acceptance-rejection theory: Constructs and measures. *Journal of Family Theory & Review*, 9(4), 441-458.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 54-64.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2012). Pancultural associations between perceived parental acceptance and psychological adjustment of children and adults: A meta-analytic review of worldwide research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(5), 784-800. <https://doi.org/10.1177/0022022111406120>
- Khosravani, V., Bastan, F. S., Ardestanic, M. S. ve Ardakanid, R. J. (2017). Early maladaptive schemas and suicidal risk in an Iranian sample of patients with obsessive-compulsive disorder. *Psychiatry Research*, 255, 441-448.
- Kobori, O., Salkovskis, P.M., Read, J., Lounes, N. ve Wong, V. (2012). A qualitative study of the investigation of reassurance seeking in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 1, 25-32.

- Kıray, Ş. (2019). *Üniversite öğrencilerinde cinsel tutum, ebeveyn tutumları ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Kim, J. E., Lee, S. W. ve Lee, S. J. (2014). Relationship between early maladaptive schemas and symptom dimensions in patients with obsessive-compulsive disorder. *Psychiatry Research*, 215, 134-140.
- Kimidis, S., Minas, I. H., Ata, A. W. ve Stuart, G. W., (1992). Construct validation in adolescents of the brief current form of the Parental Bonding Instrument. *Comprehensive Psychiatry*, 33, 378– 383.
- Kizilagac, F. ve Cerit, C. (2019). Assessment of early maladaptive schemas in patients with obsessive-compulsive disorder. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 32, 14-22. <https://doi.org/10.14744/DAJPNS.2019.00003>
- Kömürcü, B. ve Gör, N. (2016). Erken dönem uyumsuz şemalar ve kaygı üzerine bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 4, 8. <https://doi.org/10.7816/nesne-04-08-02>
- Kwak, K. H. ve Lee, S. J. (2015). A comparative study of early maladaptive schemas in obsessive–compulsive disorder and panic disorder. *Psychiatry Research*, 230(3), 757-762.
- Lawrence, P. J. ve Williams, T. I. (2011). Pathways to inflated responsibility beliefs in adolescent obsessive-compulsive disorder: A preliminary investigation. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 39, 229–234.
- Leckman, J. F., Grice, D. E., Boardman, J., Zhang, H., Vitale, A., Bondi, C., Alsobrook, J., Peterson, B. S., Cohen, D. J., Rasmussen, S. A., Goodman, W. K., McDougle, C. J. Ve Pauls, D. L. (1997). Symptoms of obsessive-compulsive disorder. *Am J Psychiatry*, 154(7), 911-7. <https://doi.org/10.1176/ajp.154.7.911>. PMID: 9210740
- Lennertz, L., Grabe, H. J., Ruhrmann, S., Rampacher, F., Vogeley, A., Schulze-Rauschenbach, S., Ettelt, S., Meyer, K., Kraft, S., Reck, C., Pukrop, R., John, U., Freyberger, H. J., Klosterkötter, J., Maier, W., Falkai, P. ve Wagner, M. (2010).

Perceived parental rearing in subjects with obsessive–compulsive disorder and their siblings. *Acta Psychiatr Scand*, 121, 280–288.
<https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2009.01469.x>

Lensi, P, Cassano, G. B., Correddu, G., Ravagli, S., Kunovac, J. L. ve Akiskal, H. S. (1996). Obsessive–compulsive disorder: Familial–developmental history, symptomatology, comorbidity and course with special reference to gender-related differences. *British Journal of Psychiatry*, 169(1), 101-107.
<https://doi.org/10.1192/bjp.169.1.101>

Leung, N., Thomas, G. ve Waller, G. (2000). The relationship between parental bonding and core beliefs in anorexic and bulimic women. *British Journal of Clinical Psychology*, 39 (2), 205-213.

Liakopoulou, M., Korlou, S., Sakellariou, K., Kondyli, V., Kapsimali, E., Sarafidou, J. ve Anagnostopoulos, D. (2010). The psychopathology of parents of children and adolescents with obsessive-compulsive disorder. *Psychopathology*, 43, 209–215.
<https://doi.org/10.1159/000313518>

Lindhout, I., Markus, M., Hoogendijk, T., Borst, S., Maingay, R., Spinhoven, P., van Dyck, R. ve Boer, F. (2006). Childrearing style of anxiety-disordered parents. *Child Psychiatry and Human Development*, 37(1), 89-102.

Lobbestael, J., Arnzt, A. ve Sieswerda, S. (2005). Schema modes and childhood abuse in borderline and antisocial personality disorders. *J Behav Ther Exp Psychiatry*, 36 (3), 240-53.

Lochner, C., Seedat, S., Du Toit, P. L., Nel, D. G., Niehaus, D. J. H., Sandler, R. ve Stein, D. J. (2005). Obsessive-compulsive disorder and trichotillomania: A phenomenological comparison. *BMC Psychiatry*, 5(1), 1-10.

Lochner, C. ve Stein, D. J. (2001). Gender in obsessive-compulsive disorder and obsessive-compulsive spectrum disorders. *Archives of Women's Mental Health*, 4, 19-26.

- Luppino, O. I., Tenore, K., Mancini, F. ve Basile, B. (2018). An integration of schema and cognitive therapy in OCD treatment: Goals and beliefs of the obsessive mind (Part I). *Psychology*, 9, 2261-2277. <https://doi.org/10.4236/psych.2018.99131>
- Maccoby, E. ve Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. İçinde E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of child psychology* (Cilt IV, s. 1-101). New York: John Wiley & Sons.
- Mamiyev, H. (2005). *Türkiye’de üniversite eğitimi almakta olan Türkmenistan’lı erkek öğrencilerinin ebeveyn ve eş/sevgili kabul-reddi ile psikolojik uyum açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Markus, M. T., Lindhout, I. E., Boer, F., Hoogendijk, T. H. ve Arrindell, W. A. (2003). Factors of perceived parental rearing styles: The EMBU-C examined in a sample of Dutch primary school children. *Personality and Individual Differences*, 34(3), 503-519.
- Mataix-Cols, D., do Rosario-Campos, M. C. ve Leckman, J. F. A. (2005). Multidimensional model of obsessive-compulsive disorder. *Am. J. Psychiatry* 162, 228–238.
- Mathews, C. A., Kaur, N. ve Stein, M. B. (2008). Environmental risk factors and obsessive-compulsive disorder: A review. *Curr Psychiatry Rep.*
- Mathis, M. A., Alvarenga, P., Funaro, G., Torresan, R. C., Moraes, I., Torres, A. R., Zilberman, M. L. ve Hounie, A. G. (2011). Gender differences in obsessive-compulsive disorder: A literature review. *Braz J Psychiatry*, 33(4), 390-399. <https://doi.org/10.1590/s1516-44462011000400014>
- Messman-Moore, T. L. ve Coates, A. A. (2007). The impact of childhood psychological abuse on adult interpersonal conflict: The role of early maladaptive schemas and patterns of interpersonal behavior. *Journal of Emotional Abuse*, 7(2), 75–92. https://doi.org/10.1300/J135v07n02_05

- Meyer, C. ve Gilling, K. (2003) Parental bonding and bulimic psychopathology: The mediating role of mistrust/abuse beliefs. *International Journal of Eating Disorders*, 32, 229-233.
- McGinn, L. K., Cukor, D. ve Sanderson, W. C. (2005). The relationship between parenting style, cognitive style, anxiety and depression: Does increased early adversity influence symptom severity through the mediating role of cognitive style? *Cognitive Therapy and Research*, 29, 219-242.
- McGinn, L. K. ve Young, J. E. (1996). Schema focused therapy. İçinde P. M. Salkovskis (Ed.), *Frontiers of cognitive therapy* (s. 182-207). New York: Guilford Press.
- McKay, D., Abramowitz, J. S., Calamari, J. E., Kyrios, M., Radomsky, A., Sookman, D., Taylor, S. ve Wilhelm, S. (2004, Jul). A critical evaluation of obsessive compulsive disorder subtypes: Symptoms versus mechanisms. *Clin Psychol Rev*, 24(3), 283-313. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.04.003>
- McKay, D. ve Storch, E. A. (2010). *Handbook of obsessive-compulsive and related disorders*. Springer.
- McLean, H. R., Bailey, H. N. ve Lumley, M. N. (2014). The secure base script: Associated with early maladaptive schemas related to attachment. *Psychology and Psychotherapy*, 87(4), 425–46.
- McLeod, J. (2001). *Qualitative research in counselling and psychotherapy*. Sage.
- McWilliams, N. (1994). *Psychoanalytic diagnosis: Understanding personality structure in the clinical process*. (E. Kalem, Çev.) Psikanalitik Tanı: Klinik Süreç İçinde Kişilik Yapısını Anlamak. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S. ve Ramnath, R. (2019). *Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları* (Cilt 2; E. O. Gezmiş, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Moore, P., S., Whaley, S., E. ve Sigman, M. (2004). Interactions between mothers and children: Impact of maternal and child anxiety. *Journal of Abnormal Psychology*, 113, 471–476.

- Moretti, L., Trógolo, M., Domínguez-Lara, S., Conn, H. ve Medrano, L. (2018). Factor structure and reliability of the Personality Belief Questionnaire in Argentina. *Archives Of Psychiatry And Psychotherapy*, 20(3), 79-86. <https://doi.org/10.12740/app/92644>
- Morrow, S. L. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 250-260. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.2.250>
- Mulhall, K., O'Connor, J. O. ve Timulakova, K. (2019). Managing the monster in the mind: A psychoanalytically informed qualitative study exploring the experiences of the people diagnosed with obsessive-compulsive disorder. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 33(2), 117-132. <https://doi.org/10.1080/02668734.2019.1614087>
- Murphy, H. ve Perera-Delcourt, R. (2012). 'Learning to live with OCD is a little mantra I often repeat': Understanding the lived experience of obsessive-compulsive disorder (OCD) in the contemporary therapeutic context. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 87, 111–125.
- Murphy, Y. E. ve Flessner, C. A. (2015). Family functioning in paediatric obsessive compulsive and related disorders. *British Journal of Clinical Psychology*, 54(4), 414–434. <https://doi.org/10.1111/bjc.12088>
- Murris, P. (2006). Maladaptive schemas in non-clinical adolescents: Relation to perceived parental rearing behaviours, big five personality factors and psychological symptoms. *Clinical Psychology Psychotherapy*, 13, 405-413.
- Nogales, A. ve Bellotti, L. (2009). *Parents who cheat: How children and adults are affected when their parents are unfaithful*. Health Communications.
- Norman, R. M. G., Davies, F., Nicholson, I. R., Cortese, L. ve Malla, A. K. (1998). The relationship of two aspects of perfectionism with symptoms in a psychiatric outpatient population. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 186(3), 213–218. <https://doi.org/10.1097/00005053-199803000-00010>

- Obsessive Compulsive Cognitions Working Group, O. (1997). Cognitive assessment of obsessive-compulsive disorder. *Behav Res Ther*, 35(7), 667-681. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(97\)00017-x](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(97)00017-x)
- Obsessive Compulsive Cognitions Working Group, O. (2005). Psychometric validation of The Obsessive Belief Questionnaire and interpretation of intrusions inventory-Part 2: Factor analyses and testing of a brief version. *Behav Res Ther*, 43(11), 1527-1542. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2004.07.010>
- Pace, S. M., Thwaites, R. ve Freeston, M. H. (2011). Exploring the role of external criticism in obsessive compulsive disorder: A narrative review. *Clinical Psychology Review*, 31(3), 361–370. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2011.01.007>
- Panayırıcı, P. B. (2012). *Obsesif kompulsif belirtilerin yordanmasında algılanan ebeveynlik biçimleri, üstbilişsel inançlar, obsesif inançlar ve düşünce kontrol yöntemlerinin rolü: Üstbilişsel model çerçevesinde bir inceleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Parker, G. ve Lipscombe, P. (1981). Influences on maternal over-protection. *Br J Psychiatry*, 138, 303-311.
- Parker, G., Tupling, H. ve Brown, L. B. (1979). A Parental Bonding Instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52(1), 1-10.
- Pauls, D. L. (2008). The genetics of obsessive compulsive disorder: A review of the evidence. *Am J Med Genetics C: Sem Med Genet.*, 148, 133-139.
- Pena-Garijo, J., Edo Villamón, S., Meliá de Alba, A. ve Ruipérez, M. Á. (2013). Personality disorders in obsessive-compulsive disorder: A comparative study versus other anxiety disorders. *Scientific World Journal*. <https://doi.org/10.1155/2013/856846>
- Perris, C. (1988). A theoretical framework for linking the experience of dysfunctional parental rearing attitudes with manifest psychopathology. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 78(344), 93-109.

- Perris, C., Jacobsson, L., Lindstrom, H., von Knorring, L. ve Perris, H. (1980). Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behavior. *Acta Psvchiatrica Scandinavica*, 61, 265-274.
- Polkinghorne, D. E. (1989). Pheomenological research methods. R. S. Valle ve S. Halling (Ed.), *Existential-Phenomenological Perspectives in Psychology: Exploring the Breadth of Human Experience* içinde (ss. 41-60). New York: Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-6989-3_3
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891.
- Purdon, C. ve Clark, D. A. (1999). Metacognition and obsessions. *Clinical psychology and Psychotherapy*, 6, 102-110.
- Rachman, S. (1997). A cognitive theory of obsessions. *Behav Res Ther*, 35(9), 793-802. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(97\)00040-5](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(97)00040-5)
- Rachman, S. (1998). A cognitive theory of obsessions: Elaborations. *Behav Res Ther*, 36(4), 385-401. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(97\)10041-9](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(97)10041-9)
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P. ve Young, J. E. (2012). *Şema terapi ayırıcı özellikler*. Miray Şaşıoğlu (Çev.). İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Rapee, R. M. (1997). Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review*, 17(1), 47-67.
- Rapee, R. M., Schniering, C. A. ve Hudson, J. L. (2009). Anxiety disorders during childhood and adolescence: Origins and treatment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 5, 311-341.
- Rasmussen, S. A. ve Eisen, J. L. (1992). The epidemiology and clinical features of obsessive compulsive disorder. *Psychiatric Clinics of North America*, 15, 743-758.

- Reitman, D. ve Asseff, J. (2010). Parenting practices and their relation to anxiety in young adulthood. *Journal of Anxiety Disorders*, 24(6), 565-572.
- Rezvan, S., Bahrami, F., Abedi, M., Macleod, C., Doost, H.T.N. ve Ghasemi, V. (2013). A preliminary study on the effects of attachment-based intervention on pediatric obsessive compulsive disorder. *International Journal of Preventive Medicine*, 4(1), 78-87.
- Riso, L. P. ve McBride, C. (2007). *Introduction: A return to a focus on cognitive schemas*. L. P. Riso, P. L. du Toit, D. J. Stein ve J. E. Young (Ed.), *Cognitive schemas and core beliefs in psychological problems: A scientist-practitioner guide içinde* (ss. 3-9). Washington, DC, ABD: American Psychological Association.
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview. *Behavior Science Research*, 15, 1 – 21.
- Rohner, R. P. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59(8), 830-840.
- Rohner, R. P. (2005). Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory (PARTheory).
- Rohner, R. P. ve Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16-47. <https://doi.org/10.1177/106939710203600102>
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2012). *Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications*. Retrieved from <http://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2014/02/INTRODUCTION-TO-PARENTAL-ACCEPTANCE-3-27-12.pdf>
- Rohner, R. P. ve Rohner, E. C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: Cross-cultural codes. *Ethnology*, 20(3), 245-260.
- Rufer, M., Hand, I., Alsleben, H., Braatz, A., Ortmann, J. ve Katenkamp, B. (2005). Long-term course and outcome of obsessive-compulsive patients after cognitive-behavioral therapy in combination with either fluvoxamine or placebo: A 7-year

- follow-up of a randomized double-blind trial. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 255, 121-128. <https://doi.org/10.1007/s00406-005-0571-5>
- Ruscio, A. M., Stein, D. J., Chiu, W. T. ve Kessler, R. C. (2010). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in The National Comorbidity Survey Replication. *Molecular Psychiatry*, 15(1), 53–63. <https://doi.org/10.1038/mp.2008.94>
- Saei, R., Sepehrmanesh, Z. ve Ahmadvand, A. (2017). Perceived emotions in patients with obsessive-compulsive disorder: Qualitative study. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 19(2), 84-9.
- Salahur, E. (2010). *Üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul veya reddinin yetişkin bağlanma biçimleri ve depresif belirtiler ile ilişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Salkovskis, P. M. (1985). Obsessional-compulsive problems: A cognitive-behavioural analysis. *Behav Res Ther*, 23(5), 571-583. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(85\)90105-6](https://doi.org/10.1016/0005-7967(85)90105-6)
- Salkovskis, P., Shafran, R., Rachman, S. ve Freeston, M. H. (1999). Multiple pathways to inflated responsibility beliefs in obsessional problems: Possible origins and implications for therapy and research. *Behaviour research and therapy*, 37(11), 1055–1072. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(99\)00063-7](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(99)00063-7)
- Saxena, S. ve Rauch, S. L. (2000). The neurobiology of obsessive-compulsive disorder. *Psychiatric Clinics*.
- Schaefer, E. S. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36(2), 413-424.
- Schmidt, A. E., Green, M. S. ve Prouty, A. M. (2016). Effects of parental infidelity and interparental conflict on relational ethics between adult children and parents: A contextual perspective. *Journal of Family Therapy*, 38(3), 386–408.

- Schmidt, N. B., Joiner, T. E., Young, J. E. ve Telch, M. J. (1995). The Schema Questionnaire: Investigation of psychometric properties and the hierarchical structure of a measure of maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 19(3), 295-321.
- Schuppert, H. M., Albers, C. J., Minderaa, R. B., Emmelkamp, P. M., ve Nauta, M. H. (2012). Parental rearing and psychopathology in mothers of adolescents with and without borderline personality symptoms. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 6(1), 29.
- Shafran, R. ve Rachman, S. (2004). Thought-action fusion: A review. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 35, 87–107.
- Shafran, R., Thordarson, D. S. ve Rachman, S. (1996). Thought-action fusion in obsessive compulsive disorder. *Journal of Anxiety Disorders*.
- Shah, R. ve Waller, G. (2000). Parental style and vulnerability to depression: The role of core beliefs. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 188, 19-25.
- Sharma, E., Thennarasu, K. ve Reddy, Y. C. (2014). Long-term outcome of obsessive-compulsive disorder in adults: A meta-analysis. *J Clin Psychiatry*, 75, 1019–27. <https://doi.org/10.4088/JCP.13r08849>
- Shariatzadeh, M. (2017). Prediction of obsessive-compulsive disorder symptoms via early maladaptive schemas. *International Journal of Innovation and Research in Educational Sciences*, 4(3), 2349–5219. Retrieved from https://www.ijires.org/administrator/components/com_jresearch/files/publications/IJIR_ES_932_FINAL.pdf
- Sica, C., Novara, C., Sanavio, E., Dorz, S. ve Coradeschi, D. (2002). Obsessive compulsive cognitions among cultures. R. Frost ve G. Steketee (Ed.), *Cognitive approaches to obsessions and compulsions: Theory, assessment and treatment* içinde (ss. 371-383). Amsterdam: Pergamon.
- Skoog, G. ve Skoog, I. (1999). A 40-year follow-up of patients with obsessive-compulsive disorder. *Archives of General Psychiatry*, 56, 121-127.

- Small, I., Small, J., Alig, V. ve Moore, D. (1970). Passive-aggressive personality disorder: A search for a syndrome. *American Journal Of Psychiatry*, 126(7), 973-983. <https://doi.org/10.1176/ajp.126.7.973>
- Smith, J. A. (1996). Beyond the divide between cognition and discourse: Using interpretative phenomenological analysis in health psychology. *Psychology and Health*, 11(2), 261–271. <https://doi.org/10.1080/08870449608400256>
- Smith, J. D. (2004). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 1, 39- 54.
- Smith, J. D., Flowers, P. ve Larkin, M. (2012). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. London: SAGE Publications.
- Smith, J.A. ve Osborn, M. (2003). Interpretative phenomenological analysis. J.A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A Practical Guide To Research Methods* içinde. London: SAGE Publications.
- Sookman, D. ve Pinard, G., 1999. Integrative cognitive therapy for obsessive-compulsive disorder: A focus on multiple schemas. *Cogn. Behav. Pract.* 6 (4), 351–362. [https://doi.org/10.1016/s1077-7229\(99\)80055-8](https://doi.org/10.1016/s1077-7229(99)80055-8)
- Soygüt, G., Çakır, Z. ve Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik Ölçeği'nin psikometrik özelliklerine ilişkin bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 17-30.
- Soygut, G., Karaosmanoglu, A. ve Çakır, Z. (2009). Assessment of early maladaptive schemas: A psychometric study of the Turkish young schema questionnaire short form-3. *Turkish J Psychiatry*, 20, 144-52.
- Soygüt, G. ve Çakır, Z. (2009). Ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerde kişilerarası şemaların aracı rolü: Şema odaklı bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (2), 144-152.

- Specht, M. W., Chapman, A. ve Cellucci, T. (2009). Schemas and borderline personality disorder symptoms in incarcerated women. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 40(2), 256-264.
- Sperry, L. (1995). Personality disorders. L. Sperry ve I. Carlson (Ed.), *Psychopathology and psychotherapy: From DSM-IV diagnosis to treatment* (2. baskı) içinde (ss. 279–336). Washington, D.C: Accelerated Development/Taylor & Francis.
- Starcevic, V. ve Brakoulis, V. (2014). New diagnostic perspectives on obsessive compulsive personality disorder and its links with other conditions. *Curr Opin Psychiatry*, 27, 62-67.
- Stein, J. A., Reidel, M. ve Rotheram-Boras, M. J. (1999). Parentification and its impact on adolescent children with AIDS. *Family Process*, 38, 193–208.
- Steketee, G. ve Barlow, D. H. (2002). Obsessive-Compulsive Disorder. D. H. Barlow (Ed.), *Anxiety and Its Disorders* içinde (ss. 516–550). New York: Guilford.
- Steketee, G., Grayson, J. B. ve Foa, E. B. (1987). The relationship of locus of control and treatment outcome in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(1), 66–71. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.55.1.66>
- Steketee, G., Quay, S. ve White, K. (1991). Religion and obsessive-compulsive disorder. *Behavior Research and Therapy*, 29(3), 343–350. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(91\)90125-V](https://doi.org/10.1016/0005-7967(91)90125-V)
- Stewart, S. E., Geller, D. A., Jenike, M. ve Hyman, A. (2004). Long-term outcome of pediatric obsessive-compulsive disorder: A meta-analysis and qualitative review of the literature. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 110, 4–13. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2004.00335.x>
- Taşdemir, T. (2011). *Psikiyatri polikliniğine başvuran kişilerde erken dönem uyum bozucu şemaların incelenmesi: Sağlıklı bireylerle bir karşılaştırma çalışması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Taymur, İ. ve Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, sınıflaması. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154-177. <https://doi.org/10.5455/cap.20120410>

- Taymur, İ., Türkçapar, M. H., Örsel, S., Sargın, E. ve Akkoyunlu, S. (2011). Validity and reliability of the Turkish version of The Personality Belief Questionnaire-Short Form/PBQ-STF) in the university students. *Klinik Psikiyatri*, 14, 199-209.
- Taylor, S. (2011). Early versus late onset obsessive–compulsive disorder: Evidence for distinct subtypes. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1083-1100.
- Tenore, K., Mancini, F. ve Basile, B. (2018). Schemas, modes and coping strategies in obsessive-compulsive like symptoms. *Clinical Neuropsychiatry*, 15(6), 384–392. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=133746640&site=eds-live>
- Thiel, N., Jacob, G. A., Tuschen-Caffier, B., Herbst, N., Külz, A. K., Hertenstein, E. ve Voderholzer, U. (2016). Schema therapy augmented exposure and response prevention in patients with obsessive–compulsive disorder: Feasibility and efficacy of a pilot study. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 52, 59-67. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2016.02.005>
- Thimm J. C. (2009). Mediation of early maladaptive schemas between perception of parental rearing style and personality disorders symptoms. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41, 52-59.
- Thimm, J. C. (2010). Personality and early maladaptive schemas: A five-factor model perspective. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41(4), 373-380.
- Timpano, K. R., Keough, M. E., Mahaffey, B., Schmidt, N. B. ve Abramowitz, J. (2010). Parenting and obsessive compulsive symptoms: Implications of authoritarian parenting. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 24(3), 151–164. <https://doi.org/10.1891/0889-8391.24.3.151>
- Torresan, R. C., Ramos-Cerqueira, A. T., Shavitt, R. G., do Rosário, M. C., de Mathis, M. A. ve Miguel, E. C. (2013). Symptom dimensions, clinical course and comorbidity in men and women with obsessive-compulsive disorder. *Psychiatry Research*, 209(2), 186–95. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2012.11.007>

- Triebwasser, J., Chemerinski, E., Roussos, P. ve Siever, L. J. (2013). Paranoid personality disorder. *Journal of Personality Disorders*, 27(6), 795-805. https://doi.org/10.1521/pedi_2012_26_055
- Turgeon, L., O'Connor, K. P., Marchand, A. ve Freeston, M. H. (2002). Recollections of parent-child relationships in patients with obsessive-compulsive disorder and panic disorder with agoraphobia. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 105, 310-316.
- Turkcapar, M. H., Orsel, S., Ugurlu, M., Sargin, E., Turhan, M. ve Akkoyunlu, S. (2007). Reliability and validity of the Turkish version of the Personality Belief Questionnaire. *Journal of Clinical Psychiatry*, 10, 177-191.
- Turner, M. H., Rose, K. S. ve Cooper, M. J. (2004). Parental bonding and eating disorder symptoms in adolescents: The mediating role of core beliefs. *Eating Behaviors*, 6, 113-118.
- Ünüböl, M. (2011). *Üç farklı yaş grubunda ebeveyn kabul-reddi ve genel psikolojik uyumun incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- van Brakel, A. M., Muris, P., Bögels, S. M. ve Thomassen, C. (2006). A multifactorial model for the etiology of anxiety in non-clinical adolescents: Main and interactive effects of behavioral inhibition, attachment and parental rearing. *Journal of Child and Family Studies*. 15(5), 568-578.
- van Hanswijck de Jonge, P., Waller, G., Fiennes, A., Rashid, Z. ve Lacey J.H. (2003). Reported sexual abuse and cognitive content in the morbidly obese. *Eating Behaviors*, 4(4), 315-322.
- Van Noppen, B. L. ve Steketee, G. (2009). Family environment and obsessive-compulsive disorder: Examining the impact of parental overcontrol and family functioning. *Journal of Family Psychology*.
- Varan, A. (2005). Parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: Does history repeat itself? *Ethos*, 33(3), 414-426.

- Varan, A., Rohner, R. P. ve Eryuksel, G. (2008). Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among Turkish adults in ongoing attachment relationships. *Cross-Cultural Research*, 42(1), 46-56. <https://doi.org/10.1177/1069397107309758>
- Velibaşoğlu, B. (2014). *Obsesif kompulsif bozukluk hastalarında obsesyon, kompulsiyon ve endişe ile erken dönem uyum bozucu şemalar, üst-biliş ve düşünce eylem kaynaşması arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Velibaşoğlu, B. (2021). *Erken dönem uyum bozucu şemalar ve Young Pozitif Şema Ölçeği ile değerlendirilen erken dönem uyumlu şemalar üzerinden obsesif kompulsif bozukluk belirtileri ve müdahale* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Voderholzer, U., Schwartz, C., Thiel, N., Kuelz, A. K., Hartmann, A. ve Scheidt, C. E. (2013). A comparison of schemas, schema modes and childhood traumas in obsessive-compulsive disorder, chronic pain disorder, and eating disorders. *Psychopathology*, 47(1), 24–31. <http://dx.doi.org/10.1159/000348484>
- Waite, F., Knight, M.T.D. ve Lee, D. (2015). Self-compassion and self-criticism in recovery in psychosis: An interpretative phenomenological analysis study. *J. Clin. Psychol.*, 71, 1201-1217. <https://doi.org/10.1002/jclp.22211>
- Wang, X., Donghong, C., Wang, Z., Fan, Q., Xu, H., Qiu, J., Chen, J., Zhang, H., Jiang, K. ve Xiao, Z. (2012). Cross-sectional comparisons of the clinical characteristics of adults with early-onset and late-onset obsessive-compulsive disorder. *Journal of Affective Disorders*, 136, 498-504.
- Waters, T. L. ve Barrett, P. M. (2000). The role of the family in childhood obsessive-compulsive disorder. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 3(3), 173-184.
- Welburn, K., Coristine, M., Dagg, P., Pontefract, A., ve Jordan, S. (2002). The Schema Questionnaire-Short Form: Factor analysis and relationship between schemas and symptoms. *Cognitive Therapy and Research*, 26(4), 519-530.

- Whaley, S. E., Pinto, A. ve Sigman, M. (1999). Characterizing interactions between anxious mothers and their children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67, 826–836.
- Willig, C. ve Stainton Rogers, W. (2017). *The Sage Handbook of qualitative methods in psychology*. London, UK: Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781848607927>
- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W. C. ve Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(1), 134-151.
- Wright, M. O., Crawford, E. ve Del Castillo, D (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse Negl.*, 33, 59–68.
- Yazıcı, P. (2018). *Algılanan ebeveynlik biçimleri ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Yarbro, J., Mahaffey, B., Abramowitz, J. ve Kashdan, T. B. (2013). Recollections of parent-child relationships, attachment insecurity, and obsessive-compulsive beliefs. *Personality and Individual Differences*, 54(3), 355–360. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.10.003>
- Yoldascan, E., Ozenli, Y., Kutlu, O., Topal, K. ve Bozkurt, A. I. (2009). Prevalence of obsessive-compulsive disorder in Turkish university students and assessment of associated factors. *BMC Psychiatry*, 9, 40. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-9-40>
- Yorulmaz, O., İnözü, M., Clark, D. A. ve Radomsky, A. S. (2015). Psychometric properties of The Obsessive-Compulsive Inventory-Revised in a Turkish analogue sample. *Psychological Reports: Measures & Statistics*, 117, 3, 781-793. <https://doi.org/10.2466/08.PR0.117c25z4> ISSN 0033-2941

- Young, J. E. (1990, 1994). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Sarasota: Professional resource Exchange.
- Young, J. E. ve Klosko, J. S. (1994). *Reinventing your life* (Çev. Esra Tuncer, Özlem Mestçioğlu). New York: Plume.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. NY: Guilford Press.
- Young, J. E. ve Lindemann, M. D. (1992). An integrative shema focus model for personality disorders. *J. Cognitive Psychotherapy*, 6, 11-24.
- Yu, R., Wang, Z., Qian, F., Jang, K. L., Livesley, W. J., Paris, J. ve Wang, W. (2007). Perceived parenting styles and disordered personality traits in adolescent and adult students and in personality disorder patients. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 35(5), 587–598. <https://doi.org/10.2224/sbp.2007.35.5.587>
- Zimmermann, J. J., Eisemann, M. R. ve Fleck, M. P. (2008). Is parental rearing an associated factor of quality of life in adulthood? *Quality of Life Research*, 17(2), 249-255.

EK 1

Demografik Bilgi Formu

Lütfen öncelikle aşağıda yer alan, kişisel özelliklerinizle ilgili soruları cevaplayın.

1) Cinsiyetiniz: ERKEK / KADIN / DİĞER

2) Doğum yılınız:

3) En son mezun olduğunuz okul:

- a) İlkokul
- b) Ortaokul
- c) Lise
- d) Üniversite (2 yıllık ön-lisans programı)
- e) Üniversite (4 yıllık lisans programı)
- f) Yüksek lisans / Tıp fakültesi
- g) Doktora / Tıpta uzmanlık

4) Mesleğiniz:

5) Aylık geliriniz:

6) Medeni durumunuz: BEKAR / EVLİ

7) Çocuk sayısı:

8) Sizi kim yetiştirdi?

- a) Anne ve baba (birlikte)
- b) Anne ve baba (boşanmış)
- c) Sadece anne
- d) Sadece baba
- e) Başka bir akraba/yakın
- f) Diğer

9) Herhangi zihinsel ya da nörolojik bir bozukluğa sahip misiniz? EVET / HAYIR

10) Şu anda, profesyonel ruh sağlığı desteği almanıza neden olan bir probleminiz var mı? EVET / HAYIR

Eğer cevabınız “EVET” ise lütfen bu durumun ne olduğunu belirtiniz:

.....

Belirttiğiniz ruh sağlığı sorununa hangi profesyonel tarafından (örn. psikiyatrist, psikolog, aile hekimi) ve ne zaman teşhis konuldu?

.....

Bu ruhsal probleminiz için hangi tedavileri (örn. ilaç tedavisi, psikoterapi, danışma) aldınız ya da alıyorsunuz?

.....

EK 2

Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu (KAET-Ç)

(Not: Bu çalışmada KAET-Ç herhangi bir psikiyatrik tanı koyma amacıyla kullanılmamaktadır.)

Aşağıda çocukluğunuz ile ilgili bazı ifadeler yer almaktadır.

Anketi doldurmadan önce aşağıdaki yönergeyi lütfen dikkatle okuyunuz:

1. Anketi doldururken, anne ve babanızın size karşı olan davranışlarını nasıl algıladığınızı hatırlamaya çalışmanız gerekmektedir. Anne ve babanızın çocukken size karşı davranışlarını tam olarak hatırlamak bazen zor olsa da, her birimizin çocukluğumuzda anne ve babamızın kullandıkları prensiplere ilişkin bazı anılarımız vardır.

2. Her bir soru için anne ve babanızın size karşı davranışlarına uygun seçeneği yuvarlak içine alın. Her soruyu dikkatlice okuyun ve muhtemel cevaplardan hangisinin sizin için uygun cevap olduğuna karar verin. Soruları anne ve babanız için ayrı ayrı cevaplayın.

Örneğin: Anne ve babam bana iyi davranırlardı.

1. Hayır, hiçbir zaman 2. Evet, arada sırada 3. Evet, sık sık 4. Evet, çoğu zaman

Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

1. Anne ve babam, nedenini söylemeden bana kızarlardı ya da ters davranırlardı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
2. Anne ve babam beni överlerdi.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
3. Anne ve babamın yaptıklarım konusunda daha az endişeli olmasını isterdim.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
4. Anne ve babam bana hak ettiğimden daha çok fiziksel ceza verirlerdi.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4

5. Eve geldiğimde, anne ve babama ne yaptığının hesabını vermek zorundaydım.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
6. Anne ve babam ergenliğimin uyarıcı, ilginç ve eğitici olması için çalışırlardı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
7. Anne ve babam, beni başkalarının önünde eleştirirlerdi.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
8. Anne ve babam, bana bir şey olur korkusuyla başka çocukların yapmasına izin verilen şeyleri yapmamı yasaklardı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
9. Anne ve babam, her şeyde en iyi olmam için beni teşvik ederlerdi.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
10. Anne ve babam davranışları ile, örneğin üzgün görünerek, onlara kötü davrandığım için kendimi suçlu hissetmeme neden olurlardı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
11. Anne ve babamın bana bir şey olacağına ilişkin endişeleri abartılıydı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
12. Benim için bir şeyler kötü gittiğinde, anne ve babamın beni rahatlatmaya ve yüreklendirmeye çalıştığını hissettim.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
13. Bana ailenin “yüz karası” ya da “günah keçisi” gibi davranılırdı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
	Anne	1	2	3	4

14. Anne ve babam, sözleri ve hareketleriyle beni sevdiklerini gösterirlerdi.	Baba	1	2	3	4
15. Anne ve babamın, erkek ya da kız kardeşimi(lerimi) beni sevdiklerinden daha çok sevdiklerini hissederdim.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
16. Anne ve babam, kendimden utanmama neden olurlardı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
17. Anne ve babam, pek fazla umursamadan, istediğim yere gitmeme izin verirlerdi.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
18. Anne ve babamın, yaptığım her şeye karıştıklarını hissederdim.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
19. Anne ve babamla, aramda sıcaklık ve sevecenlik olduğunu hissederdim.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
20. Anne ve babam, yapabileceklerim ve yapamayacaklarımla ilgili kesin sınırlar koyar ve bunlara titizlikle uyarlardı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
21. Anne ve babam, küçük kabahatlerim için bile beni cezalandırırlardı.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
22. Anne ve babam, nasıl giyinmem ve görünmem gerektiği konusunda karar vermek isterlerdi.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4
23. Yaptığım bir şeyde başarılı olduğumda, anne ve babamın benimle gurur duyduklarını hissederdim.	Anne	1	2	3	4
	Baba	1	2	3	4

EK 3

Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Formu (KİÖ-KTF)

(**Not:** Bu çalışmada KİÖ-KTF herhangi bir psikiyatrik tanı koyma amacıyla kullanılmamaktadır.)

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve her birine ne kadar inandığınızı belirtiniz. Her bir

ifadeyle ilgili olarak çoğu zaman nasıl hissettiğinize göre karar veriniz.

4	3	2	1	0
Tümüyle inanıyorum	Çok fazla inanıyorum	Orta derecede inanıyorum	Biraz inanıyorum	Hiç inanmıyorum

	4	3	2	1	0
	Tümüyle inanıyorum	Çok fazla inanıyorum	Orta derecede inanıyorum	Biraz inanıyorum	Hiç inanmıyorum
1.Aşağılanma veya yetersizlikle karşılaşmak katlanılmaz bir şeydir.	4	3	2	1	0
2. Ne pahasına olursa olsun rahatsızlık verici durumlardan kaçınmalıyım.	4	3	2	1	0
3.Eğer insanlar dostça davranıyorsa beni kullanmaya ya da sömürmeye çalışıyor olabilirler.	4	3	2	1	0
4.Bir yandan yetkili kişilerin hakimiyetine karşı direnmeli ama aynı zamanda takdir ve benimsemelerini sağlamalıyım.	4	3	2	1	0
5.Rahatsızlık verici duygulara katlanamam.	4	3	2	1	0
6.Kusurlar, eksikler ya da yanlışlar hoş görülemez.	4	3	2	1	0
7.Diğer insanlar sıklıkla çok şey isterler.	4	3	2	1	0
8.İlgi merkezi olmalıyım.	4	3	2	1	0
9.Eğer bir sistemim olmazsa her şey darmadağın olur.	4	3	2	1	0
10.Hak ettiğim saygının gösterilmemesi veya hakkım olanı alamamak katlanılmaz bir durumdur.	4	3	2	1	0
11.Her şeyde kusursuz iş çıkarmak önemlidir.	4	3	2	1	0
12.Diğer insanlarla birlikte bir şeyler yapmaktansa kendi başıma yapmaktan daha çok hoşlanırım.	4	3	2	1	0

13.Eğer dikkat etmezsem başkaları beni kullanmaya ya da yönlendirmeye çalışır.	4	3	2	1	0
14.Diğer insanların gizli amaçları vardır.	4	3	2	1	0
15.Olabilecek en kötü şey terk edilmektir.	4	3	2	1	0
16.Diğer insanlar ne kadar özel biri olduğumu fark etmelidirler.	4	3	2	1	0
17.Diğer insanlar bilerek beni aşağılıyorlar.	4	3	2	1	0
18.Karar verirken diğer insanların yardımına ya da bana ne yapacağımı söylemelerine gereksinim duyarım.	4	3	2	1	0
19.Ayrıntılar son derece önemlidir.	4	3	2	1	0
20.İnsanlar çok fazla patronluk taslarsa onların istediklerini dikkate almamaya hakkım vardır.	4	3	2	1	0
21.Yetkili kişiler sınırlarını bilmeyen, sürekli iş isteyen, müdahaleci ve denetleyicidirler.	4	3	2	1	0
22.İstediğimi almanın yolu, insanları etkilemek ya da eğlendirmektir.	4	3	2	1	0
23.Karlı çıkabilmek için elimden gelen her şeyi yapmalıyım.	4	3	2	1	0
24. Eğer insanlar benimle ilgili bir şeyler açığa çıkarırlarsa, bunu bana karşı kullanacaklardır.	4	3	2	1	0
25.İnsan ilişkileri karışıktır ve özgürlüğe engeldir.	4	3	2	1	0
26.Beni ancak benim gibi zeki insanlar anlayabilirler.	4	3	2	1	0
27.Çok üstün biri olduğum için özel muamele ve ayrıcalıkları hak ediyorum.	4	3	2	1	0
28.Benim için başkalarından bağımsız ve özgür olmak önemlidir.	4	3	2	1	0
29.Çoğu durumda yalnız başıma kaldığımda kendimi daha iyi hissedirim.	4	3	2	1	0
30. Her zaman en yüksek standartlara ulaşmaya çalışmak gereklidir yoksa her şey darmadağın olur.	4	3	2	1	0
31. Rahatsız edici duygular giderek artar ve kontrolden çıkar.	4	3	2	1	0
32.Vahşi bir ortamda yaşıyoruz ve güçlü olan hayatta kalır.	4	3	2	1	0
33.Başkalarının dikkatini çektiğim durumlardan kaçınmalı ve mümkün olduğunca göze çarpmamalıyım.	4	3	2	1	0
34.Başkalarının bana olan ilgilerini sürdüremezsem benden hoşlanmazlar.	4	3	2	1	0

35.Eğer bir şey istiyorsam onu elde etmek için ne gerekirse yapmalıyım.	4	3	2	1	0
36.Diğer bir insana “bağlanıp” kalmaktansa yalnız olmak daha iyidir.	4	3	2	1	0
37.İnsanları eğlendirmedikçe ya da etkilemedikçe bir hiçim.	4	3	2	1	0
38.Eğer ilk önce harekete geçip üstünlük kurmazsam karşımdaki bana üstünlük kurar.	4	3	2	1	0
39.İnsanlarla ilişkilerimde herhangi bir gerginlik işareti bu ilişkinin kötüye gideceğini gösterir bu nedenle o ilişkiyi bitirmeliyim.	4	3	2	1	0
40.Eğer en yüksek düzeyde iş yapmıyorsam başarısız olurum.	4	3	2	1	0
41.Zaman sınırlarına uymak, istenenlere itaat etmek ve uyumlu olmak onuruma ve kendi yeterliliğime doğrudan bir darbedir.	4	3	2	1	0
42. Genellikle bana haksız davranılıyor. Bu nedenle ne şekilde olursa olsun payımı almak hakkımdır.	4	3	2	1	0
43.İnsanlar bana yakınlaşırsa benim “gerçekten” ne olduğum ortaya çıkar ve benden uzaklaşırlar.	4	3	2	1	0
44.Muhtaç ve zayıfım.	4	3	2	1	0
45.Yalnız başıma bırakıldığımda çaresizim.	4	3	2	1	0
46.Diğer insanlar benim ihtiyaçlarımı gidermelidir.	4	3	2	1	0
47.İnsanların beklediği şekilde kurallara uyarsam bu benim davranış özgürlüğüme engel olacaktır.	4	3	2	1	0
48.Eğer fırsat veririmsem insanlar beni kullanırlar.	4	3	2	1	0
49.Her zaman hazırlıklı olmalıyım.	4	3	2	1	0
50.Özel hayatım insanlara yakın olmaktan çok daha fazla önemlidir.	4	3	2	1	0
51.Kurallar keyfidir ve beni sıkar.	4	3	2	1	0
52.İnsanların beni görmezden gelmeleri berbat bir durumdur.	4	3	2	1	0
53.İnsanların ne düşündüğünü önemsemem.	4	3	2	1	0
54.Mutlu olabilmek için diğer insanların dikkatini çekmeye ihtiyacım var.	4	3	2	1	0
55.Eğer insanları eğlendirirsem benim güçsüzlüğümü fark etmezler.	4	3	2	1	0

56.İşimi yaparken ya da kötü bir durumla karşılaştığımda bana yardım etmesi için her zaman yanımda birilerinin olmasına gereksinim duyarım.	4	3	2	1	0
57.Yaptığım bir işte herhangi bir hata ya da kusur felakete yol açabilir.	4	3	2	1	0
58.Çok yetenekli olduğum için mesleğimde ilerlerken insanlar benim yolumdan çekilmelidir.	4	3	2	1	0
59.Eğer başkalarını ben sıkıştırmazsam, onlar beni boyun eğmeye zorlar.	4	3	2	1	0
60.Diğer insanlara uygulanan kurallara uymak zorunda değilim.	4	3	2	1	0
61.Bir şeyi yapmanın en iyi yolu zor kullanmak ve kurnazlıktır.	4	3	2	1	0
62.Her zaman birilerine ulaşabilecek durumda olmalıyım.	4	3	2	1	0
63.Temelde yalnızım-kendimi daha güçlü bir kişiye bağlayamadığım müddetçe.	4	3	2	1	0
64.Diğer insanlara güvenemem.	4	3	2	1	0
65.Diğer insanlar kadar mücadele gücüm yok.	4	3	2	1	0

EK 4

YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ-KISA FORMU (YŞÖ-KF)

(Not: Bu çalışmada YŞÖ-KF herhangi bir psikiyatrik tanı koyma amacıyla kullanılmamaktadır.)

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olmadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin **duygusal olarak** ne hissettiğinize dayanarak cevap verin.

Bir kaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın.

1 den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme:

- 1- Benim için tamamıyla yanlış
- 2- Benim için büyük ölçüde yanlış
- 3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla
- 4- Benim için orta derecede doğru
- 5- Benim için çoğunlukla doğru
- 6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1. _____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2. _____ Beni terkedeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3. _____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum
4. _____ Uyumsuzum.
5. _____ Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.

6. _____ İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum
7. _____ Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8. _____ Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9. _____ Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşlılarım kadar, başaramadım.
10. _____ Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11. _____ Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12. _____ Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemseddiğimi göstermek gibi).
13. _____ Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.
14. _____ Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana “hayır” denilmesini çok zor kabullenirim.
15. _____ Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.
16. _____ Paramın olması ve önemli insanlar tanıyor olmak beni değerli yapar.
17. _____ Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.
18. _____ Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hak ederim.
19. _____ Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20. _____ Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21. _____ İnsanlara karşı tedbiri elden bırakamam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissederim.
22. _____ Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23. _____ Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24. _____ İşleri halletmede son derece yetersizim.
25. _____ Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26. _____ Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hissediyorum.
27. _____ Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28. _____ Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hissediyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.
29. _____ Başkalarını kendimden daha fazla düşündüğüm için ben iyi bir insanım.

30. ____ Duygularımı diğerlerine açmayı utanç verici bulurum.
31. ____ En iyisini yapmalıyım, “yeterince iyi” ile yetinemem.
32. ____ Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim.
33. ____ Eğer hedefime ulaşamazsam kolaylıkla yılgınlığa düşer ve vazgeçerim.
34. ____ Başkalarının da farkında olduğu başarılar benim için en değerlisidir.
35. ____ İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.
36. ____ Eğer yanlış yaparsam, bunun özürü yoktur.
37. ____ Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.
38. ____ Yakınlarımla beni terk edeceği ya da ayrılacağından endişe duyarım
39. ____ Herhangi bir anda birileri beni aldatmaya kalkışabilir.
40. ____ Bir yere ait değilim, yalnızım.
41. ____ Başkalarının sevgisine, ilgisine ve saygısına değer bir insan değilim.
42. ____ İş ve başarı alanlarında birçok insan benden daha yeterli.
43. ____ Doğru ile yanlış birbirinden ayırmakta zorlanırım.
44. ____ Fiziksel bir saldırıya uğramaktan endişe duyarım.
45. ____ Annem, babam ve ben özel hayatımız birbirimizden saklarsak, birbirimizi aldatmış hisseder veya suçluluk duyarız
46. ____ İlişkilerimde, diğer kişinin yönlendirici olmasına izin veririm.
47. ____ Yakınlarımla o kadar meşgulüm ki kendime çok az zaman kalıyor.
48. ____ İnsanlarla beraberken içten ve cana yakın olmak benim için zordur.
49. ____ Tüm sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım.
50. ____ İsteddiğimi yapmaktan alıkonulmaktan veya kısıtlanmaktan nefret ederim.
51. ____ Uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için şu andaki zevklerimden fedakarlık etmekte zorlanırım
52. ____ Başkalarından yoğun bir ilgi görmezsem kendimi daha az önemli hissederim.
53. ____ Yeterince dikkatli olmazsanız, neredeyse her zaman bir şeyler ters gider.
54. ____ Eğer işimi doğru yapmazsam sonuçlara katlanmam gerekir.
55. ____ Beni gerçekten dinleyen, anlayan veya benim gerçek ihtiyaçlarım ve duygularımı önemseyen kimsem olmadı.
56. ____ Önem verdiğim birisinin benden uzaklaştığını sezersem çok kötü hissederim.

57. ____ Diğer insanların niyetleriyle ilgili oldukça şüpheliyimdir.
58. ____ Kendimi diğer insanlara uzak veya kopmuş hissediyorum.
59. ____ Kendimi sevilebilecek biri gibi hissetmiyorum.
60. ____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar yetenekli değilim.
61. ____ Gündelik işler için benim kararlarım güvenilemez.
62. ____ Tüm paramı kaybedip çok fakir veya zavallı duruma düşmekten endişe duyarım.
63. ____ Çoğunlukla annem ve babamın benimle iç içe yaşadığını hissediyorum. Benim kendime ait bir hayatım yok.
64. ____ Kendim için ne istediğimi bilmediğim için daima benim adıma diğer insanların karar vermesine izin veririm.
65. ____ Ben hep başkalarının sorunlarını dinleyen kişi oldum.
66. ____ Kendimi o kadar kontrol ederim ki insanlar beni duygusuz veya hissiz bulurlar.
67. ____ Başarmak ve bir şeyler yapmak için sürekli bir baskı altındayım.
68. ____ Diğer insanların uyduğu kurallara ve geleneklere uymak zorunda olmadığımı hissediyorum.
69. ____ Benim yararına olduğunu bilsem bile hoşuma gitmeyen şeyleri yapmaya kendimi zorlayamam.
70. ____ Bir toplantıda fikrimi söylediğimde veya bir topluluğa tanıtıldığımda onaylanılmayı ve takdir görmeyi isterim.
71. ____ Ne kadar çok çalışırsam çalışayım, maddi olarak iflas edeceğimden ve neredeyse her şeyimi kaybedeceğimden endişe ederim.
72. ____ Neden yanlış yaptığının önemi yoktur; eğer hata yaptıysam sonucuna da katlanmam gerekir.
73. ____ Hayatımda ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda uygun bir öneride bulunacak veya beni yönlendirecek kimsem olmadı.
74. ____ İnsanların beni terk edeceği endişesiyle bazen onları kendimden uzaklaştırırım.
75. ____ Genellikle insanların asıl veya art niyetlerini araştırırım.
76. ____ Kendimi hep grupların dışında hissederim.
77. ____ Kabul edilemeyecek pek çok özelliğim yüzünden insanlara kendimi açamıyorum veya beni tam olarak tanımalarına izin vermiyorum.
78. ____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar zeki değilim.

79. ____ Ortaya çıkan gündelik sorunları çözebilme konusunda kendime güvenmiyorum.
80. ____ Bir doktor tarafından herhangi bir ciddi hastalık bulunmamasına rağmen bende ciddi bir hastalığın gelişmekte olduğu endişesine kapılıyorum.
81. ____ Sık sık annemden babamdan ya da eşimden ayrı bir kimliğimin olmadığını hissediyorum.
82. ____ Haklarıma saygı duyulmasını ve duygularımın hesaba katılmasını istemekte çok zorlanıyorum.
83. ____ Başkaları beni, diğerleri için çok, kendim için az şey yapan biri olarak görüyorlar.
84. ____ Diğerleri beni duygusal olarak soğuk bulurlar.
85. ____ Kendimi sorumluluktan kolayca sıyıramıyorum veya hatalarım için gerekçe bulamıyorum.
86. ____ Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.
87. ____ Kararlarıma nadiren sadık kalabilirim.
88. ____ Bir dolu övgü ve iltifat almam kendimi değerli birisi olarak hissetmemi sağlar.
89. ____ Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
90. ____ Ben cezalandırılmayı hak eden kötü bir insanım.

EK 5

OBSESİF KOMPULSİF ENVANTERİ-REVİZE (OKE-R)

(Not: Bu çalışmada OKE-R herhangi bir psikiyatrik tanı koyma amacıyla kullanılmamaktadır.)

Aşağıdaki ifadeler, birçok kişinin günlük yaşamlarındaki deneyimlerine işaret etmektedir.

Geçtiğimiz ay boyunca, belirtilen durumun sizi ne kadar rahatsız ettiğini ya da sıkıntıya soktuğunu en iyi ifade eden sayıyı işaretleyiniz.

	Hiç	Biraz	Orta	Çok	Aşırı Derece
1. Bir şekilde elime geçmiş olan birçok şeyi biriktiririm.	0	1	2	3	4
2. Bir şeyleri gereğinden fazla kontrol ederim	0	1	2	3	4
3. Nesneler düzgün bir şekilde yerleştirilmemişse huzursuz olurum.	0	1	2	3	4
4. Bir şeyleri yaparken sayma zorunluluğu hissederim	0	1	2	3	4
5. Yabancıların ya da belirli kişilerin dokunduğunu bildiğim nesnelere dokunmakta zorlanırım	0	1	2	3	4
6. Düşüncelerimi kontrol etmekte zorlanırım	0	1	2	3	4
7. İhtiyacım olmayan şeyleri biriktiririm.	0	1	2	3	4
8. Kapı, pencere, çekmece gibi şeyleri tekrar tekrar kontrol ederim.	0	1	2	3	4
9. Benim düzenlediğim şeylerin başkası tarafından değiştirilmesinden rahatsız olurum.	0	1	2	3	4
10. Belirli numaraları tekrarlama zorunluluğu hissederim.	0	1	2	3	4
11. Bazen sadece kirli hissettiğim için kendimi temizlemek ya da yıkamak zorunda kalırım.	0	1	2	3	4

12. İsteğim dışında zihnimde beliren olumsuz düşüncelerden huzursuz olurum.	0	1	2	3	4
13. Daha sonra ihtiyacım olabileceği korkusuyla bir şeyleri atmaktan kaçınırım.	0	1	2	3	4
14. Gazı, çeşmeleri ve ışıkları kapattıktan sonra tekrar tekrar kontrol ederim.	0	1	2	3	4
15. Bana göre bazı şeylerin belli bir sıraya göre düzenlenmiş olması gerekir.	0	1	2	3	4
16. Bazı sayıların uğurlu bazı sayıların ise uğursuz olduğunu düşünürüm.	0	1	2	3	4
17. Ellerimi gereğinden daha sık ve uzun süre yıkarım.	0	1	2	3	4
18. Aklıma sıklıkla hoş olmayan düşünceler gelir ve onları zihnimden uzaklaştırmakta zorlanırım.	0	1	2	3	4

EK 6

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00001949870
Konu : Banu Çiçek ÇEKÇİ (Etik Komisyon İzni)

3.01.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 15.12.2021 tarihli ve E-12908312-300-00001918326 sayılı yazınız.

Enstitümüz Psikoloji (Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencilerinden Banu Çiçek ÇEKÇİ'nin Prof. Dr. Müjgan İNÖZÜ MERMERKAYA danışmanlığında hazırladığı; "Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Obsesif-Kompulsif Bozukluk Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların ve Kişilik İnançlarının Aracı Rolü" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 28 Aralık 2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 5615F51B-E390-4E92-B287-49FD3A262AAC

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-cbys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Çağla Handan GÜL

E-posta: yzuzim@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Mimar

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: 03123051008

Kep: hacettepeuniversitesi@hu01.kep.tr

EK 7

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Doktora Programına bağlı tez çalışması kapsamında girici düşünceler-takıntılı davranışlar ile ebeveyn tutumları, şemalar ve kişilik inançları ilişkisini incelemek amacıyla bir araştırma yürütülmektedir. Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu izni alınmıştır. Bunun için sizden bazı değerlendirme araçlarını (ölçekler) ve araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formunu eksiksiz bir şekilde doldurmanız istenmektedir. Bu işlemin yaklaşık 30-40 dakikanızı alacağı tahmin edilmektedir. Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Araştırma Etik Komisyonu tarafından incelenmiş ve onaylanmıştır. Çalışmaya katılmanın fiziksel ya da ruhsal sağlık ve bütünlüğünüz açısından herhangi bir riski bulunmamaktadır.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışmadan istediğiniz zaman herhangi bir neden belirtmeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmadan çekilmeniz size herhangi bir sorumluluk getirmeyecektir.

Çalışma sırasında cevap vermek istemediğiniz sorulara cevap vermek zorunda değilsiniz. Ancak araştırmanın sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için soruları cevaplarken mümkün olduğunca boş bırakmamaya çalışmanız ve sorulara içtenlikle cevap vermeniz bizim için önem taşımaktadır.

Araştırma sırasında kimliğinizle ilgili hiçbir bilgi hiçbir yerde saklanmayacak ve kullanılmayacaktır. Bu nedenle lütfen isminiz gibi kimliğinizi belli edebilecek hiçbir bilgiyi hiçbir yere yazmayınız. Araştırmada geniş bir katılımcı grubundan toplanan veriler anonim olarak değerlendirilecektir.

Eğer şimdi veya ölçekleri doldururken aklınıza araştırma ile ilgili herhangi bir soru gelirse lütfen bunu araştırmacı ile paylaşınız. Sorduğunuz tüm sorular araştırmacı tarafından içtenlikle cevaplandırılacaktır. Araştırmaya ilişkin herhangi bir sorunuz ya da endişeniz olursa bu projenin ana yürütücüsü olan Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya ile iletişim kurabilirsiniz.

Araştırmaya katılmak istiyorsanız, lütfen aşağıdaki kısmı onaylayınız:

Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya ve Banu Çiçek Çekçi tarafından yürütülmekte olan bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum. Bilgilendirilmiş Onam metnini okudum. Bu çalışmaya katılmaya ilişkin sorularımı araştırmacıya sorabileceğimi, çalışmadan istediğim her aşamada herhangi bir neden belirtmeksizin çekilebileceğimi, araştırmanın Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylandığını biliyorum.

Tarih: _____

Adı - Soyadı: _____

Adres: _____

Telefon: _____

İmza: _____

Sorumlu araştırmacı: Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya

Adres:

Tel:

e-posta:

İmza:

Araştırmacı: Arř. Gör. Banu iek eki

Adres:

Tel:

e-posta:

İmza:

EK 8

EK 9

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Araştırmacının Açıklaması

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji Doktora Programı öğrencisi Banu Çiçek Çekçi tarafından, Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya danışmanlığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Araştırmanın adı “Obsesif Kompulsif Belirtilerin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik İnançları ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Rolü: Nicel ve Nitel Bir Araştırma”dır. Araştırmanın amacı, Obsesif Kompulsif Bozukluk tanısı almış bireylerin geçmiş yaşantılarında ebeveynleriyle ilişkilerinin benzerliklerini incelemektir. Bu benzerlikler araştırmacının size yönlendireceği sorular aracılığıyla değerlendirilecektir. Eğer araştırmaya katılmayı kabul ederseniz, Uzm. Psk. Banu Çiçek Çekçi tarafından yaklaşık 50 dakika sürecek bir görüşme yapılacaktır. Görüşmeden önce, yaklaşık 30 dakika sürmesi planlanan ölçekler verilecektir. Elde edilen bilgilerin değerlendirilebilmesi amacıyla, bu görüşmenin tamamı ses kaydı alınacaktır.

Çalışma sürecinde elde edilen bilgiler gizli tutulacak, kamuoyuna açıklanmayacak ve araştırma sonuçları yayımlandığında dahi kimliğiniz gizli tutulacaktır. Bu bilgiler, çalışmanın kalitesini denetleyen görevliler, etik kurul, kurum ve diğer ilgili sağlık otoritelerince gerektiğinde incelenebilecek ancak gizli tutulacaktır. Yazılı bilgilendirilmiş gönüllü onam formunu imzaladığınızda, bu erişime izin vermiş olacaksınız.

Sizi bu araştırmaya katılmaya davet ediyoruz. Ancak katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Çalışmanın herhangi bir aşamasında onayınızı geri çekebilirsiniz. Bu çalışmaya katılımınız araştırmanın başarısı için oldukça önemlidir. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz, lütfen formu imzalayınız.

Hastanın Beyanı

Sayın Uzm. Psk. Banu Çiçek Çekçi tarafından bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya “katılımcı” olarak davet edildim. Eğer bu araştırmaya katılırsam, gerekli durumlarda araştırma kapsamında elde edilen bilgilerimin inceleneyeceğini ve kişisel bilgilerin gizliliğine büyük özen gösterileceğini biliyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin korunacağına dair bana güvence verilmiştir.

Araştırmanın yürütülmesi sürecinde herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebileceğimi biliyorum. Araştırma sırasında bir sorunla karşılaştığımda Uzm. Psk. Banu Çiçek Çekçi'ye ve Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nde Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya'ya ulaşabileceğimi biliyorum.

Araştırmaya katılmak zorunda olmadığımı ve istediğim zaman çekilmekte özgür olduğumu biliyorum. Araştırmaya katılmam konusunda baskıya maruz kalmadım ve katılmayı reddetmem halinde tıbbi bakımıma veya araştırmacı ile olan ilişkiye zarar gelmeyeceğini biliyorum.

Bilgilendirilmiş gönüllü onam formundaki tüm açıklamaları okudum ve bana araştırmacı tarafından yazılı ve sözlü olarak açıklandı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi biliyorum.

Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla araştırmaya katılmayı kabul ediyorum. İmzalı bu formun bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı

Adı soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Araştırmacı

Adı soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

EK 10

OKB Tanılı Katılımcıların Araştırma Değişkenlerinden Aldıkları Puanlar

KATILIMCI		Derin	Oylum	Kemal	Tuana	Ozan	Reyhan
DEĞİŞKEN							
OKE-R Toplam		44	52	25	53	25	57
Anne	Duygusal sıcaklık	27	13	24	16	9	17
	Reddedicilik	7	22	7	8	7	15
	Aşırı korumacılık	19	15	13	28	22	32
Baba	Duygusal sıcaklık	27	24	15	14	12	17
	Reddedicilik	7	7	11	8	9	14
	Aşırı korumacılık	15	14	19	25	15	32
Çekingen KÖ		14	19	6	18	8	16
Bağımlı KÖ		3	9	1	3	6	13
Pasif Agresif KÖ		11	24	13	17	11	14
Obsesif Kompulsif KÖ		10	26	11	17	11	25
Antisosyal KÖ		6	12	12	11	7	13
Narsistik KÖ		3	15	6	6	14	14
Histriyonik KÖ		3	6	4	3	12	18
Şizoid KÖ		16	23	20	20	14	13
Paranoid KÖ		6	22	12	18	9	17
Sınırdaki KÖ		6	13	9	12	11	15
Kopukluk ve Reddedilmişlik		36	96	59	61	66	77
Zedelenmiş Otonomi		36	113	40	70	82	112
Zedelenmiş Sınırlar		15	37	30	28	31	27
Diğerleri Yönelimsizlik		21	59	28	38	32	56
Yüksek Standartlar		20	44	27	16	34	45

Not. OKE-R: Obsesif Kompulsif Envanteri-Revize Edilmiş Form, KÖ: Kişilik Özelliği.

EK 11

ORİJİNALLIK RAPORU

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih: 25/11/2024

Tez Başlığı: Obsesif Kompulsif Belirtilerin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik İnançları ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Rolü: Nicel ve Nitel Bir Araştırma

Yukarıda başlığı verilen tezimin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 162 sayfalık kısmına ilişkin, 25/11/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12'dir.

Uygulanan filtrelemeler**:

1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
2. ☒ Kaynakça hariç
3. ☐ Alıntılar hariç
4. ☒ Alıntılar dâhil
5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezimin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Banu Çiçek ÇEKÇİ

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Banu Çiçek ÇEKÇİ	
	Öğrenci No	N18144967	
	Enstitü Anabilim Dalı	Psikoloji	
	Programı	Klinik Psikoloji	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Ayşe Bikem KARGI

**TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY**

Date: 25/11/2024

Thesis Title (In English): The Role of Perceived Parental Attitudes, Personality Beliefs, and Early Maladaptive Schemas in Predicting Obsessive Compulsive Symptoms: A Quantitative and Qualitative Research

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 25/11/2024 for the total of 162 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 12 %.

Filtering options applied**:

1. ☒ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ References cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Banu Çiçek ÇEKÇİ

Student Information	Name-Surname	Banu Çiçek ÇEKÇİ	
	Student Number	N18144967	
	Department	Psychology	
	Programme	Clinical Psychology	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED

Doç. Dr. Ayşe Bikem KARGI